

folklór archívum

Zentai Tünde
Ormaiúsa'gi hiedelmek

15

1983

8182

FOLKLÓR ARCHÍVUM

FOLKLÓR ARCHÍVUM

15

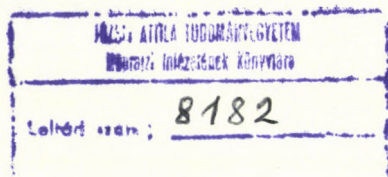
Szerkesztő: HOPPÁL MIHÁLY

MTA NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORT

1983

Budapest

FOLKLÓR ARCHIVUM

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia
Néprajzi Kutató Csoportja

Rövidítése: FA

Accepted abbreviation: FA

Szerkesztőség:

MTA Néprajzi Kutató Csoport
FOLKLÓR OSZTÁLY
1250 Budapest, Pf. 29.

Készült az MTA Sokszorosító üzemében

HU ISSN 0133-3771
ISBN 963 7761 07 1

8415329 MTA Sokszorosító, Budapest. F. v.: dr. Héczey Lászlóné

ORMÁNSÁGI HIEDELMEK

Zentai Tünde

E kötet sokszorosítása
a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása,
nyilvántartása és kiadása” c. kutatási főirány
keretében valósult meg.
Témafelelős: Kriza Ildikó

Lektorálta: Niedermüller Péter

BEVEZETŐ

Ormánság Magyarország déli határán, a Dráva és a Fekete-víz mentén helyezkedik el. Települései az Árpád-korban (11–13. század) keletkeztek. Közülük a török hódoltság alatt (1526–1686) számos helység elpusztult, a megmaradt falvak lakossága azonban nagyrészt kontinuusnak tekinthető. Az 1540-es években Sztárai Mihály, a híres reformátor író áttértette a vidék népét a kálvini református vallásra. Ez a fordulat hozzájárult a parasztság művelődéséhez, de a „felvilágosodás útja” a babonák leküzdésén át vezetett. Így a hiedelmek kutatójának a 20. század második felében nehéz dolga van. Kétszeresen is nehéz, mert a gazdasági-társadalmi rendszer megváltozásával a hagyományos életmód már a múlté.

Az alábbi térképen Ormánság települései láthatók. Fekete karika jelöli azokat, amelyekben 1967 és 1972 között gyűjtéseket végeztem. A falunév után zárójelben föl-tüntettem a lakosság 1970-es népszámlálás szerinti lélekszámát. Gyűjtéseim megkezdése óta Ormánság népessége, az 1960-as és az 1980-as népszámlálás adatait összevetve, felére csökkent.

AZ ORMÁNSÁG TÉRKÉPE

● A GYŰJTÉS HELYE

1. *Drávafok* (701)
2. *Markóc* (138)
3. *Bogdása* (555)
4. *Drávaiványi* (308)
5. *Sellye* (2804)
6. *Marócsa* (245)
7. *Kákics* (308)
8. *Okorág* (340)
9. *Mónosokor* (69)
10. *Gyöngyfa* (195)
11. *Magyarmecske* (379)
12. *Csányosrő* (948)
13. *Sósvetike* (286)
14. *Zaláta* (529)
15. *Kemse* (189)
16. *Piskó* (393)
17. *Lúzsok* (255)
18. *Nagycsány* (199)
19. *Besence* (180)
20. *Bogádmindszent* (561)
21. *Páprád* (328)
22. *Vajszló* (1794)
23. *Vejti* (366)
24. *Hirics* (366)
25. *Baranyahidvég* (289)
26. *Sámod* (334)
27. *Kisszentmárton* (469)
28. *Cún* (513)
29. *Adorjás* (244)
30. *Kórós* (294)
31. *Drávapiski* (141)
32. *Kémes* (493)
33. *Szaporca* (463)
34. *Tésenfa* (336)
35. *Drávacsepely* (350)
36. *Rádfalva* (358)
37. *Diósvizlő* (836)
38. *Márfa* (242)
39. *Drávaszerdahely* (282)
40. *Kovácsbuda* (326)
41. *Drávacsehi* (288)
42. *Drávapalkonya* (444)
43. *Szava* (479)

Ormánság 43 faluja önálló néprajzi csoportot alkot. Hagyományos kultúráját elég alaposan földolgozták. Különösképpen sokat foglalkoztak vele az 1930-as évektől, miután *Kodolányi János*, *Fülep Lajos* és *Móricz Zsigmond* drámaian irányította rá az ország figyelmét az ormánsági „magyarság pusztulására”, az „öngyilkos egyke” típusú népesség-önszabályozás miatt. 1937-ben *Kiss Géza* megírta Ormánság néprajzi monográfiáját. Azóta számos tanulmány látott napvilágot tárgyi műveltségéről *Gunda Béla*, ifjú *Kodolányi János*, *Zentai János* és mások tollából. Hiedelmeiből, főleg epikus népköltészetéből a legutóbbi időkig keveset publikáltak. *Hegedüs Lajos*, *Kiss Géza* és *Berze Nagy János* könyveiben megjelent 55 hiedelemmonda és több vegyes hiedelemadat, magam 89 mondát közöltem három tanulmányban a kísértetekről, visszajáró halottakról, szépasszonyokról és az átváltozásról. Karácsonyi népszokásairól és hiedelmeiről *B. Irányi Lujza* tájékoztat Mónosokorról.

Ormánságban elsősorban hiedelemmondákat gyűjtöttem. És bár följegyeztem más hiedelmeket is, módszeresen csak a mondák főszereplőire, a hiedelemalakokra vonatkozó adatokat kutattam. Itt most az egész, 34 faluból, 150 adatközlőtől származó anyagot közzé tesszük. Belőle a teljes hitvilág csak vázlatosan bontakozik ki, ezért is választottam a kötet címéül az Ormánsági hiedelmeket.

Az anyag rendszerezésekor figyelembe vettem a Népi-Elbeszélés Kutatás Nemzetközi Társaságának (International Society for Folk-Narrative Research) 1963-as tanácskozásán kialakított hiedelemmonda-csoportosítását a Magyar hiedelemmonda katalógus beosztását, *Stith Thompson* Motif-Indexét, *Dömötör Tekla* A magyar nép hitvilága-, *Cs. Pócs Éva* zagyvarékesi monográfiája és *Balassa Iván* Karcsei mondák című könyve szisztémáját, a végső klasszifikáció kialakításakor azonban az ormánsági anyag belső összefüggéseit követtem.

Az I. részben az égitestekkel és a természeti jelenségekkel kapcsolatos hiedelem-tudás szerepel.

A II. rész a mitikus lényekről, a III. a természetfölötti hatalommal rendelkező személyekről szól. E két rész anyagának zöme monda, a műfaji megformáltság különböző fokán, a memorattól a belief legend-en át a fabulatig.

A IV. rész a mindennapi élet hiedelmeivel foglalkozik.

A négy rész egyben az anyag négy főcsoportját alkotja. Ezen belül az első részben a címben foglalt nevekhez, jelenségekhez igazodtam. Ahol lehetett, így a második és harmadik főcsoportban hiedelemszereplők szerint rendszereztem. A mindennapi élet hiedelmeinek egyetlen szereplője az ember, ebben az esetben a funkció szerinti beosztás bizonyult járható útnak. Mivel nem tanulmányt, hanem forrásközlést adunk kézbe, a szereplők szerinti besorolásban mindig irányadóknak tekintettem az adatközlő meghatározásait,

még akkor is, ha az kontaminációt tükrözött. Így például, ha az elbeszélő szépasszony-nak minősítette a kísértetszerű lényt, akkor azt a szépasszony címszóhoz tettem.

A hiedelemalakok hasonló funkciójuk és rokon vonásaik alapján kerültek egymás mellé. A természetfölötti lények fő csoportjában a *Halál és halottak* után a *Kísértetek* következnek, az ismeretlen személyiségű emberalakú visszajáró halott ugyanis nem különíthető el a kísértetektől. Őket követi a *Tüzesember*, aki többnyire tüzes kísértet vagy visszajáró bűnös halott. A kísértet gyakran lólábú, ezért itt látszott indokoltnak elhelyezni a *Lólábú emberről* szóló történeteket. Majd a lólábbal ábrázolt *Ördög* figurája következik, aki az Ormánságban kevés „keresztényi” vonással rendelkező kísérteties jelenség. A *Túlvilágjárás* helyét mitikus szereplői, az ördögök alapján határozta meg, emberi szereplője nem karakterisztikus. A *Lidérc* látszólag társtalan, de valójában közeli rokona a *Földi ördögnek* és a mitikus boszorkánynak, repülő tüzes madárként pedig a kísértetre emlékeztet.

Utánuk a természeti jelenségekkel szorosabb kapcsolatban álló, néha démonikus lények következnek: a *Szeles*, a *Szépasszonyok* és a *Tündérek*.

A *Rossz lélekről* szóló elbeszélés a gyermekelváltást idézi. A *Váltott gyermek* hiedelmekre kötődik még a szépasszonyokhoz és az egyszerű boszorkányhoz.

Végére hagytuk a *Mitikus állatokról* és a *Kincsről* szóló mondákat.

A természetfölötti erővel rendelkező emberek főcsoportján belül a Táltos hiedelmek köre már szinte csak nevében él, számos eleme megtalálható azonban a *Garabonciás* és a javas alakjához fűződő hiedelmek között. A *Boszorkány*, hasonlóan a magyar néphit boszorkányához, Ormánságban is kétarcú. Hol közönséges falusi boszorkány, aki egy kis rontásra, átváltozásra képes, hol kísérteties emberfölötti lény. Emberi boszorkány a *Cigányasszony* is, csak társadalmi státusza és neve különbözteti meg.

Az *Ördögösöknek* mondott boszorkányos tudású emberek közül leggazdagabban a pásztor jellemzett, a kocsisra vonatkozó anyag elég szegényes.

A *Javas* az ormánsági hiedelmekben kiemelkedő helyet foglal el. Ő a boszorkány ellenlábasa, a gyógyító, a javító, aki a boszorkány rontásait „megtéríti” s ha kell, meg is küzd vele, mint egy táltos.

A tudósok sorában igen specializált a *Halottlátó* és a *Kártyavető*, alakjuk alig adatolt.

A szöveggyűjtemény negyedik része a hiedelemtudás emlékeit, a babonás cselekmények leírását tartalmazza, középpontban a serkentő eljárásokkal és a rontás elhárítására irányuló akciókkal. Ezek a szemelvények a hiedelmek hétköznapijaira vetnek fényt, melyeken a babonás praktikák elválaszthatatlanul összefonódnak a mindennapi élet népszokásaival.

Az egyes csoportokon belül az anyagot hiedelemelemek, motívumok és mondatipusok szerint rendeztem. A motívumot (mint legkisebb cselekményelemet) a Stith Thompson-i széles értelemben használom. Legtöbbször szituációelemekkel együtt közlöm, annál is inkább, mert nem vettem föl külön nevezetes helyek és időpontok kategóriát. Megkísérlem továbbá visszaadni az I. és a IV. részben lévő lényeges motívum- és elemkapcsolatokat, így az olyan babonákét is, amelyek itt nem népköltészeti foglalatban jelentkeznek.

A gyűjtemény végén a motívumjegyzék áttekintést nyújt az egyes hiedelmekörök és az egész anyag motívumrendszeréről, tartalmi struktúrájáról. A hiedelemelemek, motívumok kiemelése hasznosnak tűnik azért is, mert így az anyag könnyebben mérhető

össze hasonló munkákkal, és beépíthető nagyobb összefoglaló, katalogizáló földolgozásokba.

A rendszerezett anyagot sorszámmal láttam el, 1-től 726-ig, ami egyben a mutatók hivatkozási száma is. Közülük 36 szöveg apám, Zentai János gyűjtése 1953–1955-ből, ezeket az indexszám mellé tett ⁺-tel jelöltem.

A gyűjtés magnetofonnal történt. Kivételt képeznek az 1967–1968-as évek, amikor nem mindig állt rendelkezésemre hangfelvevő. A lejegyzéseket közvetlenül a gyűjtés után, tehát 1967 és 1972 között végeztem, így nem hívhattam segítségül a folklórszövegek gondozásának textológiai szabályzatát, mégis a leírás kisebb eltérésektől eltekintve annak elvei szerint történt.

A közlésben zárójelben saját kérdéseim szerepelnek. A szövegek végén föltüntetem a gyűjtés helyét, az adatközlő nevét és születési évét.

Nyomdatechnikai okokból nem jelöltem a zárt e, a nyílt hosszú e hangot (az utóbbit néha ee-vel érzékeltettem) és az au-diftongust. Ettől eltekintve a szövegeken nem változtattam.

Az első hiedelemtörténetet gyermekkoromban hallottam *Rádfalván*. Később Ormánság majd minden faluját bejártam érte. Gyűjtéseim útját sokan egyengették. Elsőként Zentai János, az egyetemen Gunda Béla és Újváry Zoltán professzorok. Számos segítséget kaptam munkahelyeimtől, a *Janus Pannonius Múzeumtól*, a *Néprajzi Múzeumtól* és a *Szabadtéri Néprajzi Múzeumtól*. Szűkebb hazám részéről a *Baranya megyei Tanács* támogatta munkámat. Személy szerint is sokat köszönhetek *Dömötör Tekla* professzornak. Az ő állhatatos buzdítására vettem újra kézbe egykori disszertációm alapanyagát. A kiadás gondjáért az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának jár köszönet. Köszönet illeti továbbá, és mindennek előtt azt a sok-sok falusi embert, akik az adatokat megőrizték, és továbbadták:

I.
A TERMÉSZET VILÁGA

ÉGITESTEK

Ég

1. Ha éjjel vörös az ég, háború lesz. (Dráwapiski, Döme János, 1894.)

Üstökös

2. Ha üstökös jelenik meg az égen, háború lesz. (Baranyahidvég, Kun Sándor, 1886.)

Csillag

3. Csillag ha leszalad, valaki meghal. (Adorjás, Béni Jánosné, 1897.)
4. Meghal, akinek a csillaga leszalad. (Drávacsehi, Bráda Jánosné, 1895.)

Göncölszekér

5. Azon járta Szent Péter a tejútát. (Nagycsány, Vajda Lajos, 1894.)
6. A Göncölszekéren Szent Péter jár, és szalmát visz. (Tésenfa, P. Benedek Lajos, 1898.)
7. A Göncölszekér rúdja azért görbe, mert eltörött, amikor Szent Péter nekiment egy csillagnak. (Cún, Deli Lajos, 1887.)
8. Szent Péter a Göncölszekéren elszórta a pazderját. (Cún, Cuni József, 1886.)

Tejút

9. Szent Péter pazderját szállított az égen, elpotyogtatta, így lett a tejút. (Szaporca, Hitre Lajos, 1900.)
10. Az égben az asszonyok tilótak, a gyerekek elszórták a pazderját, az a tejút. (Szaporca, Csöme Sándor, 1890.)
11. (Hogyan keletkezett a tejút?)
– Szent Péter a Göncölszekérral port vert föl. (Drávacsepely, Györkő Lajos, 1897.)
12. A Göncölszekéren vitte Szent Péter a tejet, de elöntötte, és így lett a tejút. (Baranyahidvég, Györkő József, 1892.)
13. Szent Péter a tejúton járt és elszórta a pazderját. (Vejeti, Kamu József, 1888.)
14. (Miből lett a tejút?)
– Szent Péter elszórta a pazderját. (Drávafok, Nagy Jánosné, 1888.)
15. Szent Péter szénát vitt a Göncölszekérral és elhullajtotta, így keletkezett a tejút. (Drávacsehi, Kovács Pálné, 1904.)
16. (Ki járt a tejúton?)
– Csaba királyfi. (Kóros, Szojkó Julianna, 1901.)

Orion csillagkép

17. A Kaszás csillag három kaszás egy sorban. (Dráwapiski, Dani Lajos, 1911.)

Syrius

18. A Kaszások mögött van egy csillag, Sánta Kata. (Vejeti, Peti Sami, 1877.)

Hold

19. (Mi látható a holdban?)
 – Asszonyfej, királyné. (Dráwapiski, Dani Lajos, 1911.)
20. – A sötétebb rész szárazföldi, a világosabb pedig víz. (Borsos János, 1897.)
21. – Emberfej. (Nagycsány, Vajda Lajos, 1894.)
22. – Mintha hegyek-völgyek lennének. (Baranyahidvég, Kun Sándor, 1888.)
23. (Mi látható a holdban?)
 – Szent Péter hegedül. (Baranyahidvég, Nagy Sándor, 1881.)
24. A holdban Szent Péter hegedül. (Drávaszerdahely, Matyi Józsefné, 1892.)
25. A holdban Szent Dávid hegedül. (Kórós, Hitre János, 1909.)
26. A holdban női fej látható. (Drávafok, Tóth Istvánné, 1897.)
27. A holdfoltok emborképet mutatnak. Volt, amikor mérlegforma volt. (Drávacsehi, Kovács Pál, 1902.)
28. – Szent Péter hegedül. (Tésenfá, B. Csöme János, 1899.)
29. – Szent Péter hegedül. (Cún, Deli Lajos, 1887.)
30. – A holdban látható foltok hegyeket mutatnak. (Szaporca, Hitre Lajos, 1900.)
31. – A holdban Gajdon bácsik fűrészelik a fát. (Szaporca, Hitre Lajos, 1900.)
32. – Női fej,
 Hegyek, a világosabb rész víz. (Drávacsepely, Györkö Lajos, 1897.)
33. – A holdban látható árnyék emberfejet mutat, jól kivehető az árnyék. (Adorjás, Béni Jánosné, 1897.)
34. Mária Terézia képmása van a holdban. (Gyöngyfa, Bakó János, 1889.)
35. A nap szömbbe vágott a holddal egy marék földet, és ráragadt. (Rádfalva, Pancsó János, 1897.)
36. Mikor katona voltam, úgy halottam, hogy mikor fogyóban van a hold, azt mondták, megette a Markoláb. (Lúzsok, K. Bazsó Péter, 1884.)
37. A régi világban megvolt, hogy mit kell újhoddal és mit fogyóval csinálni. (Drávafok, Győr János, 1898.) Lásd még: 602, 603.

TERMÉSZETI JELENSÉGEK

Eső, jégeső

38. Ha esik az eső, süt a nap, házasodnak a boszorkányok. (Bogdása, Tahi Sándor, 1900.)

39. (Mi okozta a jégesőt?)

– A jégesőt? Hát aztat is, azt mondták, hogy ha hullát szállétnak körösztüln a községön, aszongyák, hogy elveri a községöt a jég. Valamikor ezt mondták. Idegön, hogyha vahonnan hoznak, osztán körösztülvizsik a falun, akkor aszonták, hogy elveri a határt a jég. (Kováchida, Mezei Dávid, 1902.)

40. Ha jég esik vagy forgószél van, a fejszét belevágták a régiek a földbe az udvarban, akkor eláll. (Adorjás, Balázs János, 1896.)

Lásd még: Garabonciás

Köd

41. Szent György napján a ködből meg tudtuk jósolni, hogy lesz-e jég. Amerről Szent György hajnalán jön a köd, onnan várható a jég. Ha nincs köd, az azt jelenti, nem lesz jégverés. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1903.)

Forgószél

42. Azt is hallottam, hogy a temető mellett egy ember hajtogatta a kendert, aztán nagy forgószél lett, amikor az abbahagyta, a szél is elmúlt. (Vejti, Kamu Péterné, 1888.)

43. Nyáron gyűtt a forgószél, markokat, kévéket is szétszórta. Aszt monták, boszorkány jár benne. Aszt monták, aszt köll mondani neki: „Kaszakú a valagadba!” (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

44. A forgószélben boszorkány volt, ha a mezőn voltunk, azt mondtuk: „Kaszakó a valagadba!” (Drávafok, Nagy Jánosné, 1887.)

45. Öreganyám testvérjének a fia Pesten volt a kaszárnyában, az udvaron tisztogatta egyszer a szerszámait, mikor nagy forgószél támadt, ő meg belevágta a kezét, azonnyomban megnémult, meg megbénult, harmadnapra meg is halt. A forgószélbe nem volt jó semmit belevágni, mert mindig valami ártó szellem járt benne. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

46. Forgószél, ha volt, azt mondták: „Vágd bele a baltát, boszorkány van benne, akkor megtudod, ki jár benne!” De azt is mondták, hogy nem jó belevágni, mert megnyomorétt. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)

47. (Mi járt a forgószélben?)

– Hát aszonták, mikor gyűn a forgószél: „Ni, most gyűn a boszorkány.” Így. No ezt hallottam. Mikor gyűtt egy nagy forgószél, akkor azt mondták, na, gyűn a boszorkány. Ennyit tudok, ennyit hallottam. Mer hát én is mondtam, ugye a többivel, mikor valahol dógoztunk, így, osztán hát gyűtt a forgószél, oszt akkor mondtuk,

- hogy na, gyün a boszorkány. De hát nem csinált semmi kárt. (Kovácskida, K. Szabó Jánosné, 1898.)
49. Egyszer én is nagyon megijedtem. A Korsósék kertjük alatt mentem az Ibolykával, olyan hirtelen gyűtt egy nagy forgószél, azt mondtam – ugye, ahogy hallottam – boszorkány van benne, azt mondi Ibolya, hogy most mit kell csinálni, mondtam, hogy csak imádkozni kell, rosszra nem szabad gondolni. Hogyhát boszorkány volt-e, nem-e, nem tudom, de nem lett bántódásunk. (Drávacsehi, Bráda Jánosné, 1895.)
50. (A forgószélről mit beszéltek?)
– Hát, hogy benne van a boszorkány. Osztán akkor fölvitte a, mongyuk a kévét, meg ilyen. Elszórta a szalmát meg, papírost fölvivött, meg mindön. Hát azt mondták, boszorkány bót benne. (Kovácskida, Mezei Dávid, 1902.)
51. (Mit mondtak, hogy a forgószélben ki járt?)
– Hát a boszorkányok. Hát igen, igen. Hát ha valaki éppen pont nekiment, annak a hogyhijjának, hát tele lött szöme-szája porral, és hát ugye egy darabig azt sem tudta, hogy hol van, merre van. Azért mondták, hogy de hát nem, nem boszorkányok vótak azok. (Csányoszró, Rábay Gyula, 1890.)
52. (Ki járt a forgószélben?)
– Azt mondták, hogy boszorkány vagy az ördög van benne. Nem tudom, hát valami olyasmit. (Csányoszró, Várad Józsefné, 1896.)
- V.ö. Boszorkány,
Szépasszonyok,
Javas
Garabonciás

Szívárvány

53. Nem szabad a szívárványra rámutatni, mert leesik az uja, aki rámutat. (Drávapiski, Döme János, 1894.)
54. Nem szabad a szívárványra rámutatni ujjal. Ha valaki mégis véletlenül így tesz, harapja meg az ujját, mert körömméreg lesz belőle. (Kóros, Sojko Julianna, 1901.)
55. Ha valaki át tud menni a szívárvány alatt, a leszálló vége alatt, ha férfi, nővé változik, ha nő, férfivé. Ha visszajön, visszaváltozik. Rámutatni a szívárványra az öregjeink szerint nem volt szabad. (Drávapalkonya, Kovács Sándor, 1921.)
56. Aki a szívárványra rámutat, elszárad a keze. (Sámod, Bazsó Lajosné, 1896.)

II.
TERMÉSZETFÖLÖTTI LÉNYEK

HALÁL ÉS HALOTTAK

Halál

57. A halál kaszás. (Adorjás, Balázs János, 1896.)
58. A halált senki nem láthatja. (Cún, Cuni József, 1886.)

A halál előjele

- 59.⁺ Halál előtt nagyon kajkónak a kutyák. Amerre a kutya a fejét tartja, arra haláleset lesz. Ha az ajtó felé fordítja, miközben „baúgga”, a házban készülhet valaki a halálra. (Rádfalva, Ács Lajos, 1902.)
60.⁺ Ha a halott szeme fölnyílik, utána rövidesen meghal valaki. (Rádfalva, Szekeres József, 1891.)

Az állatok félnek a halottól

61. (Tud még ilyet?)

– Hát szóval, ami velem történt, így saját magamon. Meghalt apám. És így hidegágyon vót, úgy mongyák, hogy hidegágyon vót. Hát osztán az összes marha meg a ló is elszaggatta az istállóban a kötelet. A szomszédunkban meg a marhák fölverték azt a füvegfát, azt a jászolfát, és minnyá így kifelé nízött, minnyá így kifelé nízött. Hát aztán nem tudtuk ugye, hogy mi ennek a jele, vagy hogy mitül ijedtek meg azok a jószágok, csakhogyhát elég az hozzá, hogy minnyá a kötelét elszaggata, és mondom még a jászolná a füvegfát is fölizéta szomszédunknak a marhái, és megfordultak, így kifelé álltak.

Mezei Dávidné: De ez má nem boszorkány vót, ezt má úgy mondták, hogy ez valami túvilági, szellem, vagyhát annak a szellemje, aki meghalt, ugye osztán az járt még lent, és hát az, attú megijedtek a jószágok. Elszaggatták a kötelet. (Kovácsida, Mezei Dávid, 1902.)

A halott fésülése halált okoz

62. Vót két lány. Akkor még úgy vót, hogy lerakták a hajikat. Összebeszéték, hogyha egyik meghal, akkor az élő a másiknak úgy rakja be a haját, mind az élőknek, hogy úgy temessék el. Amikor az egyik meghalt, akkor elhítták a másikat, hogy most hát csinájja meg a haját. Mikor egyik felét megcsinyáta, akkor elléte a hideg, ejis meg-hat ijettibe, má a másik felit nem tutta megcsinyáni. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

Halottidézés

63. (Hazajáró halottról tud-e?)

– Hát így nem tudom, hogy valakihön gyütt vóna. Csak eztet hallottam, hogy így beszéltek a halottnak a szellemével, hogy így beszéltek vele, fölhívták. Osztán vót olyan, aki tudott vele beszélni, hogy írásban, az izélte a kezét. Tuggya. Ugye má az a szellem, a vezette a kezét, amit írt.

(Hol volt ilyen?)

– Hol vót elyen? Hát vót elyen izébe, Viszlóba.

(Mikor?)

– Hát má régön, nem tom, hány esztendeje lehet, hát nagyon régön. Há ez ezelőtt negyven-ötven éve.

(Emlékszik a nevére?)

– Nem emlékszök, nem tudom. Azt tudom, hogy fékötő varró vót. De hát az má régön meghótt ám. (Kovácskida, Gécz Józsefné, 1894.)

Lásd még: Halottlátó

64. Édösanyám barátnőjének volt egy fia, meghalt a háborúban. Annyira bánta ez az asszony, hogy minden áron szeretett volna vele beszélni.

– Mert ez igaz volt, elő lehetett hívni a halottakat, de mindegyik azt mondta, hogy többet ne hívják, mert nagyon sokat kell nekik szenvedni emiatt.

– Volt olyan asszony, aki eztet meg tudta csinálni, hogy milyen fortéllyal, nem tudom.

– Az édösanyámnak a barátnője is beszélt a fiával, az is azt mondta, hogy ne hívják többet elé, mert ez nagyon fájdalmas szenvedés. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)

V.ö. Halottlátó

Visszajáró halottak

A halott megmutatja magát, így tudatja halálát

65. Édösanyámtól hallottam mesélni, hogy – úgy 1920-ban történt – az ő huga, Király Julisnak hitták, Mattyban volt férjnél és a férjével, – Ábrahám Sándor volt a neve – nagyon szépen tudtak táncolni. Én meg egyszer, ugye mink ett laktunk Markócon, olyan hat éves gyerekek forma voltam, nagyon megkévántam a paprikát, de nem volt otthon a háznál egy szöm se, asztán édösanyám kiment a Kendörfödre, hogy majd hoz. Hogy ne menjen üres kézzel, vivött egy kanna vizet, hogy meglocsoli a paprikát. Amint mén, egyszer csak az arca elé kapi a kezét, mintha az Ilust látta volna a sógorával ott táncolni. Mén tovább, de csak úgy érezte, hogy az ő testvérgye ott van, ott vannak mellette, amint kiér a Kendörfödre, megen láti őket, úgy amint a legutolsó lakodalomban látta őket polkázni. Mikor begyütt, azt mondi: „Jaj, nem tudom, milyen előérzetöm van neköm, mit jelentött, hogy láttam a Sándorunkat, meg az Ilust!”
- Aznap haltak meg mind a ketten. Csak késő este jelentötték, nem volt ám akkor még posta, egy falusi fiatalasszony gyütt, megzörgette az ablakot, már lefeküdtünk,

hogy, azt mondi: keljünk föl gyorsan, mert nagy híre van számunkra, az okorági nagyanyánk izente, hogy menjünk Mattyba temetésre, mert meghalt az Ilus meg a Sándor.

Az Ilusnak gyeröke születött, nagy volt az örömük, mert a Sándor négy évig Oroszországban volt fogságban, szöröncsésen haza tudott szökni, aztán meg a feleségének gyeröke lesz, olyan nagy körösztlöt terveztek, amilyen még nem volt a környékben. Hát olyan is lett, két koporsó állt az udvaron. Az Ilus a szülésben elvérzett. Amint mosdatik, öltöztetik, a gyerök nagyon rétt, a Sándor meg beszólt az ablakon: „Réjj csak, réjj, miattad halt meg az anyád!”, azzal elment az istálló felé. Később keresik, hát az istálló ajtaja belülről el van reteszölve, mégis bémönnek, hát látik a Sándor a lovak kötőfékével fönnkötöte magát a gerendára, de már ki is szállt belüle a lélok. A kisgyerök még két hónapig élt.

Édősanyám annyira megijedt, hogy szivbajt, meg idegösszeroppanást kapott. De ezt elhiheti, édősanyám sokszor beszélte, én nem vagyok babonás. (Markóc, Juhász Józsefné, 1913.)

66. Én láttam, csak azt nem tudom, hogy lehetött, pedig láttam. Az uram nagybátyja meghalt, rádólt a fal. Úgy estefelé történt. Este, amint fejtem, már sötét volt, egyszer csak látom, hogy ott támaszkodik az ajtónál és néz befelé. Mintha csak most történt volna, úgy emlékszem rá, csíkos ing volt rajta, csak állt és nézett, a szomszédasszonyom, a Mariska ott volt velem, mondom neki, hogy nézd, ott áll Jóska, az is látta. Csak azon csodálkoztunk, hogy nem köszönt. Akkor még nem tudtunk, hogy a Jóska meghalt, csak másnap reggel tudtunk meg, hogy már délután meghalt előző nap. Hogy miért gyűtt el? De ott volt, láttam. Mondja, hogyan lehet ez! Igaz lehet ez? Én nem hiszök semmiféle babonában, de ez megtörtént. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)

Láthatatlanul bejön a házba, és zajt csap

67. Nem mondom ezt el, majd akkor szégyőni fogja a bartánóm, mer még él. Hát ott tetszött lenni ugyanabban a házban, ahol ez történt. Nagybeteg vót az édősanyjuk, oszt meghalt, osztán, ahogy bemegey Pióccáékhoz, úgy szömben, ugye van egy konyha, hát az meg így oldalt nyílott, nem tudom, most azt az ajtót, azt hiszöm, kivették, és így a másik nagy szobára tették, akkor így egy olyan kis verandaszerű, és abbú nyílott egy, mit mondjak magának, egy pici kis konyhácska. És hát mikor meghalt az édősanyjuk, hát ott aludt a lánya az apjával. Az apja aludt az ágyon, az meg tetszik tudni, olyan sufiféle vót, olyan kis ágszerűség, amit alá lehetett a nagy ágy alá dugni, azt hívták így sufinak, olyanon aludt, az ágynemüt ugye kiszedte, és olyanon. Aztán, nem tudom hányadik éjjelre, az anyja halála után, természetösen eltemették, és hogy hanyadik éjjelre rája csapott valami az ajtókilincse, és kinyílott, kitarult. És akkor nagyon megijedt a lánya, fölugrott, de sehol semmi nem vót. Csak az ajtójuk kitarult. Ugyan abban, ahol most tetszött lenni, dehát ők ezt nem tudják, mer ők itt újlakosok, abba a házban. Itt még kislánykodtunk, én járó vótam oda. Aztán még mindég él a lánya. És ha úgy él, még elmeséli, evvel a Váczi Mariskával, akivel, maga mondja, hogy ott vót, nohát evvel megvitattunk, és ő is úgy tartja, hogy van

szellemjárás. Szóval én ezt, én is úgy tartom, mer a biblia szerint, ugye én végigolvasgattam az Ó- és Új Testamentumot, bibliát. És mit találtam benne? Hogy létezik, hogy van szellemjárás. Szóval láthatatlan vót, de majd megsértődne rám, hogy elmondtam, mer Pécsön lakik, a Szövetség utca 9. szám alatt, Radnótiné különben a neve. Megkérdőzheti, de azér nem hiszöm, hogy tetszene neki. De erre én úgy emlékszöm, pedig ennek má sok éve múltott el, de azér én erre úgy emlékszök, mintha ma lett vóna. (Vajszló, Sebők Vincéné, 1900.)

68. Este engöm itt nem hannak. Ez a menyecske, a menyem, az unokamenyem, meg az unokám, ezök mint itt vannak az első szobában. Hogyha el akarnak valahová menni, akkor azt mondi az unokám, gyere fiatal te is énvelem, mer tudom, hogy nem mer, nem merök itt maranni éjjel, á, ha még a lámpa ég, akkor se. Akkor elmöntenk, egy-ször, mikorjában az uram meghalt, annak mast má öt éve, elmentek innen hazá a menyecske is meg az onokám is, osztán ett hattak. Én meg hát lefeküdtem, elaludtam, mer hát nem is gondoltam rá, hogy itt haggyanak. És hamarosan fölbredtem. Ide möntenk a lányomná, ebbe a szobába, tufelű a szomszédba, az én lányom a szíjártónak a felesége, ide möntenk. És a mönyecskének nem vót maradása, haza-hazaszaladt, hogy a nagymama nem-e kelt fő. Aszongya, jaj neköm, aszongya, csak gyere hamar Sanyi, mer aszongya má akkora ordítózás van, aszongya, tán meg is bolondult öreganyád. Ugye fölbredtem, és annyirán képzelődött előttem az uram, hogy má most gyün, akkorjában halt meg. Nagyon sírtam, aztán mondta a menyecske, aszongya, hogy hát a konyhaajtó is be van csukval rördösen. Mondom, mindegy, valaki úgy húzgálta mindég az ajtót, le-föl, le-föl, én meg mondom, nem mertem még az ágyrú se leszállni, csak úgy összetöttem a kezemet, imádkoztam, de annyirán sírtam, alig győztem, ugye kihallatszott. Ki, aszongya, arra szaladtam én ide. Hát ezt a négyet tudom jól, másat nem. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)
69. Az Ambrus János mesélte, — öreg embör volt, a jegyzőségen dolgozott, irodaszolga volt, amellett tehenes is volt. Kinn lakott az agácásban, akkor a felelségével ketten voltak. Előzőleg ott halt meg a Szűcs Ferenc, púpos embör volt, ezért Púpos Ferkónak hívták. — Azt mondta a János, hogy a Púpos Ferkó mindég hazajárt, ő meg csak kiabált rá: „Ne bolondozz Ferkó!” — nagyon zörgelődött. — Biztos patkányok voltak, azok zörgelődtek. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)
70. Daróciban volt egy bognár család, azoknak meghalt a lányuk, azt hazajárt. Zirgött-zörgött mindég. Nem hitték a faluban, többen is elmentek megnézni — azt mondták, igaz volt. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)
71. Daróci-halmán, mikor meghalt valaki ... ott a sütő nagyon zörgött, akkora nagy bajban voltak, a halott lelke járt haza. — A Lindó Feriéknél volt. (Vejeti, Tótfalusi Jánosné, 1898.)
72. Kísszentmártonban mondták, hogy volt valaki, mikor meghalt, mindön éjjel hazajárt, zörgette az edényeket. Boszorkányos asszony volt, jótét lélok nem jár haza. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)

Láthatatlan szellemként járnak a temetőnél / dobolnak.

73. Ennyit tudok angylom, eccör meg, hát szegény uram is, egy este megvacsoráztunk, azt mondja, anyjuk, én elmegyök, aszongya, megnízöm, hogy a dohányomat nem-e lopik megen, mer ellopták a dohányunkot meg dinnyénket. Két hold vót az a föld, itt a temető mellett éppen, azon az ódalon. Mondom, ne mennyön el, mondom, apuka, megvacsoráljunk, azt fekdjön le. Nem, azt mondja, én elmegyök, mer nicsak mennyi dohányt elloptak, egészen lent ott a gödörben, azt mongya, sokat elloptak. Mondom, én nem bánom, ha elmegy, de akkor mondom, vigyázzon, hogy valami baj ne legyen, mer mondok itt van a temető mellett, ugye mondok, má én hánszor megjártam. Azt mondi, ah, nem félök én, elviszöm a kutyát is. El is vitte, vót egy jó kutyánk, vót gunyhónk is. Oszt a kutyával leült a gunyhóba, hát aszongya, mikor éjfélkor nízte az óráját, vót neki szép kis órája, nízte az óráját, annyirán doboltak ott a temetőben, hogy ű nem bírt ott maranni. Űtöttek, dobótak, azt mongya, annyirán, hogy csak úgy hangzott az a temető. A kutya meg azt akkor odament, az elkezdött ugatni, nagyon ugatott a kutya. Azt mongya, igaza vót az én feleségömnek, ne menjek ki, mer ű má sokmindönt látott, azt mongya, én elmegyök haza. Nem bírt ott maradni szegény. Akkor aszongya, a kutya, ahogyan ugatott, de nem láttam senkit, akkor azt én fogtam, na, gyere kutyám, elmennyünk haza, elgyüttek haza. Utána meg, aszongya, ugyanebben az évben, akkor megen aszongya megcsinálta a gunyhót, vót egy sor dinnyénk, akkor meg aszongya, mentem aszongya a gunyhóba, akkor meg, aszongya, egy olyan formátlan képű asszony, de fehér kendőben gyütt velem szömbe. Azt hittem, hogy ez lopi a dinnyét. Mer má sokat elloptak, aszongya, tülem. Hát aszongya, megen megvárom, aszongya, míg odagyün, hogy majd akarja a dinnyét szenni. Hát aszondi, nem a dinnyét szedte, közel gyütt a gunyhóhoz. Kutya meg mögen fölugrott, aszongya, megijedt, akkor én is megijedtem, aszongya, azt megen a temetőből gyütt. Hát én többet nem mék, aszondi, a temetőhöl. El is adtuk azt a földet. He.. he.. eladtuk a földet. Az az asszon vette meg, aki itt lakik a temető mellett. Eladtunk azt a földet, el bizon. Azt mongya az uram, hogy úgy dobótak ott a temetőben, ha te annya hallottad vóna, hát te nem mertél vóna egy percig se ott ülni. Akkor má én is gyanakodtam, hogy itt biza, az a hideg úgy átment, a kutya, meg aszondi, nagyon erősen ugatott, fogta, de hát nem láttunk semmit, csak azt hallottuk, hogy nagyon dobótak, aszongya. Akkor azt mindönt ott hagytam, elgyüttem haza. Hazagyün, hát anyja, neköd igazad vót, te má sok mindönt láttál, hallod, én nem láttam, csak hallottam, aszongya, hogy doboltak a temetőben. Hát mondok, azér nem mennyön a temetőhöl éjjel! Nem köll menni. Azt mondják, mégis, hogy nem igaz, dehogy nem igaz. Igaz bizony, mindön igaz, amit az embör lát a maga szömivel. (Kovácskida, Tóth Ferencné, 1890.)
74. A Sáríka mesélte, hogy meghalt itt minálunk a Czompó Miska bácsi. Amikor a régi asszonyok gyüttek a Dráváról mosóbú – már ugye este volt – a temetőből volt egy út nekik, hát akkor ott kigyütt a Czompó bácsi szelleme, a lovak is megröbbsentek. (Lúzsók, Kun Istvánné, 1904.)

Láthatatlanul megnyomja az alvót

75. Még akkor még azt, hogy anyám, boldogult anyám meghalt a csányi pásztorháznál, ötvenegybe, január nyolcadikán, izé, kilencedikén halt meg. Hetvenhat éves volt anyám, hogy ... És ott, hát, két hét múlva, ott vót a hizónk, vót egy kis hizónk, ott a pásztorháznál, ne – mer ha cserélik a helyet, akkor nem akar enni a hizó, mer az olyan, hogy akkor elveszik, akkor sovánszik. Rám bízta a sógorom, a hugomnak az édősapja, aki most ment ki, hogy ott legyen két hétig. Ott maradt a szalma a pásztorháznál, kihurcolkodtak ők, azt engöm ott hagytak, hogy vigyázzak, etessem azt a hizót, hogy. Oszt amint aludtam, éjfél tájban, így valami elkezd nyomkodni, de olyan nehéz vót, hogy ott. Három csutakévé tettem, rátettem a szalmapapámát, begyújtottam a tüzet a kályhába, hogy meleg légyön, mer tél vót, hogy január kilencedike, oszt hideg vót kívül, hogy jó meleg légyön, jól begyújtottam, megraktam a, izé, tüzet, oszt jó meleg vót a szoba, oszt el, jól elaludtam. Oszt eccör éjjel valami nyomkod, egészen, de szóni se tudtam. Akartam, hogy szólok, de nem bírtam szóni. Olyan, mind aki nem tom, milyen nehéz lett vóna. Nyomkodott, úgy elkezdött nyomkodnyomkodni. Oszt föl, fölébredtem arra a nagy izéra. Hát nézöm a lámpát, kigyújtom a gyufát, nézöm, hát éjfél van, pontosan éjfél van.

(És mi volt az?)

– Szellem vót, az ilyen, anyámnak az izéje, hogy má a szelleme vót itt.

(Nem látta?)

– Nem láttam, csak a szelleme. Ez kétször történt rajtam, két hétig ott vótam, két hétig kétször megtörtént.

(És nem szólt?)

– Nem szót, csak mindég éjfél vót, mindég, pontosan éjfél. Néztem a lámpát, begyújtottam a villanyomat, oszt mindég éjfél vót, pontosan, néztem az órát, a karórá, mindég éjfél vót.

(És akkor honnan tudta, hogy ő volt?)

– Mingyá gondótam, hogy ő. És olyan szél izé, az ablakot úgy becsapi valami szél. Oszt nézöm, be van zárval az ablak. Azt hittem, talán nyitva van, de teljesen be, le vót zárva az ablak, azt olyan mintha a szél, mikor kinyitják az ablakot, azt mozgati az ablakot, pedig le vót zárva. Ajtót, mindönt bezártam. Azt mégis valami nyomást éreztem, nem tudtam levegőt venni. (Csányoszó, Géczi József, 1909.)

Lólábbal jár vissza

76. Ha valaki meghal és hazajár, lólábbal jön haza. (Sellye, Nagy Sándorné, 1888.)

Saját emberi alakjában jelenik meg.

77. Amikor az én körösztyanyám meghalt, a szelleme többször járt. A Panni néniék ültek kinn a padon, elbeszélgetölöztek, várták a Panni néni fiát, a Dezső gyerök meg úgy éjfél felé gyütt haza. Egyszer csak mondi neki a Panni néni: „Látitok-e? Ott van!”

- Hát látták ám! Olyan magos asszony volt, biklában volt, abban járt mindég. Nagyon megijedtek. Amint nézték, egyszer csak eltűnt. (Vejtí, Tótfalusi Jánosné, 1898.)
78. Ivánban is ott vótunk, Drávaiványiban, tizönkilencben. Ott vót egy öreg néni, meghalt úgy hetvenöt éves vót. Nagyon goromba öregasszon vót. Mindég pöröt velünk, még kisgyerökök vótunk, még abba az időben, még fiatal vótam, kilenc éves vótam, most, 909-es, tíz éves vótam akkor. Azt anyámmal mentünk, mer apám zenész vót. Izé, gyönyörűen tudott hegedülni. Má Bécsbe is hitták, ott három évig huszár vót apám, és kapott még obsitot is végül, még kis kitüntetést, apám. Oszt elment a kocmába, oszt anyám mondta, hogy menjek el vele, hogy, én is hogy elmenjek apámat hazahívni, hogy a kocsmábú, zenézött ott, hogy má soká, olyan soká ne legyön ott, éjfélíg a kocsmában, azt elhívott anyám magával. Azt ott, annál az öreg néninál, ahol lakott, égött a gyertya, az meg ott, ott ült a sarokban. Az a régi divatos kályha vót, téglábú csinyálva, be vót meszelve, ott ült egy székön, kis karszékön az a néni, az öreg. Anyám mondta, ni, ott van, aszongya, anyám mondta, odanézőtt az a néni, anyám mondta. Égött a gyertya, vót ottan neki, kis vékony gyertya. Azt ott, öreg néni ült ottan a sarokban, ottan. Annak a szelleme, annak a izénak. Lehetött látani is, megismertük azt az öreg nénit. Anyám mondta, hogy ott van ni, a falusiaknak is mondta. Mire odaértek a falusiak, hogy ők is megnézzék, má eltűnt, má a gyertya is elaludt. Eccör sötét lett abba az örökségbe, ahol magában vót az az öreg néni, abba a lakásba, épp ott Drávaiványba. (Csányoszró, Géczí József pásztor, 1909.)
79. Itt is az én néném, mikor itt vótunk, hatvannyolcban, hazajárt. Igön. Úgy átfogott két kézzel, aztán én is üt. Megfogtam így az ódalát, de olyan hidegségöt éreztem a kezemön. Azt úgy kihúzta kétször a kezem, úgy belejött a kezembe. Oszt arra ébredtem, éjfél vót. A fekete ruhájában jött. Olyan szép lassan csak kihúzódott a kezembül, azt eltűnt. Olyan félés jött belém, hogy egész úgy, még szólni alig, szólni se tudtam, még szólni se bírtam. (Csányoszró, Géczí József, 1909.)
80. Egyszer mintha láttam volna a feleségömet, mikor már meghalt, mintha itt járt volna, hogy beszélgettünk. (Vejtí, Peti Samu, 1877.)
81. Testvéröm, Szabó János gyütt haza szinte Cúnbú, oszt itt, ahol a Pandur Lajos lakik – úgy tűnt föl – ott is meg halt valaki – osztán a testvéröm, mikor odaért – lám vannak ott akácfák – ott állt egy asszony, kisgyerök vót vele. Köszönt neki a János, de nem fogadta el, aztán elmentek a László Lajosék felé, ott eltűntek. Onnanfelü gyütt egy embör biciklin, a testvéröm megkérdezte, hogy nem látott-e egy asszonyt egy gyerökkel, de az azt mondta, hogy ű biza nem látott senkit. Ezt is a János meséte, de ez való igaz vót, mer az nem vót hazudós gyerök. (Kémes, Kovács Jánosné, 1895.)

Állatalakot ölt

Kotlós csirkékkel

82. Éjjel gazdátlan kotlós járt csirkékkel, ha megfogták, semmivé lett, mert bűnös halottak voltak. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

Macska

83. Akkor az én emböröm – akkor vót éjjeliőr, mikor a Tóth Józsi apja meghalt. Hát az én emböröm ment arra, látta, hogy a Tóthék pajtájának a kapuját mindig tették-vették, hol kinyiták, hol betették, egy fehér macska meg mindég hol kigyütt, hol bément. Szót is az emböröm a Tóth Józsinak, fölötötte, hogy – Te Józsi – aszongya – a pajtaajtót mindég nyitik-csukik, nyitik-csukik és a fehér macska ki-bejár. Azt monta a Józsi, hogy ez bizony már így van mióta szögény édösapám meghalt. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)
84. Gyüttek egyszer – valamikor vérasztottak – onnan gyüttek haza, azt egyszer csak egy fekete macska ráugrott a vállikra és ment velük haza. Mikor a ház elé értek, nem látták, aztán az istállóban megint ott volt, má olyan boszorkányféle volt az is. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)

Galamb

85. A faluba hazajárt, kicsikét temettek el, és hát mondták a szülők, hogy mindön éjjel hallatszik, a kapufán valami olyan kis fehérség vagy galamb, olyan száll, és sír. Hát koldus járt a faluban, az mondta nekik, hogy – mondták, hogy meghalt a kicsi – és mondta nekik, hogy biztosan valami kis ruháját, ingét nem temettek el vele, hanem másik este, azt, akiben meghalt, kis inget nem temették el, tögyék ki a kapufára, figyeljék, hogy nem-e valami más viszi el onnan, többet akkor nem jár tovább. Akkor lesték, hát aztán egy galamb, feje galamb szállt oda, levette az ingöt a kapufáról és többet nem járt haza. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

Disznó

86. Öreganyám anyósa, mikor meghalt, hazajárt disznó képében, mert nagyon káromkodós volt. Éjszaka ilyenkor tilótak az asszonyok, mikor jött a disznó, nagyon féltek, irdatlan nagy disznó volt. Szóltak öreapámnak, hogy egy nagy disznó jár. Öregapám mondta, hogy ne féljete, majd én elkergetem. Éjjel kiment az asszonyokhoz, ahol tilótak, de ott el is aludt. Egyszer csak jön megint a disznó, fölkelte nagyapámat, hogy megjött már megint a disznó. Öregapám fölugrott és megkérdezte, hogy hol van hát, amikor meglátta el kezdte kergetni a temető felé, jól megverte a villával, akkor a disznó eltűnt. Öregapám meg igen futott hazafelé, gyorsan beugrott az istállóba, akkor nagy szél támadt, öregapámat hívtuk lefeküdni, de ő csak egyre azt mondta: Nem merek bemenni a házba – azt ott aludt az istállóban. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

Kutya

87. Nagypám, mikor legény vót úgy 1870 körül (1847-ben született), jártak mindig késő este a faluba, nem úgy ám, mint mast. Úgy 11 óra felé jöttek haza. Akkor az öreg Pandur Józsiéknál – ott valaki meghalt – egy nagy kutya állt az ajtóba, nagy tüzes nyelve vót, csak úgy gyűtt ki a tűz a száján. (Kémes, Ör-Kovács Jánosné, 1895.)

Kakas

88. Hát édosapám, lám mesélte, hogy – a meg Palkonyán lakott, odavalósi volt, és hát valamikor lovaszok voltak – és a lovakat kieresztötték, kibékőzták legeltetni, hát közben beszélte, mikor így meséltek, hogy ő is tud valamit, hogy aztán hogy leültek, a faluvégön volt egy temető, hát osztán leültek hárman-négyen gyerökök, és ott ültek, hát egyszer hortyogást hallottak, a lovak kiszaladtak a temetőből. Megfogdoszták őket, újra vissza, megkötötték oda, azt akkor megint, harmadszor is a lovak kiszaladtak a temetőből, megen csak megnyügözték, hát eközben éjfél lett, amint ültek a kapuban, hát szömbe vele a másik soron akkorában halt mög egy embör. – Hát olyan hosszú gangók vannak arrafelé, nem így, mint minálunk. – Hát aszongya lássák éjféltre, hogy egy kakas, fejr kakas gyün végig a tetőn, a ház tetején, mikor odaért az ajtóhon, akkor leszállt, a gangra rászállt, onnan rá a kilincse – és azt mondják háromszor megkopogtatta az ajtót, és ők hallották mikor mondta: Józsi bácsi, Józsi bácsi – háromszor. Nem szólt senki se, újra visszazállt oda és föl, és akkor eltűnt. És akkor másnap kérdözték azt az embört, hogy nem hallott valamit, azt mondja, ő nem. És akkor ezek mesélték neki, hogy ők mit láttak. Hát hogy ez is mi vót? Édosapámtól hallottam. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

Alakját változtatja

89. Hát kéröm, én vótam, tizönnégy-tizönöt évemben vótam, lenn vótam Dóci-pusztán. Kinn aluttunk az istállóban, két legény későn, éjfélkor gyűtt haza. Gusztánművén a cigányok agyonvagdóták a csószot, Kis Istvánt. Szeretött az az embör is fiatalokkal társalogni, vót egy gyerök, a Vető István, azzal jóban vót ez a Kis István. Egyszer ment a Vető Pista a barátjával Mecskéről haza Dóci-pusztára. Amint egy dögtemetőhöz értek, ott a Vető Pista megbotlott egy sírba, és elkáromkodta magát, az Isten b ..... meg! ezök a döögök még ilyenkor is botolódnak. – Akkor amint mentek át az árkon, a barátja már átment, ű még innen vót, hát lát ám maga mellett egy szép nyuszkát, amint átért az árkon a nyuszkából majom lett. Az ment mellettük hazáig. Azt mondi a Pista: megállj, majd éjünk csak haza, van nekünk egy Duhaj nevű kutyánk, majd az elbán veled! Mikor beértek a szürüskertbe, a Vető Pista fogott egy fát, hogy majd agyoncsapi a majmot, de nem hogy agyoncsapta, hanem a majom kifozta út. És akkor má, mikor beért a pusztára, egyre kiabált, hogy: Duhaj, Duhaj!, de a kutya nem mert közel gyünni. A majom meg fölugrott a vályu szélére, ivott vizet, aztán csak egyre kísérté a Vető Pistát. És akkor űk begyűttek, a két fiatalembör

az istállóba. Mi főnkötünk, és nízük, mi van. Olyan lécajtó vót az istállón, így támaszkododtt a Pista, így ni, kívül meg a Kis István állt, most már emböri alakjában. Akkor mondi a Kis István, hogy: „Gyere ki Pistám! Te elyenkor a fiatalokkal szoktál jární meg táncóni.” Azt mondi a Vető Pista: „Most nem megyök Pista bátyám.” – „De gyere, mer lejár az időm!” Akkor a Vető Pista előhúzta a zsebóráját, azt azt mondi: „Bizony Pista bátyám, má csak öt perce van.” – Nagyon kemény gyerök vót a Vető Pista. Öt percre lett vóna egy óra. Akkor nagy forgószél támadott, hogy főnvitte a szalmát, nagy rakás vót az istálló előtt. Mondta a Vető Pista: „Nézzétök! Látitok, akkora feje van, mint egy szita?” Én is láttam, meg minnyáján láttuk. – A Lukács Sándorral vót a Pista, azzal együtt jártak a lányokhoz Mecskére. De a Pista beteg lett ám, utána, hogy megpofozta a majom, három-négy napig beteg vót. (Vajszló, Müller János, 1897.)

Hazajár, mert nagyon siratják

90. Itt mesélte nálam egy hete a Marton Julis, hogy az anyja tíz éve halt meg, az első esztendőben mindig hazajárt. Egyszer csak azt mondtá neki az anyja: „Ne sirassál lányom, mert már térdig vízben vagyok, ameddig siratsz, addig mindig haza kell járnom, és vinnem kell ezt a két vödört tele könnyel, ne sirass, mert megszakadok!” – Két nagy vödör volt a kezében. Azután a Juli nem merte siratni, nem is járt többet haza. (Sellye, Csorsz Jánosné, 1885.)
91. Volt Rádfalván egy nagyon szép lány, 17 éves volt, amikor a hegyen bodonyi búcsúkor agyonlötték. Egy öreg legény lötte agyon, mert a lányt nem akarták hozzáadni. Ez a lány mindig hazajárt, mert a szülei nagyon siratták, egyszer megjelent az anyja álmában, és mondtá, hogy ne sirassák, mert már akkora vízben áll, hogy megfullad. Nem merték aztán siratni, attól fogva nem járt haza. (Sellye, Nagy Sándorné, 1888.)
92. Vót egy asszonymnak két lánya, egy évben haltak meg. Az asszony mindég siratta őket. Egy éjjel is, mikor tüzelt a kemincében, mert kenyeret sütött, akkor is nagyon sírt, akkor megjelent a két lánya, és mondták, hogy ne sirassa őket annyira, mert mindig vízben fekszenek. (Gyöngyfa, Bakó Jánosné, 1893.)
93. Azt is mondták, hogy nem szabad annyira siratni a halottat, mert hazajár. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)

Hazajár, mert valamilyen tárgy hiányzik

94. (Volt olyan halott, aki hazajárt halála után?)
  - Hát szokták emlígetni, de hát osztán, mivelünk szóval nem történt meg, hanem egy nagybátyám vót Drávacsehiben, osztán, – ennek a nagynénémnek a vője vót, akit mondtam, hogy valami akart nyomni, vagy mit csinyát, és annak a veje – megvevött egy falusi embörtű, de egy kovácsidáji embertű megvette, – mikor meghalt, a családja meg eladta a vastagkabátját. – Ez a drávacsehi Nagy Révész József megvette ezt, ezt a kabátot. Osztán azt mongya, hogy feküdt az ágyon, – azután körülbelül pár hétre – feküdt az ágyon, de aszongya, nem aludt. Éppen nem aludt. Mikor,

aszongya odagyütt ez a Fa Józsi nevű embör, és aszonta, Józsi elgyüttem a kabátomér, add oda a kabátomat. És akkor aztán állt egy darabig, akkor csak eltűnt. (Kovácskida, Mezei Dávid, 1902.)

- 95.* Volt Diósvizlón egy nagyon kegyetlen ember. Mikor eltemették, állandóan hazajárt. Éjjelente árnyék formájában suhant be a házba. A fia meg az egyik lánya látta, de a felesége és a másik lánya nem. A fiának azt tanácsolták, húzza ki a gatyájából a madzagot, azzal kösse be az ajtót, a kulcslyukba pedig dugjon egy girizd fokhagymát. Meg is tették. Nem is tudott a halott bemenni. De akkor egész éjjel űzte-hajtotta a kutyát az udvaron, hogy az reggel, mikor kinyitották az ajtót, rémülten futott be a házba, úgy meg volt ijedve, hogy két napig nem mert kimenni. Az ember családja végre is elment a helybeli halottíró asszonyhoz. A halottíró írni szokta a halottak üzenetét. Elmentek megtudni, mi van a halottjukkal. Az üzente vele, hogy neki a szőlőhegyen kell bolyongania pincéről-pincére, és egy ördög kíséri mindenfelé. Amikor be-bemegegy egy pincébe, az ördög mindig ráhúz egy hatalmasat a botjával. Megüzente, hogy azokat a kulcsokat, amikkel a pincéket szokta kinyitogatni, amikor még nyestezni járt, ássák el balra a fejfája mellé. Megmondta azt is pontosan, melyik napon. Meg is tették, nem is jött többet. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1883.)
96. (Hogy mondták, miért jár vissza a halott?)
 – Mer, hogy valamijét nem temették el. Nem temették el vele valami holmiját, amit az életben nagyon szeretött. Például pipáját vagy kalapját vagy asszonnyak a valamilyen, valami ruhaneműjét, ilyesfélét. Ezt még az édösanyámtú is hallottam, ilyent. Mikor az öreganyám meghalt, elküldtek ki engöm a temetőbe. Hát én nem, nem tudtam, hogy miér mondik. Hát kéröm a fésűje meg a hajtűje vót összecsomagóva egy ruhácskába, zacskóba. És azt éntülem el, vigyem el az öreganyámnak a sírjába, kaparjam ki a földet, és tegyem oda bele. Mer ez azér vót, és elfelejtötték beletenni a koporsóba. Hát én el, mer hát gyerök vótam, hát jól van, elvittem és oda is tettem. Később aztán hallom, amint így egymás között beszéltek, hogy éccakánként az állítólag elgyütt hozzánk haza, és ottan sírt éjjel. Aztán, hogy állítólag hát azér, hogy amikor eztet elvittem neki oda, betettem, és többet akkor soha nem gyütt. Hát én akkor se hittem eztet el, meg hogyha odáig tudtam vóna, hogy azér mongyák, el se vittem vóna. Mer akkor má, akkor én olyan gyerökcse vótam, – mennyi lehettem?
 – tizönnégy-tizönöt éves má akkor nem vótam olyan bátor, hogy miután a temetőről olyan rémmeséket mondtak, meg mifene, ilyenfélét, hát most akkor én elmenyenyek a temetőbe! Hát hogyha az ott engöm megfog vagy nem tudom én, ugye?
 (Kemse, Nagy József, 1894.)
97. Rézik Ferenc: Az Isten tuggya, hogy vót-e lüdvérc egyáltalán, vagy csak kitalálták. Mer ugye ez éppen olyan, mint a kísértetekrű mondták, hogy valakinek meghalt a hozzátartozója, és akkor hazajárt, hazajárt az a, éjféلكor vagy egy órakor, úgy ebbe a tájban gyütt haza, körülízött, oszt eltűnt.
 (Milyen alakban járt haza?)
 – Ugyanolyan alakban, ahogyan volt életkorban.
 (Mindenkí hazajárt?)
 – Nem, hát csak mondták egyesökre.
 (És az miér járt?)

– Mint ahogy má nem tették meg neki azt a temetést, amit, amit köllött vóna. Állítólag ezér. Nem tom, ezt a ruháját kérte, hogy ha meghal, ezt temessék el vele vagy valami más tárgyat kért, hogy ezt temessék el vele, és ezt nem csinálták meg, és hogy má ezér járt haza.

(Maga emlékszik ilyenre?)

Iván Péterné:

– Emlékszöm. Emlékszöm, hát úgy tudom mondani, mind a vöm, mer az édosanyám is, – hát meghalt, ugye mer, hát mindönki meghal – egy abroszban benne vót a ruhája, összeszedte, de sok évekkel azelőtt má. Hogyha ű meghal, akkor ütet abban temessék el. Nahát énnéköm meghalt egy nagylán testvéröm, dehát jó ideje fekszik ám a temetőben, mer má 50 esztendeje, és mindég azt mondta, hogy amellé temessék. És szegény mégis úgy járt, hogy a menekülés alatt Kákicson halt meg, ott van eltemetvel. Hátsze annak a testnek ugye má igön mindegy. Hát azt nem tudom maga látta-e vagy hallotta-e hírét annak a lobogós tászlínos imögnek, amit beszéltek, hogy vót az a tászlínos imög, olyat készétött, olyant készétött magának. Eccör azt találtam neki mondani: Édosanyám, lenne énnéköm abbü egy öltözet ruhám, abbü az imögbül, mer csak az a kelött (?) van. Adok én keedre olyan réklit, oszt hát én abbü meg varrok magamnak. – Hallottad-e te má aztat, hogy némelyik háznál mennyi mindönféle történik, ammiatt, hogy nem temetik el a halottal azt, amit elkészétött magának!

Nohát osztán hát elkészétöttünk, így, hogy olyan sógorság féle vót, aki oszt fönkésztötte Kákicson. Hát Márikám, ennyi sok szép ruhát, ekkora értéköt, mind amit te az édosanyádra ráadol! – Mondtam neki, hogy sógornéni, maga szütte-fonta, magának készétötte, csak hadd vigye el az égbe. Csak hadd vigye el. Csak hadd vigye el az égbe. Mondtam, csak hadd lögyön, hadd lögyön, hadd vigye el az égbe. Na, dehát azér ugye, talán gondolom, ahol több tesvér vót, talán ragaszkodtak beléje vagy nem tudom én micsoda. De a én lánytesvéröm meghalt énnéköm 13-ban, hát énnéköm nem vót célom az, ha má öneki eccör a vót a kedve, hogy ütet abba, abba a, mer nagyon drága ruha vót, olyan házi szöttes, házi szüttes vót, len vót, pamut is vót rajta, nagyon szép vót, nagyon szép vót, úgy hogy ezök a zalátaiak, más családok is vótak ottan elmenekülve, oszt így délután vót, mind akik a tiszteletadásra általgyüttek, oszt mondta egy asszon, hát Márikám, melyen ruhában temetted el! (Zaláta)

98. A halott azért jár haza, mert valamit nem tettek a koporsóba, amire szüksége van. (Sellye, Nagy Sándorné, 1888.)

99. Ha valakinek olyan kedvesebb féle dolga van, jobb, ha eltemetik vele, mert ha nem, akkor visszajár a szelleme, éjjel szokott visszajárni. Szellem van, vagy valami ilyesmi. Nekem hiányzik mind a két lábom, levágták, mégis néha úgy fáj a lábam ujja, mintha kutyák rágnák, pedig már hét éve el van temetve Pécsen. Biztos valami kapcsolat van köztik, valami szellem lehet. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)

100.⁺ Láttak egy mönyecskét esténként hazajárni. Hatvanöt-hetven évvel ezelőtt lehetett. Otthon kiszórt minden ruhát. Az állakötőjét kereste. Nem temették el vele. Mikor ezt megtalálta, elvitte magával. Többet nem jött haza. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1902.)

Nem tud nyugodni, mert más sírjába temették

- 101.⁺ Szaván meghalt az öreg Bagi. Katolikus volt, ezért a katolikus temetőbe akarták temetni. De a kis katolikus temető már betelt, ezért a legrégebbi sírt fölásták, és oda temették. Bagi éjjelente hazajárt, a lakásban mindent szanaszét szórt: a káposztásköveket dobálta, tányérokat tördelt össze. Reggelre azonban minden rendben volt. Egyszer a felesége végre megszólította:
 „Minden jótét lélek dicséri az Istent. — Én is dicséreném, de nem lehet.
 Ég föld ura vögyön bé!
 — Nem vösz bé, minek temettetök oda az öregembör sírjába! Az nem hagy pihenni. Vegyetök ki, vigyetök a református temetőbe!”
 Ki is vették, és eltemették a református temetőbe, új sírhelyre. Többet nem is kísértett. (Rádfalva, Kasza Józsefné, 1876.)

Bűnös halott: gyermeket veszített.

102. Ezök edevalósiak voltak, lúzsokiak, ennek a Marikának az urának a nagypapája volt, — elmentek a piskói temetőbe legeltetni a lovakkal éjszaka, mert ott nagy fű volt. Megrakták a tüzet, elkezdték sütni a tököt. Egyszer csak odamegy egy gyönyörű piros fékötös asszony. Leült, de nem szólt egy szót sem, annyi nem sok, csak níztek, de nem szólt. Egyszer csak elkezdte a menyecske, hogy: „Jaj, jaj ...”, oszt elkezdött fiazni. Megszülte a gyerökét, aztán megszült megen egyet, aztán a harmadikat is meg akarta szülni, de a férfiak úgy megijedtek, még a hajk is az égnek állt, és elmentek. Az asszony meg nagyon rítt, hogy ű nem mehet bé sem a pokolba, sem a mennybe, amíg három gyerököt meg nem szül, oszt sírva könyörgött, hogy várják meg, amíg megszüli őket. Halott asszony volt ám, életében elcsinyáta a gyerökeit, azt az Űristen csak úgy bocsátott volna meg neki, ha valaki előtt megszüli a három gyerököt. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)
- 103.⁺ A halott temetése után bizonyos okokból nem tud pihenni, hazajár. Például tudtak egy asszonyról, aki azért járt haza, mer gyerököt vesztött, ezért nem tudott nyugodni. Oda járt sokáig a szilvafához, amely alá gyermekét temette. Haza járhatott azért is a halott, mert valamilyen kedves tárgyát, például pipa, bot, kalap, stb. nem temették el vele. Javas által megtudakolták az okot, a megjelölt tárgyat eltemették a sírjába, mire a halott megnyugodott s nem kísértett többé. (Rádfalva, Szekeres József, 1891.)

Bűnös halott: hamisan esküdött

104. Azt mondik, aki hamisan esküszik, nem veszi bé a föld. Az én anyósom, mikor oda került Fokra, — markóci lány vót — ment hozzájuk egy okorági asszony, az egy kicsit megtébolodott, mert hamisan esküdött, az ura nagyon megverte. Egyedül bolyongott, fékötőt csinált, akinek csinált, az befogadta, így kallódott. Nyáron ott vót nálunk, minékünk is fékötőt csinályt, azt az anyósom befogadta. Elbeszélte,

hogy az ura nagyon rossz embör vót, ivott is, meg meggyilkolt egy embört. A bíróságon nem ismerte be, akkor azt mondták neki, hogy elhiszik, ha a felesége megesküszik, hogy az ura egész éjjel otthon vót mellette az ágyban. Nem akart megesküdni, mert nem vót igaz, de az ura megfenyögette, hogy út is megöli, ha meg nem teszi, meg is verték, a lányával együtt. Így megesküdött, azóta tébolodott meg. De ha nem vót rajta az óra, jól el lehetött vele beszélgetölözni. Utána, hogy megesküdött, az ura meg a lánya elkergették a háztól, újtjikban vót, mert az ura a lányukat élte.

Télön a napamékkal átelleni házba fogadták bé, egy kis szalmás házba, de nagyon beteg vót már akkor, meg is halt hamar. Aztán mindég hazajárt, nem tudott nyugodni. Az öreg Peti Juli meg nagyon félt, az lakott abban a kis házban, nagyon panaszkodott. Többen mentek oda megnízni, hogy igaz-e. Azt mondták, igaz vót. Tízönegykor járt, de csak a Peti Juli látta, a többiek csak hallották, nyílt az ajtó, jártkált a szobában, és fogdosta a kis dolgait. A Jó Böske néni azt mondta, hogy majd ú elzavari. Elment este a Peti Julihoz, amint gyütt a kísértet, mindjárt azzal kezdte, hogy: „Mindön jótét lélok az urat dicséri!”, erre az meg azt mondi: „Én is dicsérném, ha löhetne!” azt háromszor, többet aztán nem gyütt. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

Gyermekéhez hazajáró anya

105. Arról is meséltek. Hát te mondtad, hogy a Krlezsák néni mesélte, hogy meghalt az édesanyjuk a gyerekeknek, aztán eltemették, és visszajárt szoptatni a gyerekeket. A házba. Visszajött. Minden este hazajött a gyerekekhez, és reggel elment. Hát ilyesmiket meséltek. Én mondtam a Krlezsák néninek, hogy ez lehetetlen. De ez így van! Ez a Krlezsák néni nagyon öreg asszony vót, és ők ott laktak, és ilyesmiket mesélt. De nagyon sok mindönt, de mi elfelejtettük. A, mondtam, ez babona. Már nagyon régen meghalt. (Vajszló, Váczi Mária, 1902.)
106. Elyen gyerökforma voltam, akkor Hiricsben laktunk. Volt ott egy asszony, már 9 gyeröke volt, azt megen állapotos volt, mondta az urának, hogy szerezzen pénzt, új elcsináltati, mert sok a gyerek. El is csináltatta, de meg is halt. A legkisebb lánya, az Irmike még alig volt két éves, de olyan eszes kislány volt, hamar tudott beszélni, no. Mindig szépen meg volt fésülve. Kérdezték tőle, hogy: Ki fésül meg? — ez mindig azt mondta, hogy az édösanyám. — Kérdezték az asszony urát, hogy hazajár-e a felesége, az meg azt mondta, hogy ő nem látta még, de az igaz, hogy amikor az óra az éjfelet üti, mindég kinyílik az ajtó, de ő nem lát senkit, a kislány meg reggelre meg van fésülve. (Drávacsehi, László József, 1898.)
107. Hát akkor azt is megmondom, ha nevetségös is, amikor én hazagyüttem 1919-ben fogságbú, és akkor megnősültem, és az anyósom meghalt, az apósom meg Bogdásán vót, mint éjjeliőr. És azt mondtam az apósomnak, ne álljon ki egész éjjel őrmek, éjfél előtt én leszök kinn, éjfél után meg új megy ki, és tizönkét órakor váltottunk egymást. És aztán, mikor az apósom kiment, én lefeküdtem — a temető mellett laktunk akkor — így hanyatt az ágyon az ajtóval szömbe. És az ajtó zárval vót, mer az apósom után bezártam. És ahogyan én feküdtem, nyílt az ajtó, ki gyütt bé,

mint az én anyósom, tiszta fehérbe, olyan nagy darab asszony vót. És ahogyan bégyütt, odagyütt az ágyhol, a dunyhát két kézzel fölfogta, levötte rúlam, rátette a Marisra, én visszahúztam, megen levötte, és rátötte a lányára. Akkor megen visszahúztam, de a könyökömmel, így, meglöktem az asszonyt, hogy: „Kelj föl, ett van anyád!”. De mire főnébredt, az anyósom két lépést tevött az ajtó felé, és már el is tűnt. (Vajszló, Müller János, 1897.)

108. És hát a halottak, hogy hívják, arrú is vót szó, mer édösapám többször beszélte, hogy a halottakrú is vót szó, hogy hát elgyűnnek haza. Hát ű is mondta, hogy elment Endösire, elmönt, nagyerdőre, mer ott vót a testvérje a nagyerdőn, izé, Lajos-tanyán, és elment oda hozzája, mer mondták neki, hogy mennyön el, mer az édösanyám már akkor möghalt. Hogyhát odajár hozzájuk. Osztán akkor meghamuzták az izé, fődet, aztán, hogy a nyomai meglátszódjon, hát de ű aszongya, elmentek, de nem láttak senkit. Ott vót egész reggelig, sehun semmit nem látott. Oszt aszonták, hogy valami éjjel ott vót. De hát, már az édösanyám vót. De hát aztán a valóságban tényleg vót-e, nem-e, csak hát ahogyan izéték, hogy hát a halottak azér elgyűnnek haza, és hát szétnéznek. De hát én nem tudom, mer hát ugye a nővéröm még él itt ugyan Zalátában, félt cefetül, mikor édösanyám meghalt. De hát én nem hallottam édösapámtú se, senkitül se, hogy hát anyánk hazajárt vóna. Mint hát má hallottunk olyant is, olyant meséltek, hogy hát, hogy egy valaki, itt lakik, itt e, hazajárt. Szóval hazajárt megnézni a kicsiket. De hát aztán valóságban ez igaz vót-e, nem-e, vagy ház tényleg abban az időben jártak-e így a halottak vagy nem, én azt nem tudom, de mostanában nem járnak. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)

Síron túli szerelem

109. A Korpás Józsefné mindég azt mondta, hogy az ű ura hazajár, és veszkődött a szomszédasszonnyal, a Benedeknével, mert azt mondta, hogy azt szereti, ahhoz jár. (Drávapalkonya, Kovács Dávid, 1893.)

Lenore

110. Vót a faluban egy lány, akit a szülei tiltottak a szeretőjéttül, a fiatalok elhatározták, hogy elemésztik magukat. A legény öngyilkos is lett, de a lány nem. Attól fogya a legény szelleme visszajárt a lányhoz szerelmeskedni vele, mikor a szülei megtudták, nagyon tiltották. Akkor a legény egyik éjjel eljött lóval a lányért, s magával vitte. Mikor mentek a lovon, kérdezte a legény a lányt:
- Szépen süt a holdvilág,
Szépen vissza a hótt a lányt
Félsz-e rózsám túlem?
Erre a lány azt mondta:
- Nem félek, velem az Isten, velem vagy te is. Mikor odaértek a temetőbe, megnyílt egy sír, a legény hívta a lányt. Beleugrottak mind a ketten, és így kerültek egy sírba. (Gyöngyfa, Bakó Jánosné, 1893.)

A halottat bántalmazó megsérül

111. Azt is édösapám mesélte, hogy elmentek egyszer fosztani. Azt mondta a fiú, aki-nél kopoztak, hogy: „Na, este meglátitok édösapámat.” – „Hogyan? – kérdezték, – hát má régön meghalt!” Nem hitték el. Hát csak kopoztak. Egyszer aztán megszólal a fiú, hogy: „Ett van édösapám.” – „Hol?” – kérdezték. – „Ott van ni, a burgonya tetején!” – A kosztos kanász meg fogott két burgonyát, és hozzávágta. Az ott ült a burgonya tetején, mindenki látta, meg se mozdult, de amint a kanász hozzávágta a burgonyát, abban a szömpillanatban léváltott a karja, az meg eltűnt, mintha ott sem lett volna. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Védekezés a halott visszajárása ellen

112. Ha hazajárt a halott, akkor hívták a papot, és akkor az egy olyan, nem tom, isten-tiszteletet vagy mit tartott, csak mit tudom én, imádkozott meg mindönféle, és akkor hogy hát eltűnt, akkor oszt nem gyűtt többet. Hát valahogyan úgy, hogy hát nem vót nyugta neki ottan. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)
113. Boszorkányos népség, az ugye hát, az jobban még a cigányok között, cigányok kö-zött vót ez a hit. Úgy, hogy például, ha egy cigány meghalt, mondjuk itt ebbe a házba, hogyha itt cigány lakott vóna, az mikor eltemették, azt aki ott meghalt, az negyvennyolc órán belül elköltözött attú a háztú. Akárhová, de a műúton túl. Mű-úton túlra. Mer azt mondta, haza fog jární, és únekik nem hagy békét éjjel. Így vót, hogy el köll menni, mer a műúton, azon má köröszkül nem megy. (Csányoszó, Rábay Gyula, 1890.)
- 114.⁺ A halott hazajárása ellen használt, ha „fődfazékban” tiszta vízben „borsót” (bab) főztek. Amikor megfőtt, beleöntötték a „csávás”-ba (moslékos dézsa vagy vödör), és a disznóknak adták. Akkor a halott nem jött többet. (Rádfalva, Ács Lajos, 1902.)

„Álhalottak”

Visszajáró halottnak vélt ember

115. Apám fiatal volt, akkoriban történt. Kivitték a lovakat legelni, azt őt küldték ki a lovakért. A temető mellett legeltettek. Egyszer csak fönkölt a temetőből egy sírról valaki. Apám meg fölemelte e békót, rákiáltott, hogy: „Állj! Ki vagy?” Az meg megszólalt, hogy: „Legyön eszöd, gyereök, én vagyok a Barta!” Az egy olyan magá-nyos, kallódó ember volt, sokszor elaludt a szabad ég alatt, a temetőben is. (Vejeti, Punak Jánosné, 1888.)
116. A nagyapám mesélte, hogy Lúzsokon valaki meghalt, és mondták, hogy hazajár. Egyszer meglesték, és rájöttek, hogy a szomszédból egy asszony járt át Piskóra, a lányához, aki gyerekágyas volt. Éjjel járt, mert csak akkor ért rá, fehér lepedőbe takarózva ment, mert ő is félt. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)

117. Egyszer azt beszéltek, hogy kísértet jár a temetőben. De nem az vót ám, hanem egy asszony kiment a temetőbe, mert elszabadult a tehene, az vót az, nem boszorkány. (Drávacsehi, Kovács Pál, 1902.)

Visszajáró halottnak vélt állat

118. Ez itt történt a faluban, volt itt egy öreg csősz, egyszer megy körösztil a temetõn sütétben, – olyan szélös gatyaszára volt – amikor a temető közepibe ért, hát hangokat hall, de csak olyan gyöngén, mintha kaparászna valami. Érzi ám, hogy valami elkapta a nadrágját – hát ugye megijedt nagyon – végre tudott gyufát gyújtani, látja ám, hogy egy hörcsög. Hát az anyja sz.....-t, úgy megijedt, hogy nem tudta, miket gondoljon, hát csak egy hörcsög! Úgy megcsapta a baltával, hogy rögtön megdőglött. (Drávacsehi, László József, 1898.)
119. No, akkor megint, úgy járt a faluban egy embõr, a Korsós Bálint – már meghalt szegény – a kovácsnak vitt bort. Közben egy öregasszonynak elszabadult a tehene, és elszaladt a temetőbe. Hát amikor a Kovács Bálint gyün haza, – már sötét volt – láti ám a temetõbõl gyünni a tehenet. Nagyon megijedt, azt csak mondi egyre, hogy: „Mindõn jótétlélõk az Urat dícséri.” – azt hitte szegény, hogy boszorkány, pedig, csak a Zsuzsi szüle tehene volt. (Drávacsehi, László József, 1898.)

Fény a temetőben

120. Hát eccõr elgyüttünk haza a szõlõbûl, éjfél felé. És a temető úgy beesik az országúttal, ott Szigetváron. Osztán, eccõr csak odanizünk a temetõhõl, egy nagy fény kigyulladt a temetőben. Hát persze, fiatalok voltunk, oszt bennünk is meghült a vér! Aztán hát utána való nap kérdõzzünk a temetõõrtül, hogy mi vót az éjjel ott a temetőben. Hát ezek az angol röpülõsök, amint lepotyogtak ottan Szigetváron, ott vótak ketten, azt azokat szedtél föl, osztán villannyal világítottak a temetőben. He ... he ... he ... Hát mibennünk is meghült a vér, de hát ez-ez, olyan mögtörtént dolog volt. Ugye, de hát ez nem babona vót. Hát.
(Mit gondoltak, hogy mi volt az a fény?)
– Nem gondótunk mink semmit, csak féltünk. Hát azt gondótunk, – hallottunk, hogy van kísértet – kísértet.
(Vajszló, Fintics Lajos, 1889.)

„A megfogott ruhadarab”

121. Még legény koromban többször megtörtént, mikor lányos háztól mentünk hazafelé, fogadtunk, hogy ki mer sötét este a temetõbõl egy fejfát hazahozni és visszavinni. Kevesen merték megtenni, mert régen volt egy ember, aki nagyon megjárta. Este elhozott egy fejfát, és fogadkozott, hogy vissza is meri vinni. Visszavinni sokkal nehezebb volt, jobban lehetett félni. Hát, amikor visszavitte és beleverte a földbe, a

kötényét is hozzáütötte. Azon nyomban szörnyethalt ijedtében, mert azt hitte, hogy a halott fogta meg. Másnap ott találták meg hóttan. (Adorjás, Balázs János, 1896.)

122. Hát homályosan van még ilyen egy-kettő. Hogy fogadtak az illetővel, hogy nem merőd, nem mersz elmenni éjfélkor a temetőbe. Az meg hát ű el mer. Italozás közben vót, állítólag. Nahát ű, – ennyiben fogadtak – nahát ű elmegy. És hát, nahát arrú, hogy ezt a, azt a vasvillát vagy nem tudom és, olyan szúrós tárgyat, abba sírba, ahová mondták, oda bökje le. Hogy állítólag az lesz a jele, hogy ű igen is ott vót. Elvitte, dehát olyan hosszú köpenyben vót, és amint odament, állítólag éjfélkor, bebökte azt a tárgyat, no de amint lehajult, a köpenye sarkába bökte és kéröm szépön, nem tudott onnan elgyünni. És állítólag ott ijedtében szörnyet halt. Ezér mer azt hitte, hogy űtet valami a sírba húzza le. Ilyet hallottam. (Kemse, Nagy József, 1894.)
123. Hát tuggya valamikor úgy vót faluhelyön, hogy összementek a lányok. Aranyos, azt még el tudom mondani, mer az én koromban is még úgy vót, hogy fontunk, és akkor vittünk a pörgőt, és akkor most ennél a családnál, most amannál a családnál legényök, lányok összejöttek. És hát eccör a tömeg között, hát az idősebbek is ott gyülekeztek szintén a szobában össze, és hát elmesélték, hogy fogadtak a legényök, hogy ki a bátrabb. Hát aszongya, egy legény aszonta, hogy ű nagyon bátor. Hát aszongya, ha te nagyon bátor vagy, aszongya, három nappal azelőtt vagy egy héttel temettek el egy asszonyt, – akkor még úgy vót angyalom, hogy a fejfára rátették, ha férfi halt meg, a sapkáját vagy kalapját, ha nő halt meg, akkor a fejkendőjét – akkor aszongya, hozd el, aszongya a, megmondták, hogy hány nappal előbb történt, és hát hozd el annak a fejfáját ide, akkor elhisszünk mi, hogy te nagyon bátor vagy. És szépen fogta magát, elment ki a temetőbe, a többi a meg kísérte, de nem mentek be a temetőbe, csak kint megálltak. Hát kihúzta, elhozta, odahozta megmutatni, hogy itt van, tessék. No, hát csakugyan bátor vagy. Akkor hát ez a legény, – természetös, hát vissza is kellött vinni – de hát akkor visszavinni már félt, mer akkor má a többi nem kísérte. És tetszik tudni, valamikor úgy vót faluhelyön, hogy vót előttük olyan kék festő, szolgaköténynek hitták, azt a ruhadarabot, amit előjük töttek, hát a fiún is olyan vót előtte. És mikor odament a temetőbe, akkor má ő megijedt, mert hát mégis ugye, abban a pont éjféli órában történt ez, és hát ahogyan szúrta le és ő akart fölállni, beleszúrta kötényt, és ő érezte, hogy űtet ott húzzák lefelé. Ezt újra megtő-, ezt talán három-négyszer is megpróbálgatta és annyira beijedt, hogy ijedtében meghalt. Ott halt meg. Reggel aztán hát keresték a fiút, fiatalembört, hogy hol van, és hát kéröm a fiatalembör nem jött, hát akkor elmondták, hogy hát mi történt, elhozta ide kinek meg kinek a keresztjét, és mikor reggel mentek, ott találták meg odaszúrva, de persze nagyon erősen, mentül jobban szúrta a keresztöt, a kötényét annál jobban szúrta vele. Ő meg annál jobban akart föligyenösödni, ágaskodni, annál jobban nem bírt. És annyira megrémült, hogy belehalt. Ez vót neki a kísértet. Hát nem látott semmit, hanem a saját köténye által vesztötte el az életét. Hát nem szabad, nem szabad, kéröm, mer szerintem a halottak nyugalma nem szabad megbolygatni. Azok nyugodjanak ott, pihenjenek, ahova eccör lehelyözi az embör űket. (Vajszló, Sebők Vincéné, 1900.)

A leleplezett áthalott

124. Mikor még szegény apám élt, kihajtották a lovakat a temetőbe. Vót egy cuni embör, mindig mondta, hogy nem fél a temetőben. Apám elhatározta, hogy megijeszti. Fehér lepidőt terített magára, szarvakat is csinyát fábú. — Elkezdte kergetni a sírok között. A cuni embör egyszer csak megáll, fölemeli a baltáját, — azt mindég magukkal vitték, ha éjjel őrzötek — és azt monta: — Hát akárki vagy, én fejbéviglak! — erre apám megszólalt, hogy: Ne bolondozz koma! Az meg azt monta, gondótam, hogy valaki embör (Kémes, Fitos Lajosné, 1896.)
125. A pap azt mondta, hogy nem rossz lélok, aki hazajár. Vót egy csordás, a Bódis, a pap kiment a temetőbe, — meg-megnízte a temetőt — a Bódis eccör megleste, betakarozott nagy lepidőbe, a pap odament, rá akart csapni, az meg elkezdött kiabálni: Ne bántson, tisztelendő úr! (Lúzsok, K. Bazsó Péter, 1884.)

Ijesztgetés halottal

126. Hát szóval én azt akartam mesélni, hogyhát egy kémösi, de itt vót, itt lakott Kovácshidán, edegyütt vőnek, de hát ez aztán megtörtént dolog vót, de ez nem ilyen boszorkányos dolog, hanem hát valóban megtörtént.
- Egy kémösi fiatalembör udvarót egy cuni lánynak, — hát szóval később ais lesz a felesége — hát osztán mindön, így vasárnap délután ugye elmentek Cúnba, elment az a legény is, és osztán hát, beszélt, mindön, ott a játszóba, mert valamikor játszóok vótak. Osztán hát elkísérte haza a lánt, nohát osztán, mikor hát elbúcsúzott tüle, hát akkor rendösen bement a kocsmába. A kocsmá meg Cúnban ott vót a faluvégön, egy kis kocsmá. Hát osztán, azt mongya, hogy ott a kocsmában ivott, mindönféle. Hő, ű nem fél ám senkitű, meg, — mert Cún meg izé Kémes között ott van a temető az út mellett. Ott vót a cuni temető, azon kell ennek a legénnek elgyünni. — Hát mondik neki: „Te Lajos, nem félsz?” — „Nem félök!” — Szorongatta azt a revolvert, meg mindön, a zsebjében, ű nem fél. No, aszongya, vót egy nagy erős cigányembör, cuni vót, aszondi: „Na megállj, majd még egyszer megijesztlek!”
- „Kee, engömet?”
- „Én, tégödet! Én még megijesztlek.”
- „Szeretném azt látani!”
- No, majd meglátod!
- Hát osztán tellött-mullott az idő, hát vót ottan egy olyan elhagyatott asszony, libákat őrizte, mer nem vót neki se gyeröke, se ura, semmije, hát osztán így sorban tartották, osztán hát, valami kis koszttal, osztán valamennyi kis hasznot, tartották koszttal az öregasszonyt, és osztán, hogy legyön neki valami kis haszna, hát őrizte a libákat nyáron, ott a legelön. Hát eccör az öregasszon meghalt. Hát persze nem vót neki se háza, semmije se. Hát kivitték a hullaházba, ide Kémös meg Cún közibe, oda a hullaházba. Hát ott vót szóval így kiravatalozva, a temetőbe, a halottasházban. Hát ez a legény meg akkor szintén elgyütt ide Cúnba. Ez meg, a nagy erős embör, ez a cigány embör, az meg megleste. Ajis elment a kocsmába, na ett van a gyerök, etten most iszik, hát majd kell neki hazamenni. Hát osztán úgy nyáron vót, május,

olyan szép hóvilágos este vót, ez az embör elment, és leste, mikor gyün ez a legény, ez a kémösi legény, akkor fölvette azt az öregasszont, a hidegágybú, tiszta fehérbe vót, akkor még ez a fehér bikla meg rékli meg mindön, kendő fehér vót, szóval mindön fehérbe fölkészétötték a halottat. És akkor, mikor látta, hogy nem messzire gyün, akkor fölvette, és odaálltatta az ajtóba ezt az öregasszont. Ű hátú tartotta, nagy erős embör vót, osztán így tartotta azt az öregasszont. Hát osztán gyün a gyerök, gyün, az a kémösi, az a legén. Há osztán hódvélág vót, látta má messzirül. Hát így nízött, ni, így nízött. Akkor osztán hát, mer tudta, hogy meghalt, az az asszon, hát hugyan áll ez most ott az ajtóba, az az öregasszony. Hát osztán egy nagyot került, nem mert azon menni, így nagyot került, az utat elkerülte, osztán így nízött arra, amikor osztán az öregasszonnal ott a hullaház ajtóba így egyvonalba ment, akkor ez a cigány eleresztötte, az meg kiesött ott az ajtón, a gyerök meg futóra. Mikor má jól futott, akkor ez meg kiált utánna, aszondi: „Az anyád Űristenét, ugye megijesztöttelek? Ugye megijesztöttelek?” – Há, hát ezöket úgy hallotta az embör. (Kovácskida, Mezei Dávid, 1902.)

KÍSÉRTETEK

Mi a kísértet? – A szellemek, jótétellek úton, útkeresztözödsnél, átkelőhelyeknél, hidaknál tünnek föl éjjel.

127. A pusztán, ahol laktunk, ott is vótak ilyenek. Ott is ugye mentek erre-arra, oszt találkozott kutyával, vagy micsoda, útjában. Oszt akkor azt izéte, hogy nem tudom, a szellemök mentek elejbe, persze hát félt éjjel, lehet, hogy odatévedt egy kutya, osztán hát Ű azt gondöta, hogy hát az valami szellem. Ugye, mer hát ebben a formában, hogy szellem, valamilyen ilyen jótétlélök vagy minek nevezték. Hát jótétlélöknek nevezték az ilyen micsodákat, személyöket, akik így, akikkel közvetlenül találkoztak éjszaka, éjszaka, ha ment. Mer nappal nem, inkább csak éjjel, ugye. Mönt kocsival, azt akkor aszonta, hogy valaki ráült hátul a kocsijára, nem bírták a lovak húzni a kocsit. Hö ... höö, olyan nehéz vót. Hát oszt nézött hátra, hát ott ült egy embör hátul a kocsin, mikor leszállt, eccörre megugrottak a lovak, hogy hát olyan könnyen mönt a kocsi, mer hát egy jótétlélök-valami ráült oda.

(Hol ült föl a kocsira?)

– Hát útközben.

(Nem temetönl?)

– Nem. Hát ez vót máshon is, útköröszözöds, meg ilyensmiféle, ugye, há legjobban ilyen útköröszözödsnél, hidaknál, meg satöbbi, ilyenök, átkelőhelyekön, ilyenökön, legjobban ilyenkor, itt szokott történni ilyenök. Hogyhát ezök, ezt így mesélték, a régiek. Hát az édosapám is mesélte, hogy nem tom én, Zalátáru mönt Endösi-re, és egy, hát egy bika a szarvával tépte a izét, a bokrot, ott körülötte. Aszongya, fél tüle, de azér csak ment, mer hát most mi, mi hát ugye ő ezt úgy lehet, hogy talán úgy beképzelte magának, hogy talán, mit tudom én, de hát hogy a valóságban

tényleg meg vót-e ez! Mer ő úgy állította, hogy látta. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)

A kísértet emberalakban

„Nagy ember” a berekben, aki elhív.

128. (Milyen kísérteteket látott?)

– Én sokat láttam. Láttam. Azt is láttam egyszer, mikor gyüttem, még akkor fiatal vótam, gyüttem föl itt a kertön, és eltévedtem, mer Pécsön vót az uramnak a testvérije, és én nagy szapu egyetmást, nekünk igön sok jószágunk vót, hoztam egy nagy szapu egyetmást, vajat, túrót, tejfölt, mindönt, és ugyehát sötétben elindultam, fél ötkor még sötét vót, elindultam onnan a pusztárú, gyüttem ide föl Kovács-hidára, az állomásra, hát belemöntem én abba a berökbe, mer hát ugye, sötét van, nem láttam, a nád közt bolyongtam, hát egyszer elügyün ám egy nagy embör.

– Hová mész te – aszongya – asszony?

– Hát, mondom, maga kicsoda?

– Én, ki vagyok, aszongya, csak gyere velem, gyere!

Mikor kiértem a berökbü, az embör eltűnt. Hát akkor, ugye, hogy – most is úgy borzadozok ám. Hát akkor tuggya, úgy egy kicsit kezdött virradni, akkor én elmöntem vissza pusztárú a lakásunkhó, mondom anyámnak: – Édősanyám, mondom – napamnak mondom – édősanyám, én a túrót, vajat, tejfölt, mindönt visszahoztam, nem bírtam elmönni Pécsre, engöm egy embör a berökben megállított, hogy hová mész édös lányom.

– Jaj, aszongya, ugye megijedtél.

– Mondom, meg. Hát mondom, vissza kell neköm mennem, lehet, hogy valami izé, olyan embör lehetött, hogy halott vagy valami kém. Ó, aszongya, hát dehogy is! Mondták, hogy ne féljek, de én bizony annyira félttem, akkor azt meggyütt a tizön-egyedzes vonat, azt avval mentem el Pécsre. Elmék, hát akkor a vonattal Pécsbe, ott is elmeséltem Pécsön a sógorasszonyomnak, az uram testvérgyínek, hogy hugyon jártam, azt mongya, ne mászkálj te többet hajnalba mihozzánk, édősanyámnak annyi esze van, hogy tégöd hajnalban elküld, aszongya, a berkön köröszkül. Mondom, mindég így tösznek velem, mindég el kell hoznom a sok egyetmást, elkészétik, oszt akkor én meg hozzam ki nektök. Hát két gyeröke vót úneki is, ű meg a bábaképzön vót, oszt akkor ű is mondott az urárú, azt mondta, hogy nem báni, akármí lesz, csak, ha nem tudsz keresni a gyerökönek, akkor menj amerre akarsz, én meg elme-gyök bábaságot tanulni. Akkor három évig ott vót, a bábaképzön, én meg a gyerököket elhoztam ide. Itt vót hét gyerök én velem. Ölegem vót ugye, hét gyerökkel kínlódtam. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)

„Bográcsfejű ember” a tűzhöz jön

129. Valamikor éjjel kimentek legeltetni a lovakat a temető mellé, a sógora elaludt, ő, a nagyapám meg nem. Egyszer csak a háta mögött valami mozgást hall, hátra akar nézni, de nem tudta ám a fejét megfordítani. Egyszer csak előjött egy embőr, a tűzhöz, akkora feje volt, mint egy bogrács. A nagyapám mellett volt egy fa, meg akarta fogni, hogy fejbe verje azt a valamit. De nem bírta megmozdítani a kezét sem. Az a valami, hát az a borácsfejű embőr meg nem szólt egy szót sem, csak egy darabig állt, aztán elment. (Lúzsok, Kis Biró József, 1892.)

„Pici embőr”, két fekete alak fölül a kocsira, és elnehezíti

130. Az Árva Jancsi bátyámék gyűttek a szentmártonyi hegyrű, a foki temetőnél fölült egy kicsi embőr a kocsijukra, a lovak alig tudtak húzni, amikor elhagyták a temetőt, a kicsi embőr eltűnt, de úgy megiramodtak a lovak, hogy csak. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)
131. Nagyapám Váradra ment haza, Gyöngyösmellékre szállított valakit. A temető mellett vitt hazafelé az út, ahogy a temetőhöz ért, két fekete alak fölült hátra, de úgy elnehezödött a kocsija, a két ló merő egy hab volt. Mikor a faluba ért, azok eltűntek, a lovak megkönnyebbedtek, csak úgy nyargaltak a kapuig. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)

V.ö. Tüzesember

Lólábú ember

Fehérruhás nőalak, aki temetőnél, úton kísér, elnehezíti a kocsit

132. Az Ambrus Józsinak Szaporcán vót a szeretője, odajárt mindön este. Hát egyszer amikor mén – ugye a temetőn kell köröszkül menni, mikor ment a temetőné, mögé szegődött valami. Egy lány vót. Bizony Isten borzadok, borzadok, földig érő haja vót. A Józsi nagyon megrémült. Amikor beért Szaporcára a Bali Józsiékhó, kérdöztek, mi lete. Mondta, hogy mit látott, hogy attú a hosszihajú lánytú ijedt meg. Egyre mondták neki, hogy aludjon ott, de csak nem aludt, hanem elindút haza. Hát amint odaért a temetőhő, hát megint csak ott állt a lány, megvárta. A Józsi csak elkezdött szalanni, futott, futott hazáig, de a lány nem maradt el, mindig nyomába vót, egész a kémösi faluvéig. A Józsi úgy megrémült, hogy azonnyomba ágynak esett, egy hét után meg is halt. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)
133. Vajszlóból Hídvég fele gyűttek egy asszony meg egy embőr kocsin, este, az asszony kocsizott. Egyszer csak egy fehér ruhás asszony odaállt az embőr mellé, azt gyűtt, gyűtt velik a kocsi mellett. Még az asszony vette észre elébb, szól az urának:
– Nízd embőr, egy kurva!
– Az embőr meg megmérgeződött, hogy mért gyün, meg akarta ütni.
– Ne bánts, aszondi a felesége, hadd gyűjjön! Búzakoszorú volt az asszony fején, kísértet volt. (Lúzsok, Szabó Istvánné, 1906.)

134. (Tud-e kísértetről?)
 – Úgy mondták hát, hogy kísértet vót, mer egy embör, mikor elment, Viszlóbú gyütt haza éjjel, oszt azt mondta, hogy két asszony mellette gyütt mindég, hogy má onnan, a határba, mikor gyütt haza. Osztán font mind a kettő. Hogy pörgővel, avval a, valamikor lá, fontak, De hogy má, asszonygya, hiába izéte a bottyát, mer nem hatta el. Oszk akkor, így mondta, hogy, mikor ide faluvéghöz ért, akkor eltüntek. Elyenöket beszélt. (Kovácsida, Géczy Józsefné, 1894.)
135. Itt a faluban lakott egy ember, már meghalt. Egyszer későn, úgy tizőnegy óraker ment haza a feleségével Kórósról. Kocsival gyüttek az apjától. Amint a temetőhöz értek, megláttak egy asszonyalakot, fehér bodros ruhában volt. Az megfogta a lőcsöt, amig el nem kerülték a temetőt, el nem eresztötte, a lovak akkorát húztak, hogy szakadt rólík a hab. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)
136. Máté Józsi bácsi mesélte, hogy éjjel ment kocsival. Egyszer csak érzi ám, hogy megnehezödött a kocsi, hátra nézett, hát három koszorús lány incogott-vincogott a kocsi hátuljában, ő meg sem mert szólalni, a lovak meg alig bírták húzni a kocsit. Egyszer csak eltüntek, akkor a kocsi megkönnyebbedett. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)
137. Jártak a Drávára malomba, a piskói temetőnél egy fehér ruhás asszony felült hátul a kocsira. Úgy elnehezedett a kocsi, hogy alig bírták a lovak húzni, amikor a luzsoki keresztúthoz értek, akkor szállt le, de akkorára kihabosodtak a lovak. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)
 V.ö. Tüzesember
 Lólábú ember

Fehérruhás nőalak jelenik meg éjjel a faluban meghatározott helyen.

138. Azt beszéltek itt a faluban, hogy ahol tejsarnok van, éjjel tizőnegy és tizőnkettő között megjelent mindég egy asszony. Nagy, hosszú asszony vót, tiszta fehérben. (Sósvertike, Naszvadi József, 1888.)
139. Egyszer, mikor a fonóból mentünk haza, ott ült a kapun egy fehér asszony, mikor odaértünk, eltünt, amikor az udvarból visszanéztünk, megint ott volt. De azóta soha sem láttuk. Ilyen többet nem volt, de ez igaz volt. (Kórós, Szojkó Juliánna, 1901.)

Feketeruhás asszonyok jelenése a temetőben

140. Az én testvéröm lejárt Szaporcára, mert az első felesége meghalt, de ott vót a nénye. Amint mén, hát láti ám, hogy a szaporcai temetőben két asszony áll tiszta feketében. Amikor odaéert, köszönt neki, azok meg nem fogadták. Mikor gyütt visszafelé, még mindég ott álltak, megen köszönt nekik, megen csak nem fogatták. Hát az én testvéröm gondóta, hogy e bizony nem jó lesz, hogy ezök nem fogadik a köszönést se, aszt gyorsan elment mellettik. Akkor az egyik utána szót: Az a szöröncséd, hogy köszöntél! Aztán elindúttak együtt, és ahol az út elágazott, ott elvátak,

egyik ment Szaporca felé, a másik ment Tésönfa felé. Ez való igaz vót. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

Kezetlen asszony délben a temetőben

141. Az én nénikém, a Király Juli fényös délben látott a temetőben egy asszonyt, kísértet volt, ott állt a síron, de keze nem volt. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Fiatal menyecske jön énekszóval a tűzhöz

142. Hordták éjszaka a fát a Dráván túlról a kompon által, mikor kirakták, este mindég a vejti temetőnél pihentek meg, tüzet raktak, azt körülülték. Egyszer messziről éneket hallottak, a hang mindég közelebb jött, egyszer csak látik ám, hogy egy asszony gyün, olyan fiatal menyecske. Az asszony odagyütt a tűzhöz, nem is köszönt, csak leült. Egyre kérdözték, hogy kicsoda, honnan gyün, de az nem szolt egy szót sem, ezök meg gondolták, hogy ez nem lehet jó, megijedtek, fölszedelőzködtek és elmentek. Az asszony meg nagyon elkezdött ríni és utánuk kiabált, hogy: – Ha még egy éjjel ett maradtatok volna, megmenekültem volna az éjszakai járástól! Mire visszamentek, már nem volt ott. (Drávacsehi, László József, 1898.)

„Szép menyecske”, aki semmivé lesz, mikor meg akarják ölelni.

143. Hiricsben a Varga Ádám bácsi összeharagudott a feleségével, azt fölment a padlásra aludni. – Akkor volt ez még, amikor fiatalok voltak. – Egyszer csak világosság lett, hát egy gyönyörű szép menyecske hajolt föléje, megfogta a karját. Nagyon megtetszett neki a menyecske, az meg nagyon odaadó volt. De amikor fölétérdelt, ugye meg akarta ölelni, hát sömmivé lött. Akkor nagyon megijedt, pedig nem volt félős embör. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Kísértet állatalakban

Kívánságra megjelenő ló tehén lábbal

144. (Tud még ilyen történetet?)
– Hát amit ugye, a régi öregöktül hallottam. Egy öreg bácsi, egy kórósi öreg bácsi, Bonyár Dávid nevü, mondja, hogy valamikor ebben az Ormánságban nagy erdök vótak, osztán ottan makkótattak ezök a pásztorok, ezök a kanászok, makkal hízlalták a disznót. És a kanász, hát az csak mindön egy hétön vagy két hétön ment ha-za egyszer. Hát aztán hazament a kanász, az erdőből, hogy élelömér, hát nagyon nehéz vót, amit vivött, mer vivött borsót, burgonyát, kenyeret, sót, paprikát, mindönfélét, egy nagy zsákban. Azt mongya a kanász, hogy: – Jaj, de jó vóna, hogyha

mast egy ló gyünne – aszongya – mingyár rátennem a hátára – aszongya – osztán milyen könnyen elvinném haza, vagy oda a szállásra a disznókhon. – Hát alig, hogy ezt kimongya, hát nyehög a ló. – Gyere, gyere – aszondi – az Isten áldjon meg, aszongya. Majd fölteszöm ezt a zsákot a hátadra, meg aszongya, magam is fölülök. Hát gyütt is a ló. Megfogta, hát, akari fölteni a zsákot a hátára, a lóéra, akkor níz le, hát tehén lábai vótak a lónak, tehén lábai. – Hej, – aszondi – nem teszöm én föl a te hátadra! Mer te má nem jó vagy! Te má, aszondi, valami gonosz vagy. Azt mongya erre a ló, hogy:

– Hát szöröncséd, – aszondi – hogy föl nem üttél a hátamra, meg nem tetted föl a zsáodat, mer úgy elvittelek vóna, hogy többet sohase gyüttél vóna elé. Akkor aztán nyehögött kettő-hármat, azt elment, el. He ... he ... Mesélte egy öreg bácsi. Én is úgy hallottam, szóval. (Kovácskida, Mezei Dávid, 1902.)

Három fejetlen ló kísér

145. Hanem apámmal vót, halászatbú gyütt-e, vagy a malombú, nem tudom má, most arra nem tudok visszaemlékezni, hogy mit is mondott, de akkor is éccaka. És három ló kísérté. De egynek se vót feje. És azok elkísérték ötet egész a Margonyáig. Az a Margonya, azt nevezték Palkonyán Margonyának, ahol a töltésről már le kellett menni, ott közel a Sereghöz vót, mer azt a helyet, ahol én is laktam, Seregnek hívták Palkonyán. Mer az a falu végiben van, olyan összevissza házak. Hogyha tetszik emlékezni erre a helyre. Aztán, hogy odáig a Maragonyáig elkísérték, és akkor eltűntek. De aszongya, hogy annyira borsózott a háta neki, aszongya, hogy mindég megvonta a tarisznyaszíját, hogy ne laffogjon a hátán, amind jött, mer az nagyon csattogott. Mer aszongya, annyira félt. Hogy azt hát, hát én ugye, akkor mikor ezöket hallottam, mer én, én se, tuggya Isten, hogy hogyan, nem nagyon szerettem az ilyen dógokat. Azér ezt, ezt nem szerettem, ha ilyen mesélt. Később, amikor, mondom, hogy má nagyobb lettem, akkor má csak mosolyogtam ezökön. Hát úgy elkezdtem rajta tűnődni, hát ez nem lehetett igaz! Hát valószínű, hogy mindönkor csak képzelődött.

(Mi volt az a három ló?)

– Azt mondta, hogy három fejetlen fekete ló kísérté ötet.

(De mi lehetett az?)

– Hát azt osztán ő se tudta. He ... he ... Nem is vót ám ilyen, ez, ez egy beképzelés vót vagy mi. (Kemse, Nagy József, 1894.)

Fejetlen ló legel

146. A Kósa Pista is látott egy lovat, mikor ment haza Piskóráról. Oszt annak a lónak nem volt feje. Gyütt a bálból, azt ott volt a ló a templom mellett a gyöpön, nem volt feje, mégis legelt, úgy, hogy csak úgy hersögött a fű a szájában. Mikor elment mellette, a ló is elindult, azt mikor ő ment, a ló is ment, amikor ő megállt, a ló is megállt. A Pista nagyon megijedt, de mikor bement az udvarukba, már nem látta a lovat, ellett valahová. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)

147. Az is édesapámmal történt, mikor legény volt, akkor is sokat járt este, mondi ám neki az apja, hogy:
- Ne jársz olyan későn, mert megesz a fene, megrontanak a boszorkányok! – Egyszer is, mikor ment haza, az istállóban aludt akkor, amikor bemegy az udvarba, a kertben lát ám egy lovat. Másnap este megint ott volt, de olyan ám, mint az ő Ráró lovuk. Bement édesapám az istállóba megnézni, hogy az ő lovuk ott van-e, ott volt mind a kettő. Az idegen ló meg az istálló ablakánál állt, bedugta a fejét, és ette a szénát. Édesapám meg odament, hogy megnézi, kinek a lova lehet, meg akarja fogni a száját, hát nincsen szája, mégegyszer megfogja, hát nincsen. De akkor nagyon megijedt, nem volt szája és mégis csak úgy ropogtatta a szénát. De ez igaz volt, mert édesapám nem szokott hazudni. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Emberfejű ló

148. A Czakó körösztanjáék egyszer elmentek Vörösibe javosfűért, a vörösi erdőbe. Ketten mentek egy másik asszonnal, éjjel gyűttek haza, tízönegykor, akkor az erdőből utánuk ment egy ló, egész a foki temetőig kergette őket, embőr feje vót a lónak. Elmondta az urának, hogy mi történt velük, az meg jól megverte, hogy mér mászkál éjnek idején az erdőben. Egyszer meg elvót a gyótai erdőbe, onnan is megkergették. Ez a Czakó körösztanja, amikor haldoklott, látta az ördögöt a falban. Nehezen halt meg, egyre csak hitt mindönkit, hogy fogjon vele kezét, de sönki nem vót bolond. Nagyanyám sokat beszélte. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

Lúd alakban délben eltűnik a temetőnél

149. Nohát akkor aztán megen, dél vót, harangoztak délre, én fölvittem itt a szögön, ebben a berökben, vittem fő, a nagyon öreg mamával, az én napamnak a napával. Gyüvök föl avval az öreg mamával, ide szokott gyünni mindég ebédőni. Megfőztem az ebédöt, és akkor az öreg má gyütt fő, kikísértem mer má nyolcvankilenc éves vót, nem tudott gyünni. Mondom neki:
- Öreg mama, ne mennyön maga egyedül, majd én fölviszöm az ebédöt.
  - Jól van lányom, aszondi, akkor gyere! Megfogtam, olyan kis kánnám vót, hoztam az edént, ű meg ballagott utánam. Mikor fölgyüvök itt a dombon, hát egy fehér szép nagy lúd odaállt elibém, délben, pont harangoztak délre.
  - Na, Istenöm, mondom, nagymama, itt adom, odaadom ezt a kánnát, én megfogom ezt a ludat. Tiszta fehér nagy lúd vót.
  - Fogd meg lányom, azt elvigyük haza.
  - Na, elvigünk. Azt hittük, még a milyenk, mer nekünk van hetven darab, vót a pusztán. Osztán olyan, mint az én ludam. Elkezdöm kapkodni, még a tollát is elértem, elugrott. Megen el akarom kapkodni, megen elugrott. Még csak a sírhó nem értünk, a hullaházhoz, ahol van a temetőben a hullaház, addig mindég kapkodtam. Mikor odaértünk a hullaházhoz, elment az én ludam meg. Bementem a temetőbe, én abba a fűben járkáltam:

– Bibikám, bibikám! E ... e ... Nincs sehun. Hát aszongyák, hogy nincs kísértet, igön is hogy van. Van, én már sokat láttam, én sokat láttam. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)

Kopasz liba éjjel, megfoghatatlan

150. Volt egy gépész a malomban, Landtaller Istvánnak hívták, az mesélte, hogy amikor éjjel is őlettek, ugye mindig éjjel gyütt haza, ett mi előttünk mindég látott egy libát, de megfogni nem lehetött. Mindég a lába között bújkált, tiszta kopasz volt, de megfogni nem bírta. Már később félt, mikor gyütt haza. – Sokszor látta, egyszer csak eltűnt, többet sosem gyütt. Késértetféle lehetött. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)

Óriás kutya, a ráfogott puska csütörtököt mond

151. (Hallottak a visszajáró halottakról?)

– Azt is úgy mondták. De eccör, fönt laktunk a högybe, nem tudom, hányban vót, osztán ippen izé este, Luca este vót, vagy karácsony este-e?

– (Pióca János): karácsony este.

– Karácsony este, ugye mer szoktunk lefekünni ottan, szoktunk kártyázni, mulatni. Asztán olyan alacsony vót az ablakunk, előtte vót egy olyan bőrülés, ott a, apámnak valamikor, mer csézával járt, azt annak a bőrülése, oszt odatette az ablak alá, azon szoktunk ülni. Osztán éjfélkor, nézzünk ki az ablakon, hát osztán vicsorgott velünk szömbe a kutya. De ezt nem álmodtunk ám, mer fönnvótunk, tény igaz vót. Hát osztán, hogy mi vót, kutya vót-e, róka vót-e vagy farkas-e vagy mi-e, nem tuggyunk. De ekkora (mutatja, hatalmas) lábai voltak, odarakta így az ablakmicsodára, osztán csak vicsorgatott velünk szömbe. Akkor leojtottunk a lámpát, akkor bátyámnak, a legöregöbbnek vót ilyen egy csövű puskája, oszt akkor azt hamar megtóttotte, annyira nyitottunk ki az ajtót, hogy éppen az a cső kifért, úgy, hogy kinyúlt, hogy ugye meglüvi. Amint ez meg kidugta a csövet, a kutya bekapta. Hát, hogy kutya vót-e, mi vót-e, ugye azt nem tudom, csak a nagy szömeit meg a fogait láttunk, meg a nagy mancsát. Akkor, amint el akarta, hogy szóljon, ugye elrántotta az a micsodát, há nem szót el, mer a kutya bekapta a csövet. Akkor újra behúztunk azt az ajtót, akkor bejöttünk. Akkor oszt megint odament az ablakba, ugye belü sötét vót, kiláttunk, mer hó vót akkor. Kiláttunk. Odamentünk az ablak elé, az csak vicsorgatott velünk szömbe, a nagy mancsa meg ott vót az ablakban. De így vótunk ám vele valami négysző-ötször. No, akkor osztán bezártunk az ajtót, ahányszor le, meg akarta lüni, mindig bekapta a csövet, és soha nem szót el a puska. Oszt akkor utóbb nem izét vele semmit, bezártunk az ajtót, oszt vótunk sötétbe. Hát csak eccör eltűnt. De se nyoma, semmije a világon nem vót neki röggel a hóban. Sömmi nem vót, hogy mondom, hogy nyomát vagy valamit láttunk vóna a hó tetejibe, semmi nem vót.

(Nem csak maga látta?)

– Há nem, nem én magam vótam, gyerökök, lányok vótak ott nálunk ugye. Nem

mentek haza, azt ott kártyáztunk, minden. No asztán másnap próbáli a bátyám a puskáját, hát másnap meg elszót, akkor meg eccör se, hogy bekapta mindig a kutya. Vagy kutya? Há olyan kutya formája vót neki. Hát ugye, hát osztán különben mi vót, azt ugye nem tudom, mer ugye nem néztünk meg, nem mertünk ajtót nyitni, úgy, hogy kimenjünk, oszt szömbé nézzünk vele, és csak az ablakon.

(Mások mit mondtak, hogy mi lehetett ez?)

– Hát ők is csak kutyának nézték, olyan nagy kutyának. Ekkora lábai vótak, de ráarkta az ablakpárkányra, oszt ugye láttunk valamit, hát kinézött az embör, mer ugye sötétben ki lehet látni, a lakásbú.

(Nem szólalt meg?)

– Nem szót az sömmit, csak a nagy szömeit, meg a fogait vicsorgatta velünk szembe. Osztán eccör se, másnap meg elszót nekije. (Vajszló, Pióca Jánosné, 1911.)

Egy-két kutya kísér úton, temetőnél

152. Na akkor meg, még túfelü vótak Jugoszláviában, most Jugoszlávia, Szlavóniába, nem tudom most má, Orosznyák-Vártinkára vagy hová ment, s ott is, ott meg két kutya kísérte. Nízött jobbra, hát ott van egy nagy hatalmas szuka, balra néz, ott is egy. Nem tudta elgondóni, hogy hát most mi ez. Hogy hát, oszt egész hazáig, oszt akkor, mikor, olyan vágás alatt köllött körösztüln gyünni, ahol mén a gyalogút, amikor azon mönt körösztüln, a vágás alatt, mikor beért a szobába, akkorra bőrig ázott, akkora eső lett. És akkor a édösanyám mondta neki:

– Hát hun, hun? Hát, aszongya, bőrig áztam.

– Hát, aszongya, most vótam kinn, tiszta csillagos az ég. He ... he ... he ... Hogy má ilyen dógok előfordultak. Bőrig ázott, há ű így állította. Hát osztán, hogy tényleg a valóságban így vót-e, csak azt mondta, hogy tényleg addig kísérte a két kutya, amikor ott a gyalogúton befordult, akkor a két kutya eltűnt, de akkora eső lett eccörre, hogy bőrig ázott, mire beért a házba, má bőrig ázott. És aztán erre izéta, hogy valami kísértet, vagy valami jótéllélök vagy mit tudom én, minek is nevezték. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)

153. Hát azt akarom mondani, hogy akkor elmentünk kopozni kukoricát éjjel, és éppen éjfélt volt, mikor az én uram eztet, én láttam meg, nem az uram. Meglátam azt az embört, hogy ment. Mondom, Feri, mén édösapám oda le a megtárhó, a két kutya mén vele, a botja meg a kezibe, oszt sántikál, mén arra. Na, és akkor hetven éves vót az ipam. Na, aszongya, mit keresne édösapám, hát lefeküdt már. Nem hiszöm, mondom, csak mennyen, mondom, keresse meg, hogy hová ment. Elmönt az uram utána, kereste, az istálló-pajtában, mindöhol kereste, de nem vót sehol, se a kutyákat nem találta, sehol nem vót. Akkor azt mongya, édösanyám, hazagyüvök, azt mondja, megnízöm édösapámat, mer én akkor mondtam neki, benn van apád, alighanem, mer lefeküdt mingyár este. Aszondi, édösanyám, hát édösapám benn van? Benn van fiam, itt fekszik mellettem. Hát, aszondi, én meg elmentem a magtáromba, egész az istállóig, aszongya, kísértet köllött neki lönni, mer a kutyák möntek utána, és bottal ment, és én kiabáltam neki egész odáig mindig, édösapám, édösapám, és aszondi, nem szólt sömmit. Akkor má nem bírtam keresni, mögfordultam,

visszagyüttem, akkor begyüttem, látom, édösapám alszik. Azt akkor úgy mondta édősanyám, idehallgass, aszongya, azér mennyünk mi ebbű a házbű ki, mer az a gazda, aki mi előttünk vót, majorgazda, az is, aszongya, így járt, mindig a felesége, aszongya, félt éjjel, éjfélkor mindig mindön mis-más meg mindön szaladgált össze-vissza a szobában, és aszongya, mink is el fogunk innen menni. El is gyüttünk akkor ide Sárpusztára, Siklós alá, eljöttünk ide lakni. (Kovács-hida, Tóth Ferencné, 1890.)

154. A Mariskámnak az édösapja meg Vajszlóból ment haza Hiricsbe, de éjjel, azt ahogy Vajszlóból kiért, nyomába szegődött egy nagy fehér kutya, egész a hiricsi temetőig kíséerte, ott aztán eltűnt. Hát elyenök vótak. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)
155. A jó ég tudja, kit mondtak, hogy a temetőnél egy nagy fehér kutya kíséerte, hiába vergőlődött hozzá, nem ment el, ahogy elhagyta a temetőt, hátranéz, hát má nem volt ott. (Drávacsehi, Bráda Jánosné, 1895.)
156. Az édösapám gyűtt haza egyszer Hidvégből Hiricsbe. A szentmártoni temetőnél egy fehér kutya utána szegődött, aztán csak akkor maradt el, mikor a hiricsi temetőhöz ért. (Lúzsok, Szabó Istvánné, 1906.)

Az agyonütött kutya teteme semmivé lesz

157. A Nagy Pétör bácsi, a hiricsi is ment ki a lovakkal a temetőbe legeltetni. Hát mindég odament hozzá egy kutya, el akarta zavarni, de nem ment, utóbb mindég meg akarta üni, de csak nem tudta, de egyszer aztán megütötte, de úgy ám, hogy megdöglött. Később nézi, de a kutya meg sehol sem volt, eltűnt, pedig agyonütötte. Neki meg egy örökös seb lett a lábán. (Lúzsok, Szabó Istvánné, 1906.)

Fekete macska képében kísér, elnehezíti a kocsit, elrejtett pénz helyénél eltűnik.

158. (Tessék elmondani ezt a történetet!)
 – No hát csak annyit tudok mondani, nem tudok én olyan sokat mondani, nagyapámtú hallottam, valamikor, még mikor kislán vótam, hogy hát kijártak úgy a lovakkal, legeltették legelőrétön a lovakat. Akkor mindég, oszt ott is aludtak a lovak mellett nyári időben kinn, és azt mongya, hogy mindég egy fekete macska csak odament az ú fejjől, oszt mindég ú elhessögette, elverte onnan, de csak mindég visszamönt. Hát mi lehet ez? Ennek valami tétémények vagy ördögnek vagy minek kell, aszongya, lönni. Megen csak elverte, mindég elverte, azt a macskát. De örökké visszajött. Hogy má utóbb nem tudott mit csinyáni, fölült aszongya a ló hátára, elgyütt haza. De az hazáig kíséerte, a fekete macska. Hát elyet, ezt tudom, angyalom, én nem nem igön tudom, nem igön jut eszömbe más. Én is olyan betegös, nem tom milyen vagyok. (Csányoszró, Váradi Józsefné, 1896.)
159. Az meg velem történt meg. Még legény vótam, egyszer mentem haza este, elém ugrott egy fekete macska. Hozzá akartam vágni, de nem lehetött. Csak ment előttem, mire hazaértem, eltűnt. (Sósvertike, Naszvadi József, 1888.)
160. Az okorági zángyi monta, hogy mikor ment a rokonyokhó, ott ült a gangon egy fekete macska, mikor visszafelé ment, még mindig ott vót, kísértet vót. Nagyon nagy vót. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

161. Hallottam, hogy egyszer valaki ment a temető mellett, és a kocsijára fölugrott egy fekete macska. De az a kocsi úgy elnehezült, hogy a lovak alig bírták húzni. (Vejtí, B. Kamu József, 1888.)
162. (És olyat nem hallott, hogy valakit kísértek?)
 – De olyat is hallottam. Hogy – ezt is az öreganyámtól hallottam – hogy állítólag öregapám, amint gyűtt haza a malomból éccaka, hát látja, hogy egy fekete macska gyűn mellette, illetve kutya vót-e, macska vót-e, – most má nem emlékszők ám egész biztosan – szóval valamilyen ilyen állat. És amikor odaért, ahol valamikor a Váczi főlásta azt a pénzt, amiről szó vót, hogy állítólag odáig kísérte, ott körösztil ment előtte a tőtésön, és ott eltűnt. Tovább nem kísérte. (Kemse, Nagy József, 1894.)
 V.ö. Kincs

Vörös tehén a temetőnél

163. A Berenkó Józsi bácsi látta, amint a temető felé ment este, egy nagy vörös tehenet látott. Hát amint odaér a temetőhöz, a tehén nyomtalanul eltűnt. Kísértet volt. (Lúzsok, Szabó Istvánné, 1906.)

Kotlós csirkékkel temetőnél

164. Akkor azután, aztat én nem láttam, csak mesélte a Vető Pista meg a Marton Vendel. Gusztávművén vótak bálban, a temető mellett gyűttek haza, ott vót egy kotlós csirkékkel. A Pista meg akarta fogni, hogy hazaviszi az anyjának, mer még nem vót otthol csirke. De a kotyos egyre csak ugrált vele szömbe, egy csirkét se foghatott meg. Akkor aztán elgyűttek haza. Úgy februárban vót, húshagyókor. (Vajszló, Müller János, 1897.)

Láthatatlan kísértet

Elnehezíti a kocsit éjjel

165. Piskónál jártak le a Drávára a malomba. Mikor a legények éjszaka jöttek a piskói temető mellett, egyszer csak valami rátelepedett a szekérrre, de akkorát húztak a lovak, hogy kiverte őket a hab. Nem is mertek máskor éjnek idején elgyűnni, inkább ott aludtak Piskón. (Nagycsány, Géczy János, 1903.)
166. A márfai Ács János apja, az Ács Józsi egyszer ment haza kocsival, késő volt már, hát amikor az óra elütötte a tízönkettőt, elnehezödtek a lovai, valamik fölűtek, de nagyon nehezek voltak. Mire hazaért, a lovak már majd kettészakadtak a nagy erő-

ködéstü. Hogy mik voltak azok, nem tudom, nem lehetött látani semmit. (Drávpalkonya, Dani Józsefné, 1896.)

Kísér éjjel

167. Volt a faluban egy gazdag embör, a Kamu János, mindég nagyon késön gyütt a hegyről. Az maga mondta, hogy egyszer gyütt utána valami, egész hazáig késerte, csak akkor maradt el, mikor beért a kertbe, mikor befordult, elmaradt. – Azt mondták neki, hogy biztos az árnyéka volt, de azt mondta, hogy nem az volt. (Drávpalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)

Hídnál, hegynél megköti a lovakat

168. A miénkek elmentek – sose felejtöm el – hízott ludakat vittek Pécsre, hát mikor odaértek – Turonyon innen olyan hegyizé van – ott a lovak megálltak, olyan fehér vót a hátik. A ruszki Simon hadifogoly vót, az hajtotta űket, hiába üt-te-verte, nem mentek el, ott álltak vagy negyedóráig, a ruszki Simon csak mondogatta, hogy: – B.... am a, b.... am a... – csak aztán tudtak elindulni. – Mintha fehér lepedőt terítettek volna a lovak hátára. Valami ottan lehetött, valami kísértetforma, és a lovak látták, vagy tutták, ki tuggya, mi vót az, de igaz vót. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)
169. Mikor 5–6 éves házások voltunk a nagybácsim táviratozott, hogy menjünk aratni. El is mentünk. Mikor bevégeztük, ettünk, ittunk, iszogattunk, úgy tizönegy óra körül elindultunk haza kocsival. Én hajtottam a lovakat, a feleségöm meg az anyósom hátul ültek. Mikor a hídhöz értem, a lovak ide-oda ugráltak, de lecövekeltek magikat, nem mertek nekimenni a hídnak. Leszálltam, hogy megnézzem, mitől ijedtek meg ennyire, de nem láttam semmit, egy istenösset káromkodtam, aztán megindultak a lovak, hogy mitől ijedtek meg, vagy mi kötöte meg, nem tudom, nem láttam ott senkit. (Drávacsehi, László József, 1898.)

Megdobál

170. Kint a nádasháznál valakik dobálódtak, de nem lehetett látni őket, mindig eltaláltak mindenkit, még ha betakaróztak, akkor is, Gellei János is kiment a jegyesével megnézni, azt őt is mellbe dobták sárgolyóbissal, amiben sok szőr volt. Még neszt sem hallottak. (Szava, Törő Pálné, 1884.)

Álkísértet

Kísértetnek vélt ember

171. Vót itt a faluban egy öreglány, egyszer éccaka kiment pisálni, magára vötte a lepidőt, mikor vissza akart menni, ugye álmos vót, azt eltévedött, és kiment az utcára. A Dani bácsi, az éjjeliőr meg megijedt tüle, de aztán csak megismerte, hogy a Panna néni. (Sósvertike, Naszvadi József, 1888.)
172. Például az apámmal történt meg, hogy vót egy hold földünk, árpát vetött bele. Hátár mentén vót, és azt jóslták neki, hogy amikor érik az árpa, akkor újhold vasárnapján reggel menjen ki a temetőbe, de merő meztelen, csak egy kötőt tegyön elibe, és három ismeretlen, három ismeretlen sirhalomról vegyön földet, és menjen ki oda arra a tagba, a földre és aztán a barázdán így szórja köröskörül el azt a földet, amit a temetőből vitt, és kérem, akkor majd előszik a verebek. Hát az apám ezt megcsinnyáta, de ahogy aztán, kéröm, mikor ezt a műveletöt csinnyáta a temetőbe, egy jó barátja, ez a Borisza bácsi, aki a Tornai néninek az apja, igön jó barátja volt apámnak, elmentek hajnalban gombát szedni. Igen. És amikor följöött ő a kertön, meglátta, hogy van ott egy meztelen embör, hogy bólogatott ott a sírhalmok között. Hát aztán nem tudta kivenni pontosan, hogy hát, ember-e az, vagy valami kísértet. Nekiállt futni, apám mög utána. Ijesztötte, így aztán az leszaladt a kertön, apám meg elment csinnyáni a dógát. Na kéröm, vasárnap délben, újhold vasárnap reggel vót, vasárnap délután hát ment szokás szerint az apám, elment a kocsmába, és beszölt neki. Itt, mert itt átellemben lakott, azt mondta neki, hogyhát:
- Na, Samu, gyere! Felesége kiszölt:
  - Jaj, hallja, aszongya, csak ne is szójjon, olyan rosszul van, aszongya, hajnal úta leli a hideg, aszongya, kísértet megzavarta a temetőben! Aszt mongya:
  - Hát csak nem, aszongya, apám mindjárt kapcsolt, akkor ez biztos a Samu vót, akit ű mögkergetött. Fogta, bemegy hozzá:
  - Na, mi van veled Samu?
  - Hallod, Jóska, aszongya, hogyan jártam hajnalban! Mentem, aszongya, gombázni, fölme gyök, aszongya, a temetőbe, és hát bógtat, aszongya, egy alak, bóktat, én csak nézöm, aszongya, mindég közelöbb gyütt hozzám. Nekiálltam futni, az meg futott utánam. Biztos kísértet vót! Olyan rosszul vagyok.
  - Hát, aszongya apám neki, akkor te bolond vagy, én vótam, aszongya, én babonáztam, aszongya, az árpámat, hogy ne szedjék ki a verebek.
  - Hát te vótál öcsém? No, akkor fölötözök, én is elmegyök a kocsmába. – Na ilyenök vótak a kísértetök valamikor. Az öregök, ugye, egyik a másikát is megijeszötte. (Csányoszró, Rábai Gyula, 1890.)

Kísértetnek vélt macska

173. Mikor gyerök voltam, szerettem a puskát, volt egy jó flóberem. Egyszer is mentünk a temető mellett, ott volt egy fehér macska, azt hittük, kísértet. Mondta a

barátom, hogy lűjjem meg, meg is lűttem, de macska volt, mert nyávogott. (Vejeti, B. Kamu József, 1888.)

Valami zajról azt hiszik, kísértetek dobálnak

174. A kísértetrű beszéltek régöbben, az én gyerökoromban. Akkor, hát, ugye, láttak kísértetöket. De nem vót ám az igaz, mer történt, egy öreg embör elment burgonyát lopni éccaka, éshát ugye aztán olyan félelmetös dolog, merték zsákba, és ő nem nézte meg, hogy a zsák lyukas. Azon a vót a fenekén egy lyuk. És a temető mellett köllött neki eljönni, arra hozta azt a burgonyát, és mindég kiesött egy krumpli, odaesött a sarkára. Megállt, megen megy, megen kiesött. Azt hitte, hogy ütet a kísértetök dobálják. Végén úgy megijedt, hogy hát, hogy ledobta a krumplit és elszaladt haza, kilelte a hideg, hogy a kísértetök ütet dobálták. Amikor kivirradt, akkor elmönt vissza, és kéröm, látja, hogy hát amint ő ott arrul a helyrül hozta a burgonyát, ahol fölmerte, lukas vót a zsák, mindig kiesött egy krumpli, és az ijesz-tötte meg ütet. És szentül azt nem lehetött tudni, hogy az nem kísértet. Hát ilyen, ilyen babónások vótak akkor az öregök. (Csányoszró, Rábay Gyula, 1890.)

A kísértet képzelődés

175. (Mi volt az a kísértet, mire mondták?)

– Kisértésbe esött, ugye? Ha-ha. Én is vótam kísértet. Vótam, bizony!

(De mi volt az a kísértet?)

– A babona szerint, hát aszt tartották, hogy kísértik, hogy annak, állandóan félel-
lömbe vót az az illető, kísértésbe esött, akármerre járt, mindig félt.

(Látott valakit?)

– Hát, csak képzelődött, hogy ütet valaki kísérti, de. (Csányoszró, Rábay Gyula, 1890.)

TÜZESEMBER

Elátkozott lélek, aki az ember nyomába szegődik. Ártalmatlan. Káromkodással lehet elűzni.

176. Az uram öcse látott tüzesembert. Hajtották haza a disznókat, akkor is gyütt utánuk. Ezök elátkozott lelkök, akik nem tudnak nyugodni az égben, a lelkük bolyong, este lehet látani ezöket. Az öcsémék után is ment. Ugye, úgy mondom, amint igaz volt. – Azt mondik, nem volt szabad mondani, hogy Istenem segélj meg, mert akkor a sarkába szegődött. Azt köllött mondani: „B....a meg az apád kaszakúvel!”, akkor elment rögtön. Azt nem szerette, ha rosszat mondtak. – Azt én is láttam

sokat, nem bántott az senkit. De a mi Lajosunkat egy hétig lelte utána a hideg, úgy megjíedt a bolygótűztől, mentül jobban félt, annál jobban ment utána. (Szaporca, Györkö Dávidné, 1891.)

V.ö. Visszajáró halott

Elátkozott mérnök

177. (Tüzesemberről hallott?)

– Az meg, egy embör, izé, utazott valamikor. Tán a tüzesembör olyan izé, az embör mentü jobban sietött, anná jobban ment utána, húzta, anná jobban ment utána. (Hogy nézett ki a tüzesember?)

– Egész olyan, rëndösen meglátszott az emböralak abban a fényben, olyan emböralak, mintha szöme is lett vóna, olyan kis fekete kis vonások. Kísérte az embört, mentü jobban sietött az embör, anná jobban ment utána, az embör után.

(És mit csinált még a tüzesember?)

– Az embör, ahogyan megállt, akkor az is megállt, úgy szépön a levegőben. Félték túle, de nem bántotta az embört, úgy nem bántotta, inkább, ha valaki mönt szömbe vele, akkor még inkább elmönt, az is ment tovább, ment odább. Megfogni nem lehetött aztat, nem engedte magát megfogni. Vót má, aki meg akarta fogni, de nem sikerült neki, sose sikerült.

(Hogyan lehetett elzavarni?)

– Annak rëndös ideje van neki, úgy, mint ezök a szellemök, ahogyan vannak ezök.

(És mi volt ez a tüzesember?)

– Hogy má, valamikor úgy hallottam, hogy izé, valamikor ilyen embör vót valamikor, rëndös embör vót, mérnök. Hogy el vót átkozva az a mérnök, mert egyiknek többet mért, mint a másiknak, kiválasztást csinát, hogy a szegényembör, a másiknak meg, aki tudott fizetni, hogy akkor annak több földet mért, akinek vót pénze, jó pénzös embör vót, hogy vótak olyanok is régön. Így elátkozták ezök a szegényebbfélék, hogy má annak a lelke lett vóna, a szelleme, hogy má az járt vóna, így hallottam. Úgy hallottam, hogy nem beszélt senkihöz, csak néma csöndbe járt, fényösségbe járt, úgy. (Csányoszró, Gécci József, 1909.)

V.ö. Visszajáró halott

Öngyilkos öregember lelke

178. (Tüzesemberről hallott?)

– Tüzesembert? Hát má az régi aranyom. Régi, az má régi, a tüzesembör. Azok olyanok, a tüzesembörök, kimöntek éccaka, hogy má raknak tüzet, és akkor, mikor megrakta a tüzet, akkor lánggal égött, és a szakállát leégette, és ú beleugrott. A szakállát, nagy szakállúak vótak a régi öregök, majdnem, mind a maga haja, ilyen nagy szakállúak vótak, és beleugrott, és elemésztötte magát. Ez má régi babonáság. (De hát miért?)

– Hát azér, mer ű is félt a bajtú, hogy majd bajba kerül.

(Milyen bajba?)

– Hát, hogy, ugye, akkor még nem ilyen embörök vótak ám, mint mast, haj, akkor olyan embörök vótak, hogy mingyár lekapcsóták az embört, és rögtön vitték a börtönbe, és ha nem tudott rëndösen felelni, akkor elemésztötték, akkor olyan börtön vót. Mast nem olyan van, most kihallgatják, oszt elmen dolgozni, a börtönben, dolgozik, meg kap pénzt is, de akkor nem ilyen vót ám!

(És ki volt az az ember?)

– Hát szegény, az olyan embör vót, mind akit így mesélnek, oszt nem tudtam, hogy ki az. És annak később járt a lelke.

(Milyen formában?)

– Hát egy olyan öregformában, öreg formában vót má, szakállas öregembör. Mer má, mikor olyan öregembörök, akik elkujtorognak erre-arra, nincs neki családja, akkor elmönökszik ilyen vándornak és valahol meghúzi magát, és elemésztí magát. Tüzet rakott szépon, és elemésztette magát. Megégött a szakállá, és elemésztötte magát. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)

V.ö. Visszajáró halott

Fölül a kocsira, ami elnehezül

179. Nagyanyám mesélte, hogy a szomszédjával történt meg. Ment kocsival Vajszlóra. Egyszer csak a lovak nagyon erőlködve húzták a kocsit. S észrevette, hogy mellette egy tüzesember ül. Félt nagyon, húzódott el tőle, de az meg utána az ülésen. Már olyan közel volt hozzá, hogy perzselt a bajuszát. Ekkor elkáromkodta magát, mire a tüzesember eltűnt a kocsiról, a lovak pedig ugyanakkor könnyedén húzták tovább a kocsit. A tüzesember utána szólt:
- Ó te gonosz ember, csak egy miatyánkot mondtál volna el, akkor megszabadultam volna. (Nagycsány, Bencs Gizella, 1849.)
180. Az öreg Tóth Peti bácsi meséjibe, beszédjében vót ez benne, a tüzesembör. Nyomatni jártak Horvátországba, búzát, lóval. És jöttek haza terővel, búzával, és csak leálltak a lovak. Nem húzzák. Mi az oka neki? Visszanéz, hát tüzesembör. Ott állt a koci hátuljában. Kérlete, szálljon le a kocsirul, tuggyon hazamenni. Leszállt a tüzesembör. Azt elindultak a lovak, húzták a kocsit újra. (Csányosró, Szőke János, 1907.)
181. A tüzesembör felült a lovak hátára. Nem bántott az senkit, csak a lovak bokrosodtak meg. (Drávacsehi, László József, 1898.)

V.ö. Visszajáró halott

Kísértet

Lólábú ember

Fényes jelenség, ami három zsebkendőből éhhalált jövendöl

182. Most is beszélnek a faluban ilyenöket. Mondik, hogy láttak valami kísértet-félét, most, mikor a pécsi vásár volt. Egy ember elindult Szabadszentkirályról a vásárra.

Ugye még éjszaka kellött elindulni, hogy reggelre odaérjen, marhát vivött eladni. Amint egy ilyen kis erdőféléhez ér, láti ám, hogy messziről valami fénylik, de a fényesség egyre közelödött, mikor már egészen közelgyütt, látta az embör, hogy a fényes valami emböralakot formáz. Mikor az odaért, megszólalt:

– Te most elmégy a vásárra, a tehenet el fogod adni tizönháromezer forintért, aztán vegyél neköm három zsebkendőt, de meg ne feledközz róla, itt várlak, nehogy megpróbálj másfelé hazamenni! – Úgy is lett, jó vevő akadt, az ember eladta a tehenét tizönháromezör forintért, utána vett három zsebkendőt. Elindult haza, amint a kis erdőhöz ért, hát megint megjelent a fényös embör, azt kérdezte:

– Hoztál-e neköm zsebkendőt? – mondi az embör, hogy hoztam, azzal oda is adta neki. A fényös embör meg elvette, akkor így szólt:

– Az első zsebkendő az idei szárazság, a második a jövő évi aszály, a harmadik éhhalál. – Akkor aztán eltűnt. Mindönütt beszélük, azt mondik, igaz volt, de én nem nagyon hiszöm el. (Baranyahidvég, Kun Sándor, 1886.)

Megöli a tűz körül alvókat

183. Régön, amikor még éjjel legeltették az embörök a lovakat, akkor történt. Hideg volt éjjel, nagy tüzet raktak csikósok, és körül feküdve aludtak. Fejjel a tűz felé feküdtek, s hogy lábuk se fázzon, arra ráhúzták bundás sapkájukat. Arra jött a tüzesember, csodálkozott, amit látott: – No én még ilyen embereket nem láttam – mondta – akiknek két fejük van! Szétkotorta a tüzüket, rá a paraszat az emberekre, akik elégték. – Nagyanyám mesélte. (Nagycsány, Bencs Gizella, 1949.)

Lólábú, hazakísér

184. Egy asszony egyik este azt vette észre, hogy egy tüzesember kíséri. Látta jól, hogy lólába volt. Mikor hazaért, bezárta maga után a kiskaput. Erre a tüzesember rátette az állat a bástyára, úgy nézett be utána. (Drávapalkonya, Váradi Józsefné, 1892.)
V.ö. Kísértet
Ördög
Visszajáró halott

Tűz, „bolygótűz”, ami kísér, de nem bánt.

185. Na egyet mesélek. Szóval, hogy egy pusztárú edegyütt lakni egy embör, itt épétötte a házát. És az mindég hát este is elgyütt, olyan késén, hogy hát röggelre lögyön a kőművesöknek, lögyön a kőművesöknek, lögyön ugye készön téglájik, mindönik. Oszt eccör, amint gyütt, aszondi mindég gyütt utána, mindég valami olyan tűz, mindég csak egész a falujig, hát ajs azt tüzesembörnek mondta. Pejig hát, pejig lehet olyan vízpára vagy mi lehetött. Tüzesembörnek mondta ajs, hogy nahát a tüzesembör csak gyütt utána megen a falujig. Hát. (Csányoszró, Váradi Józsefné, 1896.)

186. Ett van nem messze egy ember a szomszédban, azzal mentünk egyszer kocsival a Sáncba a földünkre, azt gyűtt a bolygótűz, az meg annyira félt tüle, hogy csak húzódott hozzám a deszkán. De nem bántott az bennünket. (Szaporca, Györkő Dávid, 1888.)
187. (Más, ehhez hasonló történetet nem hallott?)
 – Hát a nagyapám idejéből még hallottam. Tulajdonképpen a nagyanyámnak három gyereke vót, két lány és egy fiú, és a fiú kőművesinas vót, segéd. És hát gyűtt haza, éjjel, szómáskocsival, hát nyáron vót. Azt aszonta, jaj, milyen nehe -nem azt mondták akkor, hogy mamám, hanem hogy jaj, nyanyám, jaj, nyanya, aszondi, én úgy megijedtem. Aszondi, mitül ijedtél meg, fiam? Én nem tudom – aszondi – olyan, mintha szaladt vóna valami a kocsi után. De, aszongya, olyan piros vót, mint a bolygó, mint a nap, aszondi, olyan piros színű vót. De mindig azt hittem, hogy ha utolér, hát megégeti a szénát alattam. Azt aszonta, hát mit szól nyanyám, aszongya, kísértet vót az? Hát, aszongya, nem tudom, fiam, aszongya, hogy mi vót, aszongya, de hát, aszongya, több mint valószínű. Hát persze, mikor fölnőtt lettem, akkor ezt a Kodolányiékat, má errű tetszett hallani, nahát a Kodolányiékat, az öreg Kodolányi, ennek a Jancsinak az apja, azoknál szolgált az én apám. Oszt este, mikor fejtem az istállóban, akkor mindig ki szeretett jönni. Hát ugye, öregúr vót, és hát szerette, hogy ilyent, akkor még csakugyan fiatal vótam, mer akkor még olyan tizenhét-tizennyó éves lány vótam, oszt mindig: Mariska – aszongya – meséljön valamit! Nem tudok, mondom, nagyságos úr, mesélni. Aszongya, dehogynem! Hát, aszongya, mesélje el, hogy aszongya, amit mégis hallott, aszongya, maga nem is tud, hát hallotta nagyapátú, nagymamátú. No, ezt, ezt elmeséltem neki, hogy ő a, hát a nagybátyám gyűtt haza, mint inas, osztán a szómásszekérön, hát este, éjjel vót, azt szénával gyűtt, mer tudni illik fenyerszéna, a fenyerszéna olyan, hogy nappal lehullatja a levelét, avval mindig hűvösen jó dolgozni, és éjszaka hozta el, be a faluba. Hát azt persze akkoriban még nem vótak a legellők lecsapolva, a vizek, hanem lápos vót. Dehát, ugye a régiek, ezök azt mondták, hogy a szellem szalad. Pedig valósággal a lápnak az a kipárolgása. Mer az az úr aztán neköm elmagyarázta, az öreg Kodolányi, elmagyarázta neköm, hogy: hát mit gondol, aszongya, hogy szellem vót az? Hát én nem tudom, mondom, de így hallottam, hogy a szellem. Szellem szaladt a kocsi után, de nem tudta a kocsit, sose érte el, csak bizonyos távolságra. Oszt akkor neköm mondta, hogy hogyan kigőzölög, kipárolog a víz és annak van olyan, mint a napkorong, olyan piros fénye, annak az éjjeli vízpárázatnak. És azt mondja, ők azt látták. És azt képzelték ők kísértetnek. (Vajszló, Sebők Vincéné, 1900.)
188. Bolygótűzet láttam én is, a Csordás Paliéktól gyűtt ki, és elment arra a kocsmá felé, akkor egyszer láttam. (Drávapalkonya, Dani József, 1886.)
189. (Hát olyasmiről hallott-e, hogy éjszaka láttak valamit?)
 – Igen, tüzesembert. Hogyne! Bolygótűzet. Vót, hogy gyün a bolygótűz. Én ugyan életomben, legyön hála a Jóistennek, én ugyan sose láttam. Úgy, hogy valahugyon, én ahogy ilyen régi meséket hallva, amikor hallgattam, úgy borsózott a hátam tüle, nem szerettem nagyon hallgatni az ilyenöket. És azután má, mikor fölnőtt lettem, ugye, hát sokszor adódott az, hogy elmaradtam valahol, éccaka köllött hazajönnöm. Az embör a sötétben úgy sokszor úgy képzelődtem, őj, ha most ilyen valami gyünne.

Hát én, én is félnék túle, valószínű. De soha se láttam semmit. Soha az én életömben, legyön az Úrnak hála, én nem láttam sömmit. Pedig igön sokszor elmaradtam, késő éjszaka jöttem haza, nem láttam és nem is bántott engöm soha semmi. (Kemse, Nagy József, 1894.)

190. Az úgy futkozott a határba. Aszonták, hogy szalad a tüzesembör. Az én gyerököromban kinn a határban úgy futott a tűz. Tuggya fene, mi vót. Azt még láttam. Láttam. (Vajszló, Pióca János, 1905.)
191. Tüzesembert én is láttam a rétön, úgy lappogott föl-le. A saját szememmel láttam. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)

Két tüzes jelenség, ami összeütközik

192. (Tüzesemberről hallott?)

– Hát azt mintha én, neköm azt mondták vóna valamikor, este kimentünk így a szabadba az udvarra, és láttuk, hogy ilyen távolabb, mező, mezőben, fenyperföd vót. Fenyperfödnek a végiben, hogy az egyik végin is és a másik végin is összeütközött ilyen nagy pirosság, mint a tűz. Azt mondták, hogy tüzesembör. Azt láttam én is. Kettő vót. Az egyik végin is és a másik végin is, és így összefutott, és oszt újra szét, összefutott megin. Ezt láttam, saját magam is. Iskolába jártam még.

(Hogy nézett ki?)

– Mint egy, mint egy ilyen nagy piros, mint egy hatalmas, mint egy gömb, valahogy így.

(Ember formája volt?)

– Nem, nem látszott ember formája, mer olyan jó távol volt, hát azt nem láttuk. Csak piros vót. Néztük sokáig.

(Meddig volt ott?)

– Csak így este, máskor nem láttuk. (Csányoszró, Jozip Péterné, 1914.)

Tűz a temetőben, melynél az ember pipára gyújt, s fejbe vágják

193. Valamikor örözték a lovakat deje hatan a temető mellett. Nagyapám pipás embör vót, rá akart gyútani, de nem vót gyufája, oszt bément a temetőbe, mer tüzet látott. Nem vót félős embör, hát odament, oszt meggyútotta a tűzné a pipáját. De azonnyomba úgy vágta fejbe, hogy fölbukott. De ez igaz is vót, ez így megtörtént, nagyapám nem vót hazudós, nem, egyáltalába nem. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)

Olyan helyen van, ahol pénz van elásva

194. Az mindég men ám, az olyan helyön van, ahol sok pénz van leásva, vagy ahol sok gané van, vagy ahol sok test összerothadt, ugye háborúban sok embört temettek egy helyre. (Lúzsok, K. Bazsó Péterné, 1893.)

V.ö. Kincs

Fényesség, ami kísér

195. Nem tudom én, csak úgy hallottam, hogy valaki gyűtt a hegyrű, aztán olyan csillagszerűség gyűtt utána. Azt hallottam, hogy beszéltek, én is, de hát.
(És mi volt az?)
– Hát én nem tudom. Én csak erre emlékszők, hogy valakitűl hallottam, hogy ilyen, ilyen fényösség gyűtt utána a hegyrű, mikor gyűttek. Hogy aztán mi vót, mi se? (Kovácsbida, K. Szabó Jánosné, 1898.)

Emberalak kezében lámpással

196. Este a temető felől egy emberalak jött mindig elő, kezében lámpással. Bement a pásztorkázhoz, ott eltűnt. Azt mondták az öregek, hogy tüzesember. Okorágon történt. (Kémes, Szekeres Jánosné, 1881.)

Lámpa, amit nem lehet utolérni

197. Nagyanyám beszélte, hogy egyszer éjjel mentek haza templomból, látták, hogy előttük egy lámpa megy. Siettek utolérni, hogy ne kelljen a sötétben menniök. De mire elérték volna, lefordult az útról, és eltűnt. (Nagycsány, Bencs Gizella, 1949.)

Lámpa a levegőben, ami összetöri az ember lámpáját

198. Egy embernek váratlanul korán reggel kellett volna valahova mennie kocsival. Este még meg akarta kenni a kereket. Lámpát vitt ki az udvarra, hogy elvégezze a munkát. Egyszer csak jött a kert felől a sötétségből egy másik lámpa a levegőben, neki ment az övének, s összetörte azt. Azután eltűnt. (Kovácsbida, Mezei Dávid, 1902.)

Tüzesembernek vélt, mondott természeti jelenség: égő tapló, – földgáz, „a berők égése”

199. De egyszer énelem is történt egy izé, de még a múlt háború alatt, 18-as alatt. Kimentünk az állomásra ide, mer egy levélhordó vót, kicsi asszony és nem is tudott óvasni se, úgy vitte a leveleket. Elmentünk a, akkor járt erre olyan negyednyolckor vonat, ha rëndös vót, utána, játszottak a gyerökök, itten játszottak, iskolába jártam én akkor, akkor möntem föl iskolába. Hát eccör csak elmöntek a gyerökök haza mind. Hű, szaladok én is haza, és nézők így hátra, hát akkora tüzesembör gyün utánam, mind a. Ahogy hátranézök, újra csak gyün. Az az igazgató tanétó ott lakott a túlsó sorban, az meg kiabál, mer orditottam, mind a vadállat, hogy mast mögfog, mögfog a izé, a azt mondja, ne sírjak, ne sírjak, nem, semmi se az, semmi se az, hanem a nyárfának letörött az ága, és az vót, aszongya. De én nem hittem, meg

köllött inni egy nagy üveg izét a patikábú, akkor nyugodtam meg. Egy hétig mindég, keltem föl éjjel, osztán sírtam.

(És hogy nézett ki az a tüzesember?)

– Hát olyan, ahogyan hátranéztem, hogy ugye, mintha gyütt vóna utánam. De nem gyütt, hanem fénylött, az a fa. Az igazgató magyarázta, hogy fénylött a fa, podvas fa vót. De én úgy megijedtem, hogy mondom, hogy egy hétig, vagy tovább sírtam. Nem akartam megmaradni még itthon se. Akkor meg köllött inni azt az egy üveg orvosságot. De hogy hát igaz vót-e, nem vót-e, de én úgy gyüttem hazafelé, ordítottam végig az utcán. Beszéltek, hogy így nem igaz, úgy nem igaz, hogy nincs tüzesembör. De én mondom, láttam, láttam. Hogy láttam-e igazán, nem láttam-e, de ordítottam, az biztos. (Csányoszró, Géczi Lajos, 1908.)

200. Temetőnél látni tüzesembert. Én is láttam. Piros láng szerű dolog, ami megy. Ez a „föld bussza”. Gázból keletkezett. Félték tőle. Megfogni nem lehetett. (Drávapiski, Dani Lajos, 1921.)

201. (Mi volt a tüzesember?)

– Azt is hallottam, dehát az is manapság nincsen. Mai napság, ugye földgáz van, ami kitör a földbű, az ugye kigyullad, és hát azt a levegő viszi. Valamikor ezt neveztek, ugye, tüzesembernek. Mikor ment az úton, ugye, persze, ahogyan ment, a légnyomás, a levegő úgy ment utána, akkor ű a légáramzattal mönt, mönt utána az a tűz, az úgy nézött ki, mintha egy embör lett vóna, tüzesembör, dehát! Ilyen előfordult, lehet, hogy még most is előfordulna, hogyha úgy tapasztalnánk, dehát most má a gázokat jobban fölveszik a föld alú, nem engedik, hogy itten kallódjon, mint valamikor. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)

202. Valamikor mondták, mikor gyüttek a hegyről – Piski felé fűzfák voltak, a tapló égött – azt mondták, hogy tüzesembör. Mikor közel értek, akkor látták, hogy fa. – Csak az látott kísértetet, aki félt. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)

203. Apámék ökröt öröztek kinn a legelőben éjszaka, aztán gyütt a tüzesembör – még a szűrt is a fejikre borították, hogy ki sem látszottak belüle, úgy félték, pedig csak mocsárláz volt. (Nagycsány, Vajda Sándor, 1895.)

204. Tüzesemborról sokat meséltek a régi öregök, az én koromban is beszéltek. – Nyáron kigyulladt a láp, hát az volt. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)

205. Itt nagyon vizes volt a rét, este sokszor olyan kis fénygömb jött, akkor mondták, hogy: „Menjünk bé gyorsan, mer gyün a tüzesembör!” (Nagycsány, Gömbölös Jánosné, 1903.)

206. (Tüzesemberről hallott?)

– Hát hallani hallottam. De hát aztat, mongyuk ilyen, ilyen beröknek az égése, vagy nem tom, az szaladgált. De hát aztat is ugye a nép hát ilyen tüzesembörnek gondóta vagy mondta.

(És hogyan képzelte?)

– Hát hogy szaladgált ide-oda, szaladgált ide-oda, dehát ez annak a beröknek a izéje vót, a tüze vót, a játszámja. (Kovácsida, Mezei Dávid, 1902.)

Legények lámpával ijesztgették a lányokat

207. Hát ijögette a lányokat. Az én bátyám is úgy szokott. Mer éjjel, ugye, nem láttunk messziről, csak vót nála olyan lámpaféle, oszt akkor így csinyált vele, így (mutatja), azt akkor csak ment. Ment a tűz, mer azt lehetött látni sötétben. Aztán mikor összetalálkoztunk, összemertünk, akkor kiröhögött bennünket, hogy rikogatunk, féltünk. Hát. Hát ez olyan, ugye megjátszás vót, ez az ilyesmi. (Vajszló, Pióca Jánosné, 1911.)

LÓLÁBÚ EMBER

Lólába van a kísértetnek

208. Az a kísértet, akinek lólába van. (Lúzsok, K. Bazsó Péter, 1884. – Általános)

El akarják vinni a bábát, de az visszamegy az ollójáért, s megmenekül

209. Bábáért gyűttek Hidvégre hintóval. Sokan is voltak, legalább négyen. A bába, amint kopogtattak, kiment, hát láti ám, hogy lólábik van, nagyon megijedt, hogy mit csinýának ezök vele. Akkor azt mondta, hogy nem ér rá elmenni, a kocsis meg rákiáltott, hogy:

– Má pedig el kő gyünnöd, mer elviszünk! Hát akkor a bábaasszony mit csinýájjon, azt mondta, hogy mindjárt mén, csak hozza az ollóját, azzal beszéladt, és gyorsan rázárta az ajtót. Akkor még hallotta kívülről, hogy:

– Szerencséd, hogy visszamentél az ollóért, mert véged lett vóna! (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)

Éjfélután bemennek a házba és kártyáznak

210. Amint a Csupicsné lakik, ott lakott egy embör, az cseléd vót. Egy este az asszonyok sokáig fontak, lehetett úgy 11–12 óra felé az idő, hát mentek ám be hozzájuk úgy hatan, szó nélkül álltak neki kártyázni, utána elmentek. Köpeny vót rajtik, minnyának lólába vót, kilátszott a köpeny alu. A János sokszor beszéte, hogy ű látta űket. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)

Temető mellett a földből kiabál segítségért

211. Daka János a tésefai temető mellett jött hazafelé, amikor a temetőárok mellé ért, hát hallja ám, hogy valaki nagyon kiabál.

– Segíts ki! Segíts ki! Odament, látja ám, hogy egy ember félig a földben fekszik, nem tud kimászni. Kihúzta, hát akkor látja, hogy lólába van. Elkáromkodta magát, és gyorsan elfutott, ahogy csak bírta a lába. (Szaporca, Pál Lajos, 1894.)

Elnehezíti a kocsit, káromkodásra eltűnik.

212. Kocsin együtt egy ember, és amikor együtt, hajtott és akkor egyszer csak a lovak annyira megnehezedtek, hogy verte a víz, nem tudták a kocsit húzni. Hát mi találta ezeket a lovakat, hát olyan nehéz? – Nézi, hát a kocsi hátuljában ott van egy ember, de lólába volt ám. Mondi neki, hogy szálljon le a kocsirul, mert hát nehéz, de bizony nem szállt le. Akkor azt az ember nem tudott mit csinálni, elkáromkodta magát, és így leszállt a kocsirul az ember. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)
213. Daka János – már meghalt – füvet hozott a rétről. A temető mellett felkészkedett a kocsijára egy jó termetes menyecske, ettől úgy elnehezült a kocsi, hogy alig bírták a lovak húzni. A menyecske lassan egyre közelebb jött Daka Jancsihoz, rövidesen már a deszkán ült, s csak egyre közeledett. Jancsi hiába mondta, hogy menjen arrább, mert már majd leesett a kocsiról, az asszony meg nem szólt semmit, csak nevetett, hát egyszer Jancsi ránéz a lábára, látja ám, hogy lólába van. Nagyon megijedt, pedig nem volt félős ember, elkáromkodta magát, megcsapkodta a lovakat, amikor elkáromkodta magát, a menyecske leugrott és eltűnt a temető felé, a kocsi megkönnyebbült, a lovak elkezdtek nyargalni. Daka Jancsival mindig történtek ilyen esetek, mert nagyon hetvenkedő ember volt. (Szaporca, Pál Lajos, 1894.)

Asszony, bemegy a házba, nem szabad szólni hozzá

214. Valamikor a nagyanyám apja a Lankai-pusztánál odaszorult télen a kis halászházba. Volt ott egy kis zsír, liszt, úgy, hogy tudott enni valamit. Úgy gondolta, hogy ott marad éjszakára, mert nagy hóvihár volt. Amint ott üldögél, egyszer csak hallja ám, hogy nyílik az ajtó, lekapta a puskáját – mert olyan vadász-halász embör volt, ott volt a feje fölött a puskája – lekapi, hát bejön egy asszony. Nem is köszönt, nem is szólt az egy szót, annyi nem sok, csak úgy odaállt a kályhához, nekidűtötte a farát a kályhának, azt csak állt, de nem szólt, csak nízött. Az öregapám meg nizi, hát láti ám, hogy lólába van, de megijedt ám, gondolta, ez nem jó lesz, nem is mert megszólalni. Az asszony meg csak ott állt, oszt az sem szólt semmit. Oszt, mikor hajnalodott, elkukorékolta magát a kakas, fogta magát, elment. Mikor a kakas harmadszor kukorékol, éppen az ablak alatt ment, beszólt öregapámnak: „Köszönd, hogy nem szóltál, mert elbántam volna veled!” – Öregapám mindég beszélte, azt mondta, hogy igaz volt, de én nem hittem ám, csak nem akartam mondani, hogy hazudik. (Drávapalkonya, Dani Józsefné, 1896.)

Asszony, aki kísér

215. „Apám Istene, tudjátok-e, mit láttam,
Temető mellett jött egy asszony utánam,
Hanem elborzadt a kalapom,
Mikor megláttam, hogy lólába van.” (Cún, Cuni József, 1886.)

ÖRDÖG

„Az ördög is a földön jár!”

216. Hát edehallgasson, az én apósom hívő embör vót (lánya: édosanyám, ne is hozd még szóba se űket!), de azér az sokszor aszonta, hogy tuggyátok, földön jár az ördög, csak mi nem tuggyuk, hogy kiben jár. Mer, mikor így mondtuk ezt a házi orvosságot, tuggya, hát az orvosok nagyon haragusznak érte. Az állatorvos is, meghát az embörorvos is, kuruzslónak mondik, pedig sokszor használt az, amit egyik a másikatul tanul az embör. Oszt az mondta, hogy fűben-fában van az orvosság, csak nem tuggyunk, hogy miben. Az ördög is a földön jár! Csak nem tuggyunk, hogy kiben lakozik. De ugye azér mastmá ilyenöket nem, nem hisznek úgy. Ilyenöket mostmár nem hisznek úgy. Ugye? (Zaláta, Iván Péterné, 1896.)

Az ördögök el akarják vinni a halott borbély bőrét, de egy ember behúzza a bűvös körbe, és így megmenti a borbély lelkét.

217. Egy vajszlói embörrel történt, a Kakas borbélyyal, nagyon bűnös embör vót. Amikor meghalt, kérte, hogy ha eltemetik, őriztessék. Egy embör vállalkozott is rá. Odaült a sír közelébe, azt várat húzott maga köré. Éjfélkor aztán gyüttek az ördögök, kiájták a borbélyt, azt mind, ahányan csak vótak, nekiestek, lenyúzták a bőrét. De az embört, aki a várban ült, nem látták, az meg, mikor nem figyeltek, a botjával behúzza a borbély bőrét a várba. Ugye oda az ördögöknek nem vót hatalmuk. Mindönt ígértek neki, ha kiadja a bőrt, de nem adta. Két órakor pedig az ördögök ideje lejárt, elmentek. Az embör meg fogta a bőrt és hazavitte. Otthon kitömték és felakasztották a katolikus templom padlására. Ezzel megmentette a borbélyt, nyugotán pihenhetött. Két asszony is van a faluban, aki látta a bőrt a templom padlásán. (Lúzsok, K. Bazsó Péter, 1884.)
V.ö. Bűnös halott

Lólábú szerető / ördögszerető

218. Valamikor eljártak este fonyni még éjfélig is. Összementek lányok, gyerekek. Hát

asztán mindönkinek ott vót az udvarlója, csak egy lánynak nem. Hát ez nagyon szomorú vót, hogy hát mindenkinek van udvarlója, csak nekije nincs. Amikor épp tizenkettő vót, nyíllott az ajtó, hát egy szép fiatal embör ment bé, szépön odaüt emellé a lány mellé. Nem szót egy szót se, többijek se szótak semmit, nem mertek szóni, csak vártak, hogy maj mi lesz. A lánynak a pörgőjirű leesött a mazzag. Hát, amint lehajót, teszi rá a pörgöre a mazzagot, hát láti, hogy lólába van neki.

Hogy mi lett asztán tovább, nem tudom. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

219. Egy lovas katona elhívta magával az egyik lányt. Mindíg csak azt mondta neki: – Gyere velem, nem bánod meg! – Nagyon sokáig mentek, csak a hetedik határ temetőjében állottak meg. Ott a katona a lovát egy fejfához kötötte, akkor látta a lány, hogy lólába van, nagy félés jött rá. A katona beugrott a sírba, mondta a lánynak, hogy adogassa le a ruháit. Az meg darabonként adogatta, hogy tovább tartson, mert nagyon félt. Ez volt a szerencséje, mert azalatt megvirradt. Hát kedvesem, sok darabból állott ám az a régi viselet. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

Az ördög vélt megjelenése virrasztáson

220. Abba, amiben most mi lakunk, abba lakott egy ilyen vályogvető cigány, Karvaly Gyurkának hitták. Annak a felesége állítólag nagy boszorkány vót, és Ágnesnek hitták, hát mikor az öreg Ágnes meghalt, és virrasztották, hát hátrakötötték a kendővel, fekete kendővel a fejét, és itt ilyen két szarva vót neki. Aztán a gyergya, nem vót akkor még petróleumlámpa sem, a gyertya odavilágított a falra, és odavetítette azt az árnyékot, és ott, mintha az ördög jelent vóna meg két szarvával. Egyik cigány észrevötte, egy virrasztó, de má jó részögök vótak, apám mesélte, hogy futottak őhozzá, hogy, mer itt a második házná laktunk akkor, és hát gyűjön, mer megjelent az ördög az Ágnesért, hát ment apám, nézi, hát, ott a falon, hát aszongya, hát az a kendőnek a sarka, odavetítötte a gyertya a fényt, nem ördög az. De az, szentül az ördög, akkor magában is sátán van, megkínálták pálinkával, avval azok szentül hitték, és mindönki kimönt, hát akkor engedje meg apám, hogy ők, a család addig még azt el nem temetik, ott legyenek minálunk. Hát jó van, ott megengedte apám. Nahát hitták a papot, hogyhát temesse, és mögmondták a katolikus papnak, hogy ez boszorkány vót ám, úgy temesse. Hát persze a pap intőgetött, rendben van, aszongya, hát úgy imádkozok, hogy vissza ne térjön többet. Na és hát nagyon házsártos asszony vót ez az Ágnes, pöröt mindíg a férjével. Mondja apám, nahát elmentek, összegyűlt a gyászoló közönség, hát elmentek ők is, meghallgatták a gyászbeszédet. Hát aztán a pap végin mondta, hogy mer sírt a Mátyás, a Gyurka bácsi, vígasztalta a pap, hogy hát, ne sírj, Gyurka, aszongya, az úr magához vette, azt mongya, megnyugodott. Erre rászólt a Gyurka bácsi:

– Nem is az Ágnest siratom, hanem azt a Jóistent, aszongya, annak is möggyülik vele a baja harmadnapra, aszongya, he-he. Visszaszólt a papnak, mer má ittak, osztán mondta neki, hogy hát:

– Ne sírj, aszongya, az Úr magához vette!

– Nem az Ágnest siratom, hanem a Jóistent, mer, aszongya, annak is három nap múlva meggyülik a baja vele!

– Na hát, szóval, he-he. Többet nem mesélök, mer most dógom van még. (Csányoszró, Rábay Gyula, 1890.)

Lásd még: Túlvilágjárás

Földi ördög

Kicsi, madárforma, dobozban tartják, nagy terhet tud vinni

221. Járt egy kránic, ruhafélét meg egyéb dirib-darabot árult. Nagyon nagy kosárba vitte a hátán. Csodálták az asszonyok, hogy hogyan bírja azt a nagy terőt. Akkor a ruhák közül elővett egy kátulát, megmutatta, hogy abban van, ami emeli az ő kosarát. Abban egy olyan madárforma valami volt, akkora lehetett, mint egy veréb.

Okorágon történt ez. (Kémes, Szekeres Jánosné, 1881.)

V.ö. Boszorkány

TÚLVILÁGJÁRÁS

Az ördögök elviszik egy ember elméjét három napra, „hogy kivegye a szentséget a pap kezéből”.

222. Nagyanyám mesélte, hogy neki volt itt nagybátyja, Mikó bácsi, aki nagy káromkodó volt, rossz ember volt, nagyanyámnál élt kegyelemkenyéren, mert a lányával nem jött ki. Egyszer elaludt, ébresztgetik, nem ébred, azt hitték, meghalt, de meleg volt, meg odatartartottak az orrához egy kis tollpihét, az mozgott. Aztán három éjjel-nappal egyfolytában aludt. Mikor felébredt, azt mondta:

– Mikor megadik az ötvenet! – Elmesélte, hogy egy helyen volt három bíróval meg egy pappal. – Ebben az időben halt meg három bíró. – A bírók mondták, hogy rántsa ki a keresztet a pap kezéből. A pap két kézzel fogta a keresztet, magában imádkozott és nagyon reszketett, még a feje is, nem szólt egy szót sem, csak ingatta a fejét, hogy nem, ne vegye el a keresztet, de a három bíró nagyon ráparancsolt, úgy, hogy kivette a szegény pap kezéből. Amint kivette a pap kezéből a keresztet, hát a bírók azon nyomban rávették magukat és széttépték ízekre. A bírók ördögök voltak és addig nem volt hatalmuk a pap fölött, míg a kereszt a kezében volt, el sem vehették tőle. Mikó bácsi ekkor nagyon megijedt. A bírók meg elkezdtek beszélgetni:

– Mit érdemel ez az ember, százat, ötvenet? – Nagyon megijedt, hogy, mi lesz akkor, ezzel is ébredt föl álmából, hogy „Mikor megadik az ötvenet.” Akkor még azt is meg kellett neki tenni, el kellett vinni egy hatalmas ekevasat a kovácshoz, de nagyon nehéz volt. Ott meg egy kis fekete kutya mérgesen rácsapta az ajtót a sarkára, úgy, hogy majd lerogyott.

– Mikó bácsi ekkor nem is élt, mert az ördögök elvitték az elméjét, hogy kivegye a szentséget a pap kezéből. – Azután nem káromkodott soha, csak sóhajtozott. Nagyanyámék féltek, hogy jaj, mi történik, ha meghal Mikó bácsi, hátha jönnek érte az ördögök. De csöndesen halt meg. (Szava, Törő Pálné, 1884.)

SZELLEMEK

A szellemek fölvonulnak a keresztúton karácsony éjfelén, csak a bűvös körben lucaszéken ülők láthatják

223. – Hogy má ilyen karácsony első napjain, valami kis fát kell vágni, az ilyen lucaszéköt akkó kell csinýáni, mi mikor, három hétig kell elkészülni ennek a kis izé, háromlábú lucaszéknek.

(Melyik napon kezdik?)

– Aztat még karácsony előtt kezdik, azt az utolsó napján szabad elkészíteni, azt a háromlábú kis lucaszéköt. Akkor még kell izét, még rózsafaizét is kell, hetedik határból kell ilyen izét, ilyen egy szál rózsafaizét, a hetedik határba lehet csak találni, a határ elejibe csak, olyan kis rózsafa, aki egymagába nő a határban, szép kis vadrózsafavessző. Azt kell levágni. Akkor azt bicskával kifürmi az egyik végit, aztán hangkötélbű, a katolikus templombú kis darabot kell kérni, olyan kicsit, azt azt somfaékkel kell beékelni, ilyen somfa kis ékecskével kell beékelni. A katolikus tisztölendő az meg szépön, – szólni neki, hogy legyön szives azt megszentöni, azt a pácát, azt a izét. – Megszentöli azt a pácát, akkor avval kell kört csinýáni. Azt a lucaszéköt kivinni, éjfélkor kell vinni, a körösztútra kivinni azt a, azt beléülni abba a lucaszékbe. Azt háromszor nagy kört kell húzni avval a kis pácával, avval a rózsafapácával.

(Mekkora kört?)

– Akkorát, hogy az embör könnyen elférjön benne, egy méter szélösségű, átméretű, egy méter szélösségű, átméretű kört. Háromszor azt a kört körül kell húzni, azt, egy kört kell csinálni, háromszor körül kell húzni, a izével, a babonás, avval a izével, a rózsafapalcával.

(És akkor?)

– Akkor jönnek, a ezök a izé, rossz izé, mindönféle. Elébb egy nagy bika jön, nagy, igön csúnya, nagy fekete bika jön, irtó hosszú szarva van, nagyon fekete. Nagy malomküjet, tíz mázsás malomküjet, azt jobb szarván forgati. És az embör, olyan rossz, hogy fél, de nem szabad kiugorni, mer összetaposi. Ott olyan bátornak kell lenni, bent kell ülni a székön nyugodtan, nézni, hogyan. Akkor jön utána nagy vonat, nagy teher, nagy kazán, igen. Olyan, mintha rám akarna jönni, fekete, nagy mozdony, nagy kazány. Aztán, hogy eltünt ez a bika, akkor a csúnya nagy bikaalak, ami nagy követ hordott a szarván, nagy követ, azt a tízmázsás malomküjet, akkor meg gyütt a nagy fekete mozdony, hogy az embör fél, olyan rossz, olyan, mintha rám akarna gyünni, úgy, nagy füstölgő, olyan alak gyün akkor.

(És akkor, utána?)

– Akkor meg vannak zenészők. Gyűnnek gyönyörű szép zenészők. Elkezdenek olyan gyönyörűen zenélni, ugrálnak ottan, mindönféle izé, összefogózkodnak ottan nők, mindön, nőalak is látszik benne, meg férfialak. Ugrálnak ott. Azt az embör, hogy ki ne ugorjon, jókedvében talál lenni, mer tisztán széttépnék, ha az embör kiugrik.

(És ezek kicsodák?)

– Ezök a rossz szellemök. Szépek, akik ott ugrálnak, azok a nők. Olyan szép csinos ruhában vannak, hogy!

(És akkor, ha nem ugrik ki, aki ott ül?)

– Akkor nem lesz semmi baja, akkor eltűnnek azok a izék. Lejár az éjfé, egy óra-
kor jár le az ideje nekik, egy óraker. Utána akkor má eltűnnek, egy óra hosszat van ez a izé, tovább nincsen, egy óra éjfé körül.

(Ővele mi lesz? Miért ült ki?)

– Próbára ült ki, azér, hogy ű tapasztalódik, hogy mégis, hogy ez igaz-e, hogy a régiek, ahogy mondják. Kíváncsi rá az az illető, hogy, szereti mégis látni, hogy mi, mi. Ennyivel tapasztalódik.

(Maga látta?)

– Még nem láttam. Még nem vót ezidáig rá alkalmam. (Csányoszó, Gécsi József, 1909.)

Lásd még: A boszorkány felismerése lucaszékről

Fekete hintó járja körül a temetőt énekszó mellett

224. Nagyapám mesélte, hogy kihajtották a teheneket éjjel legeltetni. Egyszer csak látják ám, hogy a temető körül egy fekete hintó megy körül-körül. Egyszer csak ének hangzott az égből, ilyen templomi ének volt. A hintó megkerülte háromszor-négy-szer a temetőt, aztán eltűnt, az ének is abbamaradt. A nagyapám meg a társai nagyon megrémültek. (Vejt, Kamu Péterné, 1888.)

Csecsemők sírnak az éjszakában

225. Nagyapám egyszer gyütt haza, – sokat mászkált éccaka, többet, mint nappal – mondi nagyanyámnak, hogy megen késérték. Csecsemők sírtak utána, de nem látott semmit. (Sósvertike, Naszvadi József, 1888.)

Láthatatlan gonoszok dorbézoltak a házban éjféltől egy óráig

226. (Hallott-e éjszaka járó rosszakról?)

– Igön, hallottam.

(Hogy volt?)

– Hát huyon, miképp jelent meg? Hát az éppen a szomszédunkban, Kerekeséknek

hívták őket, és akkor azt mondták, hogy ottan kéröm gonoszok vannak, éccaka előgyűnnek és ottan összedobálnak a házban mindönfélét, ottan dorbézolnak, és hát nem, hogy állétólag a, akik ott laktak, egy özvegyasszony lakott ott a lányával, hát meg se mertek mozdulni, még ki nem vérradt. Hát ilyenöket hallottam.

(Meddig voltak ott a gonoszok?)

– Hát má állétólag éjfélt tájban jöttek, és éjfélt után egy óraker elcsendesödtek.

(Hogy néztek ki?)

– Hát azt nem látták, csak a, csak a neszt hallották, a zajt.

(Más is látta?)

– Látni senki se, csak azoktú lehetött hallani. Hát. Hát más nem vót ottan éccaka, mind ű maguk. Hát űk állították ezt. Képzeldtek-e, mi-e? Hát ki tudja azt. Valószínű, hogy képzeldtek, mer azúta soha se hallottam ilyet! (Kemse, Nagy József, 1894.)

V.ö. Lólábú ember

Rossz szellemek megbetegítenek

227. (Azt nem hallotta, hogy valakit megrontottak?)

– Dehogynem, hát az má vót régön is.

(Hogy volt az?)

– Hát megmondták, hogy megrontották.

(Hogyan?)

– Azt én már nem tudom, csak mondta sokszor nagymama is, látod lányom, aszongya, megrontták édösanyámat, én még kicsi vótam, hát mondom, hát hun járt. Aszongya, hát ment aszongya valahová, nem tom, hová ment, a mezőre-e, hová-e. És aszongya, olyan útra lépött, hogy megrontották. Csak aszongya, meggyűlött a lába, és nem tudott menni sehová, biztos, aszongya, ezek rossz izé, szellemök lehettek.

(És akkor nem mentek javashoz?)

– Dehogynem, hát itt vót a javos Szalántán, vótak, hogyne. Az akkor valamit hazudott neki, de nem gyógyult ám meg, á. – Itt vót Szalántán az a javos, meghalt már, Szalántán vót egy öregasszony. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)

V.ö. Szépasszonyok

LIDÉRC

Mi a lidérc?

228. Amint az a javos széllal gyün, ki gondóná, hogy az van benne, a lidérc sem mutaszti meg magát. (Markóc, Nagy Babud Józsefné, 1886.)

229. (Mi volt az a lüdvérc?)

– Lüdvérc? He... hee... Hát lüdvérnek hítták az ilyen, az ilyen boszorkányos

asszonyokat. Azt mondták, hogy az egy vén lüdvérc. He... he... (Kemse, Nagy József, 1894.)

Boszorkányféle, fekete csirke alakban

230. A lüdvérc is olyan boszorkányféle volt, fekete csirke alakban. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)
231. (Mi volt az a lüdvérc?)
 – Ajis boszorkány vót.
 (Hogy nézett ki?)
 – Hát, mind a feleségöm mongya, hogyhát lúd képiben, meg tík képiben, nem tom én, macska képiben.
 (Mi volt a különbség a lüdvérc és a boszorkány között?)
 – Hát csak így mondták, hát vagy lüdvérc vagy boszorkány, mint hát, hogy mongyuk, hogy bicikli meg kerékpár, ugye hát. He... he... he... he... Hát. (Kovácskida, Mezei Dávid, 1902.)

„Mén, mint a lüdvérc”

232. (Mi volt az a lüdvérc?)
 – Nem tudom, hát fogalmam sincs.
 (Nem hallott róla?)
 – Hallani hallottam, hogy azt mongya, hogy mén, mint a lüdvérc, de hogy hát milyen vót vagy ki vót az, errú oszt nem tudok. (Csányoszró, Farkas József, 1891.)

Tüzes madárként röpül az égen

233. Mikor nagylány voltam, burgonyát mertünk a szomszédságban. Aztán mergyünk a burgonyát, mergyünk, egyszer csak mondták, hogy siessünk, mert felhő jön. Hát fölnézek az égre, egy olyan fajta, egy olyan nagy madár, mint egy kánya röpült, de tiszta tüzes volt. A Margit Jánosné mondta, hogy lüdvérc. Én kérdeztem, hogy mi az, azt mondta, hogy fekete tíknak a pici tojásából kelti ki valaki a hóna alatt. Fö-löttünk röpült el a Pikó gyángyi irányába. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Tarka pille

234. (Mi a lidérc?)
 – Tarka pille. (Kórós, Hitre János, 1904.)

Kakas alakban megsebesít, amikor meg akarják fogni

235. Beszélték, hogy van lüdvérc, én nem láttam, de volt, aki találkozott vele. Egy ember kakas formájában látta meg egy éjjel, — mert más formában is járt — meg akarta fogni, de eltűnt. Hanem utána mind a két karja itt belül varacskos lett. (Marócsa, Járó Ádámné, 1897.)

Vadgalam, aki elviszi a rossz embert

236. (Mi volt az a lüdvérc?)
 — Lüdvérc? Hát az egy vadgalamb.
 (Milyen volt?)
 — Hát szürke. Vadgalamb vót az. Annak mondták, hogy lüdvérc, vadgalamb.
 (Azt nem hallotta, hogy valakinek lüdvérce volt?)
 — Hát hallottam, de hát nincs az mast sönkinek. Úgy mondták, hogy az úgy eltávozik, és akkor a családból is egyet eltávolít, a lüdvérc elviszi. A rossz, ha én most olyan nagyon rossz volnák, úgy, hogy nem volnák jó a gyerökeimhő, és akkor a lüdvérc oda becsap, és azt az öregasszonyt eltávozi a háztú. Azt má hallottam, de hát mastanában az má nincsen, csak valamikor vót. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)
237. „Elvisznek a lüdvércök.” — ezt hallottam emlőgetni. (Vejtí, Peti Samu, 1877.)

Bagolyfejű lény

238. Hidvégre jártak valamikor mosni, egyszer is mikor mentek, reggel níztek föl a padlásra, azt ott láttak valamit, azt mondták, ludvérc. Olyan feje volt, mint a bagoly-nak. (Lúzsok, Szabó Istvánné, 1906.)

Fürödni jár, apróra vágott pipaszárral lehet lelőni.

239. Nem tudom, melyen állat lehetött a lüdvérc, de tudott röpülni. Volt egy csősz, a Pali bácsi, az hitt benne. Azt mondja, hogy mindég járt a tóra fürödni. Ő meg meg akarta lűni, de nem lehetött ám sörétes puskával meglűni, hanem pipaszárat kellött összevágni apróra, azt beletenni a puskacsőbe, azt azzal rálűni. Rá is lűtt egyszer, többet oda nem gyűtt vissza fürödni. Azt mondi, nagyon sírt, mikor meglűtte. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)

Házhoz jár, pénzt hord.

240. Mikor én edegyüttem férjhöl, akkor mondta a Görbe Kata, — csak így hittunk, mert nagyon görbe volt — hogy a Gálékhoz ludvérc járt, a kűhíd alatt látta a ludvérc maradékát. Mindég beszélte. Azoknak sok pénzük volt, azt mondták, hogy a ludvérc hordta oda. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

241. Hallottam, az öregök szokták mondani, hogy „Nagy Miskáék házánál a lüdvércök zogették a szüeláncot”. (Kórós, Bene Pál, 1895.)

Költött lidérc

Fekete tyúk első tojásából hónalj alatt kell kiköltetni

242. A „lüdvérc” fekete tyúk legelső tojásából kel ki, hónalj alatt kell kötögetni. A mestergerendán szokott aludni. (Rádfalva, Ö. Tóth Jánosné, 1904.)
243. A tyúknak az első tojását kiköltik a hónuk alatt, és abbul lesz ez a lüdvérc. És akkor az, amit kér, azt teljesíti. Fekete tyúknak az első tojását. (Csányosró, Kovács Nándorné, 1939.)
244. A „lüdvércet” fekete tojásból 13 napig kell hónalj alatt kötögetni. (Dráwapiski, Dani János, 1898.)
245. Tyúk, ami picike tojást tojik, hónalj alatt kell kiköteni, abból lesz. Az mindönt összehordott, amit csak megkívánt a gazdája. – Én nem mertem volna kiköteni, mert annyi mindönt beszéltek. (Nem mondta meg, hogy mit.) (Drávacsehi, László József, 1898.)

Gazdája minden kívánságát teljesíti. Gazdaggá tesz. Mindig foglalkoztatni kell. Állandóan azt kérdezi, mit-mit.

246. Vót a faluban egy öregasszony, aki a hóna alatt kikötötte egy fekete tíknak a tojását, abból lett egy kis fekete tík. Az mindég mondta, hogy mit-mit, olyant nem tudtak neki mondani, amit meg ne tevött vóna. Utóbb már megúnták, hogy mindég mondta, hogy mit-mit, akkor azt mondta neki az asszony mérgében, hogy lósz...t, akkor telehordta másnapra a házat lósz...ral. Utóbb már megúnták, mert az el nem ment sehová sem, mindég csak kérdözött, hogy mit, mit. Egyszer mondták neki, hogy hordja el a hegyet, azt ugye nem bírta, azt megszakadt. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)
247. Vót egy öreg bácsi, tíz éves vótam akkor, a templomon túfelü lakott, annak vót. Úgy szörözte, hogy fekete tíknak az első tojását a hóna alatt kikötötte, három hétig kötögette. Az mindég csipogta, hogy mit-mit-mit. De sok baj vót vele, beteg is lött az öreg. Azt mondták neki, hogy hozasson vele likatlan malomküjet. Az öreg meg is parancsolta neki, akkor elment, nem gyütt többet vissza. (Sósvertike, Naszvadi József, 1888.)
248. (Mi az a lidérc?)
– Azt mondják, hogy azt is meg lehet csinálni, az embör ha a hóna alatt kikelteti a tojást.
(Minek a tojását?)
Pióca Jánosné: – A fekete macskának a tojását.

(Miért?)

– Fekete macskáét, akiben egy szál fehér nincsen. He... he...

(Annak a tojását?)

– Szóval, izé fejit a, levágni neki, és abbú.

(És abból lesz valami?)

– Fekete tyúknak, na fene egye meg! Fekete tyúknak, na. Hogy egy szál fehér toll ne legyen nála. Annak a tojását a hóna alatt kell kiköttetni, és akkor abbú lesz a ludvérc.

(Mennyi ideig kell keltetni?)

– Nem tudom aztat, hogy addig kell-e, három hétig, mind a tyúk alatt, hát azt nem tudom.

(És milyen az a ludvérc?)

– Hát azt nem látni, Nem láttunk mi még olyant, csak hát láttuk, hogy a pazderjába jár. Ugye, hogy oda csinál olyan trágyát.

(Magát a ludvércet nem látták?)

– Nem. Hát éjjel jár az. Ha vót valamikor egyáltalán.

(Milyen alakba járt?)

– Nem tudom, má jobban ugye nem embör alakban, nem tudom, ugye hát nem hallottam eztet. Csak azt hallottam, ugye én is, hogy odajár a pazderjába, mindég olyan helyre, ahol pazderja van. Hát. Ahol ugye valamikor az asszonyok kendört törtek, ugye, oszt ott vót a pazderja. Annak mondták, hát hogy mast hogyan mongyák, nem tudom. (Vajszló, Pióca János, 1905.)

249. Az valami állat, mindönt előidéz. Szokták mondani: „Ludvércé van, mert sok pénze van.” (Vejeti, Punak Jánosné, 1888.)
250. „Meggazdagodott, ludvércé van neki, megfogta az ördög anyját.” (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)
251. „Ha volna ludvércünk, majd az hozna pénzt.” (Markóc, Nagy Babud Józsefné, 1886.)
252. Tésenfán egy asszonynak „ludvércé” volt. Azt mondják az emberek, amikor házat éppítetett, estére a kőműves mellől elfogyott a téglá, reggelre már mindig szép rendben oda volt rakva. A ludvérc csinálta. (Tésenfa, Bíró Lajos, 1884.)

Alakját mindig változtatja

253. Valamikor vót egy embör, egy szegény embör. Vót neki egy jércéje. Első tojása vót, picike, oszt azt az illető a hóna alá vette, azt a izét. Ilyen kis ruhába bepólyálta, azt a bal hóna alá tette. Azt három hét alatt kiköt az a tojás, az a kis jércetojás. Azt abbú ludvérc lett, abbú a kis tojásbú.

(Milyen volt az a ludvérc?)

– Az olyan, izé, picike. Az mindig, mit, mit, mit hozzak, izé, mindég azt mondta, kijabálta a gazdájának, azt kiabálta. Átalakult mindég, még ló alakba is átalakult, átalakult, mer hogy többféleképpen átalakult. Még kutya meg macska alakba is átalakult az a izé, az a kis ludvérc.

(Mit mondtak még erről a ludvércről?)

– Ó ez, van még több izé róla még.

(Mondja el!)

– Aszonta a gazdájának mindég, hogy: – Mit, mit, mit hozzak?

– Aszonta, hogy hozzál sok pénzt, aszongya, aszonta a szegényembör, izé a bácsi, az a szegény, akié az a lüdvérc vót. Egy olyan nagyon régi bácsi vót, de a nevét nem tudom.

(És hozott pénzt?)

– Igön, nagyon sok pénzt. Akkor, má utóbb nem bírt mit csinányi, annyi péze vót, szép házat vevött, az a izé, az az öreg bácsi. (Csányoszró, Géczi József, 1909.)

254. (Mire mondták, hogy ludvérc?)

Iván Pétemé: – Hát erre a boszorkánra! Más szóval arra a boszorkánra. A vót a lüdvérc. No.

Rézik Ferencné: – Hát valahogyan hallottam én az öregektül, mikor beszéltek, hogy, hogy ... Milyen tojás vót az, az a kicsike tojás, te nem emlészöl erre? Mer hát teneköd kéne jobban rá emléközni, mint énneköm, mikor a tík olyan nagyon kicsikét tojik. Oszt akkor aztat a hóna alá tették. De hát, hogy aztat a boszorkány teszi-e, ki-e, én nem tudom, na.

Rézik Ferenc: – Dehogvis. Azt, hogy már lüdvérc, lüdvérc, olyan picike kis tojást tojik a tyúk és akkor azt a hóna alatt költötte ki, akkor abbú nem csibe lett, hanem lüdvérc. Azt, az a lüdvérc. Az, amit parancsolt annak a lüdvércnek, az mindönt megcsinált, az űneki szögája vót. Olyan boszorkányos féle dolog ez, ilyen boszorkányosság. Valami-kor ezt is beszéltek az öregök, hogy valaki a hóna alatt költötte ki, és nem csibe köt ki, hanem ilyen lüdvérc. És az beteremtött neki, amit óhajtott, mindönfélét.

(A lüdvérc hogy nézhetett ki?)

– Hát mind egy állatformájú.

(Milyen állat?)

– Szóval a csibéhöl hasonló, csak nem akkora, hanem nagyobb, nagyba, nagyobbban.

(Mit hozott ez?)

– Amit, mondjuk, most talán annak nem vót pénze vagy nem vót liszte vagy nem vót zsírja, az azt megteremtötte annak az illetőnek.

(Akkor biztos mindenki költött ilyen lüdvércet.)

– Nem vót mindenkinek.

(Miért nem?)

– Hát aki ezt nem tudta csinálni, annak nem vót.

(Nem tudta mindenki kiköltteni?)

– Nem tudta.

(Miért nem?)

– Hát ezt nem tudom megmondani, miér nem. Ez az a lüdvérc, ez az.

(Miért akartak mégis megszabadulni tőle?)

– Igen.

(Miért?)

– Ez, azt nem tudom megmondani én se.

(Hogyan lehetett tőle megszabadulni?)

– Azt mondták, hogy rostában vizet, hogy rostával hozassanak vele vizet a Dráváról, de nem tudott hozni, és akkor elment. Elpusztította magát, mer azt mondta neki, hogy addig haza ne gyűj, még nem tudsz vizet hozni a rostában.

(Ha ilyen hasznos volt, miért akartak tőle megszabadulni?)

– Ezt nem tudom, ezt nem tudom, hogy miért, miért.

Iván Péterné:

– Azér követelő is lehetött ám bizonyos tekintetőkben.

(Hogyan?)

– Hát ugye, hát valamit, hát, ugye, hogy tegyenek üneki is vagy nem tudom én mi csoda.

(De mit, vajon?)

Rézik Ferenc:

– Hát az má olyan régön vót, én kisgyerök koromban hallottam az elyen dolgokat, ugye jobban, má mast rëndös koromban nem beszélnek elyenöket. Kisgyerök koromban vagy fiatal koromban hallottam én, ugye az öreg bátyámná, ottan két aszszony van, azok sok ilyenöket beszéltek. Öregök vótak, meg a Jóska bácsi is ugye öreg vót.

(Azok nem mondták, hogy miért akartak a lüdvértől megszabadulni?)

– Hogy má elpusztult vóna az embör.

(Miért?)

– Azt nem tudom, hogy miér, de ilyen formán, ilyen valahogyan elpusztult vóna az embör, mer csak mönt tönkre az embör.

(Miért ment tönkre?)

Iván Péterné:

– Mer aszongyák, tuggya, hogy úgy vót-e, nem úgy vót-e, ki tuggya, hogy annak olyan csúnya vót a szöme nézete, hát mink így mongyunk, hogy olyan csúnya vót a szöme nézete, hogy hogy félték tüle, az olyan valakinek, na. Osztán mikor így rá rá nízött valakire, akkor úgy nem tudott attú szabadulni, amit az akart, és akkor hát valahugyon, félt is, vagy nem tudom én mi, vagyhát nem is akarta ugye, belé menni, abba a valamibe, akkor hát oszt utóvégre hát szeretött vóna tüle megszabadulni.

(Dehát mégis mit akart az a lüdvérc?)

– Hát ki az annya kinnya tuggya! Ugye?

Rézik Ferenc:

– Ezt nem tudom én se.

(Máshol azt mondták, hogy élte a gazdáját.)

– Na ilyes, ilyenféle valami, ilyenféle valami miatt.

Iván Péterné:

– Ilyen is megtörténhetik.

Rézik Ferenc:

– Szóval ilyenféle valami miatt, az biztos.

Iván Péterné:

– Na most akkor ugye, hogy hát ha családos vót az a valaki, akkor ugye, akkor is tán, mikor az nem akarta, vagy utóbb már félt is tüle, meg nem tudom én micsoda. Mert, mint szokták mondani, az ilyentül, ha igaz vót, legtöbbet ért távol maradni. (A lüdvérc tudta az alakját változtatni?)

– Én nem tudom, hogy tudta-e, én nem. Én nem tudom, hogy tudta-e vagy nem, mer én, mióta én asszon vagyok, azúta ilyen beszédök nincsenek. De sokszor vót, mikor ott összegyültek minálunk, osztán beszéltek, de sokszor mondtam az édösapámnak:

– Édösapám, haggya keetök el, mer én úgy félök! – Mer valamikor nem magáztuk a szülőket vagy tegőztük. (Zaláta, Iván Péterné, 1896.)

Gazdáját elsorvasztja, kényszerű szexuális kapcsolatot tart fönne vele, rézből, fából van a nemiszerve.

255. A „lüdvérc” élte a gazdáját, ezért sorvadt el az, akinek lüdvérce volt. (Drávafok, Nagy Jánosné, 1888.)
256. Hallottam, hogy vót egy asszony, aki a fekete tíknak a tojását az első tojását kikötötte a hóna alatt, egy kis szőrös valami lett belőle. Annak az asszonynak a csöcseit szopta, aki ugye kikötötte. Hasznáta a gazdáját, azt az asszonyt, mindig baszkáni akarta. Szegény asszony csak úgy tudott tüle megszabadulni, hogy vizet hozatott vele rostában. Ezt nem tudta megtenni, szégyönében világnak ment. (Gyöngyfa, Bakó János, 1889.)
257. Szokták mondani, hogy: „Elvisznek a lüdvércek”. A lüdvérc fekete tík tojásából kel ki. A gazdájának mindönt megtesz, összehordi a gazdagságot. De elsorvaszti a gazdáját, éli. Úgy lehetött tüle megszabadulni, ha likatlan malomkéért küldték, vagy azt parancsolták, hogy hozzon vizet rostában a Dráváról, azt ugye nem bírta megtenni, és szégyönében világnak ment. (Vejti, Kamu Péterné, 1888.)
258. A lüdvérc az egy furcsa szörzet. Mindent megtett a gazdájának, de elsorvasztotta. Élte a gazdáját, fából volt neki a micsodája, és agyonnyargalászta. A lüdvérctet más, idegen nem láthatta. Úgy lehet tőle megszabadulni, ha likatlan malomkövet hozatnak vele. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
259. A lüdvérc úgy jó, ha kettő van belőle. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)
260. Az édösanyám mesélte azt is, hogy – Martin szülének hitták az az öregasszonyt, ilyen talpas házikóban lakott, – hogy annál vót, annál vót ilyen lüdvérc. És akkor hát én kérdöztem édösanyámtól, hogy mi az a lüdvérc, hát az is csak úgy tudta, hogy fekete tíknak a tojását hóna alatt keltik ki. És aszongya, így az ajtó mellett

vót, ilyen kis lábosforma kácsa, kicsi-pici, mert az picí, mint a kikelt csibe, csak akkora, és az ott ücsörgött. Hát kérdözték, hogy mi az, aztán mondták, hogy kis-csibe. Szóval éjszaka, akkor tört, mindönt dobált le, csak úgy zirgött-zörgött és hát akkor mondták, hogy hát abbú nem jó, hogy egy keljön, hanem azok párosuljanak, mert hogy ha nem, egy van belüle, nem nyüstén akkor, hogysis mondja, nem hagy békét a családban. Hogy ugye ennek olyan – hogy úgy mondják – rézből van a micsodája, na a p....e. Így mesélte az édösanyám. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

261. Volt nálunk egy öregasszony, azt mondták, lüdvérce van, úgy elszáradt utóbb, hogy alig tudott menni. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)
262. A lüdvérc élte gazdáját, likatlan malomkövet kellött vele hozatni, akkor megszakadt. (Lúzsok, K. Bazsó Péter, 1884.)

Csak a gazdája láthatja

263. A lüdvércet csak a gazdája láthatja. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)

A kulcslyukon is bejön

264. A lüdvércet hiába zárták ki a házból, a kulcslyukon is visszajött. (Drávapiski, Dani Lajos, 1911.)

Étvágyat ront

265. Ha valakit a lüdvérc megrontott, az egy hétig is nem tudott enni, boszorkány vót az. (Lúzsok, K. Bazsó Péterné, 1893.)

Vásárban veszik

(tulajdonságai azonosak a költött lidércével)

Bagoly alakú

266. (Lüdvércről hallott?)
 – Hát ilyeneket hallottam, nagyon régön, szegény anyámtú, hát nem él má. Elment a bácsi a vásárra, aztán három krajcár, mer akkor krajcár vót, ugye. Három krajcárért vásárolt valamit, de hogy mit, azt mondta neki az a vásáros, hogy nem szabad megnézni, hanem csak majd, ha hazamegy, akkor szabad megnézni. És mikor hazament, megnézte, az meg odaült, egy olyan, mint a bagoly, olyanféle, odaült, és fütözött a kemencepatkán. Mer akkor nem ilyen kályhák vótak, úgy vót megrakva, azt odaültek mindég rája, kemencepatkára. És hát odaült az az állat, és hát kérdözte, hogy: „Mit, mit? ”, hogy mit akar. Hát az meg hát csúnyát mondott,

hogy mit hozzon neki. Másnap reggelre nem tudta az ajtót kinyitni, mer annyi lett belőle.

(Miből?)

– He... he... he... he... Trágyából. Nos hát akkor most tessék elképzelni, hogy akkor csakugyan megharagudott, hogy ő ilyen vásárolt be a vásárban. Akkor elment a, – hát most mit csináljon ő, hát hogy ettől szabaduljon – azt mondta neki, hát akkor hozzon neki pénzt, hát akkor meg hozott neki pénzt. Hát akkor meg attul félt, hogy majd túl sok pénze lesz, és majd az is kitudódik, és akkor kitalálta, hogy aszongya, van itt egy rosta, menjél el, azt merítsél a Drávából vizet. Hát persze azt nem tudta, mer a rostábú a víz kifolyt. Hát így szabadult meg a lüdvértül. He..he.. (Miért volt az kellemetlen, ha pénzt is hozott?)

– Hát azért, mert folytonosan mindég azt kérdezte, hogy mit. Hát az idegösítő is! Meg hát egy olyan boszorkány kinézésű állatnak a nézése nem kellemes. Ezt hallottam öregjeimtől elmesélni, öreganyámtól, öregapámtól, mer ma má ilyet nem mesélnek, hanem mindig az öregjeink. (Vajszló, Sebők Vincéné, 1900.)

Két kis fekete galamb.

Gazdájuk nem tud meghalni, amíg nem szabadul tőlük

267. Gyenisék házában olyan galambok voltak, akik összehordták a gazdagságot, de az öregasszony terhére. Két kis fekete galamb volt. Úgy szólította őket az öregasszony, hogy „pipóka, mamóka”. El is fogyott, nem tudott meghalni. Meg akart szabadulni a boszorkányos galamboktól, elküldte őket, hogy hozzanak likatlan malomkövet, így tudott megszabadulni. A galambokat a vásárban vették, de mi nem mertünk venni, mert elsorvasztották a gazdájukat. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

A lidértcől való megszabadulás módjai: teljesíthetetlen feladat

Kössön a fingra csomót

268. A „lüdvértől” úgy lehet megszabadulni, ha teljesíthetetlen feladatot bíznak rá. Azt kell neki parancsolni, hogy „kössön a fingra csomót”. (Tésenfa, Bíró Lajos, 1884.)

Hozzon lyukatlan malomkövet

269. A lüdvértől úgy lehetett megszabadulni, hogy likatlan malomkőért küldték, az alatt megszakadt, mert nem tudta a nyakába venni. (Drávafok, Győr Zsófia, 1893.)

270. Lüdvércel olyan malomkövet kellett hozatni, ha meg akartak tőle szabadulni, amelyiknek nincs lyukja, mert a lyukaszt a nyakába veszi és elhossa. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
271. A „lüdvércel” likatlan malomkövet kell hozatni, az alatt megszakad. (Sámód, Györkő Jánosné, 1885.)

Hozzon vizet rostában

272. Ha meg akartak szabadulni a lüdvércetű, azt kellett neki mondani, hozzon vizet rostába a Drávárú. (Baranyahidvég, Nagy Sándor, 1881.)

Hordja el a hegyet

273. A hegyet kell neki elhordani, akkor megszakad. (Nagycsány, Göbölös Jánosné, 1903.)

Rongy közé keverve eladják

274. Mög aztán azt is mesélte édősanyám, vót egyszer, nem tudták eladni, osztán járt az a rongyoszsidó, rongyot szönni egy lóval és akkor belekeverték, mert meg akartak tőle szabadulni, belekeverték a rongyba meg a kócba és eladták a zsidónak. Hát aztán ment a zsidó a másik faluba, hát valami pityörög a kocsin, hát mi a rosszseb lehet ez, nézi, hát ott ül a rongy között, hát így tudtak elszabadulni tőle. Meg akkor egy helyen megint vót, ott sem tudtak, osztán azt mondták neki, hogy menjön el a Drávára, hozzon likatlan malomkövet és akkor majd megszakad, mert likatlan malomkő nincs is, mögszakadt. A két lüdvérc közül az egyik bak legyen, a másik nőstény, így lesznek párok, mert ha egymással nem tudnak párosodni, akkor a házban azokat szorongatják. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

SZELES

(természeti démon)

Szélbanya: forgószélben jár, mosáskor elviszi a ruhákat

275. A forgószélben szokott járni a szélbanya, olyan fives félek vótak. Fölforgati az a tekenyőt is. Édősanyám, söse felejtöm, el-elmentek mosni, mikor elkezdtek vóna mosni, letették a ruhákat, gyütt egy szélbanya fölforgatta a tekenyőket, meg elvitte a ruhákat. Eresztvénynél mostak, édősanyám kötényét meg fönn Bonyárék alatt a rétön találták meg, sose felejtöm el. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

Szeles: forgószelelben jár, fölkapja a kévéket, aki útjába kerül, nyomorék lesz

276. (Mit beszéltek a forgószelelről?)

– Arrú meg mondták, hogy gyün a Szeles, ni! Azt még itt is Kemsében is hallottam. Az apósomtú. Én meg nevettem. Délben, mer leginkább délben szokott gyünni, amikor ottan ebédőtünk kinn a mezőn, hát ugye forog, viszi föl a faleveleket meg a mindönt, éppen aratáskor kéröm még a kévét is megforgatta, azt fölvitte, hát utóbb arrébb meg leesött. Aztán nem lett abbú semmi se. De azt mondta, hogy, haj, aszongya, a Szeles, aszongya, há nem jó ám annak, aszongya, az úttýába kerül-ni, meg így meg úgy, mer ilyen lesz, ez lesz, ez lesz, az lesz.

(Mi lesz?)

– Hogy, hogy, aki nem tudom én annak az útjába kerül, aztat maj megrontja, maj örök életére nyomorék lesz, meg mindön. Én meg hát mondtam, én bátran oda merök menni, akár annak a kellő közepibe, semmi bajom se lesz.

(Hogy nézett ki a Szeles?)

– Így nézett ki, mondom, forgott a szél.

(Nem volt abban valami alak?)

– Nem vót abban soha semmi. Hát azt mondták, hogy boszorkány van benne, de nem vót abban, hát az egy természetes tünemény.

(A Szeles is boszorkány-féle volt?)

– Hát, hogy má az. Az.

(Hogy nézett ki?)

– Hát aztat, mongyák, nem lehet látni, ottan csak az titokzatos erő. (Kemse, Nagy József, 1894.)

Szeles Miska, a megszemélyesített szél neve

277. Az édosanyámék voltak, mikor mentek fáért a mezőre, hogy legyen télire, szóval voltak na fáért. Vályogvető cigányok voltak akkor a falu végén. Halli édosanyám, hogy mondi az embör az asszonynak: „Takard bé a túrót, mert gyün a Szeles Miska, azt tele fúji szeméttel! Látom, a kemsei erdőnél gyün.” Olyan embör volt, aki meglátta. Vertikei embör volt a cigány. Azt mondi egyszer az édosanyámnak: „Zsuzsikám, kapaszkodj a vállamba, mindjárt Vajszlóban leszünk, de nem lát ám meg senki!” De édosanyám nem mert. – Má az is boszorkány-féle volt. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

SZÉPASSZONYOK

11-en vannak, fehér ruhában énekelnek éjjel a keresztúton

278. (Kik voltak a szépasszonyok?)

– A körösztyanyám alighanem látott. Nagyon szépek voltak, tiszta fehér ruhában

szoktak énekolni a körösztúton éjjel tizönegytől tizönekettőig. Tizönegyen voltak. A Vörösi-pusztá felé vivő meg a körösztúri út rossz utak voltak, mert ott jártak a szépasszonyok. Akit azok mögrontottak, arra mondták, hogy a: „Szépasszonyok tálába lépett”. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)

Földöntik a táncukat megzavaró kocsit

279. (Hallott a szépasszonyokról?)

– Az úgy vót, hogy már a dédnagyapámmal történt meg, – de ez olyan már megint, mint egy mese – hogy jöttek haza valahonnét, egy kocsi káposztát hoztak, és Vajszló és Hidvég között valamilyen lapályos hely van, és a tűz körül ott táncoltak a lányok. És a másik, – mer ketten ültek a kocsin – és szól a másiknak a nagyapám, – hát azt név szerint nem tudom, ki vót az – hogy nézz oda, ott táncónak a kurvák. És erre odaszaladtak és földűtötték a kocsit, és a káposzta szanaszét gurult, hogy egyetlenegy káposztát nem hoztak haza. (Csányoszró, Kovács Nándorné, 1939.)

Erdőben találkoznak vele

280. (Kik voltak a szépasszonyok?)

– Azt is hallottam mesélni az öregektől. Az öreg Kumanek bácsi beszélte mindig a szépasszonyt, hogy az erdőbe találkoztak vele, és – nem emlékszem rá. (Vajszló, Váci Mária, 1902.)

Megnyargalják a lovat az istállóban

281. Öreganyám is beszélte egyszer a szépasszonyokat, hogy megnyargalták a lovat éjjel az istállóba. Úgy tudták meg, hogy beteg lett a ló, azt elmentek a besenci javashoz, az mondta meg, azt adott is valamit, hogy azzal orvosolják, de nem emlékszöm ám má, mi vót az, valamit el kellett ájni a jászol alá, de még valamit adott, de nem emlékszök rá. Csak úgy mondta, hogy a szépasszonyok nyargalták. Má aztán, hogy igaz vót-e, nem-e, ki tudja. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Meglovagolják az embert, aki ettől sorvad

282. Aki sorvad, arra azt mondták, hogy a szépasszonyok nyargalik. (Drávaiványi, Kovács Sámuelné, 1893.)

A szépasszony tündér

283. A szépasszonyok is boszorkányfélék voltak, olyan tündérek. (Vejeti, Punak Jánosné, 1888.)

A szépasszony forgószélben utazik

284. A szépasszonyok a forgószélben járnak, ezért nem szabad a forgószélet szidni.
(Sámod, Györkő Jánosné, 1885.)
285. „Szépasszonyok,
Szép úton járjatok,
Engöm ne bántsatok!”
– Akkor mondtuk, ha olyan helyen voltunk délben, ahol a szépasszonyok szoktak járni vagy lenni, és akkor, ha forgószél jött.
De a forgószélben nemcsak a szépasszonyok jártak, hanem mindenféle rontószelemek. (Sámod, Györkő Jánosné, 1885.)
- 286.⁺ A forgószélben szépasszonyok jártak. Aki forgószélet lát, azt kell mondania:
„Szépasszony, szépúton járj!” (Diósvizlő, Zentai János gyűjtése)
287. Forgószélben járnak a szépasszonyok. (Bogdása, Tahi Sándor, 1900.)
288. Ha forgószél jött, azt mondták:
„Szépasszonyok,
Szép úton járjatok,
Engöm ne bántsatok!” (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
289. A szépasszonyok forgószélben jártak. (Kákics, Vas Rubenné, 1889.)
290. (És a szépasszonyok kik voltak?)
– Ezök vótak, a szépasszonyok ezök vótak, akik, akiket a forgószél fölkapott, és benne vótak a szépasszonyok. Ezt így hallottam.
(Hogyan mondta?)
– Fölkapi az a nagy forgószél, és aszongya, a, szóval öregöktű hallottam, hogy mast mén a szépasszony föl a levegőbe, ez a forgószél viszi űket föl, hát e vóna az a szépasszony, ezt vót az, más nem löhet, a forgószélet mondják szépasszonnak. Hogy asztán forog, és fölkapja akár, fölkap olyant is, mint maga vagy én, olyant is fölkap a nagy forgószél, biza, és akkor megfordíti, és kidobja az útjára. Hát má vót ett is egy öregasszony, meghalt az az öregasszony, Bakéké vót, most az az asszony maga van. Az is szegény ment ki a temetőbe, és elkapta az úton a forgószél, és földobta úgy, hogy leesött. A forgószél úgy elkapja ám az embört. De most én nem is látok, én, én nem tom, hugyan van! Nem biza, valamikor annyi vót, hogy kitördelte a fákat, és mast nem lehet látni. Nem lehet látni. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)
291. A szépasszonyok boszorkányfélék voltak, forgószélben jártak. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)
292. (Kik voltak a szépasszonyok?)
– Jártak a forgószélben.
(Honnan lehetett megtudni, hogy a forgószélben szépasszony van?)
– Nem tudom.
(A szépasszony egyedül járt, vagy többen voltak?)
– Egyedül járt az.
(Hol lakott az?)
– Azt nem tudom biztosan. (Csányoszró, Géczy József, 1909.)
293. A szépasszonyok forgószélben járnak, nem jó az útjukba kerülni. (Vejeti, Tótfalusi Jánosné, 1898.)

Aki forgószélbe belevág, megnyomorodik

294. Nem velem történt, hanem a Kamarics Markóval. Ez egy pogányi juhász volt, itt Pécs mellett van Pogány, ott volt juhász, olyan sokac ember volt. Avval úgy történt kérem, olyan szegény soru ember volt, ő mesélte, hogy így ment a forgószél, és ő belevert ostorral. Így megnyomorodott az egyik keze meg a lába. — Arra mondták, hogy a szépasszonyok. Ez a Kamarás tökéletesen béna volt, így került el juhásznak, birkákat őrzött. — Boszorkányszélnek is mondták. (Vajszló, Müller János, 1897.)
295. Vót az a Mátyás bácsi, Kamarics Mátyás, aki vót juhász Csalipusztán, még kisgyerök vót, ostorral belevagdót a forgószélbe, azt mondták, hogy az vót a szépasszony tála, mögbénu a keze, meg sánta lött. Hiába húzták-vonták orvoshó, nem használt. Boszorkányszélnek mondták az elyent. A szépasszony mög a boszorkány ugyanegy izé vót. (Vajszló, Müller János, 1897.)

A forgószélben van a szépasszonyok tála

296. (Mire mondták azt, hogy belelépett a szépasszonyok tálába?)
 — Hát a forgószél, angyalom, ment. Maga látta már azt a forgószélt, mikor nagyon fúj a szél, oszt így forog az udvarba meg az utcán, látta már? Az a szépasszony tála. Abba belelép, az szépasszony, az elviszi, az fölviszi egészen.
 (Akkor mi lesz?)
 — Hát, mi lesz, a Jóisten tudja, azt nem tudja senki se. Az a szépasszon tála, amint a forgószél forog, itt a nagy szél, sokszor akkora, hogy fölkap egy nagy darab ágat is, és fölviszi, hát ez a forgószél. Ez a garabanciást fölviszi, a szépasszon tála az az, az a forgószél.
 (Miért nevezik azt szépasszony tálának?)
 — Azt má aranyom, nem tudom, mer mondom, én is csak kislán koromban hallgattam ilyeneket, amit meg tudok, azt má most mondtam, azt meg má mast megértem öregségömré.
 (Azt nem hallotta, hogy valaki rosszfüre lépett?)
 — Nem hallottam. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)
297. Azok, akik a forgószélben járnak. Szokták mondani azt is, hogy: „Belelépött a szépasszonyok tálába”. (Vejtí, Kamu Péterné, 1888.)

A szépasszonyok tála a keresztúton, délben ereszcurgásban, favágítón, trágyadombon, gyalogösvényen van, aki belelép megbetegszik, megkötik (szerelmét), megrontják

298. Délben, harangszókor nem szabad csurgásba, favágítóra, trágyadombra ülni, le kell lépni a keskeny gyalogösvényről, mert ezeken a helyeken gyülekeznek és ebédelnek a szépasszonyok, és aki megzavarja őket, megrontják, mert a „szépasszonyok tálába lépett”. Ezek megnyomorodnak, megbénulnak, szagatás áll a lábukba, kezükbe. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)

299. A szépasszony lábat mos, abban a vízben babot főz. Azt kiönti a keresztútra, aki belelép, keléses lesz. (Tésenfa, Györkő Sámuelné, 1885.)
300. Valami cserépedénybe borsót meg egyéb mindönfélét belekevert valaki, és kidobta a keresztútra. Aki belelépett, belelépett a szépasszonyok tálába. (Bogdása, Tahi Sándor, 1900.)
301. (Mi a szépasszonyok tála?)
– A szépasszonyok tálták a keresztútra. Törött cserepet, borsót, kukoricát szórtak oda. Babináztak vele. Aki belelépett, a szépasszonyok tálába lépett. (Ókorág, Petes Sándor, 1888.)
302. A szépasszony tála a keresztúton van. (Magyarmecske, Zseni Jánosné, 1891.)
303. Akinek fáj a lába vagy megsántult, azt mondták rá, hogy: „Belelépött a szépasszonyok tálíkba”. Akkor valamit meg kellett főzni, vadalma levelét, szederindát, meg borsót, abba meg kellett a lábát mosni, utána a körösztúton ki kellett önteni, úgy lehetett megszabadulni tőle. Aki abba belelépött, arra szállt a betegség. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)
304. Ha körösztúton tüzhelymaradék volt, mondták, hogy: „Oda ne lépj, mert megbetegszöl!” – merthogy ott főztek volna a szépasszonyok. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)
305. (Mit jelent ez a mondás, hogy „Belelépett a szépasszonyok tálába”?)
– He... he... Szépasszonyok tálába belelépött, hát arra is mondták, ha valamelyik asszony rávetötte szemét egy fiatalbőrre, és aztán hát nem tudott hozzá közelebb férközni valahogyan, akkor hát az asszonyoknak vót egy ilyen babonájik, hogy na, kereste az izét, hogy útkörösztözésnél vagy valahol, hogy ahová oda ő valamit kivetött, hogy arra az, ha rálép, azután az utánajár ő utána. Pedig hát ugye ez is csak egy babona vót. És aztán ugye, ha mégis csak sikerült neki, hogy találkoztak, és ugye közelőbb jöttek egymáshoz, akkor rámondták, na azt mongya: „Ez is belelépött a szépasszonyok tálába”, most má nincs maradása, mindig utána jár. Hát ilyesmi. He... he... (Csányoszró, Rábai Gyula, 1890.)
306. A szépasszony lábat mos, abban a vízben babot főz és kiönti a keresztútnál. Aki abba belelép, keléses lesz a lába, de még a lónak is. (Tésenfa, B. Csöme János, 1899.)
307. A szépasszonyok a keresztúton dobják el a fazekait. (Cún, Cuni Józsefné, 1896.)
308. Gombost kaszáni mentünk hajnalban. Akkor én még fiatal legény vótam, este sokáig elmaradtam, így aztán nagyon álmos vótam, úgy, ahogy mēntem, félig elaludtam, mögöttem gyüött öregapám a kaszájával. Amint mentünk az úton, arra Csepely felé, nagyon száraz vót az idő, nagy por vót. Hát oda az útra ki vót öntve valami, meglát-szott egy nagy nedves folt az úton. Vót abban mindön, hagyma, tojáshej meg ilyenök, hát én meg éppen beleléptem, csak azt vettem észre, hogy öregapám hátulról megbök: – Na, – azt mondgya – gyerök ebbül nagy baj lesz. Beleléptél a szépasszonyok tálába. – Hátranéztem, azt láttam, hogy ott vót mind a két lábnyomom benne, szépen meglát-szott. Hogy aztán attul-e, nem-e, de utána alig mult el egy-két hét, mindkét lábamat kiverte a seb. Nagy mély gennyes sebek lettek rajta. Egyre rosszabbodott. Elmentünk Siklósra az orvoshoz, akkor még a Krécsi orvos vót, adott orvosságokat, de nem használt. Akkor azt mondta, hogy le kell vágni. Apám nem ment abba bele, aztán hazahoztak és elvittek kocsi-val Szalántára a javoshó. 16–17 éves gyerök vótam, már annyira vótam, hogy apám a karjában vitt ki a

kocsira, nem tudtam lábra állni. A javos a faluvégen lakott, amint odaértünk, akartunk bémenni, hát nem vót otthon. Apámék elindultak keresni, akkor már gyütt is a javos, erősen rájik is szólt:

– Minek kerestök? Úgyis tudom, hogy ett vagytok!

– Hogy honnan tudta, nem tudom. Én kinn maradtam a kocsin, mert nem tudtam lábra állni, apámék bémentek. Sokáig is benn vótak, akkor kigyűttek a javossal együtt. Az adott nagy darab kenőcsös rongyokat, barna kenőcs vót rajtik, biztos valami növénybű csinyáta, aztán ráragasztotta a sebökre, azt mondta, hogy hagyjam rajta két-három napig, aztán mossuk le tisztára és meg fog gyógyélni, úgy is lött. A javos nem kért semmit, kérdőztünk, hogy mivel tartozunk, azt mondta, hogy ű nem kér semmit, amit adunk, elfogadja. Tisztösségösen megköszönte, már nem is tudom, apám mit adott neki. Ferkó bácsinak hitták, jómódú vót, amolyan rendös gazdaembör. Lehetött akkor vagy 80 éves. Alacsony, nagy szakállu fürge öreg vót, a melléig ért a szakállá. Mikor anyámék bementek hozzá, a kis hátsó szobájában inódkozott, volt ott egy fészület, meg mindönféle nagy könyvek. A tudományát átadta a lányának. Jó pár évre rá mentem hozzá, mert valami baj vót a tyúkokkal, megrontották, azt elmentem, de már akkorra meghalt, már a lánya gyógyétott. Az még mindég él, de a rendőrség megtiltotta neki, mert állítólag sokat kért. Ez igaz vót, így történt, ha nem röstellném, meg is mutatnám a lábomat, meglátszanak rajta a sebhelyek most is. Nem is apja, hanem most jut eszembe, ipa volt a Ferkó bácsi a mastani javasasszonynak. (Drávacsehi, Szolga Sándor, 1906.)

309. (Hallotta azt a szólást, hogy valaki belelépett a szépasszonyok tálába?)

– Úgy hallani hallottam, de hát aztán, hogy mi történt vele, azt nem tudom, mer azt szokták mondani, mikor belelép a szépasszonyok tálába, akkor valamelik test-része megbénul.

(Hol volt ez a szépasszonyok tála?)

– Ki tudja aztat. Hát az ahogyan ment az úton, mer másképp, máshol nem, itt benn a szobában nem, hanem ha ment az úton, azé izéte, hogy azért nyomorodott meg, mert belelépett a szépasszonyok tálába.

(Hányan voltak a szépasszonyok?)

– A fene tudja. Hát ugye, most is vannak, most is megy a levegőben az a forgósél, ez a levegő adja, a légáramlás. Az úgy megy, hogy fölkapja a kévét is, meg eldönti az embört. Hát ezöket nevezték a régi öregök szépasszonyoknak.

(Látta valaki a szépasszonyokat?)

– Sönki.

(Hogyan képzelték el öket, hogy néztek ki?)

– Hát csak úgy elképzelték.

(Milyennek?)

– Hát olyan szépasszonynak.

(Hol lehetett még velük találkozni?)

– Nem tudom, csak így halottam az öregektű, hogy szépasszonyoknak azokat nevezték, a boszorkányokat. (Kemse, Somogyi Gyuláné, 1898.)

310. Akit megrontottak a boszorkányok, azt mondták, hogy: „belelépött a szépasszonyok tálíkba”, ilyenkor a javoshoz mentek, az meggyógyította öket. (Drávapalkonya, Kovács Dávid, 1893.)

311. Az unokaöcsém belelépött a szépasszonyok tálába. Mikor berukkolt, Rádon körröszkül mentek, azt Rádnál belelépött a szépasszonyok tálába, azóta is sánta. Ezt mondták, de én azt gondolom, biztos azért, mert meghült. (Kórós, Deli Bonyár Józsefné, 1893.)
312. Kislányok vótunk, karácsony előtt, tudom, még ilyen szerdai napon történt, elmentünk ki az udvarra, csúszkáltunk. Vártunk az édősanyámat haza, Siklóson vót, hogy hoz nekünk valamit karácsonyra. Kimentünk, csúszkáltunk, a szülinek föl volt törve a sarka, nehezen csúszkált. Pedig csak mint egy lavor kerülete, akkorika kis víz vót befagyva, azon csúszkáltunk, azt térdre esött, megütötte a térdit, még aznap fönn vót, más nap is, de fájt neki nagyon. Az édősanyám elvitte mindjárt csontrakóhoz, gondóták, hogy eltörött a térdé. Na, aztán az valamit csinált neki, de semmit, úgy hogy fájt csak, fájt neki tovább. Nahát elvitték az orvoshoz, nem látott rajta semmit, ugye akkor még nem vót ilyen nagy tudás, mint most az orvosok. Aztán akkor persze, hát ez így csak maradt, maradt, akkor fogta magát a bátyám, elment Szalántára a javasasszonyhoz, mer azt mondták, hogy nézzük, kérdőzzük meg, hogy ő tud-e valamit csinálni. Az azt mondta neki, hogy kilenc határnak a kilenc féle gyümölcsfa ágábú vigyen haza, de úgy, hogy jöttibe-mentibe ne szóljon senkihöz. Aztán azt főzzük meg, és azzal gőzöljük. Hát bizony meggőzöték, sajnos, vizes borogatás kellött volna a mostani tudás szerint. Ugye? Azt mondta a a javos, hogy belelépött szépasszony tálába, ezér, aszmongya, ezér dagadt meg a lábába, ezér fájt neki. És azt mondja, ha ezt a gyümölcsfát megfőzzük, azt mondja, ennek használni köll, mer, ha ez nem használ, akkor nincs olyan orvos, aki meggyógyítsa. (Csányoszró, Jozip Péterné, 1914.)
313. (Mire mondták, hogy: „Belelépett a szépasszonyok tálába? ”)
 – Hát, aki, aki főleg valami nyomorúságot kapott. A lábára, hogy nem tudott menni. Ugye? Mer hisz most is vannak, hogy van ez a reuma, meg hogy meghül erősen a lábára, és fölsugorodik, meg mi. És hát akkor ugye azok a régiek nem hitték azt, hogy most ez abbú kapta, hanem mindjár azt, hogy megrontották a boszorkányok, meg belesött, meg belement a szépasszonyok tálába, meg ilyenöket. Hát ugye én má nem hittem. Abba az időbe hallottam ilyenöket, még az anyám is elhitte az ilyenöket. Hogyne!
 – Hogy az illető belelépött a szépasszonyok tálába, má aztat úgy értötte az illető, hogy tán ilyen valami boszorkányosféle egyénnek, annak valahogyan az útjába került, és kéröm szépen az úgy megrontta, úgy megmondva, megrontotta. (Kemse, Nagy József, 1894.)
314. (Azt mire mondták, hogy belelépett a szépasszonyok tálába? Hallotta?)
 – Hallottam én is, hogy mondták, amikor valaki így vót, hogy megrontották. Valami olyan baja lett, azt akkor azt mondták, hogy a szépasszonyok tálába lépött. (Kik voltak a szépasszonyok?)
 – Azt nem tudom, hogy kik voltak, csak azt hallottam, hogy a szépasszonyok tálába lépött, így mondták. (Kovácsbida, K. Szabó Józsefné, 1898.)
315. Megrontották, mert „belelépött a szépasszonyok tálába”. (Sámód, Györkő Jánosné, 1885.)
316. „Belelépött a szépasszonyok tálába” – arra mondik, aki nyomorutt. (Lúzsok, K. Bazsó Péter, 1884.)

317. (Mire mondták, hogy beelépett a szépasszonyok tálába?)
 – Hallottam én is, hogy mondták. Hát mikor valaki így vót, má megrontottak. Valami olyan baja lett, akkor azt mondták, hogy a szépasszonyok tálába lépett. Így mondták.
 (Hol volt ez a szépasszonyok tála?)
 – Nem tudom. (Kovácskida, K. Szabó Jánosné, 1898.)
318. (Hallotta azt, hogy délben nem szabad csurgásba ülni?)
 – Hallottam.
 (Miért?)
 – Hogy má, hogy megrontják az embört. Izé, ezök a szépasszonyok. Délben a trágyadombhoz sem szabad menni, mert ott is valamiféle, ezök a boszorkányok, ezök a izé, szellemök vannak.
 (Éjszaka a keresztúton kiket lehetett látni?)
 – Ott is ilyen, ott meg szépasszonyok vannak. (Csányoszró, Géczy József, 1909.)
319. Délben nem jó favágítón ülni a szépasszonyok miatt. (Gyöngyfa, Bakó János, 1889.)
320. (Harangszókor miért nem jó trágyadombhoz menni?)
 – Azt mondták, hogy megrontnak, meg a fához, fával is dolgozni nem jó, mer azt mondik, megrontják. Ezt beszélték sokszor a régi öregök.
 (Kik rontják meg?)
 – Hát, hogy kik, ugyebár, csak ez vót beszédbe, ugyebár, hogyha fával dolgozik, tegye le inkább, ne hogy megrontsák. De hogy ki ronccsa meg, ugyebár, eztet ök se tudták megmondani. (Csányoszró, Farkas József, 1891.)
321. (Miért nem szabad délben csurgásba ülni?)
 – Hát mer, megrontják.
 (Kik?)
 – Hát tudom is én! Hát többször, mikor harangoznak is este imádságra, ott ülünk a küszöbön, na, mondok, hajjátok-e, a régi öregök mondták ám, hogy megrontik ilyenkor. Na, jól van kedvesöm, mer akkor ugye oly műveletlenök vótak, hogy most mongyuk félrement a szája, vagy, vagy valamilyen betegség érte. Meg érte is, és akkor, ha valami visszamaradt vagy alacson növésű vót, mind máma mongyuk, hogy nyomorútt, akkor rámondták, hogy megrontották. (Vajszló, Sebők Vincéné, 1900.)
322. A vak Pista nem tudta meggyógyítani a Kovácsék szülékéjét, hét évig az ágyban volt, mert harangozáskor csurgásban ült. Azt mondta a vak Pista, hogy a szépasszonyok tálába lépett, ű nem tud meggyógyítani. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)
323. Mondtak ilyenöket, hogy ezt meg azt akkor nem szabad, mondtak ilyenöket több félét, hogy délben nem szabad a trágyadombhol menni, hogy délben meg péntöki nap meg keddi nap nem szabad ezt meg azt csinálni, meg Luca napján nem szabad varrni. Sok mindönt ilyen, úgy, hogy nagyon sokat hallottam ilyenöket! Ök állították ezt, hogy ... Hát ez ilyen népmonda vót. (Kemse, Nagy József, 1894.)
324. Ha valaki délben fejfájással vagy gyomorfájással jött haza, azt mondták, azért van, mert pont délben jött és megzavarta a szépasszonyokat, és ezek árfottak neki. Anyám is mindig ezt mondta. (Adorjás, Simon Lajosné, 1897.)
325. Az uramnak volt egy lánytestvére, azon segített a javasasszony. Azt mondta neki, hogy azért beteg, mert a szépasszonyok tálába lépett. Megöntötte az ingét, én vittem el. Viasszal öntötte meg, rostába tett egy tálát, abba vizet, s abba öntötte a

- viaszt. Ebbe az öntővízbe három darab szenet dobott, ebből egy kisüveggel hazahoztam. Meg kellett vele mosdatni és inni kellett belőle. A javasasszony Horvátországban, Slagyovicán lakott, horvát volt, csak nagyon keveset tudott magyarul. Azt mondta, hogy azért betegedett meg, mert délben a trágyadombhoz ment, olyankor ott vannak a szépasszonyok, és megzavarta őket. (Drávafok, Nagy Jánosné, 1888.)
327. A faluban vót, hogy valaki déli harangszókor a ganyé tetején vót. Megnémút. Vagy ha a csurgásba út, azt megrontották, megnyomorodott. Ilyen helyeken déli harangszókor nem jó úni, meg a favágítón se. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)
328. „Valakinek ferde lett a szája,
Belelépett a szépasszonyok tálába,
Ha a közepére lépett volna,
Akkor meghalt volna.” (Cún, Cuni József, 1886.)
329. (Mire mondták, hogy „Belelépett a szépasszonyok tálába?)
– Hát én nem tudom, tuggya, csak az én uram igön sokszor beszélte, hogy annyira igyeköztem haza, de hát csak elmaradtam, elmaradtam, mer hát ha az embör belelép a szépasszonyok tálába, akkor nem tud elgyünni haza. Hát hogyhát mi vót az a szépasszonyok tála, hogyan vót vagy miképp vót, hát én eztet, eztet nem tudom. (Hol lehetett belelépni?)
– Hát éjjel, éjjel, mikor járkáltak. Hát ez olyan babonaság vót ám, hogy éjjel, mikor járkáltak, mer nincs ám az a szépasszonyok tála sehon se. (Zaláta, Iván Péterné, 1896.)

A szépasszonyok fűvén a halandó eltéved

330. Hallod-e, mondtam a férjemnek, én elmegyök evvel a Bírónéval epröt szenni. Szedtünk már vagy két kilót, azt egyszer csak odaértünk egy helyre, ahol olyan szép selymös volt a fű, mint a maga haja. Ott leültünk, eszögettük az epörnyét, aztán elindultunk, de megint csak oda értünk vissza, megint elindultunk haza, aztán megen csak, negyedszer megen, pedig kicsi volt ám az erdő, mint 3–4 ház kerttel, akkora. Akkor mondja a Julis néne, hogy most bizony a szépasszonyok tálába léptünk. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

A szépasszony boszorkány

331. A szépasszony is olyan boszorkány vagy micsoda volt. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)
332. (Kik voltak a szépasszonyok?)
– A boszorkányok. Azokat hívták valamikor szépasszonyoknak. (Mit csináltak?)
– Ezök hát olyanformán, hogy babonával hatottak a többi közönségre, a többi nőszemélyre, meg hát a férfiszemélyökre, mindön ilyen babonaság-micsodákat terjesztöttek. (Kemse, Somogyi Gyuláné, 1898.)

333. (Kik voltak a szépasszonyok?)
 – A boszorkányok. Azokat hitták valamikor szépasszonyoknak. (Kemse, Somogyi Gyuláné, 1898.)

A szépasszony rontani is, javítani is tud. Javas.

334. Hogy kik azok a szépasszonyok, azt nem árulák el a javasok, egyik a másikat nem árulja el, a szépasszonyok is javasok, rontani is, javítani is tudnak. (Drávafok, Nagy Jánosné, 1888.)
335. A szépasszonyok is javasok. (Drávafok, Nagy Jánosné, 1888.)

A szépasszony kicsapongó asszony

336. (Mi volt az a szépasszony?)
 – A mönyecskékre mondták, akinek szeretője vót. (Csányoszró, Géczi Lajosné, 1915.)
337. (Kik voltak a szépasszonyok?)
 – Hát teszik tudni, abban az időben is akadt, akik hát ilyen kicsapongó, ugye a férje mellett is tartott magának. (Csányoszró, Rábai Gyula, 1890.)

Megnyomja az embert

338. A szépasszonyok megnyomják az embert. (Zaláta, Kis-Gál Jánosné, 1896.)
 V.ö. Boszorkány

Fehér ruhában bántalmazza az alvót a házban

339. (Ki volt a szépasszony?)
 – Itt vótunk harmincegyben itt Csányoszróba a pásztorházná, itt e. Ménesgulyásnak szegődtem ide, izé csikósna, másképp ménesgulyásna. Bátyámnak vót kis, Laji nevü fia, a kisebbik bátyámnak, és az március harmincadikán aludt az ágyán, külön aludt az ágyomtú, mer mindig sírt a kisgyerök, a bátyám külön aludt, így letették a szalmazsákokat az ablak elé. Má kezdött virradni, még ki se virradt egészen, akkor valami hármát rásuhintott a högyibe a vánkosra, így a bátyám betakarózott, – a högyibe hármát, mintha hosszi pácával vágtak vóna rá, csak úgy suhant. – A bátyám azt hitte, hogy az ágyom izél, még rászólt az ágyomra, hogy:
 – Mi van veled? – az ágyomnak mondta – hogy ilyent ütöl? – hogy minek bánti ütet.
 – Én nem bántom, – az ágyom mondta, akkor a bátya azt mondta, hogy olyant ütött högyibe hármát, hogy. Akkor a néném is fölébredt, az mondta:
 – Ni, ott van! aszongya – egy olyan tiszta fehér szoknyában, öltönyben van ott az

ágy előtt, ott áll, néz arra az ágyom felé, meg ahol a néném szolt, arra is nézett az a, olyan fekete arca vót neki, nagyon csúnya, annak a fehér alaknak. Fehér, izé tiszta fehér szoknya vót rajta. A néném azt mondta, hogy:

– Ni, ott van! A mustohám meg meghallotta, és leugrott az izé, ágyrú, a kilincshő odaszaladt, hogy majd, akkó má kimönt, a néném mög mondta, hogy most megy ki, most megy ki. Néztünk, és nem láttunk egyőnk se, csak a néném látta. A mustohám fölugrott, hogy leköti a kilincset, leköti, hét éves gatyamadzaggal, azt nem sikerült a terve, lekésött a mustoha, hogy. A néném vót a anyámnak a hetedik gyereke, a néném, tesvérnéném, hétbeli születésű. A néném látta meg. Egyőnk se, a néném háromszor mondta:

– Ni, ott áll az ágy előtt! Ott nézett, olyan csúnya, fekete arcvonása vót neki. (És minek nevezték ezt?)

– Ezt úgy hitták, szépasszonynak, hogy valamikori. Ez 31-ben vót. (Csányoszró, Géczy József, 1909.)

V.ö. Kisértet

TÜNDÉREK

Tündérlányok csapatosan megjelennek, és eltűnnek. Gyönyörűek.

340. (Kiket neveztek tündéréknek?)

– Tündéroknek? Hát szóval ilyen hogyan mondjam? Ilyen lányféléket, izé, ilyen mennybeli lányokat vagy mit tudom én miket, istentelenöket, ilyen tündérlányokat, ezöket nevezték tündéroknek.

(Milyenek voltak?)

– Hát gyönyörű szépek. Valamikor még képön is föstötték ezeket a tündérlányokat. (Mit beszéltek róluk?)

– Azt, hogy megjelentek a tündérok valahol, férfinál vagy nőnél, vagy nem tom mi, azt hallottam, de hogy meglovagolták a lovakat azt nem.

(És hogyan jelentek meg? Többen voltak?)

– Hát persze. Az nem egymagában van, vótak hárman-négyen, ilyen tündérlányok csoportosan, nem egymagában.

(Mikor szoktak megjelenni?)

– Hát a legtöbb, legnagyobb részben éjjel. Mindíg éjszaka, vagyis jobban mondva mindíg azt a tizőnkét órát, éjfél, ezt tartották a bizonyos időszaknak, amikor a kísértetök, ilyenök megjelennek, ezt tartották.

(És amikor megjelentek ezek a tündérlányok, mit csináltak?)

– Hát mit csináltak? Megmutasztották magukat az illetőnek, és akkor eltűntek. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)

Vízparton fürödnek, énekelnek, angyali lények

341. (A tündérekről mit mondtak?)

– Tündérekrű? Hát azt se látta tulajdonképpen soha senki, ez is csak olyan, egyik nemzedékrű a másakra maradt.

(Milyenek voltak?)

– Hát úgy mondták, hogy ha elmegy fürödni, ott vannak a vizitündérek, aztán nem tudom én, olyanok, mint a szép lányok, aztán van nekik szárnyuk meg farkuk, hát, de hát ki hitte el, tulajdonképpen má az akkori fiatalság nem hitte el.

(Mit csináltak?)

– Hát mit csináltak, fürödtek. Hát ilyent is hallottam öreganyámtú egyszer, hogy ő egyszer hallott ilyent, énekszót. Hogy hogy arra ébredt ű föl, elaludt ott a víz partján, hogy azt énekölték, hogy aleluja, aleluja. Aszongya ű arra ébredt föl. Mondom, biztosan öreganyám, maga álmodta! Nem álmodta ű, azt mondja, hanem azt mondja, ű azt tényleg meg is hallotta, igaz, hogy aludt, hát mondom, akkor maga még nem gyütt magáhol. Valószínű.

(Mit mondott, kik énekeltek?)

– Azt mondta, hogy az angyalok. Az angyalok énekeltek, ő hallotta az angyalokat énekelni. (Kemse, Nagy József, 1894.)

Levegőben van a kastélyuk, ruhájuk aranyos

342. (Kik voltak a tündérek? Hol lehetett őket látni?)

– Hogy má ezök nem a pokolban vannak, se a földön nincsenek. Hogy má a levegő közt vannak, nagy kastélyban. Pulykalábon áll az a nagy kastély. Nagy kastélyik van nekik, azoknak a tündérlányoknak.

(Milyenek voltak a tündérek?)

– Azok nagyon szépök vótak.

(Hogy néztek ki?)

– Olyan rőndös alakban, embőr, nőszemélyek, olyan szép nőik, gyönyörű szépök vótak, itt lent nem is lehetne olyan szépöt látni.

(Milyen volt a ruhájuk?)

– A ruhájuk szép, tiszta arany izékbű vót meg gyémánt izék, olyan vót, hogy úgy ragyogott, olyan fényös izékbű. (Csányoszró, Gécci József, 1909.)

Megnyargalják a lovakat, és megbetegítik

343. Beteg volt a ló. Nem is tudom, má, kinél volt, de ett lakott az utcánkban. Elmentek Herendre a fiveshez. Az azt állapította meg, hogy tündérek nyargalták meg. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

Meztelen lányok megfogják az éjszaka járó legényt. Aranygyűrűkkel tele ládika van náluk.

344. Hát szintén rokonyunk vót, vót egy fiatal embör, hát aztán így öten-hatan elmöntenek bába Csepelbe, Drávacshibű Drávacsepelybe. És hát ottan ugye táncótak, dalótak, mulattak, mindönféle. Hát má úgy jó éjjél után jöttek haza innen a szomszéd falubú. Hát aztán ez az illető elmaradt a többi gyerököktű. De azt mondták a többi gyerökök, hogy úk kajabáltak neki, hogy gyűjjön, de nem gyűjött. Hát Drávacsehi meg Drávacpalkonya között vót egy olyan kis híd. Olyan kis árok vót, rajta, asztán vót neki pallója meg vót neki két karja. Hát azt mondja, hogy amint ű odaért, hát egyik karján is ült egy meztelen csöcsös leány meg a másikon is. Hát ennek is vót, egyik lánnak is vót, előtte egy kis ládika, az teli vót aranygyűrűkkel, órákkal mindönfélével, de másikná is. Hát megfogta ez a két lány, telihúzgálták a zujját aranygyűrűvel, telihúzgálták aranygyűrűvel. De nem eresztötték az atyaúris-tennek se. Hát addig birkózott ottan erőködött velik, mindönféle, hogy nem és nem. Hát aszongya, hogy eccör kukorékótak a kakasok, ott az ő falujikba. De má utóbb azt monda, hogy vigyetök valahová vagy engedjetök el aszongya, az anyátok errearra ... – elkáromkodta magát, akkor a kakasok kukorékoltak, hát asztán a két lány eltűnt, meg az aranyékszerök is, mindönféle eltűnt velik együtt. Hát aszongya a sógorasszonya, amikor az hazaért, az olyan vót, hogy az tiszta víz vót. Az úgy kifáradt ott a nagy erőködésbe, cipálásba, amint ottan birkózott ezökkal a lányokkal. De gyűrű aztán nem vót ám egy se. Nem. Gyűrű nem vót. (Kovács-hida, Mezei Dávid, 1902.)

A fiatalembereket csalogatják

345. (Kik voltak azok a tündérek?)

– Tündérok, he, hát most is vannak tündérok.

(És milyenek azok?)

– Hát csinosak, szépek. Vót az mindönhol, vót hegybe is, odajárt, csalogatta oda a fiatalemböröket. (Csányoszró, Rábay Gyula, 1890.)

346. (A tündérekről mit meséltek?)

– Ja, hajja, meséltek ám, de én asztán nem tartottam fejembe. Meséltek azok. Van, aki tud szépöket mesélni, de hát én nem, nem igön. (Vajszló, Pióca János, 1905.)

ROSSZ LÉLEK

Kulcslyukon megy be a házba az ágyhoz

347. Ez megtörtént, így hallottam az én régi öregjeimtől, egyszer megtörtént az, mikor a gyerök feküdt az ágyban, ment bé a kulcslikon egy rossz lélok és akkor az asszony

azt mondta, húzta magára a takarót, azt felelte neki, hogy: Jába húzod ám, odabú-jok ám, – annyira megijedt az asszony, elkezdött sikonyáni, úgy, hogy az egész házi család fölkel, elkezdték keresni, de nem találták sehol, senkit. (Kákics, Margit Péterné, 1886.)

V.ö. Váltott gyermek

VÁLTOTT GYERMEK

Az elváltás megelőzése

Az anya és csecsemő ágya köré lepedőt vontak, a vánkos alá fokhagymát, az ajtóhoz szurkot és söprűt tettek.

348. Amikor az asszonyok fiaztak, mikor fiaztak, akkor gerendás vót a ház, a gerendába szeget vertek, lepedőt tettek a szegre, hogy a boszorkány oda ne mehessen. Akkor az ajtóhoz vagy pedig az ágy lábához tettek szurkot meg seprűt, vagy fokhagymát, hogy valami rossz lélok oda ne mehessen. (Kákics, Margit Péterné, 1886.)
349. Aki három hónap előtt elfordult a gyerekeitől, azt elcserélik.
A bábaasszony azt mondta, ha fel akarok kelni, tegyek söprűt és tükröt a gyerek feje fölé, akkor nem váltják el. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

Az anya középső ujjával fogja a pólyakötőt, így megakadályozza az elváltást

- 350.⁺ Néha sikerült megakadályozni az elváltást. Példa rá a következő. Egy gyermekágyas asszonnal történt meg. A fonálrúdon ült egy kicsike valami – ahogyan kézzel mutatja az adatközlő, kb. 60–80 cm hosszú – talán boszorkány vagy mi. Minden éj-félkor leszállt, s az anyának a mellére ülve egyik kezével az anyát, másikkal a gyereket markolászta. Ki akarta rántani az anya kezét a pólyakötő kalantyóból, hogy a gyermeket elvihesse. Az anya nyöszörgésére – mert szólni nem tudott – a napa jött be, s káromkodva, szitkozódva elűzte a boszorkányt. Másnapra az anyának az oldala csupa kék folt volt. De a gyermeket sikerült megmenteni. (Rádfalva, Bonyár Jánosné, 1871.)
351. Az én öreganyám is ráfogta, hogy az ű első gyerökét is el akarta cserélni egy boszorkány, csumából volt a kontya, de nem tudta, mert öreganyám a középső ujjával fogta a pólya madzagját. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)

Elváltási kísérlet

352. A nagyapám 1848-ban vót egy éves, akkor gyűttek a rácok, fölgýújtották Turonyt, öreganyám meg gyerökágyas vót, akkor el akarták cserélni a gyerököt, ugye a nagyapám testvérgyit. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)

A csecsemőt ablakon keresztül néven szólítják, hívják

353. Édősanyám sokszor beszélte, hogy Pétör bátyáméknál egyszer csak szólnak az ablaknál, hogy „Ferkó, Ferkó . . .!” – a kisgyerök neve volt Ferkó. Megen később már Pétör bátyám lábánál szóltak, hogy „Ferkó, Ferkó! . . .” aztán elhallgatott. Egyszer csak az ágyom nagyot kiáltott, sikoltott. Hát már a takarót húzták le róla! Akkor Pétör bátyám szólt édősanyámnak, hogy gyűjtsa meg a lámpát. Édősanyám meg is gyűjtötte, főnkötek, de hiába keresték, nem volt sehon. – A gyereket akarta elváltani, vagy elvinni, de nem sikerült neki. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)

Az anyát szölongatják, hogy eressz be . . .

354. Azt hallottam Siklóson, hogy egy asszony gyerekágyban feküdt, és egy picis törés vót az ajtón, az üvegön, az ablak, az ajtón, az üvegön. Aztán azon olyan, egy férfi kiabált be, hogy:
– Maris, eressz be, Maris, eressz be! – hát persze, hogy nem nyitott ajtót. És azt mondja, hogy azon a kis lyukon olyan szél vágódott be, hogy az odavágt a falhoz, azér, hogy nem engedte be. He... he... he...
(És mi lehetett az?)
– Hát, hogy má boszorkány, boszorkány. (Csányoszró, Jozip Péterné, 1914.)

A füves és a boszorkány pénzért cseréli el a gyermeket

- 355.* Van, aki azt állítja, hogy a füves (aki sokszor maga is boszorkány) összejátszott a boszorkányokkal, hogy valakitől – aki őt jól megfizette – vigyék el a beteg, nyomorék gyereket, és cseréljék el valakitől ellopott egészségessel. Még ma is van a faluban olyan – már felnőtt – akiről, mert ügyefogyott, azt tartják, hogy váltott gyerek. (Rádfalva, Borisza Jánosné, 1898.)

A váltott gyermek tökéletlen

Torzszülött, magatehetetlen, feje nagy, tele van kóccal

356. Mint mondtam az elébb Kerekéseket, hát azt mondták, hogy váltott a gyerekek. Hát azt még anyámtú is hallottam, szegény édősanyámtú.
(Miről gondolták, hogy váltott?)
– Hát azér, mer kéröm szépen olyan magának való tehetetlen vót, olyan vót, hogy se élt, se halt. Olyan korczzülött vót, persze. És, hát arra azt mondták, hogy a rosszak elvitték a bölcsöbe, amikor az anyja – mer valamikor a szülő nő, amikor

megszült, utána három hétig, kéröm gyermekágyat feküdt, és azalatt, állítólag, azért is vót úgy körül lepellel húzva az ágya, arra még én is emlékszők, hogy például még az én testvéröm is, arra emlékszők, hogy annak az ágya is körül vót lepellel húzva. Hogy hát oda meg fog-foghagymát tettek, kéröm szépen, az ágyba meg a feje alá. Meg oda, mind a kicsi is feküdt, hogy az a gonoszok, kéröm szépen, el ne váltsák. Állítólag azt a kisgyerököt, az eredetit elvitték, és helyette egy másikat tettek, állítólag ez vót az a vátott. Így nevezték, hogy vátottgyerök.

(És nem lehetett visszaváltani?)

– Azt má nem tudom. Csak sokszor mondták, hogy na, a Kerekeseknek a váltottgyerekek. Sándor vót a neve, szegény, én emlékszők rá, láttam is azt a gyerököt sokszor. Akkor hát má megunták, hogy elment az anyja onnanhazú, mer mondom, szomszédunk vót. Akkor még én, ahol én laktam, mer később nem ott laktam azok mellett, de gyerökkoromban ott laktam. Még akkor iskolába se jártam. És kitétték szegényt oda a kapuhoz, odatámasztották, oszt lepték a legyek. Er-erre élénken emlékszők még ma is. Szegényt lepték ott a legyek, folyt a nyál a szájából, de hát nem tudta még azt se leüzni, magárúl a legyeket. És hát ezt hallottam, hogy váltottnak tartották. (Kemse, Nagy József, 1894.)

357. No, később, amiúta már ide kerültem Kemsébe, hát ezt megin hallottam édös-anyámtú meg a tesvérömtül, azok, akiktül én eljöttem, ahol az én feleségöm, az első meghalt, má a feleségömnnek a tesvérjének is születött, hát él is Palkonyán ma is, hogy az is olyan, hogy, hát az nem annyira azér, hogy annyira tehetetlen vóna magával, mer tud menni, a legszükségösebb dolgait el tudja végezni maga, még a jószág körül is bodogít valamit, de úgy azonban magára hagyni teljesen az életben nem lehet, mer, – hát arra is azt mondták, hogy váltott. Az ilyenre. Hogy osztán, én most má ugyan tudom, mi van vele. (Kemse, Nagy József, 1894.)
- 358.⁺ Lá a komaasszonynak is vót egy nagyon szép picikéje. Egy hónapos löhetött, mikor eccör elmöntem hezzájik, mer nagyon szerettem őket. Panaszkodik a komaasszony, hogy a kicsike mindég rí. Éjjel-nappal. Nem akar szopni. Jába vitték orvoshol, fiveshöl is vitték, nem használt semmi. Montam: nem látod, milyen nagy a feje? De, aszondi, látom, látom. A napamasszony is mondi. Hugyan, hugyan se, a feje te-teje egész nagy lött. A szöemeit meg mindég csak fölfelé fordította. Kilenc hónapos korába möghót. Aszonták szét köll hasétani a fejit, az teli van kóccal. De nem csinýáták szegény ártatlannal. Régön történt. Hatvan-hatvanöt éve is annak. (Rádfalva, Borissza Jánosné, 1876.)
- 359.⁺ Volt egy asszony, akinek a kislányát a rosszak elváltották. A váltottgyerek feje rendellenesen megnött, teste elsatnyult. Elvitték orvoshoz, ez azt monda, hogy ha ugyanolyan korú és nevű gyermek halna meg, akkor ennek a kezével nyomkodják meg a váltottgyermek fejét, attól meggyógyul. Ez az eset az 1870-es évek végén történt. – Éppen meghalt egy kislány, annak is Zsuzsika volt a neve. El is vitték hozzá a váltottat, a halott kis kezével megnyomkodták a fejét, és az tényleg kisebb lett, de a gyermek később mégis meghalt. Fíveshez is elvitték, de nem tudott rajta segíteni. (Rádfalva, Ács Dávidné, 1871.)

Visszaváltás

Lehetetlent kívánnak tőle, hogy elszólja magát (kicsi csupor, nagy kanál . . .)
Kemencébe vetést mímelnék.

360. Valamikor evátották a gyerököket, vátott gyeröknek hitták azilyent. Ennek nagy feje vót, meghát nem vót egészen épeszű.
Ha gyerökágyba fekütt az asszony, amikor kiment, akkor kést vitt magával, az ajtóba meg söprűt tett körösztbe.
Amikor ilyen vót, emöntek a javoshó. Azt monta nekik: tögyenek egy pakrócot a szoba közepibe, tegyék rá a gyerököt, és tegyenek oda olyan fődfazekat, meg egy merőkalányt is, olyan, aki nem fér bele. És aszt köll neki mondani, tögye bele a fazékba. És amikor nem tutta beletönni, akkor monta: „kicsi csupor, nagy kalány” és nem mönt bele. Akkor a kemöncébe köllött, hogy égjön a tűz, és akkor sütőlapátra tenni a gyerököt, hogy dobják bé, és akkor eszt lekapja az ördög vagy micso-da, és az üvök visszakerül. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)
361. Amikor gyerökágyasok voltunk, nagyon féltünk, hogy elváltik a gyerököt, mert az is megtörtént. Akkor úgy csináltak, mintha bé akarnák dobni a gyerököt, a váltottat sütőlapáttal a kemencébe, akkor visszahozik az eredeti gyerököt. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)

Eljátsszák a gyermek megfőzését a konyhában és a keresztúton: „Aggotkát főzünk . . .”

362. Lakodalmas fazekat tettek a tűz mellé, beletették a váltott gyereket és körüljárták, s egyre csak azt mondogatták: „agotkát főzünk, agotkát”, akkor a valódi anyja megijed és megjelenik a ház körül fehér lepedőben, ezután megjavul a gyermek állapota. (Szinte kivétel nélkül nyomorék gyerekekről van szó.) (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)
363. Amikor a gyerök mögszületött, akkor azt mondták, hogy vátott. Hát hogyan vátott vagy miképp? „Pemet” van a fejében. No, akkor tüzet kell rakni katlanba, és akkor bográcsba vizet, akkor a gyerököt mögfogni és háromszor, nem bele a forróvízbe, csak fölé tartani. És akkor odafut a, az a rossz, aki elcserélte, és a másikat meg visszahozza. (Kákics, Margit Péterné, 1886.)
- 364.⁺ A váltott gyereket fődfazékba tették, amelyben egy kis víz is volt. A kemence tetejére a szabadtűz mellé állították, nem annyira közel, hogy esetleg a víz nagyon melegeghessék. Egy idős asszony „fözte” a kicsit, főzőkanállal keverte a fazékban a vizet. Az anya meztelenre vetközött, egy szál lepedőbe csavarta magát s így kerülte körül a házat. Még a sorompót is lebontották egy helyen, hogy akadálytalanul kerülhesse meg a házat. Megkerülve bement a házba, megkérdezte a főző asszonyt: „Mit főz keed?” – „Aggotkát”, volt rá a felelt. Ezt az egész körüljárást, kérdés-feleletet háromszor ismételték meg egymás után. Várták, hogy a rosszak völdhöz vágják a váltottat és visszahozzák az igazit. Nem jöttek a rosszak. Úgy biztatták egymást az asszonyok: „majd éjfélkor”. (Ezt az adatközlő kislány korában, mintegy 50 évvel ezelőtt látta.) (Rádfalva, Kovács Sándorné, 1896.)

365. Volt egy asszonynak Sellyén egy gyereke, nagy feje volt, sem beszélni, sem járni nem tudott. Mondták neki, hogy vigye el a keresztúthoz, tartsa tűz fölé, akkor megjelenik az anyja, elviszi, és otthagyja helyette az igazi gyereket. De az asszony nem tudta megtenni, nem merete megtenni, 18 éves korában meg is halt a gyerek. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)
366. Úgy lehetett visszaváltani, hogy a keresztúton tüzet raktak, a váltott gyereket fölé tartották, akkor megjelent az, aki elcserélte, hozta az igazi gyermeket, és visszaadta. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)

MÍTIKUS ÁLLATOK

Kígyó

A gyermek tejjel eteti a kígyót, a kígyót agyonütik, a gyermek megnyomorodik

367. Söllén vót egy gyerök, aki nyomorútt lett, úgy, hogy úgy csúszott, nem tudott menni. Most nem régön halt meg, má jó idős embör vót, úgy tolták kocsin. Mikor gyerök vót, mindég kérte a tejet. Az apja gölöncsér vót, ilyen főttedényt csinyát, abba vitte a gyerök a tejet, de nem vették észre, csak utóbb. A gyerök mindég aszt monta: madár, madár, hogy madara van. Hát asztán kilesték, hogy mi, – hát egy nagy kígyó ment oda, és az étközött a gyerökkel. A kígyót agyon vágják, akkor nyomorodott meg a gyerök. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

A ház alapján kígyó lakik, agyonütik, meggyógyulnak a lovak

368. Nagy vész volt a lovakban. Az apám elment a fiveshön. Az azt mondta, hogy ez a kígyótól van, pusztítsa el. Apám kifeküdt a pajtába, – akkor még olyan deszkás pajták voltak – és leste a kígyót. A talp alól egyszer elő is jött egy kígyó, olyan vastag volt, mint a fél kezem szára, akkora feje volt, mint az öklöm. Kb. fél méter hosszú volt. Agyonütötte, a vész el is múlt. Kislány koromban Okorágon történt. (Kémes, Szekeres Jánosné, 1881.)

Vastag, mint a zsák

369. Édösanyám is látott egy nagy kígyót, mikor arattak Kápolánál. Ment bé a búzába, ott látta összetekergőzve, olyan vastag volt, mint egy zsák – nagyon megijedt tüle, nem volt az se rendös kígyó, de szárnya nem volt. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)
V.ö. Garabonciás lova

Sárkány

Jégveréskor sárkány volt a felhőben

370. (Hallott-e sárkányról?)

– Hát hogyne, csináltunk mi is sárkányt, papírbú. Aztán föleresztöttük a madzaggal.

(És az igaziról?)

– Igen, szállt a levegőben. Ilyent hallani hallottam beszélni, hogy állítólag, mikor jégverés jött, hogy ott a sárkány van benne a fölhőben. De hát aztat nem látta senki se. Nem hiszöm, hogy azt látta vóna.

(Szoktak harangozni a felhő elé?)

– Hallottam olyant is, hogy harangoztak. És hát azt mondták, hogy azér, hogy elmenjön az a rossz felhő a határbú, hogy ottan ne tőccse ki a haragját a sárkány.

(Palkonyán és Kemsén harangoztak?)

– Nem emlékszők rá, it se. Hallani hallottam, hogy mondták, hogy harangoztak valamikor, mer a sárkány hozza állítólag, ott van benne, abban a fölhőben, a sárkány. (Kemse, Nagy József, 1894.)

V.ö. Garabonciás

A felhőben hétfejű sárkány járt, szájából láng jött

371. Hát arrú mesét édosanyám, hogy hétfejű sárkány vót, tüzes láng gyütt a száján, és hogy ez a föjhőbe járt. Mikor olyan nagy föjhő vót, hogy akkor abba járt a sárkány. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

KINCS

A kincs helyét (kék) láng jelzi hét évenként, karácsony éjfelén

372. (Itt a határban valahol nincs elrejtve kincs?)

– Nincs. Mind Magyaramecskében van. Magyaramecskén a paplakásnál, a tisztelendő lakásánál, a konyhakertjének a sarkánál van, van, ö, izé, északnyugat felé a sarkán. Mindön hetedik évben eccör olyan kék láng jön föl ottan, nagy magas láng jön, másfél méter magas láng jön föl. Hallottam híret, hogy mondták, de nem merték fölájni, azért, hogy féltek, hogy megnyomoroszna. Aztán hallottak róla hírt, hogy aki azt fölájja, zsebkendőt kell elébb rádobni, ilyen, akkor elalszik a izé, akkor úgy föl lehet ájni akkor. Egy tiszta zsebkendőt a zsebbül rá kell dobni, arra a tűzre, a kék lángra, akkor azonnal elalszik a izé, az a tűz, az a jelvény. Az a arany pucolja magát, az a gyémánt, mer arany, az a mindön hetedik esztendőben, úgy hallottam,

hogy eccör mindön hetedik évben van, éjféلكor van mindig, karácson első napján, mindig éjféلكor, mindig akkor.

(Arról nem hallott, hogy valaki megpróbálta kiásni?)

– Nem. Nem merték, de akarták, de nem merték. Hallottam rúla, mer ott laktam, még harmincháromban ott vótam Magyarmeckén, ilyen gulyás vótam, ilyen fiatal borjús vótam, gulyákat őroztem.

(Ki ásta azt oda el?)

– Azt nem tudom. Hogy má valaki, annak valami elődje, az öreg tisztölendő úrnak régi elődje vót, még a dédizé, elődje má ni. (Csányoszró, Géczi József, 1909.)

373. Ott, ahol kincs van elásva, hét évenként, karácsony éjjelén fellobban a tűz. Nagyanyámék egyszer azon a helyen ázni kezdtek, s találtak is egy budzsi régi pénzt.

(Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)

374. Ahol pénz vagy kincs van, hét évenként egyszer lobban föl a láng. (Adorjás, Béni Jánosné, 1897.)

375. (Hol látták azt a kincset?)

– Túfelű. Fában. Fa mellett. Fában. Azt is apám mesélte. Fa tüjiben, hogy kék lánggal égött, oszt akkor aszonták, hogy ott pénz van. Pénznek köll lenni. De hát osztán, hogy mi lett vele, nem tudom.

(És miért nem tudták kiásni?)

– Nem tudták.

Pióca Jánosné:

– Mindíg ment odább.

Pióca János:

– Há. Nem tudták. Mer, amikor odaértek, ládáhol, akkor biztos valamellik, egyik megmondúta, hogy mast, ha maga vóna, milyen jó vóna, micsoda, akkor a láda odább csúszott. Oszt megen ázni kellött nekik.

(Kik voltak, akik ott ástak?)

– Két férfi.

(Idevalósiak?)

– Nem. Ez ott túfelű történt, gyerök koromban hallottam még ezt apámtú.

(Vajszló, Pióca János, 1905.)

Az elrejtett pénzt mágikus körral kerítve lehet kiásni

376. (Azt nem mesélte el, hogy a pénzt kiásták. Az hogy volt?)

– Hát, má úgy egészen, hogy hogy? Csak hogy csakugyan hogy elment oda a, – Dáczinak hitták, illetve Végi, má meghalt, kanász vót – azt, amikor a Dáczi, különben Végi, Végi vót a neve, Végi Dániel, – öreganyámtú hallottam ám én ezt, hát ez is csak olyan mese, de sokszor, mikor jöttem azon a kendörgyárbú haza, ott a Zsinkó mellett és megnézetem én, odamentem, mer megmutatta neköm az életbe is, hogy hol vót az a hely és tényleg látszott ott egy mélyedés, ahol állítólag azok kiásták a pénzt. – Hogy odamentek, és körülkerítöttek egy várat, má hogy oda nem mehetött hozzájuk senki, és akkor, mer ott látták, hogy a pénz fölvette magát, állítólag.

(Hogyan?)

– Hogy égő alakban. És hát akkor arrú tudták meg, hogy ott kell keresni, arrú. És hát ottan állítólag meg is találták. De valami régi ezüst pénzök vótak, de má olyanok vótak, hogy vékonyak, mind a hálnak a pikkelye, állítólag olyanok vótak. És hogy hová lett az a pénz, beadták-e, most má egészen nem emlékszők arra vissza, csak így beszélte öreganyám. És akkor állítólag annak a Dáczinak, illetve annak a Végi Daninak azután lett egy nyomorult lánya, hogy azt is arra vélték a régi öregök, hogy azér járt úgy, mer amiér odament azt a pénzt megkeresni, fölásni.

(Nem volt szabad felásni?)

– Hogy má, hogy ez kéröm szépen tiltott dolog vót, állítólag, hogy má, csakugyan hogy ezt olyan boszorkányos dolognak tartották, hogy azt a pénzt rosszak őrzik. Ördögök. És hát azér köllött azt a várat csinyáni neki, úgy körülkerítették, bottal vagy nem tudom én, hogy oda ühozzájik oda ne mehessenek. Láttak, azt mongyák, hogy, amikor ők aztat ottan szedték, hogy ijögették őket azok az ördögök, hogy így-úgy, de űk aztán abbú nem, ki nem gyüttek, hanem csak azt fölásták, és kéröm szépon, mikor elmúlt az idő, éjfélt után egy óra, akkor el is tűntek onnan azok az ördögök, vagy mik vótak. No, osztán, hát ezt hallottam öreganyámtú. De én mondom, hogy jó néhányszor, amikor jöttem azon, én meg is néztem, hogy tényleg hát így van-e az a hely. Hát látszott csakugyan egy mélyedés ottan, hogy oszt ott, ottan valamikor ástak ottan. Hogy ezek vótak-e? Nem-e igaz? Nem vót-e igaz? Azonban én éccaka, mikor gyüttem azon, mindég néztem arra. Ej, hogyha mostan onnan valami kigyünne. De hát nem láttam én soha semmit. (Kemse, Nagy József, 1894.)

Az elásott pénz helyén rossz szellemek vannak

377. (Most azokat a történeteket mesélje el, amiket a nagyanyjától, meg a régi öregektől hallott!)

– Hát esetleg jut egy-kettő eszömbe, de később, amikor hát, én is akkor mint gyérökfejjel elhittem az ilyenöket, később, amikor má aztán komoly dolgokkal tudtam foglalkozni, történelemkönyvek satöbbi, ilyenök a kezembe kerültek, és azokat olvagattam, azután ugye fölvilágosultam, és nem hittem többé az ilyenökben.

(Hát azért mesélje el, amit hallott!)

– Hát vót egy-két dolog, még most is élénken eszömbe jut az, hogy öreganyám beszélte, hogy öregapám gyütt éjjel a malombú haza. És azt mondja, hogy amint jött a tótésön, azon a Drávapalkonya felé vezető tótésön, eccör csak azt mondja, suhogást hallott, hogy ötet megfogta valami, és odavágta a tótésódalba. És onnan alig tudott fölkelni, és hazagyünni. Hát ők azt mondták, hát, hogy valamikor ott pénzt álstak el, és azok a rossz szellemök, állítólag, hogy azok bántották az öregapámat. Ilyenformán beszélte. (Kemse, Nagy József, 1894.)

Tüzeember jelzi a rejtett pénz helyét

378. Azt mondják, ahol tüzeembert látni, ott pénz van. Ez minden hét évben felveti magát. De aki kihúzza, az meghal. Volt egy ember a faluba, aki látott ilyent. A lovat fogta be, azzal húzatta ki. Meg is döglött a lova. (Marócsa, Szabó József, 1893.)

A törökök kincse kőbirkában, aranyborjú alakban

379. Ez valóságos igaz volt, az első háború előtt történt, Csányoszróban volt a határban egy kőbirka, csak teszőgették egyik földről a másikra, mindkinek az útjában volt. Egyszer gyűttek török urak, keresték a birkát. Meg is találták, összetörték, tele volt kincsel, képzelje! Arany gyűrűkkel, láncokkal, pénzekkel, mindönféle drágakövekkel. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)
380. Amikor a törökök itt voltak, itt a kanális hídja mellett van egy lapály, valaki oda rejtette a kincset. Azt, amikor visszajött, kereste az aranyborjút, mert borjú alakban ásta el, de nem találta meg. (Baranyahidvég, Kun Sándor, 1888.)
381. A Babud Józsi bácsi azt is beszélt, hogy az Ódráva vonalától három kilométernyire az első dombban van elásva az aranybornyú. A török világból maradt ett. Egyszer a dülőréten láng csapott fel, mondták is az akkori öregök, hogy a kincsről van. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)
382. (Arról nem hallott, hogy valahol kincset találtak?)
– De hallottam. Itten Kivicán, fönt, nem messze mitülünk, van egy ilyen domb, szőlő. Nem tudom, kié is, a Bíró Józsi bácsié az. Találtak itt ilyen régi pénzt, valami régi pénzöket találtak. Szántottak, oszt egyet találtak, akkor ástak, azt vót több is. Talán még a törökök ásták el oda, mer mondták aztán, hogy valami török pénzök vótak. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)

A parázs arannyá válik a pipában

383. Egy ember meglátott egy tüzet, amikor a réten ment, nem volt nála gyújtós, – pipás ember volt – hát odament, fölvetett egy parazsat, hogy meggyújtja a pipáját. Meg is gyújtotta. Másnap a pipájában egy aranyat talált a parázs helyében. (Vejtí, B. Kamu József, 1888.)

Kincsjelzőnek vélt fény

384. (Hallott-e arról, hogy valahol kincs van elásva a határban?)
– Kincs? Hogyne. Hallottam, hallottam. És eztet ugye kutatták. Olyan formában, hogy talán az megjelenik, az is valamilyen nevezetős napon, hajnalban, hogy fénynyel, fénnel jelöli magát, ott ahol nagyobb kincsek vannak, és hát ugye, itt ez minálunk nem történt meg, hogy ilyen keresés lött vóna.
(Hol hallott ilyet?)

– Hát itt hallottam az öregöktől abba az időben, gyerekkoromban, hogy hát itt meg ott találtak ilyen kincsöt, mer fényel mögjelent hajnalban, pedig hát. Ráderítették azt is, hogy ez a nyári napokban vót, hogy ez a pénz jelent meg ilyen villamosság és földpára formájában, ugye, mikor a nap fölkel, és akkor így látszik, és akkor nekimentek és ástak végtelenségig, de nem találtak semmit. De minálunk nem vót ilyen. (Csányoszló, Rábay Gyula, 1890.)

V.ö. Tüzesember

III.
TERMÉSZETFÖLÖTTI ERŐVEL RENDELKEZŐ SZEMÉLYEK

TÁLTOS

Sokat eszik, főleg tejet

385. Ha valaki sokat evett, állat vagy ember, azt mondták, „Úgy evött, mint a táltos”, mert a táltos rengeteget evett, minden házban megevett egy bögre tejet vagy aludt-tejet. (Drávacsepely, Györkő Lajos, 1897.)
386. Táltos?
– Nagyevő. (Lúzsok, K. Bazsó Péter, 1884.)

Lásd még a Garabonciásnál
Javasnál
Cigányasszonynál

GARABONCIÁS

A csecsemőt meglátogatják a garabonciások. Jövőbe lát, meglátja az elrejtett pénzt. Mikor hét éves lesz, örökre elmegy

387. Hát az én fili nagyanyámnak vót egy testvére, és annak született egy fia, hát valamikor úgy mondták, hogy gyerökágyat fekszik, és még ott feküdt a nagyanyám, annak a testvére, meglátogatták garabanciások. És a kisgyeröknek alu-fölü két sor foga vót. És mikor a kisgyerök má fölönött, szóval pár éves lött, a nagy-, az édősanyja borsót válogatott kinn az udvaron, és a kisfiú fölnezött az égre, és azt mongya, hogy:
- Na – aszongya – máma még agyonüti a Nagy Katát a ménkü. Erre az édősanyja azt mondja neki:
- Hát fiam, nem is ismeröd te!
- Igaz, hogy nem ismeröm, de agyonütik! És akkor nap a villám agyon is vágta ezt a Nagy Katát. A kisgyerök később odahívta az édősanyját a ház végibe, és mongya neki, hogy:
- Édősanyám, itt van egy terméskő, ezt vödd el! Azt anyja azt mondta, nem vösz el. Háromszor mondta neki a fiú, és akkor se vötte el az anyja, akkor a kisgyerök fogta a terméskövet, és eltötte arrább. És ilyen túrás vót ott földbü, és a fiú azt megrugta, és azt mondja neki, az anyjának:
- Látod mennyi sok itt a pénz? Ez mind a tied lött vóna, ha elvöszöd a követ. De mivel nem vötte el, így csak háromat adhatok. És a több, a követ visszatötte.
- Várjunk csak. – A garabanciások ismét meglátogatták a gyerököt hét éves korába, és kérték az anyjátú, hogy elviszik, de itt nem tudom pontosan, hogy hogy történt ez, hogy az anyja nem adta oda a fiút, de valami kigyórol is szó volt, hogy az az vót a garabanciás lova, a a izé, a kigyó, de itt má nem emlékszöm rá, hogy hogy

is mondták, hogy ha nem adja oda a fiút, akkor mit csinál a lova, de úgy, hogy akkor hét éves elmúltott a fiú de el is mönt, úgy hogy a szülei többet nem látták.

– De én is ezt hát hallásból hallottam, hát ez ezelőtt körülbelül 120–130 éve vót. (Kitől hallotta?)

– Hát az én nagyapámtól, aki most 92 éves vót, mikor meghalt a télön, november 25-én. Az én elődeim mind idevalósiak vótak, úgy, hogy Csányoszróban a Tóth nemzetnek a háza vót a hetedik ház. (Csányoszró, Kovács Nándorné, 1939.)

Tudják, hogy a fiú 13 éves korában garabonciás lesz

388. A Vida Pistának Ilmán volt egy kilenc éves fia, az nem mondta az apjának, sem az anyjának, hogy apám, anyám, csak azt, hogy Vida bácsi, Vida néni. Hiába pöröltek rá, meg is verték, nem használt. Azt mondták róla, hogy 13 éves korában garabancos lesz belülle. – De az apja is olyan volt, hogy mindönt tudott. Engöm is egyszer megverték szömmel. Miholácra mentünk kocsival. Az úton együtt velünk szömb egy másik kocsi, azon ült egy asszony, az úgy rám nézött, olyan nagyon piros arcú menyecske volt, de nagyon erősen rámnézött, mikor már messze elkerültük, még akkor is csak nézött, azt attú lettem beteg. Nem tudtam beszélni, meg főnkőni se, amikor a többiek mentek a pusztára napszámba. A Vida meg kérdezte ám – akkor ez gyalogbérös volt, sváb embör – hogy hát a Dávid hon van, mondták neki, hogy nem tudok se főnkőni, se beszélni. Az meg azt mondta, hogy:

– Na, majd megnézöm én! – Elgyütt, megnézött, azt azt mondi:

– Tudom én, mi a baj! – Hozatott kezdetlen vizet a Dráváról, ugye ott volt közel, abbú csinyált mosdóvizet, azzal megmosott, az használt, meg is gyógyéltam.

Én is ott laktam Ilmán, mikor még a Majláth gróf volt. A nagynéném ott szolgált, az nevelt engöm, az szörzött neköm helyet. Ott voltam révész, reggel-este vittem átál a napszamosokat, nappal meg dolgoztam. (Szaporca, Györkö Dávid, 1888.)

Foggal születik, két sor foga van

389. Aki foggal születik, vagy két sor foga van, az meglát valamit, amit más nem lát, ebből lesz a garabonciás. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)

390. (Ki az a garabonciás?)

– Egy gyөрöknek, aki születött, hallottam, hogy két sor foga volt, de, hogy ki volt, mi lett vele, nem tudom. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)

391. A garabonciás 77 sor foggal születik. (Kórós, Szójkó Juliánna, 1901.)

392. A garabanciásnak két sor foga van. Valamikor éдösanyám mesélte, hogy amikor ilyen nagy fölhöк gyüttek, akkor a fölhöbű a garabanciás, ott, ott járt a fölhöben vagy avval, és azt mondja, hogy tejjel él a garabanciás, annak két sor foga van. Hát akkor beszéltek, tán lóháton járt, na, hogy a levegőben látták, hát ennyit tudok er-ről. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

393. Aki foggal született, abból lett a garabancos. A garabancosok дögvést okoznak és jégesőt. (Cún, Kovács Lajosné, 1886.)

Őszhajú ember

394. Édesanyám kislány volt, kimentek a rétre virágot szedni, hát egy öreg őszhajú ember ült a petrence tetején, odamentek, megnézni, ki az, az meg kért, hogy hozzanak neki tejet. Vittek is neki vagy egy litert. Azt megitta, aztán eltűnt. Hát má az lehetett a garabonciás. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Betér a házakhoz, és tejet kér

395. (Mit tud a garabonciásról?)
– Tejet kér mindenhol. (Vejeti, Punak Jánosné, 1888.)
396. A „garabancos”-nak kétsor foga van, dupla. Járja a falut, és tejet kér. Ha nem adnak neki, jégesőt zúdít a határra. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)
397. Egy ember a faluban betért egy házhoz, s tejet kért. Az asszony nem adott neki, mert nem akart köcsögöt megkezdeni. „Majd megsiratod te ezt ármányi könnyeid-del”, mondta az ember, és megmutatta az asszonynak a dupla sor fogát. „Jaj, garabancos!” kiáltott az asszony, és szaladt tejet adni neki. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)

Ha nem kap tejet, jégesőt okoz

398. Egy olyan atyafiság vót, az beszélte, hogy egy asszonynak vót földje a Kendőrfődbe. Ott dógozott a kendőerbe, gyűtt egy magas, vállig érő hajú fiatal embőr. Mondt neki, hogy: „Aggyál neköm tejet!” De az asszony nem adott, aszt mondta, hogy ú nem fej. Az meg azt mondta, hogy: „Megállj, megkeserülöd!” Még abba a délutánba elverte a jég a kendőrijét. Arra mondták, hogy garabancos. Mondták azt is, ha fölhö gyűtt, hogy abban garabancos van, a sárkányon lovagol. Sokan látták a sárkány farkát, de én nem hittem. – Láti, most levágom magam alatt a fát, azt mondtam, hogy én ilyenökben nem hiszök, de van ilyen, tegnap az egyik soron zuhogott az eső, a másikon meg egy szöm se esött. (Sósvertike, Naszvadi József, 1888.)
399. (A garabonciásról mit hallott?)
– A garabanciásrú? Hát az szélvésszel meg jégesővel jön. Meg bejárta a falut, és kért tejet, mer az hát tejjel él. Úgy hallottam valamikor. De ahol nem kapott, akkor úgy büntette meg azt a tájat, hogy egy nagy szélviharral gyűtt, és egy nagy jégesővel, és mindönt elvert. Ezt nevezték, hogy szóval, garabanciást láttak a határban. (Milyen alakban volt?)
– Hát ez, ezt olyan emberformában mondták ezt kislánykoromban. Úgy emlékszöm rája. Mikor ugye, hát má hallottam a falubeli öregasszonyoktú, öregemberöktül. (Vajszló, Sebők Vincéné, 1900.)
400. (Hallott-e a garabonciásról?)
– a Mariskának az édesanyja az ányikájával lakott együtt. Az ánygi kiment, a Mariska édesanyja egyedül volt benn a házban, akkor gyűtt egy öregembőr, azt mondta, hogy Hiricsben neköm senki sem adott tejet, adjatok, mert tudom, hogy van.

A Mariska édösanyja meg azt mondta, hogy nincsen. Olyan koldusforma embör volt, azt ett nem szerettünk a kódukat. Az meg mondi, hogy de csak adjatok, mert tudom, hogy van, 16 fazékkal van letéve a pincébe, nyolccal neköd, nyolccal meg az ányodnak. Savanyút vagy édöset, de az édöset jobban szeretöm. Hát, hogy honnan tudta, hogy van, nem tudom, de igazat mondott, pont annyi volt letéve. A Mariska édösanyja nagyon megijedt, adott is neki. Szépen megette, aztán azt mondta, hogy most szedjétek bé a ruhát – éppen ki voltak akasztva száradni – mert nagy eső lesz, jéggel, ti fölöttetök nem fog esni, mert ti adtatok tejet, de a széle ideér. Aztán elment. És tényleg, alig, hogy kilépett az udvarbú, a falu másik végén elkezdött esni az eső. De micsoda fölhözakadás lett! A jég elverte a határt, de a mi földünkön nem tett kárt. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Jeget szarik

401. Egy garabanciás járt a faluban, tejet kért. Mikor megötte, leült egy túskebokorba. A gyerökök utána mentek meglesni, látták, hogy egy nagy rakás jeget szart. (Okorág, Petes Sándor, 1887.)

Sárkányon jár felhőben, forgószeiben

402. A garabancos házról-házra járt és tejet kért, mindenki adott neki, mert ha megharagudott, nagy bajt hozott a házra. Az egyik faluból a másikba forgószeiben ment. (Rádfalva, Borissza Jánosné, 1897.)
403. A garabancos forgószeiben járt, fölkapta a szalmát és a búzakévéket. A faluban tejet kért. (Adorjás, Simon Lajosné, 1897.)
404. A garabancos a sárkánykigyót lovagolja, amelyik fölviszi őt a felhőkbe. (Okorág, Lőrincz József, 1883.)

V.ö. Kigyó

Sárkány

405. (Ki volt az a garabanciás?)
– Ha gyütt a felleg, az öregembör gyütt a felleg előtt, de valami állaton ám, sárkánykigyón. Azt bement a házakba, mindönhol tejet kért, ha nem kapott, fölszállt a főhővel, és elverte jéggel a határt. Én is láttam a sárkányt tekergőzni a főhőbe, mikor Kápolnán vótam, az oreget is láttam a főhőbe. (Lúzsok, K. Bazsó Péterné, 1893.)
406. (Hallott-e a garabanciásról?)
– A Mariskámnak a nagyapja ment egyszer Pécsre gyalog, ott a tónál meglátott egy embert, abla volt a kezében. Nem tudta elképzelni, mit akar az ott avval az ablával, elbújt a fa mögé, és megleste. Hát a tóból egyszer csak kigyütt egy nagy kigyó, szárnya is volt, azt szokták sárkánykigyónak mondani, az embör meg rádobta a fejére az ablát, és fölropült a levegőbe. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)
407. Hiricsben nagy jégverés volt, olyan jég pattogott, mint a tyúktojás. Elszabadult a gulya, a ménes. Az embörök kiszaladtak és mondták: „Nézzétek, ott a fölhő elején, ott ropül a sárkánykigyó!” – A garabanciás állítólag ilyen sárkányféle volt. (Drávacschi, László József, 1898.)

408. (A forgószélben ki járt?)

– A sárkány, ugye. A hétfejű sárkány.

Pióca János:

– Azt is mindig azt mondtunk gyerekek korunkban, hogy boszorkány. Mikor a forgószél mögy, szinte annyirán, hogy úgy sír az a izé, akkor mondtunk, hogy forgószél. Vót, aki beledobta a kést. He... he... Akkor aszongyák, hogy: Te, odagyütt ám az asszony egy gyerekhő, hogy beledobta, aszongya, a boncába a kést. Tuggya fene, igaz vót-e, he... he... Hát.

Pióca Jánosné:

– Hát a fene tuggya, beszélnek összevissza mindönt. (Azt is mondták, hogy a sárkány jár benne.) Hát. A hétfejű sárkány jár. És ha nagy szél van, akkor úgy tekeri a farkával a nagy fákat.

(Ki lovagolta a sárkányt?)

– Hát a fene tuggya.

Pióca János:

– A garabancias.

Pióca Jánosné:

– A garabancias, hát aztat vitte.

Pióca János:

– Két, két sor foga van annak, aszondik.

(És még miről lehet megismerni?)

– Nem tudom.

Pióca Jánosné:

– Másru nem lehet. A haja garabancos neki, meg két sor van föllürül, két-két sor foga van nekije. Nem öszik mást, csak aludtejet.

Pióca János:

– Arra emlékszők, akkor is túfelü vótam, gyerekek koromban, akkor járt arra, az ni. Ott járt a pusztába és kért tejet. Tejet önni. Nem adtak nekije.

Pióca Jánosné:

– Aludttejet.

Pióca János:

– Nem adtak nekije. Osztán délután akkora fölhő kereködött, jég, hogy elvert ott mindönt, elkerítött. A nagy fákat, nyárfákat kiborogatta szépon. Na, akkor, aszongyák, hogy ez a garabancias vót.

(Mivel lehetett elúzni a garabanciást?)

Pióca Jánosné:

– Hát, sömmivel.

(Nem?)

– Nem lehet elúzni.

Pióca János:

– Harangoztak. De akkor is bejött. Erre is emlékszők. Ippeg Beremendön történt. Megálljon, csak, hányban is vót! 29-ben. Ott szógáltam Zalogosi-pusztán. Ippen ott vótam a beremendi faluban, még legén vótam, hát gyün ám egy nagy fölhő, onnan Jugoszlávia felü, fekete nagy fölhő gyütt, osztán én is ott benn vótam a izéba, hát húzták ám a harangot a fölhő elibe, mer csak úgy lógott, maj a falut érte. Harangoz-

- nak ám, harangoznak, eccör csak olyan nagyot dörrent, a harangszó elállt, és hat embört agyonvágott. Bevágott a templomba. Azt, e, arra emlékszők. Azt. Harangoztak a felhő elibe, oszt biza bevágott a templomba, hatan heverésztek ottan, földön. Oda, akít elért az eső a faluba, oda futottak be. (Vajszló, Pióca Jánosné, 1911.)
409. Még kislány voltam, amikor járt a garabancos, mindig szélel járt. Minden háznál aludttejet kért, mindenhol adtak neki, én egy fazékkal, én is adtam neki. Senkinek nem mondta meg, hogy hol lakik. Nagyon rongyos, sovány ember volt. Ha nem kapott tejet, megrontotta a tehenet. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)
410. (A garabonciásról hallott?)
 – Hát a garabonciás, aztat csak úgy olvastam, hogy hát vótak eleyenök. (Itt nem mondták az öregek?)
 – Itten nem mondták, hogy vót eleyen garabonciás, de úgy olvastam, hogyhát több vidékőn ott má látták. Osztán bemeigy nagy vihar közepibe, leszáll, osztán aludttejet kér. Hát osztán aszonták, hogy garabonciás.
 (Hol olvasta?)
 – Hát valami, körbül, vagy honnan hoztam könyvet, osztán abba valamelyikben. Kalandáriumba-e vagy könyvbe? Há mer annyit olvastam má, hogy azt se tudom, mibe, csak hát valahol olvastam. (Kovácskida, Mezei Dávid, 1902.)
411. A garabonciás jégesőt hozott. (Vejeti, Tótfalusi Jánosné, 1898.)
412. A garabancosok viharban forgószélben járnak. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)
413. A garabancos a felhőben szokott jární. Viharkor a felhő feketéből megsárgul, majd kifehéredik és kiválik a többi közűl, ebben van a garabancos. Amikor a viharban garabancos is van, akkor jég is esik. (Dráwapiski, Döme János, 1894.)
414. A garabancos forgószélben járt. (Drávafok, Tóth Istvánné, 1897.)
415. A viharban, forgószélben sokszor garabonciás van. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)
416. (Ki volt az a garabonciás?)
 – Garabonciás? Tudtam ám, de biz én má elfelejtöttem ám. Hogy mis vót annak? Én tudtam a garabonciást, de elfelejtöttem má. Az régi vót ám má. Még az én öregapám mesélte ezt énneköm, ezt a vén garabonciást, még annak idején az öregapám. (Hogyan mesélte?)
 – Hát szegény úgy mesélte, hogy hát látta, láttunk, aszonta, kicsikék vótunk, láttok-e ti má garabonciást? Mondom, mi még nem láttunk, nagypapa, hát maga láttott? Hát, mink, aszongya, láttunk, bizony, aszongya, mer oszt kimentünk este, aszongya, az udvarba, és aszongya, későn mentünk-jártunk. És aszongya egyre-másra az a vén garabonciás, az nyújtogatta a nyakát, a szakállát meg szaggatta, meg a haját. Ej, mondom, nem létezik az. De, azt mongya, igen, ilyen vót a garabonciás, ilyen vót. És, aszongya, főment a levegőbe is, a garabonciás. Mondom, biztos? Biztos. A levegőben is járt, aszongya, a garabonciás. Hát én csak a régiektől tudom, amit tudok.
 (És hogyan járt a levegőben?)
 – Azt mondta, hogy nem úgy, mint mast ezők a röpülővel járók, csak úgy fölszállt, fölszállt a levegőbe. Csak úgy ment föl a levegőbe, magátú. Én is csak úgy, olyan nyolc-kilenc éves lehettem, mindig mondtam, nagypapám, meséljön, mesélte a garabonciást. (Kovácskida, Tóth Ferencné, 1890.)

Madáron járt

417. (Mit tud a garabonciásról?)

– Nagy hatalma volt, egész falut elpusztíthatott, kakason vagy madáron járt. (Marócsa, Szabó József, 1893.)

Ha égiháború van, verekszenek a garabonciások

418. Nagy ítéletidő volt, két felhő össze ment – verekösznek a garabonciások – mondták. Ezek kardot viseltek, azzal csaptak össze. (Okorág, Petes Sándor, 1887.)

419. Amikor égiháború van, a garabonciás és a sárkány verekszik a levegőben, ők kavariják a nagy vihart.

A garabonciás járja a falvakat, minden háznál tejet kér, utána megkeresi a sárkányt, aki a falun kívül egy berekben szállt le, felül a hátára, azok kavariják a nagy vihart. (Sámod, Györkő Jánosné, 1885.)

A garabonciás megsimogatta a gyermeket, az meghalt

420. Az én nagyanyámnak vót egy fia, aki meghalt, azt mondták, hogy megsimogatta a garabonciás. A garabonciás akkor járt a faluban, aludttejet kért mindönhol, édesanyáméknál is. Édesanyám akkor még kislány vót. Megötte az aludttejet, és lefeküdt a göcsre aludni. De úgy aludt ám, hogy a feje lenn vót, a dereka meg a göcsön. Kérdezték tőle, hogy hová mén, azt mondta, hogy elmén a gyerökeihöl. Kérdezték, hogy:

– Hol vannak a te gyerökeid?

– Hát a nádfarokba. – Akkor öreganyám nagyon megijedt. Aztán el is ment a garabonciás, de estére akkora vihar lött, hogy csuda. A kisgyerök tiszta piros lött, lehet, a vörös verte ki, de azt mondták, azért, mert a garabonciás megsimogatta. Meg is halt szegény. (Nagycsány, Gömbölös Jánosné, 1903.)

421. (A garabonciásról hallott?)

– Valamikor hallottam róla, de ugyebár a régi öregöktül.

(Mit hallott?)

– Hát mást mit? Hogy vótak garabonciások.

(De milyenek voltak?)

– Azt mondták, hogy nagy hajjal, nagy haját viseltek. Én se, én se, meg ő se tudta pontosan mögmondani, ugyebár, hogy mi, mi vót a hívátásuk nekik. (Csányoszró, Farkas József, 1891.)

422. (Mit tud a garabonciásról?)

– Az is olyan boszorkányféle. (Kémes, Kovács Jánosné, 1895.)

423. Garabonciás? – Nagyon sok nyomorútt születött, azok vótak. (Kémes, Fitos Lajosné, 1896.)

424. (Hallott a garabonciásról?)

– Hát. Mondták, hogy ett járt a garabonciás, mind ahogy, nem tudom én, vót,

minek is hitták aztat? , szennai Sára, itt járt a szennai Sára. Hát az a Szenna község erre van Somogyban, kérömszépön, és hogy onnan valami asszony, hát az olyan koldus féle lehetött, vagy mi, hát én nem tudom, de – én nem láttam ugyan soha – de öreganyámtú hallottam eztet, aszonygya, hogy így vót. Aztán, hogy nem jó azzal találkozni, meg ez meg az, hát ilyenöket beszéltek rúla.

(És mit csinált az?)

– Mer, hogy akkor megrontja, meg.

(És miért járt ez?)

– Hát koldult.

(Mit?)

– Hát amit adtak neki.

(De mit kért?)

– Mit kért? Talán nem is kért, csak amit adtak neki. (Kemse, Nagy József, 1894.)

Garabonciás diákok járták a falut

425. Valamikor garabonciás diákok voltak, járták a falukat. (Drávpalkonya, Dani József, 1886.)

BOSZORKÁNY

A boszorkány alakváltozatai

Állatlan lovak alakjában járnak, legelnek éjjel

426. Hallottam, hogy valamikor állatlan lovak jártak éjjel, legeltek. Boszorkányok voltak azok, gatyamadzaggal lehetött őket megfogni. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)
V.ö. Kísértet

Macska képében feji más tehenét

427. Akkor vót, amikor a ruszki foglyok dőgoztak a faluban. Az egyik helyön is vót egy ilyen ruszki. Eccör csak mindég máshová ment alunni. Kérdözték, mér mén el? Aszmonta, nem mer itt alunni, nem tudja, mi van este, de mikor lefekszik, mindég hallja, hogy valami csurog, mintha fejnek a tehent. Eccör is, akkor ű hamar fönköt, gyújtott lámpát, és látta ám, hogy egy fekete macska szaladt ki az istállóúbú. Ezér nem mert tovább ott alunni.

Egy öreg embör vót ott a gazda, az vót olyan boszorkányos. Amikor haldoklott, akkor a menyit kérte oda, hogy átaggya, mer nem tudott meghani, hogy a menyé fogja meg a kezit, és annak aggya át a tudományát. De a menyé nem akart oda-

menni. Aki boszorkányságot tud, annak meg is köll érte szenvedni, a tudományáér. Ezér nem fogott vele kezét. Nagy kínok között halt meg. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

428. Kápolna pusztán huszonhatban történt ez a dolog. Ott meg volt egy kovács bácsi, ott is egy olyan géplakatos. Annak a felesége is öreg néni vót, olyan hatvanöt éves. És ajis ilyen, a tehenek vótak etten, olyan fejőstehenek, a cselédöknek vótak elyen, vótak, kettő-három tehenük, olyan fejős tehenik. A meg macska képibe ment, azt mindíg izét, — únekik is vót tehenük, de hát olyan, annyi sokat fejt az ú tehene, a többi meg eltért az ő tehenitű, ez, aki kifejte, az a boszorkányos asszony a többiét. De amint mentek oda, mindég macska képiben elkezdött nyávogni. Sosem tudták megütni, vasvellával akarták, hogy ráütnek, sose, mindég eltűnt, ahogy rá akartak ütni a vasvellával, azt mindég mellé üttek, a helyit ütték meg a vasvellával. Úgy eltűnt az a macskaalak. És megtudták, hogy az a boszorkány, az a néni.
(Hogyan tudták meg?)
— Úgy, hogy, így a macska képiben elizéta az az öreg néni.
(De hogyan tudták meg?)
— Úgy tudták meg, hogy annyi sok, az ú tehenük má eltért a teje neki, aztán mégis annyi sokat fejt, hogy csuda, az az öreg néni. — Akarták, hogy macska képiben megfogják, de nem tudták, nem sikerült megfogni. (Csányoszró, Géczi József, 1909.)
429. Az okorági zángyi, mikor ment éjjel haza a rokonyunktű, látott tüzesembört, meg fekete macskát. Az a macska boszorkány vót. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)
Lásd még a Javasnál

Éjféلكor liba, macska alakjában kísér

430. Liba képében megjelenik a boszorkány. Asztán hát azt beszéltek az öregök, hogy ott az utcán ült a liba, fehér liba, úgy éjféلكor. Mikor hát valamikor uge fosztani jártunk, osztán hát legtöbbször éjféلكor gyüttünk haza, osztán hát én is eccör elmentem édosanyámmal meg a testvérömmel, há még olyan iskolások vótunk. Osztán mi arra a faluvégön laktunk, a akinek fosztanyi mentünk, a rokonyunknak, a meg a túlsó falu végén. Hát osztán megfosztottunk, akkor hát még be szoktak menni. Sütöttek cukortököt, meghát pogácsát, meg tudomiséen mit. Hát úgy elizétünk, hogy éjféli lött, mire elindultunk haza. Hát má akkor féltünk is, mer hát abban az időben hát mindég beszéltek a boszorkányokat, hogy éjféلكor, meg a lüdvércök, hogy má járnak. Hát ha má késő is van, má csak elgyűjjünk! Nem itt. Hát aztán el is mentünk mi, jó messze, arra hazafelé, talán négy házzal köztünk, hát eccör egy kapu alú kibújik egy fekete nagy macska. Jaj, akkor mingyár megijedtünk, merhát tudtuk, éjféli van, ez mast ilyen boszorkány. Hát aztán nekiláttunk sietni, hát oszt hamarosan hazaértünk. Akkor azt, mikor bementünk, berántottunk valamelyikünk a kaput, becsuktunk. De mi mentünk bé, én meg a testvéröm, hát féltünk, még kicsik vótunk, még iskolások, na. Anyám, szegény, bezárta a kiskaput, hát hogy má majd jön. Leűjjünk, legugyójjunk, he... he..., hát aztán a macska meg benntermött. Azt se tuggyuk, hogy hát hogy gyütt be. Se a kapu alatt nem gyühetött be, se nem

láttuk, hogy beugrott vóna, csak ott vót a macska mingyár körülöttünk. Hát, úgy mentünk be, úgy megijedtünk! Aztán becsuktuk mingyár a konyhaajtót, és tuggya, hogy úgy ugrált azon az ajtón, hogy azt hittük, összetöri az ajtót. Akkor osztán meg bementünk a szobába, és azt is becsuktunk, hát osztán, hogy hova lett a macska, de mondom, úgy ugrált, úgy akart vóna utánunk begyünni, hogyhát boszorkány vót-e, mi-e, mer hát ezt így hallottunk akkorában, hogyhát a boszorkányok ilyen képekben, macskában, meg libában, meg tudomiséis miben jelennek meg. Dehát aztán mihozzánk nem gyütt akkor többet sohase. De aztán nem is mentünk ám éjfélkor! Ha elmentünk is este aztán, hazatartózkodtunk, mire a boszorkányok elégyünnek. He... he... (Kovácsida, Mezei Dávidné, 1905.)

Békaként a mezőn kést vágnak bele, a faluban egy öregasszony meghal

431. Vajszlóban történt, hogy egyszer, mikor kinn vótak a mezőn, éppen ettek, hát oda gyütt egy nagy béka, és nagyon nízte őket. A gazda odadobott neki egy marék túrótszót, azt mondta, hogy:

– Na, egyél! A másik embör meg azt mondta:

– Nem kell ez ennek. És belevágta a kését, el is találta a szöme mellett. Ugyanakkor a faluban megbetegedett egy öregasszony, az orra mellett vót egy seb, az egyre nőtt, terjedt, meg is halt az asszony. Halála előtt megmondta, hogy az az embör okozta a halálát, aki beledobta a békába a kését, mer ű vót ott béka képiben. (Gyöngyfa, Bakó János, 1889.)

V.ö. Javas

Kotlós csirkékkel, az embert földhöz vágja, megrontja

432. Egy embör csősz volt – Hiricsben laktunk akkor – ment a töltés mellett, hát ott volt egy kotyos csirkékkel, azt hitte, hogy elszökött, gondolta, hogy összeszedi a csirkéket, azt hazaviszi. De amikor szedné föl, hát a kotyos úgy a nyakába ugrott, úgy földhöz vágta, hogy alig tudott fölkelni, boszorkány volt. (Drávacsehi, László József, 1898.)

V.ö. Visszajáró halott

Kísértet

433. A nénikém talán abba is halt meg, hogy megrontották. Féltizenegykor ment haza a fonóbú, mikor kigyütt a házbú, ott a kertben a trágyadombon látott egy kotyost 21–22 csirkével. Attu kezdve a lába elromlott, megdagadt, állandóan gennyezett. 36 éves korátú járt úgy, a végén 60 éves korában már csont vált le a sarkáról, 62 éves korában meg is halt. – A csontot, má ugye, ami levált a sarkáru, papirba csomagolta, és elásta a kertbe a mogyoróbokor alá. Mindég siratta: Hej, lábam, lábam ... (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

434. A Máté Józsi bácsi mesélte azt is, hogy egyszer látott éjjel egy kotyost csirkékkel, azok is boszorkányok voltak, mert éjjel nem jár a tík, ugye nem lát, aztán befordult egy udvarba a csirkékkel. (Vejeti, Kamu Péterné, 1888.)

Kerék alakban kísér. Az ember belevágja baltáját, s a boszorkány meghal.

435. Az édesapámmal történt meg, hogy fiatal korában járt el a lányhoz Bogdásába. Azt, ahogy kigyün az út, a kanyarban egyszer csak egy kerék gyün feléje, de csak kocsikerék magában, azt mindig mondta az a kerék neki, hogy:
- Siess, siess! – Nagyon megijedt, mikor hazajött, elmondta a szomszédgyeröknek. Az meg, a Laci, mondja ám, hogy megállj, holnap én is elmegyök veled, de viszem ám a kisbaltámat. Mert akkor mindenki kisbaltával járt a szomszéd faluba.
  - Meglásd, megtudjuk, ki az.
  - Hogyan tudod meg? – kérdezte édesapám.
  - Majd meglátod, mert az csak boszorkány lehet. Hallottál-e te olyant, hogy egy kerék beszél?
  - Amint másnap mennek, hát megint jött a kerék, azt elkezdni mondani, hogy: Siess, siess! A Laci gyerek meg fogja ám a baltáját, azt kétszer visszakézzel odavágja a kerékhez, de mind a kétszer ugyanabba a küllőbe, mert ugye közben a kerék fordult. Akkor a kerék eltűnt. Másnap hallják ám, hogy egy öregasszony itt Lúzsokon nagyon beteg. Az asszony elhívatta magához az édesapám barátját, a Lacit, és mondta neki, hogy:
  - Édös fiam, te okoztad a halálomat. – Az meg mondja, hogy:
  - Minek kellött, kednek kerék formájában járkálni éjnek idején!
  - Hát azért ment, mert nem akarta, hogy édesapám más faluba udvaroljon, meg akarta ijeszteni, hogy ne merjen odajárni. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Pille forma boszorkány, amit skatulyában tartanak, hasznot hoz a házhoz

436. Van boszorkány csakugyan, kátulában tartják. A Bonyár Lajosnak a dédanyja cuni asszony vót, az mondta, hogy neki vót. Beletette a ládába, kásával etette. Azt mindig jók vótak a tíkjai, sok tojása vót, megvót annak mindőne. Nem tudom, hogyan nézött ki, de azt mondta, hogy olyan pille forma vót. Ez a boszorkány elvössze a szomszédök baromfijának a hasznát. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)
- V.ö. Földi ördög
Lidérc

Ember elleni tettei

Emberfeletti boszorkányok éjjel beférkőznek a házba, rémisztenek

437. Hidvégen születtem, ede gyüttem férjhez, még arra le laktunk a másik házban, oda vittek férjhez. Az ipannak valami távoli rokona volt, molnár volt a Dráván, annak a felesége mindig félt, mert az ura mindig lenn volt a malomban, ő meg egyedül volt otthon. Azt beszéltek, hogy boszorkányok járnak a házikban. Egyszer font a

a pörgőjével, hát a pórheld felől gyűtt egy olyan kis valami, nagyon megijedt, elrúgta a pörgőt, nagyot sikoltott, attól fogva félt.

Volt egy asszony a faluban, az mesélte nálunk, — úgy hívták egymást a molnár feleségével, hogy banya — az mondi, hogy a banya mindég fél, ha nincs otthon az ura, neki mondta, hogy aludjon vele.

— Hát el is mentem — aszondi — de én soha többet nem megyek el, akárhogy híl is! — Oszt elmonda, hogy mikor lefeküdtek, leoltották a lámpát, hát gyűttek ám a falbú, úgy zörgelődtek, hogy majd főnfordétották a házat. Mi meg nagyon félünk, le nem mertünk szállni az ágyrul. De amikor az ura otthol volt, nem gyűttek, az nem látott semmit. Később megvették ezt a házat, aki mellettünk volt, ez már nem az, mert a háborúban lebombázták. — Az én uram is aludt ott egyszer, mert hát átalhítta, hogy nagyon fél, de az sem látott semmit.

Egyszer meg már később megy át valamiért a János, az uram. Reggel volt, hát bé van zárval az ajtó — mert mindég bézárkózott — beníz, oszt láti, hogy ott fekszik, hentörgőzik a konyhában a földön. Szól neki, hogy nyissa ki. Kinyitta. Kérdi tüle a János, hogy hát mit csinál. Az meg azt mondta, hogy már kigyűtt a szobábú, mert annyira táncoltak, akkora zajjal voltak, hogy nem bírt tőlik aludni. (Drávpalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)

V.ö. Rossz lélek

Visszajáró halott

Kísértet

438. Hát szóval egy nagynénémmel, nagynénémmel laktam együtt, mer anyám meghalt, apám katona vót, osztán apámnak a nénjével, avval laktam. Hát osztán egy éjjel, az mondja, hogy:

— Gyerök! Azt mondja, hogy olyan gyűtt föl itt a lábom mellett, aszongya, hogy aszongya, akartam neköd szóni, — én a másik ágyban feküdtem — aszongya, hogy, de nem bírtam szóni. Akkor másik éjjel megen. De mindég nőtt ez a valami ott a lábáná. Aszondi, most má hallod, olyan vót, aszongya, mint egy kisbirka. Mint egy kisbirka, akkora vót. Hát a szomszédunkban vót egy fiatalembör, úgy hítták, hogy Iván Lajos, cúni származású, a meg aszonta, — mer aszonta a nagynéném —:

— Te, én má itten, aszongya, itten nem lakok, nem alszok, mer, aszondi, én úgy félok. A meg, a fiatalembör, aszondi:

— Aó Zsófi neném, aszongya! Hát, aszondi, mi! Tuggya keed, aszondi, mer akkor kedőzték, nem magázták, tuggya keed, ilyenkor mit szoktak tenni? Aszondi, az ajtóra, aszondi, foghajmábú köröszötöt csinányi, akkor a nagykést, aszondi, beletenni az ágyba, az ajtó, a kulcslikba, aszongya, abba meg megen beletenni foghajmát. Nem gyün az ede többet, sohase! Az ajtót meg söprüvel betámasztani. Aszondi, nem gyün az ede sohase. — Hát aztán a nagynéném úgy is tevött. Az ágyba tevött nagykést, akkor az ajtóra foghajmábú rajzót egy nagy köröszötöt, akkor a kulcslikat bédugta foghajmával, az ajtót betámasztotta söprüvel. Hát, aszongya, úgy, akkor, mikor másszor szakott gyünni, azokon az estékön, hát halli ám, aszongya, hogy a konyhában, ugye nem gyühetött be a szobába, aszongya, hogy minthogyha papagáj szót vóna, úgy káricált sokáig, mintha pörölt vóna. Akkor aszongya, egy darabig ottan pörött, akkor aszongya, nem tudott begyünni. Aszongya, akkor, mint-

hogya hatlovas kocsi ment vóna el az udvarban, olyan robogás vót. És akkor többet nem jött.

(Mi volt ez?)

– Hát ett úgy állétek, hogy boszorkány. Valami boszorkány vót. (Kováchida, Mezei Dávid, 1902.)

V.ö. Rossz lélek

Lidérc

Az embert éjjel fojtogatja, megrontja

439. A mi papánkra ráesött a hideg. Barackot loptak a Jankó Juliéktól, aztán a Juli meg megneszelt valamit, és kigyűtt, a papánk meg megdobta. Akkorjában kinn aludt az istállóban, ugye nem mertünk magikra hanni a lovakat, mert elköthették vóna. Akkor éjfélkor bément a házba, és azt mondi:

– Édősanyám, én többet nem mögyök az istállóba, mer a Jankó Juli torkon fogott, meg akart fujtani. – A napam meg kiment, vellával körülbökögte az ágyat, azt mondta:

– Na, most má lefekhetsz!

– A Julinak meg kisebzött a lába. Másnap reggel ment a napam a boltba, azt találkozott Pap Katával, kérdi tüle, hogy:

– Hát te hon vótál ilyen korán?

– Hát ennél a bolondos Gézánál vótam – így becézték a Jankó Julit – csupa seb a lába, annak vittem tejet, de többet nem mögyök, biztos valahol vót az éjszaka, azért szurkálták meg! A napam meg mondta, hogy biza ű szurkálta meg. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

(Jankó Juli a falu boszorkánya volt, v.ö. a haláláról szóló történettel.)

440. Vót egy illető Lúzsokon, boszorkány vót, megrontotta az ipamat, meg is halt.

(Lúzsok, K. Bazsó Péter, 1884.)

441. Éjfélkor nem jó járni, mert akkor járnak a boszorkányok, és aki keresztezi az útjukat, megrontják. (Sellye, Csorsz Jánosné, 1885.)

442. Eccör meg éjjel valaki jajgatott a högybe. No, hát osztán hogy az embörök ijögettek-e ott valakit, vagy mi-e, csak elkezdött jajgatni a högybe. Akkor meg attú féltünk, hogy Luca este van, hogy nem-e boszorkányok járnak. Há, ugye fiatal lány vótam, azt hát biza, féltünk tüle, hogy hát valamik járnak ott a hegyben, mer rikognak. (Vajszló, Pióca Jánosné, 1911.)

A boszorkány erővel sexuális kapcsolatot létesít az emberrel, ezzel egészségét tönkreteszi

443. Egy kórósi asszonynak volt boszorkánya. Minden éjjel jöttek hozzá, így hozták a f.szíkat (ökölbeszorított kézzel, jellegzetes mozdulatot tesz a karjával). Még a Drávaszélre is elvitték, ott csinyáták vele. Erős, kövér asszony volt, de teljesen lesoványodott, annyira tönkretették. Alig tudott meghalni. Kérte, hogy nyújtsa valaki a kezét. De senki sem tette, mert tudták, hogy akkor átadja a boszorkányait. (Rádfalva, Kasza Józsefné, 1872.)

A csecsemőt betegre cseréli

444. Azt is mondták, hogy a boszorkányok kicserélik a gyermeket, az egészséges helyére beteget tesznek. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)
V.ö. Váltott gyermek

Bűnhődése: megpatkolják

445. Vót egy, egy olyan kovács, egy géplakatos kovács. Annak vótak segédei, ilyen kovácsok, fiatal húsz éves legényök. Azt annak a felelsége, annak a kovácsnak, öreg kovács vót, a az vót boszorkány. Az az az innensőt az mindég nyom, az is mindég nyomkodta, nem hagy-, éjjel mindég nyomkodta, nem hagyta pihenni az innensőt. (Hogyan?)
– Úgy éjjel mindég, az is úgy éjfél tájban. Hogy ráült a mellükre, aztán arra ébredtek, hogy mi az, ami ott nehezödik, hogy alig lehet lélőzenni.
(És akkor?)
– Ők meg megfогták azt a alakot, sikerült nekik megfogni.
(Mivel?)
– Kézzele, balkézzele fogták meg. Azt elvitték a műhelybe, azt a saját gazdasszonyukat, azt a boszorkányt, öregasszonyt, azt megpatkolták. Kezit-lábát. Kis patkót tettek rá. Teljesen megpatkolták kezén-lábán kis patkót vertek a segédek, a kovácsok.
(Milyen alakban volt?)
– Olyan macska alakba, amikor megfогták. Mihely megpatkolták, akkor meg átalakult rendös asszonnyá, rendös, mint ahogyan vót is. Azt jajgatott nagyon, sírt, jajgatott. Azt az ura meg, az öreg kovács bácsi:
– Mi a baj? – Hát láti ám, hogy rajt van a kezén, rajt van a patkó a tenyerin, olyan kis patkó, rajt van. Hát aszongya:
– Hunnan került ez a patkó? – az a férje mondta, az a kovácsbácsi, az az öreg, a géplakatos – a kezedre? – annak a feleséginek, annak a boszorkánynak.
– Aszonta: megpatkoltak a segédjeid, aszonta a férjinek, hogy a segédjei patkolták meg.
– Hát hogy hogyan kerültél ide, hogy megpatkoltak, aszongya. Vitakozott vele, hogy, pirongett.
(És mi lett vele?)
– Ja, akkor levették a keziről a patkót. Olyan rosszul lett, hogy eldagadt így a tenyere neki. Az boszorkányos volt, az a néni. (Csányoszró, Géczy József, 1909.)
446. A Győrék öregemböre macska képében bejárt rontani Pappék istállójába. Azok ki-hívták a herendi javast. A javas megfогta az istállóban a macskát, és megpatkolta. Győrék nagyon szégyelték, nem is mutatták meg az öreg Győr bácsit senkinek, amikor meghalt. (Drávafok, Nagy János, 1888.)

Az állatok megrontása, a haszon elvétele

Megbabonázott kóccal

447. Aki boszorkány, a kócot megbabonázza, átdobja más udvarába vagy a kapujába teszi, s ezzel meg tudja rontani az állatokat, főleg a kotlósokat. Akinek az udvarába kócot dobnak, annak nem ül a kotlósa.
A tej hasznát pedig úgy veszi el, hogy elvisz egy szálkát az illető kapujából.
(Drávapiski, Dani Lajos, 1911.)
448. (Nem bántották a boszorkányok, azt, aki megleste őket a lucaszékről?)
– Nem. Hanem azt mondta, hogy vót nekik tehenük, és akkor vérös lett a tej, úgy, ahogy nem tudtak tüle fejni, aztán azt mondták neki, hogy megrontották a boszorkányok. Hát ott vót tőlik nem messzi, Áróéknak hitták, azoknak vót egy öreg asszony, hogy azt tartották boszorkánynak. Hát ez, abban az időben, amikor én ezt hallgattam, akkor elhittem, mint kisgyerök fejjel, de később én ezön csak mosolyogni tudtam, és hát nem hittem az ilyenöket. (Kemse, Nagy József, 1894.)

Döggel

449. Vót a faluban egy sokac asszony, olyan boszorkányos vót, Marica banyának hitták. Szent György napkor csúszott-mászott, fíveket szedött. Egyszer megdöglöttek a disznai, hát éjjel áthozta édösapámék udvarába, malacok vótak. Ásott egy gödröt, beleültette a malacokat, úgy, hogy csak a fejik látszott ki. – Hogy minek csinyáta, mit remélt ettül, nem tudom, de biztos nem jóbun, rontani akarta az állatainkat.
(Nagycsány, Vajda Sándor, 1895.)

Megfaragja a kapufélfát, ezzel elveszi a tejet

450. A boszorkányok Szent György éjszakáján megfaragják a kapufélfát, akiét megfaragták, attól a háztól elvitték a tehénnek a hasznát. (Vejtí, Kamu Jánosné, 1888.)
451. A boszorkányok megfaragták a karót Szent György reggelére, hogy elvegyék a tehén hasznát. (Nagycsány, Göbölös Jánosné, 1903.)
452. Gyöngyösmelléken egy asszony ducból fejte a tejet. Apámék közelében lakott az asszony, apám hallotta, hogy ott valami csurog, odament, hát látta ám, hogy a kapufából csurgott a tej, a szomszédasszony fejte a kapufát. Boszorkány volt, azért tudta megtenni. Másától vette el a hasznat. (Sellye, Danku Miklósné, 1944.)

„Mégkörmözték a boszorkányok?”

453. Akkor emléköztök-e rá, hogy az Illés Sándor is mondta, hogy, hogy valami, hogy azoknak is a szomszédasszonyik, hát azt akkor hát, hogy ki verte meg, a boszorká-

nyok körmözték-e meg vagy hogyan-e? Csak, hogy, szóval azok is valamit elyent csinyáltak. Oszt másnap reggel ment ki az udvarra, mennek ki, mer hát még csak egy kerítés se választotta el őket, hát csupa seb a vajszlói gyángyinak az orcája.

Mondi neki valamelyik, hogy hát:

– Mi taláta a keed orcáját?

– Tuggya keed azt, – aszondi – hogy mi találta!

– De, aszondi, az nem szólt, pedig egy kenyeresek is vótak valamikor.

– Hát, hogy valamit, hogy valamit csinyát a marháiknak. Hogy oszt csinyát-e vagy ugye hogy a hit, a hit, hogy a hitik így gondóta, hát én ezt má, ezt má nem tudom. Ugye. (Zaláta, Iván Péterné, 1896.)

454. Aki boszorkány, az első dérkor fehér lepedőt terít a gyepre, és meghempereg rajta háromszor. Mikor kisgyermek voltam, az utcánkban volt egy boszorkányos asszony, az is így csinált, meglestük, mint afféle gyerekek, kíváncsiak voltunk. (Szaporca, Pál Lajos, 1894.)
455. Ha valakinek korán van „kotyosa”, azt mondják: „Ni, a boszorkány!” (Sámod, Bazsó Lajosné, 1896.)

Boszorkánygyülekezet

Boszorkányszombat

456. Hallottam azt is, hogy a boszorkányok szombatonként összegyűlnek valahol. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)

Szent Gellért hegyre járnak más lován, azok lesoványodnak

457. Hát úgy mondta kedvesöm, hogy azt mondta, hogy látitok-e, melyen soványak ezök a lovak! Aszongya, itt, nekünk mondta, hát én is ott vótam. Hát átmentem hozzájuk, közel vótunk ám.
(Ki volt az?)
– Nagy J. Jánosné vót. Aszongya, olyan soványok ezök a lovak, pedig hát mindég hordják a kukoricát nekik. Dehát, aszongya, nem csoda, hogy ha ilyen soványok, mer hát látitok-e, a hajukat mindég összekeverik, aszongya, a Szengöllér högyére,
– jobb lesz, ha leírja, aranyom – a Szengöllér högyére járnak rajta a boszorkányok. (Csányoszró, Nagy Józsefné, 1915.)

Pincénél mulatnak

458. A hegyen, szőlőhegyen lakott egy ember. Elment hozzá látogatóba a komája. Benézett a „lik”-ba, és kérdezte, milyen menyecskék ülnek ott. Mondta az ember, hogy boszorkányok. (Rádfalva, Kasza Józsefné, 1884.)

459. A boszorkányok söprűn, tüzes macskán, kakason lovagolnak. (Szaporca, Csöme Sándor, 1890.)

Lásd még: A boszorkányok meglátása a keresztúton lucaszékről

„Seregestől” forgószélben járnak, aki útjukba kerül, elviszik

460. (Kik voltak azok a boszorkányok?)

– Azok a boszorkányok, angyalom? Olyan boszorkányok vótak, akit mondanak, hogy egy nagy forgószél gyűn, és aszongyák, nézd csak, most gyűnnek a boszorkányok. Ezök a boszorkányok. És azokat nem lehet látni, az csak egy nagy forgószél, megkereködik, és fölviszi. És benne vónának a boszorkányok. Én ezt csak úgy hal-lottam. Seregestül, csoportosan mennek fölfelé. De hát ki látta? Aki az útjukba kerül, aztat bizon elsőprik. Azt elviszik. Magukkal. Azt bizon elviszik. Kerülni kell azt a forgószélt, ha jön, hogy oda bele ne mennyön, mer az fölkap akármit. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)

V.ö. Forgószél

A boszorkány meglátása, fölismerése

Karácsony éjféلكor keresztúton, lucaszékről mágikus körben

461. A lucaszéket karácsonykor éjféلكor kivitték a köröszútúra, és egy nagy várat keré-tötték éves mogyorófavesszővel. Oda beleültek a közepibe a lucaszékre, akkor meg lehetött látni, ki a boszorkány a faluban, mert az mind odagyűtt. (Drávapalkonya, Kovács Dávid, 1893.)

462. (Miért mondják azt, hogy délben nem szabad a favágítóra menni?)

– Igőn, mer aszongya, akkor mögrontják.

(Kik?)

– Hát a boszorkányok. Hát vót ez a izé, csinátak ugye, má állítólag, azt egyszer el-határozta én is, hogy bekapok ilyen lucaszék csinálásba, mer az én szakmám ko-csigyártó vót, hát megen csak nem vót, hát akkor má, abba az időbe, akkor ugye, má az én koromba is, hát jobban fölvilágosultak vótak a népek. Hanem még az én apám ugye, nem tudott ám még írni, se olvasni, az anyám is csak két évig járt talán iskolába, hát ők ugye analfabéták vótak, se olvastak, se írtak, aztán amit hallottak ugye, annak hittek, nem vót ugye, ilyen fölvilágosodott a rendszer és mi. Hát az apám, az apám 1844-ben születött.

(És hogy volt a lucaszékkel?)

– Hát azt, hogy már aztat a 13 nap, tizőnharmadikán kellött elkezdni, állítólag, így mesélték, tizőnharmadikán kellött elkezdni azt csinyáni, és mindőn nap egy kicsit csinyáni benne, egész karácsony esteléig, és karácsony este, akkor fejezte be az illető, és akkor kivitte a keresztútra, ráült, akkor oda meg kellött jelennie abba

a faluba, annak, aki boszorkány vót, minnyának. De hát ugye eztet én nem tapasztaltam még, mer nem csinýátam meg széköt. De állítólag így vót, az öregök ezt hitték.

(Miből csinálták a lucaszéket?)

– Hát egy deszkából, fábú.

(Mindegy vót, milyen fából?)

– Mindegy vót, milyen fábú, csak lucaszék.

(Mikor vitték ki?)

– Karácsony este, mikor harangoztak be ilyen esti imádságra a templomba. Akkor a köröszútán, ott ráült az illető, és akkor meg köllött, amelyik, ha vót hat boszorkány abba a faluban, mind a hat mögjelönt.

(Milyen alakban?)

– Hát asszonyi alakban, és elmönt oda! Hát. Hát, kinek, milyen, aranyos, még én is tudom, hogy az anyám, emlékszők rá, még nagyon homályosan, má akkor olyan négy-ötéves gyerök vótam, mikor, hát mosdóvizet csinýátatott. Vót egy asszony ott a szomszédban, fájta a fejem, akkor aztán mosdóvizet csinýátatott, szurkot dobta abba a hideg vízbe bele, lement a szurok, aszongya, megvesztötték a gyerököt, aszongya, megigézték. Ilyen marhaságot, ha-ha. (Csányoszó, Rábay Gyula, 1890.)

463. Luca-hétben lehet, vannak olyanok, akik próbára kivisznek lucaszéket a keresztútra. Egyszer csak körülfogták őket nagyon sokan, boszorkányok. Az, aki megtette, alig várta, hogy a kakas kukorékoljon, mert azt hitte, hogy meghal, annyira félt. De nem halt meg senki, mert mert várat kerétettek magik köré, azon a boszorkányoknak nem volt hatalmuk. (Dráwapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)
464. A lucaszéket kivitték a keresztútra, hogy onnan meglássák, ki a boszorkány. Olyan is hallottam, hogy volt, akit elgázolt a kocsí, mert nem ment odább az útról. (Nagycsány, Gömbölös Jánosné, 1903.)
465. Lánykoromban volt, a legények luca napján éjfélok elvitték a lucaszéket a keresztútra és ráültek. Nagy kört húztak maguk köré, pontban éjfélok jöttek aztán a boszorkányok. Nagyon sokan voltak. Vasszigonnyal böködték feljűk. Ez éjféltől egy óráig tartott, némán kellett ott űlni, mert ha megszólalnak, akkor a boszorkányoknak hatalmuk lett volna bejűnni a körbe. Agyonszűrták volna őket. (Dráfafok, Nagy Jánosné, 1888.)
466. Luca napján, december 13-án, akkor egy pálcikát csináltak, úgy, hogy mindön nap egyet vágtak rajta. Akkor karácsony este éjfél előtt kiálltak a köröszútára, és ezzel a bottal várat kerétettek és odaültek a közepébe. Éjfélok aztán gyűttek ám a széllel mindönféle olyan csúnya, rémisztő alakok, ki akarták ijeszteni őket a várból, mert ott ugye nem bánthatták, nem volt hatalmuk. – Azok olyan mindönfélét láttak onnan, hogy volt, aki szörnyet halt ijedtében. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)
467. Luca napján este kezdtek egy kis széköt fából csinýálni, akkor egészen karácsony szombatjáig faragtak belőle, hogy karácsony szombatiára legyön készen, akkor készen lett, akkor egy nagy várat kerétettek a köröszútán, elmöntek ki, beléültek a közepibe arra a lucaszékre, akkor ott várták, mikor már nagy idő vót, akkor mentek a rosszak mindenféle fajta formában: majom, farkas, mindön formát mutattak. Akkor annyira meg vótak réműlve, az aki benne űlt – azok legényök vótak – mind amaféle legények. Akkor a barátai meg ott álltak körül puskával, fejszével, vasvillá-

val, hogyha menne valaki, akkor majd adnak is neki. De azok semmit se láttak, csak az a kettő, aki benn ült. Akkor nem láttak semmit, ezek meg egyre kiabáltak, – hogy itt van, hogy mindjárt rám gyün, akkor egy nagy malomkövet a fejk fölött forgattak azok a rossz valakik, akkor attul félt az a kettő, hogy most vége van, agyon öli az a nagy malomkő. Jól van, ez csak ment így, ment így sokáig, egyszer a kakas elkezdett kukorékolni, akkor azonban vége lett a rossz világnak, elmentek. Ezek meg, a kik benne ültek, úgy megijedtek, hogy hazáig futtak, annyira kilelte őket a hideg, hogy még nem is ünnepőhettek karácsonykor, ijedtikben. Nahát erről ennyit tudok. (Kákics, Margit Péterné, 1886.)

Lásd még: Szellemek

468. Lucaszékek valamikor voltak, széket csináltak, ugye Luca napján megkezdték, tizenhárom nap karácsonyig, minden nap vágtak rajta, amikor a széket csinálták, és akkor karácsony estéjén kiültek a körösztútra, mert Kákicson van körösztút, ugye a temető felé van egy kishíd és ottan kovácsműhely volt, hát ottan leültek, csináltak egy nagy várat, izét, mákot, lencsét, lenmagot, szóval ilyen apró valamit szórtak el és nagy várat kerítettek és annak a közepébe letették ezt a lucaszéket, ketten is ráültek. És mikor háromnegyed tizenkettő volt, akkor látták, hogy – akkor olyan poros karácsony volt, nem volt csúnya idő – hogy a vasút felől úgy porzik valami. Hát gyűttek ám négylovas hintóval, négylovas hintóval jöttek rajta és hát hátul ültek olyan feketék, ültek rajta. A kocsis az már ostorral messziről fenyegetött nekik, hogy menjenek el az útból, mert elgázlatik, nahát erre hát – ja, meg volt nekik mondván, hogy ne mozduljanak onnan. A szék olyan kis háromlábú szék volt. – Nem mentek el onnan, akkor megállt a hintó, azt acskót ráztak nekik, hogy pénz van benne, akkor sem mentek el, akkor egy darabig csak ott volt, akkor azt eltünt. Akkor egyszer megint, de mindig onnanfelü jöttek, megint gyűttek, akkor egy nagy erdő keletközött előttük, akkor vágták a fát, ezek olyan feketék voltak, mind ezek az embörök, aki onnan gyűttek. Vágták a fát, hogy rájuk dül, mutogattak nekik, hogy szaladjanak el, de akkor se, ugye és akkor, – hát nem mertek ezek mindönt megnízni, mer ilyen köppeney volt rajtik és hátul, a hátiknál kettő állt ki, – mondta, hogy ú majd odamegy velik és hátha valami bajik esik – de azok nem láttak sömmit, rátették a térdiket és akkor nem láttak sömmit. Azok hát észrevették, meg többen körü vótak, hogy mindig így húzták le, mikor olyan csúnya valami vót, úgy húzták le a fejüket, bele abba a hogyhijákba, hogy hát féltek, hát mer nem lehetett róla tudni. – Na, akkor az se, akkor a fát döntögették, hogy az mindjárt rájuk dül, az se, akkor többféle, ilyen mindönfélét, tán háromszor vagy négyször, még el nem mulozt az az idő, félegykor, akkor má ezek eltűntek. Na, akkor ezek, mikor má megcsöndesödött, nem gyűtt többet semmi se, akkor hamar fölkapták a széket, és elszaladtak vele be. Otthon égött a kemence, bedobták a kemöncébe ezt a széket. És akkor hát így történt. Akkor ezek az utóbbi fiatalok hát nem hitték el, mer ezek már idősebbek vótak, akkor neköm az egyik körösztapám vót – az elment Amerikába. – Akkor ezek a fiatal gyerökök, ezek is megpróbálták, hát ezek is úgy látták, és akkor kérdözték – mer amikor estelödött, ezek mindig elmentek haza, nem mertek este járni – és mondták, hogy: – Mit láttatok, mit láttatok? – azt mondták, hogy aki kív áncsi rá, csinyálja meg, úk nem mondik meg. Hát így történt ez a lucaszék, hát akkor biztos, hogy nem jól láttak. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

Lásd még: SzellemeK

469. Arrul is hallottam, a lucaszékrül, azt tizönhárom nap csinálták. Mindön nap egy-egy izéval csinálták, tizönharmadik nap, akkor elkészült. Evvel szoktak kimenni a keresztútra, oda leülni és aztán, – éjféلكor, Luca napon, Luca napig csinálják meg azt a izét, tizönhárom napig, 13-án van Luca nap, Luca napig azt elkészítik – és akkor azzal a székkal kimönnék a köröszúttra, és akkor ott ott leülnek, és akkor ott valami megjelenik nekik. Hogy hát mi? Egyik mondja ezt is, azt is. Vótak, akik csináltak, fiatalembörök meg legényök, hát má ezök, mer idősebbek nem, azok má nem csinálták, mind a fiatalok, legényök, ezök szokták csinálni. Ezt a lucaszéköt. És hát vót, akinek olyan vágya vót, hogy nem tudom, szeretné, ha az az illető megjelenne nála, akit óhajtott vagy mit tudom én. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)
470. Hát ezt is úgy hallottam apámtú. Ez egy köröszúttnál vót, szóval lucaszéköt csináltak, és akkor így fogadoztak, – a lucaszéköt el kő vinni a köröszúttra, és akkor ott megjelenik mindönféle – osztán így fogadoztak, ki meri kivinni. Hát osztán egy kivitte ám. Aszongyák, hogy gyünnek oda, gyün oda hintó meg ördög meg tuggya rosseb, mindön. No, hát oszt csakugyan, gyütt ám hintó, oszt köröszútul mönt az embörön, igazi hintó vót. He... he... hee ... köröszútulmönt. Nem ment el, mer aszonták, hogy oda odafut, de nem megy neki, oszt az csak keresztútul ment rajta, igazi hintó vót. Nem, ahogy mondták, hogy mindönféle jelöntközik, hogy mögijed, de ű nem ijedt meg. Csakugyan gyütt hintó, és át átment rajta. Hát.
(Miért csinálták a lucaszéköt?)
– Azt nem tom, hogyan is szokik csinányi, mikor kezdik el.
Pióca Jánosné:
– Lucátú kezdik, oszt karácsony estig csinányalik. Éjféلكor viszik el a köröszúttra. Így is megy az út, meg úgy is. Osztán oda kell tönni, oszt körülhúzni szentöt fűzzel, körülhúzni, és akkor odafut mindönféle, jelöntközik. Osztán egy embör kivitte, osztán nem gyütt oda semmi, hanem igazi hintó, oszt köröszútulfutott rajta.
(Miért mennek oda ki, mit akarnak ott látni?)
Pióca János:
– Azt mondják, hogy jelöntközik valami.
Pióca Jánosné:
– Hát az ördögöt. Mindönféle állatok.
(Vajszló, Pióca János, 1905.)
471. Luca napján éjszaka a legények kivitték a lucaszéköt a keresztútra, bográcsot is vittek, mert azt mondták az öregek, hogy aki ki meri vinni, tele pénzzel hozza vissza. Ráültek a székre a körbe. A székről látták, hogy oroszánok, medvék, lovas emberek akarnak nekik ugrani, de nem tudtak bejönni a körbe. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)
472. Éjjel kiverték a lovakat oda a tötés alá, már amelyik olyan vót, hogy nem vót annyira félteni való, azt kinyögözték. Akkor hát kiültek mellé vagy hát ki is feküdtek, el is aludtak, akkor hát a csillagok járásából, a hát arrú is egyik többet tudott beszélni, mint a másik.
(És miket meséltek, hogy mit láttak ilyenkor?)
– Ó hát láttak, mer annyira a köröszútut, tuggya, a köröszútut aztat annyira emlögették, azt a köröszútut. Ett is köszút van, etten a töltés ódalában. Osztán eccör

valaki, valaki ráült a köröszútúra, a székre. Osztán hát akkor éjfélikor, éjfélikor látták a, látták, hogy valaki arra került. Nahát én ezt most megnízöm, hogy ki ez, aki gyün.

Rézik Ferenc:

– Karácsony első éjszakája, amikor az éjféli mise van a katolikus templomban, akkor még itt nem volt katolikus templom, de elmentek a katolikus templomba Vajszlóba. Mikor azt elkezdték csinálni, azt a széket, Luca napján, de tizennégy napra van ez a ez az éjszaka, Luca naptú. Mindön nap egy darabot tett abba a székbe bele. Éjfélikor ű meg akarta látni a boszorkányokat, kimönt a köröszútúra. A köröszútú az, ugye innét is gyün egy út, ez, és innét is gyün egy út, körösztózi egymást, ezt nevezik körösztúnak. Hát kiült a körösztútra, errül a székrül látta a boszorkányokat éjfélikor. Valamikor ezt így tudták. Egy karikát csinált így körülötte, mer ezt még nem mondtam, és akkor annak a közepibe ült bele. Akármilyen ilyen boszorkány vagy ördög gyütt, vagy tüzesembör, de az a karikánál tovább nem gyühetött, ott mög köllött neki állni. Viszont gyütt egy négylovas hintóval a gróf, az bizony nem állt meg, hanem elgázolta az embört székkal együtt. Ezt így hallottam. (Zaláta, Iván Péterné, 1896.)

473. Hát eccör beszélték otthon minálunk, az öregasszonyoktú hallottam, hogy a, hogy meglátta az egyik fiatalembör a nagyanyját a boszorkányok között. És akkor mákot köllött vinni, hogy hazafelé szórták el a mákot, hogy azt szödögették a boszorkányok össze, addig nem bírták utolérni, még a mákot össze nem szedték. He... he... (Vajszló, Karádi István, 1911.)
474. Én se láttak ám, én se nem láttam, csak így hallottam, én így hallottam az öregöktül, hogy Luca napján lucaszéket csinálnak. (Kovácskida, K. Szabó Jánosné, 1898.)

Karácsonykor éjféli misén templomban lucaszékéről

475. Egy piskói gyerök elvitte a lucaszéket a katolikus templomba Darócihalmára az éjféli misére. Letette, azt várat kerétött köréje, és a pappal beszenteltette. Oda beült a várnak a közepére, hát egyszer csak gyüttek ám a boszorkányok, gyüttek bé a templomajtón. Mindegyik félrehajtotta a fejét, úgy gyütt bé, mert nagy aggancs volt a fejkön, az összes boszorkánynak. Félrehajtották a fejüket, először csak az egyik szarvikat tudták bédugni, aztán a másikat, akkora szarvik volt. De nem látta ám senki, csak az a gyerök, aki a székön ült. Hát amikor a boszorkányok a gyerök közelébe értek, csak úgy döfködtek befelé, agyon akarták szúrni, de nem érhették el, mert nagy volt a vár, a várba meg nem mehettek bé. De megfenyegették, hogy gyűjön csak ki, majd megláti, mi lesz. De a gyeröknek valaki már jóelőre megmondta, hogy vigyön magával mákot, és amikor kigyün, szórja el maga után. Úgy is tevött. Azt is mondták neki, hogy elsőnek gyűjön ki a miséről, mert különben nagy baj lesz. A gyerök meg is fogadta a szót, még mielőtt vége lett a misének, kiszaladt, és elszórta a mákot maga után. Igenyösen futott hazáig, ahogy a lába bírta, meg sem állt, mégis alig hogy becsapta maga után a ház ajtaját, már ott voltak a boszorkányok, annyian voltak, hogy ilyen gyorsan egy szemig fölszedték a mákot. Akkor megszabadult a gyerök, de utána nagyon beteg lett. Már két hete feküdt, mikor

meglátogatta a két szomszédasszony, azok is boszorkányok voltak, megkérdezték: – Beteg vagy? Beteg vagy? Az is maradsz mindég, mindég nyomorultabb leszel, amíg csak élsz, ha le nem mondsz rólunk!

– A gyerök meg nagyon fogadkozott, hogy nem áruli el senkinek, hogy mit látott, így aztán meg is gyógyult. (Drávacsehi, László József, 1898.)

476. (Milyen formában látták meg a boszorkányokat a lucaszékről?)

– Hát azt attú köll megkérdezni, aki csinált lucaszéköt, mer mi nem csináltunk. Úgy mondták a régiek, hogy a templomba kellött vinni a lucaszéköt éjféli misére, arra ráülni. Úgy hallottam én is. Ez a lucaszék ez olyan volt, talán sose volt vagy ha volt is, akkor már nagyon régön volt, de hát még édosapám sem emléközhet arra, hogy ezt valaki csinálta volna, csinált volna lucaszéköt avval a szándékkal, hogy azután szellemöket lászson. He... he... (Vajszló, Fintics Lajos, 1889.)

477. Luca-naptól karácsonyig csinálták a lucaszéköt, vasnak nem volt szabad benne lenni. Kerek szék, három lábbal. Azt elvitték a templomba, ha a készítője ráállt, meglátta róla, ki a boszorkány a templomban. A boszorkányoknak szarvuk volt, de azt csak a lucaszékről lehetett látni. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)

478. Aztán öreganyám azt is beszélte, hogy öregapám valamikor csinált ilyen lucaszéköt. Tízönkét napig mindég csinálta, és akkor elmönt vele a templomba karácsony estén. Nem is karácsony estén, hanem karácsony napján, és elvitte azt a lucaszéköt, odaült az ajtóba, hogy ű majd kíváncsi, hogy ki lesz a boszorkány, hogy ki. Há, aszongya, látta ű, egy, asszonyokat, hogy olyan nagy szarva vót neki, azzal ment be, Úgy látta ű a templomba, – nál a székrül. Ezt se hittem ám én el! Nem hát ez csak olyan mende-mondának láttam. (Kemse, Nagy József, 1894.)

479. (A lucaszékről mit mondtak?)

– Hogy azt nem tudom, farsangkor kell kezdeni, egész Luca napig faragni. És akkor elmenni a templomba, oszt meglátják, hogy boszorkányok vannak. (Vajszló, Váczi Mária, 1902.)

Keresztúton kifúrt kobatókön át

480. Ez is azon a köröszttúton vót, mert ez nekünk – köröszttútnak mongyák – amint akkor hajtott a csordás, akkor hát ezök csinyáták meg, akik eleiben a lucaszéköt, kíváncsiak vótak. Kabaknak mondják, ezt kifúrták köröszttül-által, és azt a köröszttúnál a lábik közé tötték, a kabakot, és azon köröszttül nézték. Hátrafelé, így néztek vele. És akkor a marhák között, – akkor szilaj marhák voltak – ahogy hajtották azon a köröszttúton köröszttül, és akkor hát látták, hogy egy asszony és egy embör vót a marhák között. És akkor az egyiket kilelte a hideg utána való napon, de sokáig is lelte. Cúka Katának hívták ezt a babonás asszonyt, ezt az öregasszonyt, akkor ez elment az egyik embörhöz, akit lelt a hideg, hogy: – Édos fiam, – aszondi – tudom, hogy láttál – aszongya – tudom azt is, hogy lel a hideg, de ha nem mondog ki sönkinek, akkor leáll rólad a hideglelés. – Hát aztán így történt, akkor tényleg, hát el is állt a hideglelés. Aztán merte, amikor már az mög is halt, elmondani. Hát így történt. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

Baltafokán át nézve

481. Baltafokán át nézve lehet meglátni, ki a boszorkány. (Cún, Cuni József, 1886.)

Határbeli kútban éjszaka, háromszori belenézéssel

482. Skobráknének az anyja sokat meséte, hogy az anyját megrontották. Mondták neki, hogy menjen ki a határba a kútho, háromszor nézzen bele éjszaka, és meglátja, ki, melyik boszorkány rontotta meg. Hogy meglátta-e, vagy se, azt nem tudom. (Kémes, Fitos Lajosné, 1896.)

A javas a lába között hátrafelé nézve

483. Harácsek néni, aki Sellyén javasasszony volt, meglátta a boszorkányt a forgószélben, ha lehajolt, és a lába között hátrafelé átnézett. (Sellye, Göndör Józsefné, 1898.)

A boszorkány tudománya és halála

Nem tud meghalni, amíg tudományát át nem adja.
Kézfogás útján adja át.

484. A boszorkányok nagyon nehezen halnak meg, kezet kell velük fogni, akkor átadja a tudományát, de addig nem tud meghalni. Szilvás Kata is beteg volt sokáig, míg meghalt. Mindenkit hívatott az ágyához, mindenkivel kezet akart fogni, de senki sem merte megtenni. (Drávafok, Nagy János, 1883.)

485. A Rónádfaiék öregasszonya is boszorkány vót, mindönt mögrontott, olyan hirtelen halt meg, valamelyik javosnak útjában volt, azok tették el, úgy összezsugorodott, amikor meghalt, alig lehetött beléegyvetni a koporsóba. Ma már nincs boszorkány, mert mind úgy halt meg, hogy nem fogtak velük kezet, földbe vitték a tudományt. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

Erőszakkal, boszorkánykönyv segítségével adja át

486. (Látogatás a sellyei javasasszonynál, Czakó Jánosnénál.)
Czakóné mesélt egy lányról, akit egy boszorkányos asszony üldözött, mert át akarta neki adni a tudományát. A lány nem fogadta el, nagyon beteg lett. A boszorkány egyszer behívta magához a lányt, a lány megint mondta, hogy ő nem lesz boszorkány, az asszony mégis otthagytott az asztalon egy boszorkányos könyvet, hogy

a lány azt nézegesse meg. Olvasgatni kezdte, nevek voltak benne felsorolva, boszorkányok nevei, ahogy olvasni kezdte szél támadt és a könyvben felsorolt boszorkányok mind megjelentek az ajtó előtt, rémisztgették, nyújtogatták felé a kezüket. Ettől kezdve a lány nagyon beteg lett, állandóan sírt, mert ha kilépett a házból, mindig ijesztgették a boszorkányok. – Amikor a boszorkányok megjelentek, a könyv eltűnt. Czakóné a lányt magánál tartotta, s csak három-négy hét alatt sikerült meggyógyítania. Minden nap megöntötte. (Sellye, Czakó Jánosné, 1885.)

Halála előtt dobálják az ördögök

487. A Jankó szüle tudott rontani. Megrontotta a rokonának a menyét, a menyecske meg is halt. De előbb a rokonok elmentek a slagyovici javashoz, de már késő volt, az sem tudott segíteni, mert a menyecske már megkapta a tüdőbajt. A javasasszony nagyon megsajnálta szegény menyecskét, és megrontotta a Jankó Julit, úgy, hogy azt dobálták le a kemencéről. Mindig föl kellett neki menni, és mindig leesett. Hiába könyörgött, hogy:

– Jaj, ne dobálj már! Egy hétig dobálták, aztán csak nyomta az ágyat, csak sokára, nehezen halt meg. (Drávafok, Nagy Jánosné, 1888.)

488. A Sika Mari ipa akkor vót gyerök, amikor én lány, ede járt Fokra, ennen akart házasodni. Nekünk meg a foki temetőnél vót a játszóhelyünk, egyszer is ott játszottunk, amikor odagyütt, hogy elvisz bennönket, megkocsikáztat. Aztán, mikor mentünk, azt mondi nekünk, hogy:

– Mögmutasztom nektök a Jankó Julit. – Odaértünk a házhól, beníztünk az ablakon, a Juli ott feküdt a földön. Mondtuk a Siminek:

– Tögye fő kend! Azt mondi:

– Nem töszöm én, nem fogtam vele kezét! Azt mondták, Isten tuggya hányszor föltötték már, de mindég ledobik az ördögök. Akkor már a földre tötték a szalmazsákját, hogy ne a csupasz földön legyen, de onnan is legurították. Olyan kék vót a teste, mint a szilva. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

Vélt boszorkány

Boszorkánynak vélt állat

489. Apám, mikor ment őletni, találkozott egy malacos göbével, azt hitték, hogy boszorkány, de nem az vót ám, hanem a tanyárú szabadut el. (Drávacsehi, Korsós Bálintné, 1897.)

490. Apám mondta, hogy egyszer a méhek között talált egy békát, és agyonszúrta. Azt mondták neki, hogy, jaj, de rosszul tetted, biztos boszorkány volt! De nem az lehetett, mert nem lett semmi baj. (Veji, Kamu Péterné, 1888.)

CIGÁNYASSZONY

Pomádéval hatalmába kerít egy asszonyt, hét tojásból boszorkányokat keltet ki. A javas szabadítja meg, úgy, hogy „megbírkózik a cigányasszony lovával”, és leszúrja azt.

491. Felese voltunk egy asszonymnak, Janka Julinak, a férje után Kövérnének hívták, özvegy volt. Hát a Janka Juli egyszer beállított hozzánk, panaszkodott, és nagyon rítt, hogy neki mindig beszélnek olyan cigányok. – Kövér Juli kikapós fiatal özvegy volt, a fiát nem igen szívelte, mert az egész örökséget szerette volna magának, hogy jól férjhez mehessen. – Egyszer jött egy cigányasszony, olyan sovány volt, hogy alig akadt meg a ruha rajta, azt mondta Julinak, hogy vegyen pomádét, de Juli nem akart venni, az meg hirtelen az orra alá tartotta, attól fogva Juli mindent úgy csinált, ahogy a cigányasszony mondta. Akkor a cigányasszony kért tojást, cernát meg ilyeneket, ezeket beletette egy nagy fazékba, és elkezdte főzni, nagyon rotyogott, a tojások majd kiugráltak a fazékból, hét tojás volt. Sokáig főzte, aztán kivitte a kertbe, kiborította, ott aztán kikőtt, attól fogva állandóan beszéltek neki – a Julinak – de senki más nem hallotta. Juli meg mindig félt, ezért a kanász Rozikát melléadták, hogy vele aludjon, de az nem hallott, se nem látott semmit.

Elementek Siklóra Gondosnéhoz, aki javas volt. Ez azt mondta:

– Meggyógyítlak lányom, de csak egy kocsi búzáért, mert nekem meg kell birkóznia a cigányasszony lovával. – Csötönyi Sándor vitte el Kövér Julival a búzát, Julit az úton állandóan rémisztgették, mindig le akarták rántani a kocsirol, Csötönyi meg nem is hallott semmit. Mikor odaértek, a javas azt mondta, hogy ott vannak a kertben azok a tojásbéjak, amiből a cigányasszony kiköltöt valamit, azokat el kell onnan vinni, de csak úgy lehet tőlük megszabadulni, ha párnába, toll között odaajándékozzák valakinek. Oda is adták a kanász Rozinak, az meg is halt és nem sokára az anyja is. Mikor az anyját temették Garéban, az egyik asszony, Frank Jánosné, későn indult el a temetésre, ezért a rövidebb úton ment a szavai temetőn keresztül, hogy még odaérjen. Hát amint a temetőbe ért, egy olyan szörnyeteget látott, ami nem hasonlított sem emberhez, sem állathoz, ott guggolt a sírok között, úgy megijedt, hogy összeesett, kilelte a hideg, napokig feküdt utána.

Gondosné még pénzt is kért, azt mondta, hogy ő ezért nagyon megszenvedett, leszúrta a cigányasszony lovát, de ő is meghalhatott volna. – Nem igazi ló volt ám az, hanem olyan boszorkányféle. – Kövér Juli néha tizenkét embernek is főzött, kérdezték:

– Kinek főzi azt a sok ételt?

– Jaj, muszáj nekem főzni!

– Aztán ki eszi meg? – Hát olyan nagy darab cigányok éjfélkor mindig megették. Kövér Julit a cigányasszony még arra is rávette, hogy mérje meg a fiát fekete pántlikával, a pántlika több méter hosszú volt. Az volt a szerencse, hogy spárgával mérte meg, mert ha a pántlikával méri, meghalt volna. Amikor Janka Sándor bácsi, a gyerek nagyapja megtudta, hogy Juli megmérte az unokáját, szegény öreg, pedig olyan kövér ember volt, gyalog elment Pécsre, megnézni, hogy nincs-e baja, a gyerek ott volt hentesinas.

A cigányasszony átruházta Kövér Julira a boszorkányokat, mert meg akart tőlük szabadulni, hogy ne őbelőle éljenek, meg ki akart mindent csinálni Kövér Julitól. Kövér Juli fia két éve halt meg, a menyé most is él, nem szerette az anyósát, Julit, mert rossz asszony volt. (Szava, Törő Pálné, 1883.)

V.ö. táltosviaskodás

Ajánlkozik, hogy mindent beszerez, mikor visszautasítják, tojást ken a háziasszony inára

492. Gyütt egyszer egy cigányasszony, azt mondta, hogy ű neköm mindönt beszöröz, hogy lesz mindön a házban, ami csak kell. Én nem hittem az ilyenöknek. Mondtam neki, hogy nem kell neköm. De csak egyre erősködött. Aztán látta, hogy nem állok rá, akkor kért egy tojást. Régön nem úgy volt ám, mint mast, sok tojás volt, hát adtam neki egyet, hogy megszabaduljak tőle. Hát amint neki adom, fogta, föl-törte, és olyan gyorsan, hogy alig vettem észre, rákente az inamra. – Hát én nem vagyok olyan, de akkor nagyon nagyot káromkodtam, meg kiabáltam rá, hogy takarodjon a szömöm elől. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)

Azt állítja, hogy gyógyítani tud

493. Azelőtt biza vót fiam nagyon sok és, rontás, a körösztütra kiszórtak valamit, azt úgy rontották meg azt, aki abba belelépött.
Nem kell messze menni, itt van a Skobrák Bözsi. Jött hozzá egy cigány, Bözsinek fáj a lába, mondta, hogy majd meggyógyíti, Alsószentmártonból gyütt. Belelépött a borsóba a körösztüton, azt mondta, attól van. Csinált az mindent, de bizony nem tudta meggyógyítani a Skobrák Bözsi lábát. (Kémes, Fitos Lajosné, 1896.)

„ÖRDÖNGŐSÖK”

Ördögös pásztor

Magára hagyott nyája nem széled szét, leszúrt botjával őrizteti, más nem tudja elhajtani.

494. Vótak boszorkányos embörök. Vót ett egy kanász gyerök, nyomorék vót. Leszúrta a botját, azt elmönt, a disznók mégse széledtek el. Egyszer mondta két embörnek, hajtsák át a falkát azon az úton, de bizony nem bírták. Az tudott, azt mondta egy disznónak, hogy ide gyere, akkor az odament. A régi világban vótak ilyen ördögös pásztorok. (Sósvertike, Naszvadi József, 1888.)
495. A tanyán laktunk. Az uramnak vót egy barátja, az gulyás vót. Az elgyütt hozzánk a másik pusztárú, és akkor otthatta a jószágot. Azt mondta, még ű vissza nem megy, addig azok nem mozdulnak onnand. Valamit biztos értött a boszorkánysághol, de azt nem árúta el. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

496. A Gyurka bojtár sokat tudott, amikor beengedte a marhákat, meg a disznókat a kukoricába, semmi kárt nem tettek, ha én engedtem volna be, biztos, hogy mindönt elpusztítottak volna. (Drávacsehi, László József, 1898.)

Hónalj alól adott nyálazott kenyérral magához köti az idegen kutyát

497. Az uramnak a csordás barátja, akivel szoktak mindég kutyát cserélni, azt mondta: tudod pajtás, aszondi, csak nyálozd meg a kenyeret, és tödd a hónöd alá, és a hónod alú add neki a kutyának, az nem megy többet vissza, ott marad mindég. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

Más csordáját megfuttatja. Ostorával hármat pattint s az ellenséges tudós pásztor szeme kifolyik

498. A falusi csordás, Kis Vendel és Vida János, aki a pusztán volt gulyás, haragban voltak. Vida is szeretett volna a faluba jönni, ezért megfuttatta Kis János csordáját. Kis éppen, hogy kihajtott, a csorda ész nélkül szaladt vissza. Vida már öreg volt, sokat tudott. Kis János háromszor figyelmeztette Vidát: – Ha te tudsz, én is tudok! – de Vida nem hallgatott rá, megint csak megfuttatta a falusi csordát. Erre Kis János háromszor durrantott az ostorával, és Vida szeme kifolyt, pedig messze volt. Kis János azt mondta: Egyiket meghagyom, de máskor meg ne futtasd a jószágom. Ez igaz, megtörtént, én is láttam az öreg Vidát egy szemmel. (Drávafok, Nagy János, 1883.)

Karácsonykor megidézi a boszorkányokat a Luca naptól gyűjtött fákból rakott tűzhöz

499. Apám pásztor embör volt, volt nálunk egy bujtár, a Gyurka bácsi. Öreg embör volt már, amikor én ösmertem. – Mikor meggyütt a Luca napja, mindön nap egy darab fát félretevött. Mikor karácsony lett, mind a 12 fát kivitte az udvarra, összerakta egymás tetejére, aztán meggyújtotta. Odaült a tűz mellé, melegödött, rágyújtott a pipájára, aztán csak szította, szította és várt. Erre összegyűttek a boszorkányok, még a szomszéd falukból is, éppen 12-en gyűttek, ahány fa égött. A szomszédasszony odaszólt neki, – az is boszorkány volt, a legföllebb való, a vezető – kérdözi:
– Na, aszondi, Gyurka, mit akarsz velünk?
– Nem akarok semmit, csak látni akartam, hányan vagytok, kik vagytok. Erre az nagy mérgesen mondi:
– Mit ne néznék, Gyurka, akkora lakatot vernék a szádra, hogy a melleidet verné!
Erre a Gyurka:
– B...m az anyád, erre meg arra ...
Ha neköd hét bugyrod van, Neköm tizönhárom. Azzal utánuk dobott egy lapát parazsat, azok meg elmenekültek. Gyurka mindnek tudott parancsolni, mert nagyobb volt a tudománya, hatalma volt mindegyik fölött.

Ezt jelenti: „ha neköd hét bugyrod van, neköm tizönhárom!” (Drávacsehi, László József, 1898.)

Tudományát bajnak minősíti

500. Mindég mondtam a bojtárunknak: „Gyurka bácsi, tanétson meg engöm is, hogy ne menjen a jószág a kárba!” – Mindég azt mondta: „Örül neki fiam, hogy nem tudod, elég baj az nekem, amit tudok!” – Nem árulta el, amit tudott. (Drávacsehi, László József, 1898.)

Ördögös kocsis

Ostorával hármat pattint, s a kaput láthatatlanul zárva tartó ember szeme kifolyik

501. Az uraságnak ördögös kocsisa volt. Egyszer a kocsis négylovas hintón vitte haza a grófot, a kapunál azonban valamely kísértetek elállták az utat, nem lehetett a kaput kinyitni. Ekkor a kocsis megszólalt:
– Engedj be, mert baj lesz! – de a kapu csak nem nyílt, megen szólt, megen nem nyílt, aztán megen, de hiába, akkor a kocsis mérges lett, elkáromkodta magát, elővette az ostorát, szöget kötött a végére, háromszor durgatott vele, valamit mormogott, a kapu kinyílt, bemehettek. Később a kocsis találkozott egy emberrel, aki nekitámadt, hogy miért verte ki a szemét, a kocsis azt mondta, miért állta el az útját. Az ember megfenyegette, de nem tudott erőt venni a kocsis hatalmán, így nem ártott neki. (Sellye, Göndör Józsefné, 1898.)

Tudós vadász

A szobából háttal az ablaknak mindent lő, amit kívánnak. Tudását a dög és virág ellentétével szemlélteti.

502. Itt volt egy erdész, – öregapám beszélte – az háttal állt a szobában az ablaknak, úgy lőtt ki, csak kérdezte, mit lőjjön, azt megállt háttal, és azt lőtte, amit kellett, amit kívántak. Volt neki egy gyakornoka, az kérte, hogy tanítsa meg. Az erdész meg elhíta az erdőbe, elértek egy helyre, ott láttak egy döglött kutyát, abból egy virág nőtt ki. Akkor azt mondta az erdész:
– Nézd meg fiam jól! Te olyan vagy, mint ez a virág, én meg, mint ez a dög, ne kívánd, hogy azt tudd, amit én! (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)

Boszorkányos tizedes

Ráfúj a bezárt lakatra s az leesik

503. A tizedesem is olyan boszorkányos volt. Egyszer azt mondta:
– Fogadjunk, háromszor ráfújok erre a bezárt lakatra, leesik. Hát úgyis lett, háromszor ráfújt a lakatra, az meg leesett, pedig én zártam be, aztán még egyszer megcsinálta, hogy elhiggyük. A háborúból is megszökött, egy cigánnyal együtt. Debrecenben bement egy kocsmába, a cigánynak azt mondta, várjon kint. Ő meg eltűnt, a cigányt meg elfogták, és visszavitték. A tizedessel még Pesten is találkoztam, mikor jöttem haza a háborúból, de akkor már elváltoztatta a nevét. (Drávafok, Nagy János, 1883.)

JAVAS

Javasok, akiket az ormánságiak látogattak

504. Szigetváron meg Miholácon (Miholjac) is volt javos. (Drávapalkonya, Kovács Dávid, 1893.)
505. Szigetvárott volt egy javasasszony, sokat tudott. Úgy gyógyított, hogy egy tányérba cernát, tút tett, erre vizet öntött, fölötte imádkozott. (Sellye, Göndör Józsefné, 1898.)
506. Az öregapámtól hallottam, hogy a nép járt Herendre is a javoshoz. Ha a tehenet megrontották, elmentek Herendre. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)
507. Ha nagyon rúgott a tehen, elmentek a javoshoz, az is azt mondta, hogy majd odajön, aki megrontotta. – Jártak a herendi fiveshez, de Szalántára még többben. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)
508. Valamikor Herendre jártak javoshoz, később meg Besencibe. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)
509. Besenciben javasasszony volt, nem öntött, csak imádkozott. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)
510. (Javasasszonyról nem hallottak?)
– Javasasszony? Vót Besenciben egy. Hallottam hírit annak az asszonynak. Meg Szalántán is vót javos. (Vajszló, Fintics Lajos, 1889.)
511. Budákócon, Horvátországban lakott egy vak fivesembör, igen nagy ereje volt, sokan jártak hozzá. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)
512. Budákócon volt fives, a vak Pista, Szalántán meg volt a Dallos Ferkó, de a budákóci jobban értött mindönhöl. (Markóc, Nagy Babud Józsefné, 1886.)
513. Ha megrontották a tehenet, Szalántára jártak javoshoz. (Drávacsehi, Kovács Pál, 1902.)
514. A szalántai fives – az embör volt – sokkal jobb volt, mint a besenci.

- A fivesök füvekből csinálták a gyógyszert, tudtak a fivekhön. (Drávacsehi, Fábian Ödönné, 1905.)
515. Szalántára jártak fiveshöz. Az megmondta, hogy ide vagy oda el van ásvál valami, azt ki kell ájni, mert azzal rontották meg az állatot vagy embört. (Kémes, Molnár Lajos, 1895.)
516. A szalántai javost, a Ferkó bácsit úgy tisztelték, nagyon hittek neki, nagyon sokan jártak hozzá, különösen a katolikus népek, még Somogy megyéből is. De mi is eljártunk, ha nagy volt a baj.
Egyszer én is vótam nála, a tíkokra vót panasz, adott valami füstülőt, meg hókuszpókuszolt, de nem segített. Vót akiná használt. (Nagycsány, Vajda Sándor, 1895.)
517. Az ángyom nagybátyja szalontai fives volt. Az ángyoméék éjjel jöttek a tésenfai temető mellett Szent György éjszakáján, nagy zörgést, csörömpölést hallottak, úgy megijedtek, hogy ki is lelte őket a hideg. Mikor az ángyom meggyógyult, elment a szalontai javashoz, az meg azt mondta neki:
– Nem tudod te, hogy Szent György éjszakáján minden jóra való lélek otthon marad? – Nem is igaz, hogy nem a javos volt az ott a temetőnél. (Kémes, Molnár Gyuláné, 1900.)
518. Czakó Jánosné javas 21 éves volt, amikor az anyja ráhagyta a tudományát. (Sellye, Csorsz Jánosné, 1885.)
519. Sellyén a Fürdő utca 5. szám alatt lakik Czakó Jánosné, Rozika néni, a fivesasszony. Katolikus. Tizenöt forintért mindenkit gyógyít. Három éve hatósági engedélye is van, mert már nagyon tehetetlen öregasszony, 82 éves. Alig lát. Viaszt önt, háromszor, vagy kilencszer, ugyanabba a vízbe kilenc szem parazsat dob, ez a „szenes”- vagy „szömvíz”. Ebből a vízből a betegnek három kortyot meg kell innia, utána háromszor meg kell vele mosni a homlokot, szemet, vizes kézzel a haját, és az egész testet ruhástól háromszor végigsimítani.
Eszközei: kis vasláboska, melyben a viaszt tartja, és fölmelegíti, egy zománcos bádog tál, ebbe vizet önt, keresztet vet rá, majd beleönti a forró viaszt, amely különböző formában keményedik meg, ebből ovas. Közben imádkozik, Miatánykot, Üdvözlégyet, Hiszekegyet, és másik „egyházi imádságot”, amit nem árult el.
Kedden és pénteken nem lehet hozzá menni, mert azok az ördög, a rontás napjai, ilyenkor nem tud gyógyítani. Nagyon hangsúlyozta, hogy ő nem ront.
Ha valaki olyan beteg, hogy nem tud elmenni hozzá, azt a ruhát vagy inget kell elvinni hozzá, amelyben utoljára aludt, ezt megönti.
Sokan járnak hozzá, hisznek gyógyító hatalmában. – Egy 16 éves asszonyka mesélte, hogy beteg volt, elment hozzá, megállapította, hogy nagyon hosszú haja miatt megverték szemmel, megöntötte, le kellett vágatnia a haját, meggyógyult.
Szeptember elején egy csütörtöki napon voltam nála. Megállapította, hogy megijedtem egy fegyveres férfitől, és egy nagyon fekete ember megvert szemmel. Megöntött kilencszer, megmosdatott szenesvízben és mondta, ha kilenc napon belül nem gyógyulok meg, jöjjenek ismét, de egyébként is jó, ha eljövök még egyszer, mert így még kiújulhat a betegségem. (Sellye, Zentai Tünde.)

Alakváltozatai

Béka képében a mezőn délben enni adnak neki, vagy kést vágnak hozzá

520. A nagybátyám a bornyúkat őrizte, öreg vót már. A Bözsi nene mindég járt hozzá. A családja meg nem nízte jó szömmel, hogy öreg ű már, nem való neki az elyen. Úgy, hogy má ű is mondta a Bözsi nenének, hogy ne gyűjjön, de az mindég gyűtt, nem akart elmaradni. Egyször is délbe gyűtt ki az öreghöl, azt hozott neki túrós-tésztát, hogy ögyön. Az öreg meg azt mondi neki, hogy:
– Minek gyűttél? Mondtam, hogy ne gyűj! Az meg azt mondi, hogy:
– Hoztam neköd finom túrós-tésztát, ögyél, aztán majd döngölődjünk egy kicsit. Aztán egyre csak bíztatta, hogy ögyön. Az öreg meg azt mondta, hogy má csak fiataloknak való a döngölődés, és nem övött, félt, hogy hátha van benne valami, amivel megéteji. Hanem, ott volt egy nagy béka, az nagyon nízte űket, annak odatevött egy marékka, de a béka nem evött belüle, hanem megfordult, és elment. A Bözse nene mégis csak ártott valahogyan a nagybátyámnak, az meg elment a szigeti javashol, hogy szabadétsa meg űt az asszonytól. A Mari néni nem is hagyta neki elmondani, hogy mi a baj, azt mondi:
– Tudok én mindönt, mindönt hallottam, amikor a túrós-tésztát vitte neköd. Nyugodj meg, nem fog többet háborgatni a Bözsi. – Úgy is lett. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)
521. Aratáskor vót, az ember meg az asszony délben a hűsön ültek, és kalányosgombócát ettek. Hát látják ám, hogy egy hatalmas béka nézi űket, mintha enni akarna. Az ember odadobott neki egy gombócát, az meg bekapta. Kilenc gombócát meg evött.
Egyszer az ember megbetegödött, elment Szalántára a javashoz. A javas azzal fogadta, már hogyne gyógyítanalak meg, mikor, olyan jól tartottál gombócaival. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)
522. A rokonyom, kemsei embör volt, kaszált a rétön. Délben leült az árnyékba, oda gyűtt hozzá egy nagy repittyös béka, és csak nízte, nagyon nízte. Ő meg fogta a kését, és hozzávágta, akkor a béka eltűnt, de a kés is. Egyször a rokonyom beteg lett, csak nem javult, elment a budákóci javashoz, hogy segítsön rajta. A vak Pista meg adott neki enni, kést is tevött oda neki. Ű meg csak nézi, forgati a kést. A rokonyom azt mondi, hogy szakasztott olyan, mint az ű kése vót. A javos meg mondi neki, hogy:
– A tied a kés, emléközz csak vissza rá, mikor belém vágta! Most az egyször megbocsájtok, mert nem tudta, hogy mit cselekszöl! Azér segétött rajta. Én is láttam elyen nagy békát, még jó, hogy nem bántottam. (Markóc, Nagy Babud Józsefné, 1886.)
523. Hát, tuggya, aranyom, én meg aztat hallottam, hogy van, van olyan nagy béka, ilyen nagy béka. És aztat hallottam, hogy így a megyékben szokott meg a bokrok alatt az így nyáron, ugye lenni, oszt azt hallottam, hogy azt mondták, hogy azt nem szabad megbökni vagy aztat ne üssük agyon, mer hogy má az olyan javosaszszonyféle vagy az olyan boszorkány. Hogy annak a képiben van, vagy annak a

izéjiben. Hát. Ezt hallottam. Meg láttam is többször, de nem is bántottam, én se. (Kovács-hida, K. Szabó Jánosné, 1898.)

Kutya, amely semmivé lesz

524. Édesanyám mondta, mikor lány volt, elmentek kapálni Sárostóra. Előbb hazajött egyedül, hát amint jött, előtte szaladt egy kiskutya. Édesanyám mindig meg akarta fogni. Olyan szép kis kutya volt, gondolta, hazaviszi, de amikor már megfogta volna, mindig semmivé lett, mert javas volt a kutya. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)
V.ö. Kisértet

Forgószéllel jár

Kést, baltát vágnak a forgószélbe, a javast találják el. Betegek lesznek, a javas nem áll bosszút, segít.

525. Még apám beszélte, hogy mikor elmentek aratni és leültek ebédelni, nagy forgószél támadt, úgy szétszórta a markot, hogy egész délután csak azt szedték össze. Az öreg Barhó Samu meg belevágta a kését a forgószélbe. Nem is lett aztán meg a kés, hiába keresték, nem volt sehol. Volt ennek a Barhó Samunak egy komája Tengőriben, az mindig hívta magához vendégségbe. Egyszer aztán el is ment. Hát, amint leülnek enni, az asztalon ott volt a kése. Nézi, nézi, aztán mondja a komájának, hogy ez szakasztott olyan, mint az ő kése. A koma meg erre azt felelte, hogy: – Ez bizony a tied, emlékszel-e, mikor belevágtad a szélbe, most is itt a sebhely a fejemben, szerencséd, hogy nem tudtad, hogy mit cselekszel, meg hogy komám vagy!
– Barhó Samu nagyon megijedt, el is jött hamar, nem tartotta tovább a komaságot. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)
526. Amikor az a forgószél fújt, egy öregember karókat fűzött, kerítést csinált. Baltával dolgozott, azt belévágta a baltát a forgószélbe. A Józsi bácsi – mer ez vót a neve – akkor nagyon beteg lett. Elment az orvoshoz, az igényösen azt mondta neki, hogy menjen ahhoz, akibe velévágta a baltáját. Hát ú elment a szigeti javashoz, az éppen a derekát gyógyégtatta, merő egy seb volt. Amikor a Józsi bácsi belépett, azt mondi: – Látod-e fiam, mit tettél velem? Most nem bántalak, de máskor vigyázz, nem szabad a forgószélbe semmit dobni, hagyni kell, hadd menjen a maga útján, nem bánt az sönkit. – A Mari néni nem volt bosszúálló, a Józsi bácsi meggyógyult. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

Forgószéllel hazamegy a pipájáért

527. Szentmártonból meg Fokról hajtották az állatokat Szigetbe a vásárra, édösapám is meg az uram is hajtottak, a szentmártoni (Kisszentmárton) javos is velük vót. Amint mentek a javos kutuz a tarisznyájában, de nem találja a pipáját, azt mondi: – Ej, pedig de rágyútanék! Mondi neki az egyik embör, hogy ű kölcsönadi neki a pipáját. De a javos azt mondi, hogy ű hazamén a sajátjáért. Mondik neki, hogy má hogy tudna hazamenni, csak nevétték. De ű haza is ment. Kishobolnál voltak, amikor elment, az már ott van Szigetnél, és mielőtt még Szigetbe értek volna, már vissza is gyütt a pipájával. Forgószéllel ment. A javosok mindönt tudtak. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

Az emberrontást elhárítja

Valakit szerelmi bosszúból az út porába rajzolt ábrával megrontanak, a javos öntéssel gyógyítja

528. A sógornőmet, ezt a Margitkát, aki ett lakik nálunk, megrontották, a Lajos volt az ura, de már meghalt, Isten nyugosztalja szegényt. Hát a Margitkát megrontották, nagyon sokáig beteg is volt. Rajta is javos segétött. Szalontára mentek a javasaszszonyhoz. Nem a Margit, mert az nagyon gyöngö volt, úgy emlékszőm, az ura, vagy az anyja ment el. Az megöntötte az ingét, adott neki valamit, az használt, meg is gyógyélt, pedig már évek óta betegeskedett. Azt a javos megmondta nekik, hogy mikor rontották meg, meg azt is, hogy ki volt az. Űgy mondta, hogy volt egy gyerök, aki feleségnek szerette volna a sógornőmet, de az máshoz ment férjhöz, ezért az megharagudott és csinyált valamit, mert ugye azt akarta, a Margit mással se legyen boldog, ha űhöz nem gyütt. Mikor a lakodalma volt és a kocsmá előtt mentek, átment elöttik az úton, és valamit rajzolt a porba, azzal rontotta meg. Ez igaz is volt, a sógornőm látta is a gyerököt, amint elment elöttik. Egy piski gyerök volt, az esküvő meg Kémösön volt, mert a Margitka odavaló lány. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)

Szerelmi varázslást old beszéddel és öntéssel

529. Nővéremet, (Leonárd Lajosné 26 éves) 18 éves korában megrontották. Udvarolt neki egy fiú, de ő nem szerette, a szüleink is ellenezték. A fiú szülei, pedig azon voltak, hogy megszerezzék a nővéremet. Egyszer meghívták magukhoz. Bort adtak neki, amibe belekevertek valamit, hogy nővéremet hozzákössék a fiúkhöz, meg is babonázták, mert beleszeretett. Amikor szüleink eltiltották tőle, súlyosan megbetegedett. Én elmentem Pécsre a javashoz a Szigeti útra, az meg is mondta, hogy a betegség oka a „bor” és hívta a hugomat. El is vittük, megöntötte, meg is gyógyult, megutálta a fiút, rá sem tud nézni azóta sem. (Sellye, Danku Miklósné, 1944.)

Megbetegítést javít öntéssel, gőzöléssel

530. Az uramat, mikor kisgyerök vót, megrontották a lábával. Napamék elvitték Kórósra a javashoz. A javas megöntötte, azt mondta, meg fog gyógyulni. — Amikor éjjel hazafelé jöttek, a temetőnél kutyák támadták meg őket, nagyon sokan voltak, majd lerágták az uramat a kocsiról. Nagyon megijedtek, úgy megfuttatták a lovakat, hogy mire hazaértek, merő hab volt mindegyik. — Valami rossz szellemek voltak azok a kutyák, mások nem lehettek. (Sellye, Göndör Józsefné, 1898.)
531. Szegény ipam volt beteg, el is mentem a fiveshöz Szalántára. Azt mondi, hogy ad ű nekünk valamit, ami használ. Mondta, hogy hozzunk három pajtából szalmahulladékot, három favágítóról forgácsot, és még valamit, de nem emlékszőm ám már rá — azt főzzük össze, és gőzöljük meg benne, de a fejét ne takarjuk le. Valamennyire használt, de nem nagyon. — Szegény uram katona volt, mikor vittük vissza Pécsre — tizönnégyben volt — visszafelé bementünk a javashoz Szalántára, az akkor is mondta, hogy a maga ipát nagyon megrontották. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)
532. Hidvégben is veszőtt egy fiatal menyecske, az ura elment Szalántára a javashoz, hogy segítsön rajtik. Az adott is valamit, és azt mondta, hogy ezt hazáig nem szabad kibontani, ha hazaért azonnyomban fütse bé a kemencét, dobja belé. Űgy is tevött, de nagyon pittögött-pattogott. Azt is mondta a fives, hogy a kertjűkben a körösztyalogúton ásson föl valamit, amit talál, azt is dobja bele a kemencébe, bele is dobta, az is nagyon pattogott. Meg is gyógyult az asszony. Annak nem a lábanyomát vették föl, de valami boszorkányságot csináltak vele. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Gyermeksírást valaminek az elásásával

533. Mikor az én fiam kicsi vót, egyre sírt. Besenciben vót egy asszony, aki gyógyétott, Kovácsnénak hitták, a kisfiam mindig sírt, a felségőm elvitte ehhol az asszonyhó. Száraz dógot tövött az edénybe, aszt azt mondta, ha kinyilik, meggyógyul, ha nem, meghal. Vizet öntött rája. Az a valami kinyilt. Nem emlékszők má, mi vót az, pedig akkor monta jám. Hazahozta. Űtközben nem vót szabad szólni sönkihól. Termőfa tüjibe köllött elásni. Az asszony el is ásta, meggyógyélt a gyerök. (Vajszó, Müller János, 1897.)
534. Besenciben én is voltam a javosnál, a fiam nagyon rossz volt, hat hónapig állandóan sírt, de nem használt, amit adott. (Drávacsehi, Fábían Ödönné, 1905.)

Szerelmet köt

Megétetéssel: pogácsával, amibe hatóanyagot tesz

535. Besenciben is vót fives. Ha valakit nem engedtek, hogy elvögye, akkor elmentek

ehhöl Besencibe, ez tevött valamit a pogácsába, attul felé hajlott. Hogy mit, azt má én nem tudom. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

536. Az én uram is az első feleségétü elvát, egy évig is külön étek. Elmentek a szalontai javashó, az adott pogácsát, abba valamit tevött, az összehozta úket, újra összeke-rültek. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

Megétetésre tanácsot ad: halott koponyájából tört porral, emberi váladékkal

537. (A boszorkányokról mit hallott?)

– Hát vótak ilyen javasasszonyok, boszorkányok. Ezöket szokták boszorkánynak mondani, ezöket a javasokat, akik má, nem tudom én, hogy má szoktak úgy kezel-ni is valakit, de rontani is tudtak. Megrontották, ha valami nem tetszött nekik, nem tudom, má nem emlékszők rá, csak hallottam az öregöktül. Hát ilyen előfordult, hogy nem tudom én, valamit akartak beadni valakinek, hogy szeresse az illetöt, ak-kor elmentek a javashó, hogy adjon valamit. Akkor hát az adott, vagy mondott valamit, hogy a zsebkendőjibe, vagy hát valamit megetettek vele, és akkor hát nem tudott többet szabadulni a lánytú. (Kemse, Somogyi Gyuláné, 1898.)

538. 1968-ban elmentem Sellyére Czakó Jánosné javasasszonyhoz. Panaszkodtam, hogy a férjem mást szeret. Azt tanácsolta, hogy ételébe keverjek pár csöppet a menstru-ációs véremből, akkor visszatér hozzám. Ha ez nem használ, szerezzek temetőből egy kis darab koponyacsontot, azt törjem meg mozsárban, és ezt a port, úgy, hogy ne vegye észre, szórjam hátulról a hajára. Jó, ha a lábnyomába is szórok. Így többé el nem tud hagyni. (Sellye, Zentai Tünde)

Az állatrontást „megtéríti”

Megmondja, hogy az istállóban hol van rontás (tárgyak, csecsemő-, állattetem, stb.) letéve. Azt el kell égetni, a rontó megjelenik, megsérül

539. Nekünk nagyon sok jószágunk megdöglött, akármilyen szép csikót vettünk, meg-döglött. Az állatorvos is azt mondta, hogy ez már nem istentől van. Akkor elmen-tünk a javashó Szalántára, az már mindent tudott, hogy mi történt. Mondta, hogy a jászol alá mélyen nagyon sok piszkosság van leásva, ő majd azt kiássa, de nem mentünk el érte, így később megint dögleni kezdtek a jószágok. Éppen új istállót építettünk, a Pista bácsi, a javas megmondta, hogy oda addig egy jószágot se kös-sünk be, míg őt ki nem hívjuk. De mi el is felejtettük, meg messze is volt, hát nem hívtuk ki. Igaza lett, megint nagyon dögleni kezdett a jószág. Akkor kihívtuk, el-hoztuk kocsival. Bement az istállóba, parázsra valamilyen port tett, azzal megfűs-tölte a jószágot, az használt. A jászol alatt meg rossz rongyok voltak elásva hitvány fazekakba, a szomszédasszonyunk ásta el, a javas megmondta.

Előbb már elvontunk a szigetvári javashoz, de az nem tudott segíteni. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)

540. Az én uram a Darvas körösztyanyát mögverte egyszer, mögvasvellázta, mikor kivőtte a fundámentum alú a fekete tíkot. Mindön ló, mindön állat elpusztult. Elpusztultak a tehenek, vettek újat, azok is elpusztultak, a nenénk már állandóan rítt, hogy mi lesz velik. A nenénknél volt ez Fokon, de annak az ura olyan jámbor volt, azt az én uramat hitták át, az vőtte ki. — Ugye, mikor elyen nagy vót a baj, elmöntek a szalontai javoshoz, az mondta, hogy hová ájtak el valamit, azt ájják ki, és égessék el az udvaron, aki akkor odagyün, az tette, az csinyálta a bajt. Úgy is tettek, a nene ura kikocogtatta az istálló falában hátul, hogy oda valami van téve, de nem merte kivönni, átgüött, az én uramnak szólt, hogy vögye ki. Az uram ki is vőtte, egy fekete tík vót, de olyan fényös ám a tolla, mintha élő vóna, mintha akkor tötték vóna oda. Akkor fogták, tüzet raktak az udvarban, és elkezdték égetni. Egyszer csak gyün ám a Darvas körösztyanya, hogy:

— Mit égetnek keetök elyenkor?

— De mit ám? — mondta az uram, azzal fogta a vellát, és istenösen elrakta. Többet nem döglöttek az állatok. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)

541. Mikor mi edegyüttünk ebbe a helybe, hogy ezt a házat megvettük, ett volt valami, ami ártott a jószágnak. Öt süldöt hajtottunk ede, azok hamarosan rá megdöglöttek, de egytől egyi ám! Hogy mitől volt, mitől sem, azt nem tudtuk, csak gyanétottuk, mert ebben a házban sokmindön megörténödött. Ebben a házban megölték a Végiéket, azoké volt a ház, mielőtt mi megvettük. Dömös meg a Bakó hallották, hogy az ángyika kiabált, hogy jaj, jaj. Nem tudták meg, ki volt, mert kitört a háború és behívták az emböröket katonának. Azt mondik, hogy azért ölték meg őket, mert a bácsikám kijelentette, hogy nem adi a birtokot a rokonoknak, hanem a Kovácséknak, akik tartották őket, felesben művelték a birtokot. Állétólag a testvérjének az ura, aki Vajszlóban lakott, és ez a Benke ölte meg őket.

Azt is mondták, hogy van valami abba a disznóólba belétéve, azért döglöttek meg a süldök.

Elmentem a javoshoz Besencibe. A javos azt mondta, hogy az uram hányja le a disznóól pallásáról, ami ott van. Hát volt ott mindön. Csutaszár, alatta kóc, abba volt beletekerve egy „puha gyerök”. Nem messzire tölünk laktak a fiatal Molnárék, sok gyerököt elcsinyáltak, má csak azok lehettek! Lehányta az uram, azóta nem is döglöttek a disznók.

Ez igaz volt, csak hát mi nem tudtuk volna meg soha, hogy a kukoricaszár közt olyan van. — Hát valami rontás volt. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)

542. A szomszédban megrontották a marhákat, nem akartak bemenni az istállóba. Feketéék, mert náluk történt, elhozták a szalántai javast. A szalántai javas azt mondta Fekete bácsinak:

— Hozzál fiam hét határból, hét fekete vesszőt, hét szál kökönye vesszőt. — Fekete bácsi hozott is. A javas fogta és bement az istállóba. Azt mondta, hogy mindjárt jön az, aki megrontotta a marhákat, fekete macska képiben. Úgy is lett, nemsokára jött egy fekete macska és egyenesen ment bé az istállóba. De a fivesembör kiverte onnan a hét kökönevesszővel. Aztán meg azt mondta, hogy, aki volt a rontó, le fognak esni az ujjai. Le is estek, úgy tudták meg, hogy a komaasszonyuk volt a

rontó. Úgy rontott, hogy borsószalmát vitt be Feketéék istállójába és még a küszöb mellé leásott mindenféle rondaságot, kígyófejet, kölespolyvát, hagymahéjat, szárazbékát. Mondta a javos, hogy ezt el kell égetni, majd mikor ég, odamegy az asszony. Feketéék kiásták, lepedőbe kivitték a kertbe, vittek oda két lepedő szalmát és elégették. Ez igaz volt, én is láttam, már iskolás gyerek voltam. – Hát amikor elégették a borsószalmát, oda is jött a komaasszonyuk és megkérdezte:

– Jaj, mit csinálnak kendtek, égetik a borsószalmát?

– Ahogy égett a borsószalma, úgy potyogtak le az ujjai. Én is ismertem az asszonyt. (Drávafok, Nagy János, 1883.)

543. A tíkok nem kotyoltak, elmentem a javashoz Szalántára. Az azt mondta, hogy babona van elásva, azért nem kotyolnak. Úgy is volt, a cserép alá volt téve kapcászárba hamu, az volt a babona. Akkor azt is mondták, hogy hozzunk el a szomszédból három tojást, költessük ki, attól visszajön a haszon, de meg sem próbáltam, nem tartottam érdemesnek. (Veji, Punak Jánosné, 1888.)

544. Elmentek a mijkenek a javoshó Herendre, mert megdöglött kilenc lovunk is, muszáj vót elmenni. Azt mondta a javos, hogy tündérok lovaglik éjjel, azért döglenek. Igaz lehetett, mer tiszta habok vótak reggel. Adott nyilat, hogy ássuk a fundamentom alá, hogy akkor nem lovaglik többet. Meg azt is mondta, hogy a fundamentom alá elástak egy elcsinyát gyerököt, azt előbb ki kell ásni. Igaz is vót, úgy is tettünk mindönt, ahugyan megmondta, ez segétt, attú fogva nem döglöttek a lovak. Szalontára is mentek, de az nem használt, a herendi javos jobban értött a lovakhó, a szalontai inkább a baromfihó. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

Füstölővel, porral hárít. Alkalmazásukkor a rontó megjelenik

545. Hát valamikor vótak még eleyenök. Hát én emlékszők arra az időre, hogy vótak eleyenök, hogy kellött féni, hogy nem eresztötték bé, mikor borjastehén vót az izébe, még az én időmbe is vótak ezök, akkor nagyon kellött félni, hogy mögrontották a tehenet.

Nekünk is vót egy, azon vettem észre, hogy rúgott és többet – az olyan szeléd vót, a tehén – és mikor egyszer fejtem, elrúgott, többet nem lehetett aláüni, annyira mögbokrosodott. – Hát megjavút, mert elmöntünk akkor a javashó Sellyére, és az adott füstülőt, mögfüstötük. Édősanyám mönt el, a kötelibü meg a szőribü vágott le, azt vitte el. És akkor megfüstöték, és akkor így helyregyütt. És mindég azt mondik, hogy odamögy, az, aki mögronti, amikor elyent csinyának. Nálunk is odagyütt az az asszony, – hát az má régön möghalt, igön, igön öreg asszony vót. Azután irtóztunk is, mindég fétünk, hogy zártunk is az istállóajtót, hogy olyankor bé ne gyüjjön oda valaki. – Hát az elmén oda olyankor, mer akkor ugye úgy, ahogy hát ott csinyának valamit, hogy akkor őrajta az kisebzik, mert olyan seb van az ilyen, nem hal bele, csak őrá olyan sebök, – mer, ahogy az pattog, vagy ahogyan izél, akkor az ű lábát kiveri.

A homlokárú kellött szőrt vágni, meg a kötelét. – Van annak má tizönöt éve is. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

546. Nagyanyám meséte abba az időbe, nagymamám fejt, azt véröset fejt. A Ferenci Laciék szomszédjukba vót egy asszony, a Pandurék öregje, egyszer kért szómát tőlünk. – Vót egy piski asszony, aki meg tudta téréteni, ha valamit megrontottak. Minekünk is adott valami füstülőt, meg kellött a tehenet füstöni vele. Úgy is tettünk, akkor odagyütt az asszony, aki megrontotta, a Mári néni, azt ott hentörgőzött kijában a szómába. A piski asszony, aki megtérétötte, a Lobodáék rokonnya vót. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)
547. Édösanyám azt mondta, hogy nem lehet, nem lehet a tehenet fejni. El is mentek Besencibe a fiveshez, asszony volt, azt adott port, hogy főzzük meg, öntsük a küszöb alá az istállóban, meg azt mondta, hogy amikor azt öntjük, odajön az, aki megrontotta, de ne szóljunk hozzá, de ne is engedjük be. Úgy is tettünk, jött is, egy falusi embör volt, meg is mondom, ki, a Tóth Zsuzsi néni ura volt. Ez az asszony tudott szömvizet csinálni. Nem szóltunk hozzá, meg is javult a tehen, nem rúgott aztán, meg a teje sem volt vérös. (Drávacsehi, Fábián Ödönné, 1905.)
548. Amikor én még leány voltam, tőlünk a harmadik szomszédban lakott egy sánta öregasszony, az el tudta csinyálni az állatokat. Egyszer a két szomszédban döglöttek a malacok, elmentek a fiveshöl, az meg is mondta, hogy a szomszédjuk rontotta meg. Adott füstülőt, hát amikor az állatokat füstölték, az az asszony olyan kínban volt, hogy azt nem is lehet kimondani. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)
549. Horvátországban, Budákócon volt egy vak „javosembör”, édesapám elment hozzá egyszer, már azzal fogadta, hogy: Csak most jötték fiam? – már mindent tudott. Adott neki füstülőt, az használt a bajában, megjavult a tehene. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)
550. Ilyenök a régi világban lehettek, én most már hetvennégy éves elmulottam, de én ilyenöket nem láttam. Hát ugye eztet hallottam, ezt így mondták, mikor rúgött a tehenem, hogy megrontották. A Jóisten tuggya, hát hogy úgy rontották-e meg! Elmentem a fiveshöl, lám mondtam, mikor maga is kérdezte, hogy hova mentünk, a fűveshöl elmentem, adott olyan füstüllöt, megfüstöttem vele, akkor oda a jászol alá elástam. Hát bizony még azután is azér rúgott egy darabig, de osztán utóvégre hát elmúlt. Hogy hát attú-e vagy magátú elmúlt vóna már több időre? Hát, nem tudom. Szalántára mentünk, én nem tudom, hogy mi is vót a neve annak, de az ura él még. Megnősült, éppen Kémösrül egy asszont vivött el, hát má tán olyan két éve, mikor elvitte azt az asszont, a Hadar Julit. (Kovácskida, K. Szabó Jánosné, 1898.)
551. Nagyapámék elmentek a besenci javashoz, mert a tehennek elapadt a teje. Adott is az valami füstüllöt, megfüstöltük vele, azt jó lett. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)
552. A szomszédunk is elment a javashó, hogy döglenek a tyúkok. A javas adott valami füstülőt, mind megdöglöttek tüle, reggelre az összes tyúk lepotyogott a fárú. (Kémes, Fitos Lajosné, 1896.)

A tejhasznót visszahozza: a rossz tejet tűzbe önteti, éles tárggyal szurkáltatja

553. Nekünk is megrontották a tehenünket. Volt akkoriban egy javas Tótújfaluban, sokan jártak hozzá. Mi is elmentünk, elvittük a tehen kötelét, megöntötte és azt mondta:

– A rossz tejet öntsétek a tűzbe! – Úgy is tettünk, a véres tejet beleöntöttük a tűzbe, a tehen megjavult. Mondta a javas, hogy a rontó közel lakik hozzánk, a nevét nem mondta, de sejtettük, ki volt. Mondta a javas, hogy más nap eljön tejért, el is jött, de nem adtunk neki. A Szilvás Kata volt az, ő rontotta meg a tehenet. Kisgyerek voltam, mindig azt hallottam, hogy az boszorkány. (Drávafook, Nagy János, 1883.)

554. A tehenünk véres tejet adott, elmentem a Harácsek nénihez, aki Sellyén volt javas, már azzal fogadott:
 – Hát csak ilyen későn jöttél? De azért még segíthetek. Öntsétek a tejet a tűzbe és vágjátok sarlóval, ahogy csak bírjátok, akkor odajön az, aki megrontotta, majd dörömböl, hogy engedjétek be. Be ne engedjétek, ne is szóljatok hozzá, akárhogy rimánkodik! – Úgy is lett, eljött az asszony, nagyon jól ismertük, nem engedték be, nem is szóltunk hozzá, pedig sírt, rángatta a kaput, hogy engedjük bé. Meg is gyógyult a tehenünk, az asszony meg beteg lett, egy hónapig nyomta az ágyat. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)
555. Én még kisgyermek voltam, amikor megrontották a tehenünket. Nagyanyám elment Siklósra a javasasszonyhoz. Az adott valamilyen apró magokat és azt mondta, hogy fűtsük be a kemencét, amikor izzik, tegyük be az eke laposvasát, öntsük rá a legutoljára fejt véres tejet, szórjuk rá a magokat, akkor megjelenik az asszony, aki elvette a tej hasznát, de nem szabad sem beengedni, sem hozzá szólni, mert akkor hiába volt az egész, nem javul meg a tehen. Így is tettünk, bezártuk a kaput, rövidesen meg is jelent a harmadik szomszédasszonyunk, kiabált, hogy engedjük be.
 – Nagyanyám hirtelen mérgű asszony volt, nem bírta megállni, beengedte, elmondta mindennek, hát bizony nagyapámmal meg is verték. Nem is gyógyult meg a tehen, el kellett adni. Én nem hiszek a babonaságban, de itt kellett lenni valaminek, lám megjelent az asszony. (Szaporca, Pál Lajos, 1894.)
556. A szomszédasszony megirigyelte jóltejelő tehenünket, elvette a tej hasznát. Elmentünk Szalántára a javashoz, vittünk a tehen szőréből, azt mondta:
 – Süssél lányom kenyeret, fűtsd bé a kemencét, öntsd bele az összes rossz tejet, amit csak ki tudsz fejni aznap. A pemetével terítsd szét, – a pemetét hátrafelé kellett a kemencébe bedugni, hogy visszaforduljon a baj –akkor oda megy hozzátok a rontóasszony, de ne szóljatok hozzá!
 Úgy is lett, nem is szóltunk hozzá, hiába könyörgött, visszajött a tej haszna, a szomszédasszony lába meg kipattogzott, egy élő seb lett. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
557. Ha véröset fejték a tehentől, mint hát esetleg most is van ugye, mikor megcsipi a bogár, akkor azt mondták, no, mögrontották. Akkor mentek a javashoz. Akkor a javas elkért sok pénzt, sok vagyont, még meggyógyította, de az sem használt. No hát erről sem tudok többet. (Kákcics, Margit Péterné, 1886.)
558. Olyan is volt, hogy megrontották a tehenet, akkor elmöntenek a javashoz, az segétőt rajta. (Vejeti, Punak Jánosné, 1888.)

A tejet megoldja: a tehén vizeletének helyét vasvillával szürkáltatja. A rontó megjelenik, mert őt éri

559. Amikor a tehén megjött a mezőről, mikor fejni kezdtük, elkezdett pisálni, rügött, akkor már nem jó vót. — A javas azt mondta, hogy, ha a tehén fejésnél pisál, csak szurkáljuk vasvillával a helyet, ahová pisál, majd meglátjuk, milyen beteg lesz az asszony, aki megrontotta. Úgy is lett, az ágyból sem tudott felkelni. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)

A rontó személyt csak megidézni tudja, mert annak nagyobb a hatalma

560. Az ángyom panaszkodott a javas nagybátyjának, hogy rüg a tehén, megrontották, nem akarja leadni a tejét. A javas meg azt mondta, hogy:
— A szomszédasszonynak nagyobb tudománya van, mint nekem, ha az rontotta meg, nem tudok mit csinálni ellene, annyit megtehetek, hogy ha valóban ő rontotta meg, akkor meg fog nálatok jelenni. Mikor aztán a szomszédasszony eljött, a nagyapám villával le akarta verni a derekát, erre az azt mondta, van őneki elég teje, minek rontana ő. (Kémes, Molnár Gyuláné, 1895.)

Valamilyen tárgyat (szitát, bögrét) vetet alku nélkül, és elhelyezteti az istállóba

561. Sok lovunk megdöglött, és azt mondta, hogy elmegy javasasszonhó Besencibe. El is ment, és azt mondta, hogy Márikám, ha meg tudod azt csinálni, hogy amit én mondok, akkor használ, de ha nem akkor jába. Elment, aszonta, hogy igön nagy baj van, mer a szomszédban van a boszorkány. Itt a szomszédban, ez a szomszéd. De az olyan régi öregök vótak. Futó Zsófi vót a neve. És azt mondta, hogy elmész sóért a vásárra. Oda is vissza is senkihöl ne szójjál, hanem ha még a vásárban is, ha megvöszöd a szitát, hogy szitát kellött venni, hátha még drágább is, és azt mongya az a vövő, hogy te több pénzt adtál, te ne szólj arra se sömmit, csak hozzad szépön a szitát. Na és ha meggyűjj, az istállóba így az ajtó fölé kellött fölakasztani a szitát, és azon jártak be a lovak, így a szita alatt. Aszonta, akkor az többet, és meg is változott, nem is döglött meg többet a lovunk. És mikor én még idejöttem, 37-ben, még akkor is a szita fönn vót az istállóba, és megváltozott, nem lött azután, nem döglött meg a ló.

(Honnan tudták, hogy a szomszédasszony boszorkány?)

— A Kovácsné, a, na a besenci mondta. A szomszédba van. Mer aszondi, az tehozátok mindég mén ásóér, velláér, restáér, az semmit nem kér. Azt mondta a mama is, hogy az a világon semmit nem kért, csak ment mindönhová és vitte el. Azt mondta, ez igön nagy baj, és ezt, aszondi, ezt nem szabad megengedni. Azt is mondta ám, mit csinát akkor nekije, és azután azt többet, harag is vót, mer akkor oszt eltították innen. Mer közös vót ez a kút, itten akkor elkerítették. De azt má nem, arra má nem emlékszők, hijába mondanám, arra nem emlékszők, hogy mit mondott. (Csányosró, Géczi Lajosné, 1915.)

562. Egyszer a gyángyi mondta, hogy megrontották a tehenét. El is mentek a javashoz, az azt mondta, hogy vegyenek egy bögrét, de ne kérdezzék meg, hogy mennyibe kerül, azt ájják el a jászol alá, az majd használ. De nem használt, el kellett adni a tehenet. (Vejtí, Kamu Péterné, 1888.)

Jászol alá szemvizet öntet

563. Nagyanyám tehenét megrontották, elmentek Cserdibe a javashoz, a tehén farkából vitték szőrt. A javas ebből megállapította, hogy rontás miatt rossz a tehén. Adott szemvizet és azt mondta, öntsék a jászol alá egy kis lyukba, akkor megjavul a tehén. Úgy is lett. (Sellye, Göndör Józsefné, 1898.)

Tyúkvész ellen fészükbe temetői földet tetet

564. Nagyanyám is odavót, meg a Pandur körösztyanyám is Szalontára a fiveshő, mert döglöttek a tíkok. A fives azt mondta, hogy hozzanak hajnalban a temetőből földet, tegyék a tíkok fészükbe, akkor nem is hullanak, meg jól fognak tojni, de nagymám nem tette meg. Egyik szomszédasszony meg mindig kért valakitű újholdkor gyűjtést, annak mindig tojtak a tíkok, de nekünk nem. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)

A javashoz étlen-szomjan kell menni és szótlánul hazajönni

565. Ács Dávidné mesélte, hogy megbabonálták a tyúkjait, nem tojtak. Elmentek Szalontára a javashoz. Azt mondják, étlen-szomjan jó menni, hát nem is ettek, nem is ittak. A javas valamilyen könyvből olvasott nekik, imádkozott, de nem értették, mit. Azt mondta, hogy nem szabad addig tojást kiadni a házból, amíg nem ültettek, most pedig menjenek haza, útközben ne szóljanak egy szót sem, ne egyenek, ne igyanak. De amikor a szőlőhegyre értek, megpihentek, odajött egy ismerős, megszólította őket, ők pedig válaszoltak. Mivel megszegették a tilalmat, a tyúkok nem tojtak azután sem. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)

Gyógyít

Kenőccsel, fürdővel, gyógyfüvekkel

566. A szigeti főorvos, a Rapsányi is elment a szigeti javashoz, a Mari nénihez. A felesége nagyon beteg volt, de nem használt neki semmilyen orvosság, semmilyen orvos, pedig mindönhová elvitték. Akkor a Rapsányi elment Mari nénihez, hogy segítsön

a feleségén. A Mari néni már nagyon öreg volt, azt mondta, hogy ű szívesen segítene, de nem teheti. — Statárium volt akkor, az elyen javosokat kuruzslónak neveztek, és megtiltották nekik, hogy gyógyétsanak. — Neki már csak napjai, hónapjai vannak hátra, azt szeretné nyugodtan leélni. De az orvos mondta neki, hogy ű megkérvényözi a minisztériumban, így aztán a Mari nénit elvitték hozzájuk, meg is gyógyétotta az asszonyt. (Markóc, Nagy Babud József, 1886.)

567. Az első feleségöm megbetegödött, elmentem Szalántára a javashoz, a Ferkó bácsihoz. Adott valami fekete kenyőcsőt — nagyon bűdös volt — de nem használt. (Dráwapalkonya, Dani József, 1886.)
568. A szalántai javos, a Ferkó bácsi a hűléses betegségeket fürdővel gyógyította, szénaporrt főzetett a vízbe, meg magvakat. (Dráwapalkonya, Kovács Dávid, 1893.)
569. Faragónak a felesége Tésenfán gyereket várt, nagyon beteg volt. Elment a javashó Szalontára. A javost Dallos Ferkónak hitták, adott valamit, abba kellett az asszonyt meggőzöni. Meg is tették, az segítött rajta. (Kémes, Fitos Lajosné, 1896.)
570. (Javashoz jártak?)

— Ahhol jártak.

(Hová?)

— Siklősba, Szalontára, mer ottan vót ilyen rőndös javos. Akkor édősanyám még a papáddal, na hová is mondta, erre be, hogy jártak? Besencibe!

Mikor az én uram, tudja, tűdőbajos vót, fiatal gyerők vót, 14 éves, mindönfelé vitték orvosokhol, ugye akkor nem volt olyan nagy orvosi tudomány. Oszt akkor mondták, hogy vigyék el ilyen javosasszonyhol. Azt Besencibe vitték el, ottan gyógyétotta az az asszon, de azt mondta az édősanyám, má az édősanyja neki, az én uramnak, hogy használt is neki az az orvosság, amit az rőndöt neki, az az asszon. Mer úgy, hogy meg is gyógyult, még a háborúba is vót, a 18-as háborúba, fogságban is vót. Akkor onnan került haza, Oroszországbú, úgyhogy akkor 38-ban halt meg idehaza. Azt azt mondta mindég szegény, mikor meggyűtt, hogy mikor ott vót Oroszországban, hogy a, az a micsoda levegő, a fenyő, fenyőfás erdőben vótak, és az a levegő használt neki legjobban, attú gyógyult meg.

(És a javas hogyan gyógyította?)

— Hát én azt ugyan nem tudom megmondani, mer akkor még nem vótam ett, csak úgy mondtá, hogy ami orvosságot az rőndöt nekije, az használt neki, az az orvosság. Hát osztán, hogy hogyan?

(Siklóson milyen javas volt?)

— Ott egy öregasszony volt. Az meg, azért vótunk oda, mer az én apósom, tuggya rossz embör vót, azt az anyósom, szegény ezvégett. Oszt akkor avval vótam, az anyósommal. Nem vót az részögös embör, mer nem részögös vót, hanem másképp ugye a családban nagyon goromba volt, goromba vót a családhol.

(Mit mondott a javas?)

— Hát azt mondtá, egy gatyáját meg egy ingét ide a ezébe ássunk el, a ház végihöl, a csurgásba, majd akkor megjavul. De nem javult az semmit, nem használt az semmit se. Avval vótam oda akkor szegény anyósommal. Ez úgy 23-ban vagy 24-ben vót.

(Az az asszony öntött?)

— Nem öntött, az csak úgy beszélt, idős asszon vót má az is akkor.

(Mosdóvizet nem csinált?)

– Nem csinát az semmit.

(Mi volt a neve?)

– Én nem tudom megmondani, még azt sem nagy hirtelen, hogy hol lakott. Nagyon, ugye hát régön vót, én ilyenre nem emlékszőm.

(És Szalántán?)

– Én oda nem vótam, csak úgy jártak hozzá sokan. A faluvégön lakott, az innenső faluvégön. Asszony vót, aki ottan jósót, de én nem tudom, hogy milyen vót az, csak így hallottam mástú, akik odavótak többen. (Kováchida, Ács Jánosné, 1902.)

Vakságot a szem kinyalogatásával

571. Volt egy család. Elment a férfi ki. Ilyen spediterkocsira raktak föl polyvát. Szalma, búzapolyvát, és jött egy forgósél, osztán telehordta szemit ezzel a polyvával, úgy, hogy nem látott egyik szemivel se. És hát azt mondták neki, hogy orvoshol nem mentek, hanem Szentmártonba, hogy má van a Szentmártonban ilyen jó asszony, aki ezt ki tudja nyalogatni, és akkor meggyógyul a szeme. El is mentek, és a szem, úgy nyalogatta ki a nyelvvel a szemit. Nem látott, a felesége vezette odáig. És azt mondta nekik, hogy siessenek ki a határbú. Tizenegy órakor indultak el onnét, siessenek ki a határbú, mer hogy a harangszó ne érje őket ott bent a határban, majd lesz utánik nagy dörömbölés, dörgés, villámlás, de ne nézzenek vissza, mer akkor megvakulnak. És azt állította az asszony, hogy, ők megfogadták, majdnem kibántotta őket a frász, amikor mentek, mer utánuk olyan dorombolás vót, dörgés meg mindön, és nem mertek visszanezni. Amikor kiértek a határbú, akkor látott a férje. Igaz-e, nem igaz-e, nem tudom. (Csányoszó, Jozip Péterné, 1914.)

A javas egyéb tudománya

Jósol

572. Valaki elvált az urától három hónap után. Elment Szalontára a javashoz, megkérdezte, hogy miért lett ez így. A javas azt mondta neki, hogy:
 – Hozd el lányom a férjed esküvői ingjét. – Az asszony úgy is tett. A fíves meg azt mondta neki:
 – A férjed vissza fog hívni, de ne menj, mert az anyósod elemészt! – Úgy is lett, az ura elment hozzá, rimánkodott, hogy menjen vissza, de ő nem ment, mert félt. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

„Látja”, mi történik az úton

573. Mikor egyszer az Ödön elment elment a javashoz Szalontára, a Ferkó bácsihoz, Turony felé elromlott a biciklije. Mikor odaért, a javas mondta neki:
– Tudtam ám, hogy elgyüsz, de ugye baj volt a biciklivel! – Hogy honnan tudta, nem tudom, de ilyenek voltak ezek a fivesök, sok mindent tudtak. (Drávacsehi, Fábián Ödönné, 1905.)

Ollóra függesztett rostával állapítja meg, ki a tolvaj

574. Szavában volt egy javas, aki mindenféle varázsláshoz értett. Tőle tanulta nagyanyám, hogyan lehet megállapítani, ki volt a tolvaj. Egy ollóra madzagot kötöttek, az ollót beleütötték a rosta kérégbe, és függesztve tartották, a károsodott sorban azokra gondolt, akiket „fájlalt” (gyanúsított), akinél megmozdult a szita, az volt a bűnös. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)

Tudja, kik a boszorkányok, és mekkora az erejük

575. A javasok elárulták néha, ki a boszorkány, tudták mert a maguk fajtáját csak ismerik. (Drávafok, Nagy János, 1883.)
576. Sokszor mondta a javas, hogy jaj, most már én segíteni nem tudok, mert erősebb javas rontotta meg, és azzal szembe én nem szállhatok. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)

Elősegíti az állatok eladását

577. A javas adott valamit, amit az istállóba kellett tenni az állatok fölé a gerendára, hogy jól el lehessen adni őket. Hogy már mi volt az, nem emlékszőm. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)

HALOTTLÁTÓ

Ceruzája ír a halottakról, aztán ő fölolvassa

578. Egy öregasszony, az, mikor vót a háború, az utolsó háború, az megmondta mindönkinek, hogy a férje hun halt meg, mikor halt meg, meddig él, meg akármelliknek megmondta. Most ebben az utolsó háborúban.
(Mi volt a neve?)
– Hát annak a neve, a lánya él, Keserüék vótak ezök, de az öregasszony meghalt

már. Megmondta, vót neki ceruzája, mondta neki, idehallgasson, mondja meg az én vöm hol van, akkor elkezdött írni, irkált. Mikor leírta, akkor aszonta, a maga vője, aszongya, mast nem is tudom, milyen izébe mondta, Székesfehérváron, Székesfehérvárat mondta, ott vannak a, ahová most magával bementem ebbe a szomszédba, annak az édosapját ott, ott megbolondult, onnan, két embör megfogta és elvitték a Dunába, beledobták. Belédobták. Megbolondult, sokat kiabált: „Mögyök haza metszeni a szőlőt, mer má mindönki kimetszötte, csak én nem metszöttem ki!” Mondták neki, János bácsi legyön csöndesben, mert van itt aszongyák, két – háromezör embör egy rakáson, be vótak a börtönbe zárval, az én uram is ott vót szegény, kulákoknak mondták, hogy kulákok, oszt elvitték üket, pejig nem vótak ám ku, ez kulák vót, mer ennek vót itten valami ötven hold földje, tanya, vót neki asztán nagy pincéje meg vót is a faluvégön vót nagy háza, ez a háza, ahun most lakik, ez az öregannyájé vót, csak idegyüttek, az üvét eladta, osztán hát akkor szegény rosszul vót, összevissza beszélt mindönt, aszongya a vöm, mikor má nem állhatták, kiabált, rosszul vót, akkor oszt mögfogta két embör, vitték a rendőrségre, asztán elvitték a Dunába, elevenyön belevették a Dunába. Az egy olyan bolond vót szegény. Mindég haza vót az esze. Vót neki két gyeröke, meg Pécsön van egy néma lánya, néma, nem tud beszélni se, meg süket is, nem is hall, aztán olyan embör vette el Pécsön, milyen új milyen, néma is meg süket is, olyan vötte el. (Kovácsida, Tóth Ferencné, 1890.)

579. Diósvizlón volt egy látóasszony. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)

580. Viszlón volt egy asszony, nagy tudománya volt, az olyanokat meglátott, hogy most már sokan el sem hiszik. De akkor sokan jártak hozzá, azt beszéték, akik ott voltak, hogy igaz volt. A háború alatt soknak megmondta, hogy él-e a hozzátartozója a fronton. (Szaporca, Pál Lajos, 1894.)

V.ö. Halottidézés

KÁRTYAVETŐ

581. Söllén volt egy kártyavető, az saját magának kivetötte, hogy három hónap és két nap múlva meghal, úgy is lett. Nagy tudása volt neki, mindönkinek meg tudta mondani az igazat. – A halála előtt azt mondta a testvérjének, hogy legjobb, ha azt a kártyát nem mozdítják el a helyéről, a testvére nem is vette át a tudományát. (Markóc, Nagy Babud Józsefné, 1886.)

IV.

**Szemelvények
a MINDENNAPI ÉLET HIEDELMEIBŐL**

SERKENTÉS

Szüléssel, kisgyermekkel kapcsolatos cselekvések

- 582.⁺ Amikor esküvő után a fiatal pár hazatér a házba, a menyasszony elé „bekérése” után vizes vödört állítottak, hogy azt rúgja föl, így könnyebb lesz majd a szülése. (Rádfalva, Babos Jánosné, 1873.)
- 583.⁺ A lakodalmi vacsorára az ételek fölhordását a szakácsnő vagy a vőfély úgy kezdi, hogy egy üres cseréptálat hoz, és azt földre ejti, hogy törjön darabokra. Azért teszik ezt, hogy könnyebben babázzon majd az új asszony. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
- 584.⁺ Már amikor a menyasszonyt viszik a háztól, a legények megemelték, megzökkenették a kocsii egyik oldalát, hogy majd könnyebben szüljön a jövendőbeli anya. (Rádfalva, Ács Dávidné, 1871.)
- 585.⁺ Este a menyasszony ölébe a vendégseregéből a legszebb gyermeket ültetik, hogy arra formázzon majd az eljövendő. (Rádfalva, Kovács Sándorné, 1896.)
- 586.⁺ Amikor az új asszonyt bevezetik a házba, a konyhában először föl kell néznie a kéménybe, hogy szép fekete szemű legyen a gyermeke. (Rádfalva, Borissza Jánosné, 1897.)
- 587.⁺ Amikor a gyermek megszületik, bundára vagy subára kell fektetni, hogy szép göndör, hullámos legyen a haja. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1875.)
- 588.⁺ Minden jóra való anya tudta, hogy egy esztendőig nem szabad a csecsemő haját levágni. Az első haját holdtöltéssel kellett levágni. De nem volt ám szabad a szemétre szórni! A lányét a kerékvágóba kellett fektetni, hogy a haja olyan hosszúra nőjjön. (Szaporca, Végi József, 1892.)
589. Mikor az anya először érzi meg, hogy megmozdult benne a magzat, menjen el három özvegy asszonyhoz, kérjen mindeniktől pelenkának valót, akiknek az ablakon át kell kiadni. Szülés után először az ilyen pelenkába kell csavarni a gyereket, akkor megmarad. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)

A föld és a haszonnövények termékenységének biztosítása

590. Munka után leültek egy-két percre a föld végébe, hogy „ne vigyék a föld terhit”. (Rádfalva, Borissza Jánosné, 1897.)
591. Ha búza alá mentek szántani, a szántónak kolbászt adtak ennivalóul. Akkor kalásza lesz a búzának, amekkora a kolbász. A kolbászt erre a célra tartogatták is, azon voltak, hogy búzavetésre maradjon. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)
592. Az asszony, aki vetette a lent, vetés után a föld négy sarkára vizelt, hogy a mag jól kikeljen. (Rádfalva, Szekeres Pál, 1922.)
593. Mikor kisgyerek volt, kiment a nagymamájával a mezőre. A len már egy-két ujjnyi magas volt. Látta, hogy a nagymama nagy léptekkel, szélteben-hosszában végigjárta

- a lenföldet. Mikor visszajött hozzá, megkérdezte:
 – Nagyanya, mér járta kee össze-vissza a földet?
 – Mér, mér? Hadd lásson p.. át, attu jobban nyöl. (Rádfalva, Szekeres Pál, 1922.)
594. Hogy a somtök cifrább legyen, lábujj közé kell fogni a magot, és úgy ültetni a földbe. (Rádfalva, B. Kovács Sándor, 1917.)
595. Ha azt akarták, hogy a lopótöknek hosszúra nőjön a szára, jó borszívó legyen belőle, vetéskor a magot a kapanyélen kellett lecsúsztatni. (Rádfalva, Szekeres Pál, 1922.)
- 596.⁺ Akinek gyenge vetése van, az Szent György napján éjfélkor menjen ki a mezőre egy lepedővel, és ahol szép vetést talál, azon húzza végig maga után a lepedőt, rá a saját vetésére, hogy a harmatot rávigye, akkor szép lesz a gabonája. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1875.)
597. Szent György hajnalán elmentek ki a búzába, vittek lepedőt, meg ilyen főtt fazekat, mert abban az időben ilyen korpás élesztővel sütöttek kenyeret, mindön parasztháznál. A lepedőt végighúzták a harmatos búzán, a harmatot mindig belecsavarták a főtt fazékba, hazavitték, ebben főzték az élesztőt egész évre. A Szent György napi harmattól szaporább lett a kenyér. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)
598. Az öregeink, az én nagyanyám is meg anyám is karácsony este imádság tájban minden fát megráztak, hogy teremjen. Azt hittük, hogy amelyiket nem rázzuk meg, az nem terem következő esztendőben. (Adorjás, Simon Lajosné, 1897.)
- 599.⁺ Karácsony este harangozáskor meg kell rázni a gyümölcsfákat, akkor bőven teremnek. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1875.)
600. Karácsony este imádság tájban minden fát megráztak, hogy teremjen, amelyiket nem rázták meg, az nem termett. (Adorjás, Balázs János, 1896.)
601. Karácsony estén az asztalterítőről összesöpörték a morzsát és elszórták a kert négy sarkába, azért, hogy ne peperjék ki a tyúkok a veteményt. (Adorjás, Balázs János, 1896.)
- 602.⁺ Szőlőt metszeni csak újholddal jó, mert csak akkor lesz bő a termés. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1875.)
603. Fogyóval (holddal) jó meszelni, hagymát, magokat vetni. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

Az állatok termékenységének elősegítése

604. Borjazás után a tehénnel meg kell etetni a mássát, hogy jó tejelő legyen. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
605. Borjazás után az első fejséből a tejet a tehénnel itattuk meg, hogy jobb tejelő legyen. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
606. Akkor azt is hallottam, mikor harmatot szedtek. Hogy izé, kimöntek a mezőbe, oszt szedték a harmatot, hogy több teje legyen a tehenének. Hogy avval izéte, orvosóta. (Kovácsida, Géczi Józsefné, 1894.)

607. Abban az időben, akinek eladták vagy elvitték, nem is volt fölös a teje, hanem az, aki értött ehhez, annak sok teje vót, meg további ilyenök vótak abba az időbe. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)
608. Ha azt akarták, hogy kakas keljen ki a tojásból, fiúnak kellett elültetni. Ki kellett gombolnia az inge gallérját, kézelőjeit. Amint egyenként rakta a fészekbe, minden tojásnál kellett mondania: „kakas legyen”. (Rádfalva, Kamu Lajos, 1919.)
- 609.* A régi öregek Luca napján korán reggel bementek a tyúkólba, de háttal, és mondogatták, hogy „fele tyúkom, tojjál, fele tyúkom, kotyójjal”. Azért csinálták, hogy tyúkaik sokat tojjanak és sok kotlósuk legyen. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1875.)
610. Lucakor vagy karácsony este a gazdasszonynak kell legutóbb fölkelni az asztaltól, hogy a kotló ne hagyja el a csibéket korán. Ha mindenki fölkel, ő csak üjjön ott, hogy a kotló is jól üjje a tojást. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

TILALMAK

A jeles napokhoz fűződő tilalmak

Nagypéntek

- 611.* Nagypénteken addig nem jó tüzet rakni, amíg a szomszéd kéménye nem füstöl. Aki előbb rak tüzet, annál sok bogár és féreg lesz. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1895.)

Áldozócsütörtök (a húsvét utáni negyvenedik nap)

612. Áldozóhéten áldozócsütörtök hetében nem szabad súlykolni a ruhát, mert jégverés lesz. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)

Szent Iván napja (június 24.)

- 613.* Amelyik anyának meghal kisgyermeké, annak Szent Iván nap (június 24.) előtt nem szabad almát ennie, mert megeszi a mennyországban lévő gyermeke aranyalmáját. (Rádfalva, Bonyár Józsefné, 1870.)

Margit napja (június 10.)

Illés napja (július 20.)

614. Kápolnán, mikor ott dolgoztunk, Illés napján, gyütt egy fölő, akkor azt mondi egy embör, hogy akin olyan ruha van, amit Illés vagy Margit napján varrt, vesse le azonnyomban, ne szégyellje magát. Volt egy csányoszrói zsidólány köztünk, az azt

mondta, hogy ma varrta a ruháját, ami rajta van, rászóltak, hogy vesse le, először nem akarta, de aztán mégis levetette. Az embőr meg egy hosszú rúd végére tette a szoknyát, és fölrakta a galagonya bokorra. Ahogy föltette, azonnyomban belecsapott a villám, ha a lány nem veti le, akkor meghalt volna. De a szoknya úgy ellett, hogy senki sem látta. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Halottak napja (november 2.)

615.⁺ Halottak hetében, (azaz halottak napja hetében) nem jó káposztát savanyítani, mert elrothad. (Adorjás, Cuni Julianna, 1879.)

Luca napja (december 13.)

616.⁺ Luca napján nem jó varrni, mert, aki ezen a napon varr, annak egész évben nem tojnak a tyúkjai. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1875.)

Karácsony

617. Karácsony este minden bórszerszámot leraktunk a földre, mert ha valamelyik állat szerszáma a falon maradt, az hamar megdőglött. (Adorjás, Balázs János, 1896.)

618. Karácsony este a lószerszámot leszedték a szögről, mert amelyik jószág szerszáma a szögön marad, az hamar megdőglük. (Adorjás, Balázs János, 1896.)

619.⁺ Karácsony este harangszókor le kell dobálni a lószerszámot a földre, hogy szerencse legyen a lovakhoz. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1875.)

Napszakokra és nevezetes helyekre vonatkozó tilalmak

Dél

620. Temetőben harangszókor nem jó lenni, mert megrontanak. (Drávacsehi, Olláry Kálmánné, 1894.)

621. Temetőben harangszókor nem jó lenni, mert megrontanak. (Nagycsány, Gömbölös János, 1903.)

Este

622.⁺ Nem jó a temetőben délben és este járni, mert megrontanak a gonoszok. (Adorjás, Fórizs Lajos, 1875.)

623. (Ha valaki harangszókor gyalogúton van, azzal mi történik?)
 – Aztat nem tudom. De temetőben, szokták mondani, hogy aki este temetőben jár, hogy azt mögrontik. Az úgy megbabonázik, megrontik, aki este jár a temetőben. Hát ilyeneket hallottam. (Csányoszró, Várad Józsefné, 1896.)
- 624.* Este, harangszó után nem jó tojást, tejet kiadni a háztól, mert elviszi a szerencsét. (Adorjás, Cuni Julianna, 1869.)
625. (Kik voltak a kísértetek?)
 – Nem tudom.
 (Nem mondták, hogy valakit megkísértettek?)
 – Hát csak azt, hogy vótak ugyebár ezök a boszorkányok, azt mondták. Meg azt mongya, hogy hát naplement után ne adjál ki tejet senkinek se, mert megrontják. De hogy ki ronti mög, ugyebár erről hang se vót. (Csányoszró, Farkas József, 1891.)

Keresztút

626. (A keresztútról mit tartottak?)
 – A keresztútról szintén olyan babonásféle dolgokat, dolog, talán még ma is, ma is vannak akik találkoztak a keresztúton különböző dolgokkal éjjel. Mer nem nappal, hanem éjszaka megy, akkor hát mindig ott valami meg szokott jelönni. (Micsoda?)
 – Hát vagy állat vagy macska, valami vagy férfi vagy nő alakban vagy valamilyen alakban valami meg szokott jelönni. (Kemse, Somogyi Gyula, 1892.)

A terhességhez fűződő tilalmak

627. Állapotos asszonynak nem szabad halottat néznie, mert sárga lesz a gyermeke. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
628. Állapotos vagy tisztulós asszony nem tarthatta keresztvíz alá a gyermeket, mert akkor az ótvaros lesz. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)

A földműveléssel, háztartással kapcsolatos tilalmak

629. Nem szabad a gabonából, magvakból addig kiadni, míg magunk el nem vetőztünk, mert odamegy a haszon. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)
630. Mákvetés közben nem szabad beszélgetni, mert kukacos lesz a termés. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)
631. Lánynak nem szabad a barázda fenekén kapálni, mert meghasasodik. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)

632. Ha élesztőt ad ki valaki a házból, megrontják. (Drávafok, Győr Zsófia, 1893.)
633. Ha valaki meghalt a családban, abban a hétben kellett párolni, mert különben hat hétig nem szabad. Hat hétre fakad fel a halott epéje, és zöld lesz a mosandó ruha. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
634. Mikor megtelt a hold, nem jó párolni. Bent ne érje a ruhát a párolóban a holdszakadás, mert szakad a ruha. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
635. Nem jó a pénztárcát üresen tartani, mert a boszorkányok megrontják. (Adorjás, Cuni Julianna, 1879.)

Az állatokkal kapcsolatos tabuk

636. Ha valaki piros hasú békát lát, nem szabad a száját nyitva hagyni, mert kipotyog a foga, megolvási a béka. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)
637. Aki lecsapja a fecske vagy gólya fészket, annak néma gyereke lesz. Györegy lecsapta a gólyafészket a templomról, a felesége terhes volt, az Isten a gyermekén bűnlötte meg, az némán született. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)
638. Tojánhéjat nem szabad a mezőn hagyni, mert belebújik a béka, s a héj eldobóját addig leli a hideg, míg a béka a tojánhéjban van. Ha mégis eldobná valaki a héjat, akkor törje össze, hogy a béka bele ne bujthasson. (Rádfalva, Szekeres Pálné, 1919.)

RONTÁS ÉS ELHÁRÍTÁS

Megelőzés

A gyermek védelme

639. Az én öreganyám is madzaggal kezemhez kötötte a pólját, a „szömeruhámba” három gerezd fokhagymát kötött, az ágyban és a bölcsőben állandóan benne volt a kés. A kisgyereket – engem is – minden este a csávás fölé tartotta, utánozta, hogy abból mosdatja. Belemártotta az ujját háromszor, háromszor végighúzta a gyermek homlokán és mind a háromszor azt mondta: „Aki megszarta, megnyalja!” Így lehetett a rontást elhárítani. Azelőtt minden öntőasszony ezzel kezdte „Aki megszarta, megnyalja!” (Sellye, Göndör Józsefné, 1898.)
- 640.* Az anyának nagyon résen kellett lennie, mert „valami rosszak” bejöttek a házba, és egy óvatlan pillanatban „eltávolították”, kicserélték a gyermeket. (Rádfalva, Kis-Kasza Józsefné, 1877.)
V.ö. Váltott gyermek
- 641.* Az egy év alatti kisgyermek körmét úgy kellett az anyának lerágnia, hogy tolvaj ne legyen. (Szaporca, Végi József, 1892.)

Az állatok védelme

642. Möghalt valaki, akkor az állakötőjét, akivel fölötötték az állát, azt összeszedték. Föltették egy szögre, hogy ahhoz senki ne nyúljon, nem szabad, még el nem rothad magában. Akkor a rostát vagy szitát odaakasztották a szögre, hogy a boszorkány be ne menjen megrontani a tehenet. (Kákics, Margit Péterné, 1886.)
643. Luca napkor a tyúkokat kötéllel bekerített részen etették, hogy el ne széledjenek, és ne tojjanak máshoz. (Szaporca, Hitre Lajos, 1900.)

A ház és föld védelme

644. A házunk küszöbe alá kukorica furkáló és bugylibicska volt beásva, hogy megőrizze a házat a rossztól. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
645. Éjszakára, hogy a boszorkány be ne tudjon jönni a házba, a kilincset megkötöttük gatyamadzaggal, a kulcslyukat bédugtuk fokhagymával. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)
- 646.* Meszelni újhollal jó, mert akkor nem lesznek rovarok. (Adorjás, Cuni Julianna, 1879.)
647. Luca napkor szurkot dobáltak a kapu elé rontás ellen. (Szaporca, Hitre Lajos, 1900.)
648. Ha valaki Luca napján elment valahová, szurkot dobtak utána. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)
649. Hallottam, hogy sokan Luca éjszakáján baronnalancot húztak végig a megyén, hogy meg ne rontsák a földjüket. (Kórós, Szojkó Julianna, 1901.)

Építőáldozat

650. Ha új házat építettek, akkor először állatnak köllött bemönni, vagy kutyának vagy macskának, mer az hal meg először. Ha embör alszik benne először, akkor az hal meg a családban legelőször. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)
651. Édősanyám aszt meséte, akkorába kijártak ezök a kódisosok. Tudomiséen, összeszedték a gyereköket. Az uccán, a faluvégin kicsalták a gyereköket, akkor ottan fővették a kocsira, evitték. Aszt má nem tudom, hogy mit mondott, hogy mit építettek, de gyerekvérrel köllött aszt. Nem tudom, mi vót, amit építettek. A gyereköket a közepibe beépítették, má hogy abba köllött befalazni a gyereköket. Többet errü nem tudok. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

Emberrontás

Szerelmi bosszúból fenyegető lényeket küldenek az emberre

652. Egy, egy embör vót itten a faluban, Bak Jánosnak hitták. És hát az, hogy má az olyan vót, hogy az éjjel látott ilyen sok embörök, hogy elibe mentek, meg mindön. És úgy elsínlődött úgy, hogy szóval olyan sovány lett, ugye a félelőmtül. Má, hogy annyira félt, hogy nem tudott éjjel alunni, és az annyira félt, hogy az elibe mindig úgy gyüttek olyan, hogyhát olyanok vótak, hát olyanok vótak, hogy má olyan nem jók, embörök. És bottal osztán fenyogették meg mindön. Szóval eztet mondták akkor, hogy eztet megrontották, hogy má úgy rontották meg. Osztán azok is a fűveshöl jártak, hogy gyógyítsák ki, de bizony nem gyógyította ki, nem gyógyította ki, hanem úgy sínlődött sokáig, meg is halt bele. Meg is halt. — És akkor aszt mondták, hogy má azok rontották meg, az a lány, na, hogy azok a lányék, hogy azok rontották meg ezt a gyerököt, — megnősült azután — csakhogy hát akkor lett olyan beteg, és akkor mindig így előtte éjjel embörök álltak bottal. Osztán hát mindig félt, hordozták ugye fűveshöl, még Herendre is, mer még Herendön is vót egy fűves. Hogy má azok rontották meg, mer nem engedték a szülei ennek a gyeröknek elvenni azt a lányt, és akkor azok a lányék, hogy má azok rontották meg eztet valahogyan. Fűveshöl jártak, és valamivel, ugye, megrontották. És akkor hogy má attú vót az, hogy előtte mindig megjelöntek ijedtségben vót, mindig képzelődött, vagy látott valamit. Hogy má attú lett beteg. Meg is halt. (Kovácskida, K. Szabó Jánosné, 1898.)

Mágikus cselekménnyel halált mímel, és okoz

653. Amikor a fiatal pár esküdött a templomban, egy rosszakarója felment a karba, ruháját felhúзва totyóta magát egy leterített zsákon. A zsákot éjjel a bástyán keresztül bedobta a lakodalmas udvarba. A fiatalasszony másfél év múlva meghalt. (Rádfalva, Borissza Jánosné, 1897.)

Átviteli mágiával:

a) hajára, ruhadarabjára rávizelnek

654. Attól fáj a kezem fiam, hogy megrontották. Én örököltem a házat meg a földet, azt volt egy másik, aki szerette volna megkapni az örökséget, hát azt ezért megrontott, hogy a rosszab egye ki a két szöme világát! Elvitt a gyalázatos a hajamból, a biklám kötőjéből egy darabot, a kendőmből egy rojtot, azt elásta egy csészében, és mindig rápisáltak, ezért nyomorodott meg a kezem. El is voltam Szigetvárra a javashoz, az meg is mondta, ki csinálta a bajt, adott kenőcsöt, de nem használt, mert én elmondtam, hogy ki rontott meg, pedig meghagyta, hogy ne mondjam senkinek. Azt még most is fáj a kezem. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
Lásd még: Javas

b) A lányomot fölveszik és fölteszik a füstre, haragból vagy lopás büntetéseként. Akié a nyom, elszárad

655. Kísszentmártonban voltam három hétig a nenémnél, ott hallottam, hogy az egyik asszony mondta, hogy nem tudta megállapítani, ki lopi a dinnyét. Fönvette a lányomát, ami ott maradt, föl kötötte a füstre, az asszony, aki volt, elszáradt. Akkor ez meg, – lá, aki beszélte – elment ahhoz, hogy mondja meg, hogy ű volt-e, mert föl kötötte a lányomát, ha megmondja, akkor leoldi. Az az asszony már nagyon oda volt, meg is mondta, hogy ű volt a tettes. Le is vötte a, oszt meg is gyógyélt az asszony.
Én is meg akartam próbálni ezzel a Julival, mert lopta a dinnyénket, de nem merem, mert féltem, hogy megver az Isten. (Drávapalkonya, Dani Józsefné, 1896.)
656. Valamikor sok dinnye volt, oszt ellopkodták a dinnyéket, akkor ami lányomot találtak, föl vették, és föl tették a füstre száradni. (Drávapalkonya, Dömös Jánosné, 1883.)
657. Ha valakinek felveszik egészben lapáttal a lányomát és felteszik a füstre, annak elszárad a lába. (Sellye, Csorsz Jánosné, 1885.)
658. Aki lopnak, lapáttal felvették a lányomát, föl tették a füstre, az illető elszáradt. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)
659. Ha valakire nagyon haragudtak, meg akarták rontani, föl vették lapáttal a lányomát, föl tették száradni a füstre, az illető fokozatosan elszáradt. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)
660. Ha valakinek a haragosa föl vette a lányomát és föl tette a füstre, akié a lányom volt, elszáradt. (Vejtí, Kamu Péterné, 1888.)
661. Ha valakinek fölveszik a lányomát lapáttal, egészben kellett fölvenni, és fölteszik a füstre, mondanak hozzá rontó szavakat, az nagyon megbetegszik, meg is halhat. (Sellye, Göndör Józsefné, 1898.)
662. Ha valakinek fölveszik a lányomát, és fölteszik a füstre, az elszárad. Bence Lotti zalátai lány volt, Rádba ment férjhez, az urának a szeretője föl vette a lányomát. Lotti érezte, hogy nem jól van, elment a javashoz, az megmondta neki, hogy a lányomát vették föl, adott neki valamit, meg is gyógyélt, de elváltak. (Lúzsok, Kun Istvánné, 1904.)

Mágikus tárgy: borsóval, bögrével, tollkoszorúval, kendővel . . .

663. Borsófélét kidobtak az útra, abba nem volt szabad belelépni, mert aki belelép, rá száll a betegség. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)
664. Éjfél és napkelte között borsót, lencsét cserépbögrében kell elvinni a keresztútra és ott kiönteni. Aki belelép, arra száll az elszórónak a betegsége. De aki észreveszi mielőtt belelépne, és rávizel, az visszahárítja a bajt az elkövetőre, sőt az még súlyosabb lesz. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
665. Meg mikor a testvéröm, a Panni elvát a Dornertű, összeállt a Dorner egy szaporcai menyecskevel. A Pannika ott lakott a Punakéknál, nem vótak jóban. A Punak mondta a Dorneréknek, hogy rontsák meg a Pannikát. A Pannika kabátja belésébe

belevarrtak a Dorner meg a szeretője hajából és a micsodájának a szőréből, ezzel akarták mögrontani. De a Punak valami végett megharagudott a Dornerra, és megmondta a Pannikának. A Pannika meg is taláta a bélésben azokat a rondaságokat, és belédobta a kemincébe. Azért csinyáta a szaporcai menyecske, hogy elválassza a Dornert, ezért elásott valamit a temető árkába, meg a bögrét is ezért ásta el a kertünkbe.

Az én szüleim, mikor ástak, találtak egy bögrét, abba vót egy tucat gombostű, meg rossz lakat. Azt béhozták, és fogdosták, én nem nyúltam hozzá, mondtam is, hogy ne fogdossák, de ki is sebzött a lábik, alig tudtak az ágyrú is leszállni. — Bakéktú kaptak kenőcsöt, az használt. Meg vót rontva a bögre, az a szaporcai menyecske ásta el vacsora tájban, — no, akivel a Dorner együtt élt. El is vette feleségül, de nem jól éltek. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

666. Koszorút fontak tollból, beletették annak a dunnájába, akit meg akartak rontani. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

667. A szomszédunkban egy kislány talált egy háromsarkos kendőt a kapufélfán. Rög-tön föl akarta kötni a fejére, ahogy fölemelte a kezét, úgy is maradt, mert megbénult. Rontás volt a kendőbe, rontással volt odatéve. A pécsi javasasszony gyógyította meg, ott tartotta magánál egy hétig, csak úgy tudta meggyógyítani. (Sellye, Danku Miklósné, 1944.)

Szerelmi varázslás: megétetéssel, halott állakötőjével, négylevelű lóherével

668. Az ipam beszélte azt Csányban, hogy az ű nagyobbik fia, mikor katona volt, belegabalyodott egy lányba. De mégis ott akarta hagyni, akkor az meg megétette. El is hozta magával a lányt, nagyon rossz házasság lett belőle. Pogácsába tettek a lány körméből, azt azzal étették meg. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

669. Borba, pálinkába tenni kell fehér folyást, ha az ura, vagy valaki férfi megissza, nem tud elváni az asszonytú, meg nem is veri meg soha sem. Én is tettem, nem is vert meg az uram. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

670. Ha a halott „állakötőjét” valakin háromszor végighúzzák, az meg nem teheti, hogy el ne menjen ahhoz, és ne szeresse azt, aki ezt vele tette. (Sellye, Nagy Sándorné, 1887.)

671.⁺ Az özvegy házastársa halotti állkötőjével meg tudja fogni párjául a kiszemeltet. Ha egyszer észrevétlenül hozzáérintette, az nem tud ellent mondani. (Rádfalva, Szekeres József, 1891.)

672. Négylevelű lóherével más szeretőjét sokan magukhoz tudták csalni. (Sámod, Bazsó Lajosné, 1896.)

673. Abba zidőbe hallottam ilyenöket. Hogyne! Még az anyám is elhitte az ilyenöket. Hogyne! még az is azt mondta, hogy amikor vót, hát ő, olyannal, hogyha valaki például hát, lány vagy fiú egymással, egymást szerették vóna, vagy mi, hogy osztán hogy hát nem tudta egymást elhanni, akkor azt mondta, hogy megtették neki, megtették, hogy muszáj neki, hogy valami földöntúli erővel állítólag. De hát, pedig ez nem így vót, ugye hát hogyha valaki valakibe beleszeretött, hát kéröm aztat persze nehezen hatta, vagy hagyhatta, még akkor is, ha az az illető nem viszonzta a sze-

relmét. De hát azt, ezt ugye abba az időben elhitték, mán jómagam is elhittem akkor. Ma már nem, természetös, nem hiszöm. Később, mikor az embör fölvilágosul, nem hiszi. Úgy hogy nem vagyok Isten ellenös, se vallás ellenös, de később, amikor hát ilyen tudományos könyvek is kezembe kerültek, még, kéröm szépen, a teremtés tanát is, kéröm, kétségbe vontam azután. Hogy hát mi úgy tanultuk, hogy Isten a világot hat napon át teremtötte, meg mi. Később aztán, ugye már azt olvastam, hogy a tudomány azt állítja, hogy nem tom én hosszú évmilliók után állt elő a föld, meg mi, meg jégkorszak vót ett meg középkorszak meg mindönféle. Úgy, hogy akkor hát má megingott a hitem, mongyuk meg őszintén. (Kemse, Nagy József, 1894.)

Szemmelverés – szemvízkészítés, ráolvasás

674. Ha gyermekfürdetéskor idegen jött a házhoz és az nem szólt semmit, csak nézte a gyermeket, akkor szem értott annak. A szemmelverést arról is megismerni, hogy zöld a gyermek széklete. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
675. A gyereket végigvittem az utcán, megverték szemmel, állandóan sírt, nem tudott megnyugodni. Anyám kinyalta a szemesarkát, akkor megnyugodott. Ez sokszor használt. (Sellye, Danku Miklósné, 1944.)
676. Nagypámnak a szöme értott. Aszongyák, akinek összeér így a szömöldöke, annak árt a szöme. Egy kis tesvéröm is abba halt bele, szömverésbe. És a nagypánk tényleg ilyen vót, nem nézhetött ránk. Ha mégis ránk nézött, és megártott, akkor édösanyám csak csináta a szömvizet. Avval csak meglocsúta azt az ágyat, ahová fekütt a kicsi, megmosta vele egy kicsit, és akkor elalutt. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)
677. Neköm mindön vasárnap kellött mosdóvíz, nagyon fogott a rontás, amikor a templomból hazagyüttem, mindég fájt a fejem, mert szöm értott. Akkor csináltam mosdóvizet, három szöm szurkot dobtam bele és háromszor mondtam:
„Kalap alá Istennek nevében,
Fékötő alá Istennek nevében,
Fiúnak Istennek nevében.” Utána mindég, hogy: „Én Istenöm, segít meg!” (Márkóc, Nagy Babud Józsefné, 1886.)
678. Aszondik, hogy mögvesztötték, mert sír a gyerök, akkor hamar egy lavorba vizet, kezdetlen vizet, akkor imádkozni, háromszor a miatyánkot elmondani, még húzi föl a vizet, föl a kútból, akkor bevinni, akkor szurkot belé, háromszor mondani:
– Aki leszart, nyaljon le! Akkor abban megmosdatták a gyerököt, megfürdött, nahát most meggyógyétt a gyerök, ha gyógyétt meg, ha nem, dehát ez jó. (Kákics, Margit Péterné, 1886.)
679. Ha szem értott a gyerekeknek, szömvizet vagy mosdóvizet csináltunk, általában valamelyik idősebb asszony. Pohárban friss vizet hoztunk a kútról, ebbe izzó paraszat dobtunk, közben a miatyánkot imádkoztuk. A vízzel megmostuk a gyermek fejét, szemét, arcát, kezét és a két karját. Ez használt. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)

680. „Szöm ártott néki”. Van, akinek olyan a szeme, hogy ha valakire rábámul, árt neki, beteg lesz. Ilyenkor szenesvizet csináltak, azzal gyógyították. Ráolvasások is voltak. (Nagycsány, Bonyár János, 1894.)
681. Sokan tudtak szömvizet csinálni, ilyen szömvizet csinálni, ugye, amit a gyerököknek szoktak, én is tudok. Úgy kell a kútrú vizet hozni, hogy nem kell szóni sönki-höz, kilenc szöm szurkot beletenni. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

Híres szemvízkészítők

682. Az én gyerökömet is megverték szömmel, a Tóth Samu. Elgyütt egyszer hozzánk, tehenet vevött tőlünk, aztán bégyütt a házba. Nem szólt sömmit a gyerökhöz, csak nízte. Azt mondik, annak árt a szöme, akinek a szömlődöke össze van növe, ennek is olyan vót, ha nízi a gyerököt, jobb, ha szól hozzá, akkor nem árt úgy a szöme, de ez nem szólt, csak nízte. A Laci Éva megöntötte, vittek a mosdóvízből a Tóth Samunak is, annak is mög kellett vele mosdózni, ez aztán használt. Én is csináltam mosdóvizet, kezdetlen vízből szoktunk, béhoztunk egy bögrében reggel, közben nem vót szabad szólni. Ebbe a vízbe három szöm parazsat dobtunk. Nem mindönkinek a szömvize volt egyformán jó, vót, akinek nagyobb tehetsége vót hozzá, olyan vót a Laci Éva is. Kisebb bajok ellen a magunké is használt. Ha beteg vót az állat, akkor is csináltunk mosdóvizet. (Markóc, Kovács Péterné, 1893.)
683. Csehiben volt egy asszony, aki tudott „mosdóvizet” csinálni. (Drávacsehi, Fábíán Ödönné, 1905.)
- 684.* A rontásnak kevésbé veszélyes formája volt a „megvesztés”. Előidézése nem is mindig rossz akaratból történt. Ugyanis egyik-másik embernek olyan a szeme, elsősorban nőnek, hogy ha valakire ránéz „megveszti” azt. Ha idegen jött a házhoz, amikor a kicsit fűröszötték, s nem szólt semmit a gyerekekhez, csak nézte, akkor szem ártott annak. A megvesztés gyógyítására leghatásosabb a „mosdóvíz”. A mosdóvizet rendszerint ahhoz értő öregasszonyok készítették. Kb. 65–70 évvel ezelőtt Gyűdön lakott egy híres mosdóvíz készítő asszony, negyedik-ötödik faluból is fölkeresték, ha a közeli-ek nem tudtak rajta segíteni. Azonban minden valamire való bábának is értenie kellett a mosdóvíz készítéséhez, de az öreg „szülíké” is el tudták készíteni. A kútról pohárban kezdetlen vizet hoztak. Ezt fölforralták. Volt, aki hideg vízzel készítette. Majd néhány imádságot mondtak (miatyánk, hiszekegy . . .), és égő „szurkot” /parazsat/ dobtak a vízbe. Aki csinálta, minden darabnál mondogatta: „Embör vesztötte mög, asszony vesztötte mög, gyerök vesztötte mög, lány vesztötte mög . . .). Amelyik mondásánál a vízbe vetett szurok „nagyon sirt” és alámerült, az volt a rontó, „szemvesztő”. A szemvízből egy kicsit megittak a beteggel, a többivel megmosták a fejét, szemét, arcát, majd a két karját, kezét. Vagy fürdővizébe öntötték. Ha tudták, hogy ki volt a szemvesztő, akkor először ahhoz vitték el a kezdetlen vizet, annak kellett benne megmosnia a szemét, de megdörzsölnie nem volt szabad. A mosdóvizet használat után olyan helyre kellett önteni, ahová nem vizelnek. (Rádfalva, Borissza Jánosné, 1876.)

685. Szömvizet csináltak. „Kezdetlen vizet” forraltak, amíg felforr, a miatyánkot és hiszekegyet imádkozták. Ekkor égő szurkot dobtak a vízbe, közben mondogatták: „Embör vesztötte meg, asszony vesztötte meg, gyerök vesztötte meg, lány vesztötte meg . . .” – utána sorolták a gyanúsítottakat. Amelyik vagy akinek az említésénél nagyon sírt és alámerült a szurok, az vesztötte meg. Az így elkészített „moszdóvízből” egy keveset megittak a gyerekekkel, a többiben megfürösztötték. Leginkább csak kisgyermekeknek csinálták.
- Ha tudták, hogy ki volt a „szemvesztő”, először ahhoz vitték el a kezdetlen vizet, annak meg kellett mosnia benne a szemét, – megdörzsölni nem volt szabad – azután készítették el a „moszdóvizet” belőle. A szemvizet gyógyítás után csak olyan helyre volt szabad kiönteni, ahová nem szoktak vizelni, ellenkező esetben valami rossz jött a házra.
- Szömvizet mindenki tudott csinálni, de nem egyformán jól. A jó mosdóvízkészítéshez messze falvakból is eljártak. Gyűdön volt egy nagyon híres asszony. (Rádfalva, Kamu Jánosné, 1884.)
686. A néném tudott csinálni szenes vizet. Mindig mondta, hogy tanuljam meg, de én nem tanultam, mert mikor valakit meggyógyított, utána mindig nagyon beteg volt. Úgy csinálta, hogy először letérdelt a házban a gerenda alá és imádkozott, utána vett egy tiszta új cserépbögrét, ebbe vizet tett, majd szurkot. Egy tálba háromféle fűvet, mindegyikből három szálat tett egymásra keresztbe, erre három villát fölfordítva, keresztbe, majd ráborította a bögre szurkos vizet. A bögréből a víz addig nem folyt ki, amíg a hiszekegyet el nem mondták. Ezzel a vízzel háromszor megmosta az állat, száját, orcáját. Meg tudta mondani, hogy ki verte meg szemmel. Azért gyógyult meg az állat, mert ő imádkozott. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)

Elhárítás bábuk úsztatásával

687. Egy asszonynak a gyermeke nem tudott elaludni. Gondolta, hogy valaki elvitte az álmát. Erre rongy darabokból kicsi babaformákat készített, de csak egész egyszerűen, úgy, hogy egy részét fejszerűre összecsomózta, egyébből a baba nem is állott. Ilyet csinált háromszor kilencet. Azután elment a patakra, beleállt a vízbe, vagy tíz lépéssel följebb a nagymama beleeresztette a vízbe a babákat. Hogy a víz forgatja-e és hogyan forgatja azokat, arról állapították meg a rontást. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)

Állatrontás

Az istálló megrontása csecsemőtetemmel, halott fürdővizével

688. Az istálló talpa alá halvaszületett gyermek hulláját ásták el, amire aztán elhullottak a jószágok. (Kémes, Ör Kovács Jánosné, 1895.)

689. Halott fürdővizét öntötték az istálló – isztörgye alá rontó szándékkal, amitől elhullott a jószág. (Kémes, Őr Kovács Jánosné, 1895.)

Tehénrontás disznófejjel

690. Hát bizony régen voltak ilyen rontások. Nálunk nem rontottak meg semmit, de egyszer disznófejet találtunk a fészkerben, szépen oda volt téve az istálló végébe, hogy megrontsák a tehenet, bizony nem jóbun tették azt oda. Át is vittünk mindjárt a szomszéd kertjébe, akiről gondoltuk, hogy odatette, nem is lett semmi baja a tehénnek, nem sikerült megrontani. (Drávafok, Győr János, 1898.)

A tej elvitele kapuoszlop megfaragásával, fejéssel

691. Van olyan asszony, aki elvissze a tehen hasznát, sokat beszéltek, de én nem hittem el. (Sósvertike, Naszvadi Józsefné, 1891.)
692. Azon a napon, amikor lőtt a kisbornyú, ha valaki idegen bément az istállóba, az nagy baj volt, mert elvette a tehen hasznát, a bornyú meg is döglött. (Nagycsány, Gömbölös Jánosné, 1903.)
693. No, mer hát beszéltek valamikor, hogy Szent György nap éjjelén, öö, nem is olyan nagyon régön vót. Hogy osztán hát mit gondót vele az a valaki! Hogy megfaragták a kapudúcot, hogy valahugyon a tehénnek a jó fejős-hasznát akarták elvinni. Vagy hát akkor vót olyan, aki hát talán el is vitte. No, hát, hogy így hitték, no. No. Így hitték. Meg ezt hallottam szegény nagyanyámtú, mer hát nem ilyen házik vót nekik, hanem szabadkémény, akkor a bográcns benne vót a kéményben, arra vót ráakasztva a bográcns, a vízmelegető bográcns, abban melegítették a vizet, ami hát kellett nekik mosogatáshol vagy mosáshol, oszt körülötte meg olyan cserépfazékba, cserépfazékba főztek. Hát osztán annyira rúgott a tehenik, annyira rúgott a tehenik, nem akarta leanni, meg mindönféle. No hát osztán elmönte a templomba, az én nagyanyám bezárkózott, bezárkózott. Hát valamikor igön beszéltek a szeletös pöpörcöt, szóval a füstöt szalonnát megsütve úgy szeletökben. Mer hát valamikor pögárháznál ennyi mindönfélét nem készítették, mind mast. Hát osztán aszonta, hogy ú süt, olyan szeletös pöpörcöt. Meg osztán akkor, hogy mit mondtak neki valamit, hogy mit próbáljon, hogy majd az a valaki odamén, aki ünekik ezt a kárt, hogy csinyáli. Osztán hát bezárkózott. Osztán hát zörgették az ajtót, annyira zörgették, hogy csak csoda, utóbb hát annyit tudott szegény öregasszony, pejig nem köllött vóna neki kinyitni, hogy kinyitta az ajtót, hát oszt ki ment bé, mind a szomszédasszonya! Oszt aszonta neki, hogy:
- No, süti keed? – mer valamikor keedözték egymást az asszonyok is meg az embörök is, nagyon bizalmasnak kellött lenni vagy rokonnak, ha tegözte valaki egyik a másikát:
- No, hát bezári keed az ajtót, oszt úgy süti keed a pöpörcöt, meg úgy csinyáli keed, ezt, amit csinyál keed? Jobb, bizony, ment keed vóna el a templomba, – mer innep első napja vót-e vagy második napja, én nem tudom – oszt imádkozott vóna! Oszt aszonta neki a nagyanyám:

– Jobb, bizon, keed is, mikor ilyenöket csinyál, amit csinyál! Hogy oda menne el!
 – De aszondi, az úgy, úgy, mint szél, úgy kiment ennen. De aszondi sokáig vótunk, mer ett, ett lakott, ebben a házban, ni, sokáig laktak egymás mellett, de az az új szöme közé nem nízött többet. (Zaláta, Iván Péterné, 1896.)

694. Ment be öregapám az istállóba, hát elkialtja magát:

– Gyertek, gyerekek, Bakó Lidi itt feji a tehenünket! – Elvette tőle a tejet, kiöntötte és neki a villával, ahogy csak bírta, úgy szúrta, vágta a tejet. Utána Bakó Lidi egy hónapig beteg volt. (Sellye, Göndör Józsefné, 1898.)

A tyúkok hasznának elvitele marokszorítással Luca napján

695.⁺ A „kottyozás”-nak, úgy látszik, már ez időben is csak halvány emléke élt, mert az öreg emberek is csak hallomásból tudnak róla. Így ezidőben is már csak inkább hiedelmek kapcsolódnak e naphoz és a Luca naptól a Karácsonyig tartó „tizenkétnapok”-hoz. Pl. e napon nem szoktak egymáshoz menni, jó szándékkal nem is ment senki. A rossz szándékú asszony elment a kiszemelt házhoz, farát a kemencének fordította, s hátul összeszorította a markát, ezzel tudta megakadályozni a háziak tyúkjainak tojását. A háziak persze már eleve védekeztek, s a küszöbre tették a fokost, hogy ezen kelljen keresztül lépni a bemenőnek, ez hatálytalanítja a gonosz szándékot. Az ól ajtaját fokhagymával dörzsölték meg, esetleg X-et rajzolva vele. (Szaporca, Györkő Dávid, 1884.)

Egyéb rontó cselekmények

696. Kislány korából emlékszik, hogy valaki a koponyát főzte. Valamilyen babonáságból tette, nem jóbú csinyáta, de már nem tudja, miért. (Rádfalva, Tóth Jánosné, 1904.)

697. Luca hajnalban aki rontani akart, kiterögette a lepedőit a közös karóra. (Nagycsány, Gömbölös Jánosné, 1903.)

Patkányűzés

698. A szomszédunkban igen sok patkány volt, ezért a „tizenkét napok”-ban fontak ostort, azzal durgattak, így aztán elszaladtak a patkányok, utána az ostort eldobták. Egy kisgyerek megtalálta, és hazavitte, át is ment hozzájuk az összes patkány. Ez igaz volt. (Kémes, Molnár Gyuláné, 1900.)

699. Tésenfán újhold péntekjén egy asszony délben háromszor körüljárta meztelenül az udvart, hogy elűzze a patkányokat, de a szomszéd észrevette és elkezdett kiabálni:

– Nézzétek, a Czigány Dávidné megbolondult! – erre az nem állta meg szó nélkül, így nem is sikerült a patkányokat elhajtani, mert nem szabad megszólalni. (Kémes, Molnár Gyuláné, 1900.)

700. Volt a faluban egy gazda, az karácsony éjszakáján mezítenül körüljárta a házát és kanászostorral nagyokat durrogatott közben. A patkányok el is mentek tőle nagy sivalkodással. (Zaláta, Iván Péterné, 1896.)

GYÓGYÍTÁS

Természetes gyógy módok

Növényi szerekkel

701. Iván Péterné:

– Akkor még ezt is tudom mondani, hogy sebös vót a lónak akkor is a lába, kiette a sár meg a víz. Hát nem tuggyunk vele semmit se csinányi. No oszt ős felé, ős felé terem az a, a pusszantós gombát így nevezzük, hogy könyv hát minek nevezné, hát én ezt má nem tudom, osztán kimosták, kimosták, szedtünk mi mindön idén annyi olyan pusszantós gombát, hogy még vót olyan, hogy még másnak is adtunk belőle, jártak ede, jártak ede, hogy hát aggyatok belüle, ha van, oszt akkor abbú a pusszantós gombábú úgy ráhintettünk. Segítött.

Rézik Ferenc:

– Olyan, mint a hintőpor, olyan száraz por vót a belseje, és avval, így mögfogták, és így nyomták a gombát, és avval, mint a hintőporral szórta be azt a seböt. Valamikor hát evvel gyógyétották az ilyen dolgot.

Iván Péterné:

– Na de most láti, van a sárgaság, a sárgaság betegség. Akkor, hogy a könyv hugyon írná meg, de mi cinadóniának nevezzünk, a mi nyelvünkön. Megkotorjunk, szóval tiszta legyön, egy kis üvegbe belé, pálinkába, pálinkába. Hogy vót olyan, akinek nem használt a pécsi orvosság, és az meg, az meg használt. Az meg használt.

(Mi az a cinadónia?)

– Hát ez olyan gyökeres, gyökeres növény, olyan sárgás, sárgás virágja van neki. De nem a lombját vagy a virágját kell használni, hanem a gyökerét. Megnö az jó magosra.

(Vad virág, vagy kerti virág?)

– Vad, vad.

Rézik Ferencné:

– Hát jobban vad, de a mezőn nincs, csak lenn, kertőkben van, csak az udvarokban, ahol szereti a helyet.

(Mihez hasonló?)

– A piros pünkösdi rózsának, ami piros pünkösdi rózsza, pünkösöd tájban nyílik,

ismeri talán, annak a leveléhöl hasonlít a levele. Annak, ha a szárát eltörik, mind az a tejesgaz, amiből tej folyik, ebből meg olyan sárga lé gyün. És ez az a cinadónia, és ennek a gyökere, ami a földben van, mint a petrezselyömgökér, olyan vastag a gyökere, azt szépen megmosni, megtisztítani, és üvegbe beletenni, elvágni kétfelé, és egy kis pálinkát önteni rá, és úgy használni, inni. De nem úgy, mint a pálinkát, ahogy a férfiak szokták, ugye, hogy má csak megisznak egy decit vagy fél decit, vagy csak úgy, mintha a gyógyszert inná, olyan keveset. És hát azt reggel meg naponta többször, úgy, hogy egy hét alatt a sárgaság elmúlt. Olyan sárga nem tud valaki lenni, hogy az el ne vigye.

Iván Péterné:

– Vót Kemsében egy asszony, az ráimádkozott, meg ezt tevött meg azt tevött. Hallottunk mi olyantú is, hogy aszonta, hogy nem annak a zödségnek kell az imádság, hanem a Jóistennek, hogy aggyon segítségöt. Mer az aszt nem tuggya, hogy arra imádkoznak, de a Jóisten tuggya, hogy imádkoznak hozzá. Szóval hát, aki ezt ajálgatta, ez nem, nem imádkozott rá. Meg-, hozzanak pájinkát, megcsinálta, meg hát megmutasztotta, hogy hát, ha máskor kell, hát így csinájják. De ez még a mi családunkban is használt az uramnak. Mer ez nem olyan, hogy nahát ez most, ez most hát beszélt valamit valamit, hanem hát ez, ez igaz na, ez a cinadónia. (Mi volt a neve ennek a kemsei asszonynak?)

– Sós Sámuelné.

(Az öntött is?)

– Azt én nem tudom, erre nem kellett önteni.

(Nem javas volt?)

– Nem, én nem hallottam hírét annak, hogy javos lett vóna. Hanem, utóbb hát, gazdagok vótak ám, de tönkrementek, akkor hát azér elfogadta, amit adtak neki, elfogadta azt, amit adtak neki.

(Ő csinált orvosságot?)

– Ezt az orvosságot. Hogy osztán, mással foglalkozott-e, azt én nem tudom. (Zaláta, Iván Péterné, 1896.)

702. Kiss Lajos Csányoszóban füvekből gyógyszereket csinál, él még. (Kémes, Fitos Lajosné, 1896.)

Lásd még a Javasnál!

A ló vizeletének megindítása

703. (Hogyan gyógyították a lovat, ha elállt a vizelete?)

– Petrezselymet dugtak a cséklyibe, de vót, aki erős paprikát tett a seggvégbe. (Drávapiski, Dani János, 1898.)

704. – Sárgarépát dugtak sózva, paprikázva a huggyozó lyukába, és megijártatták. Vagy nyakeret vágtak rajta, nálunk Fábián Ödön tudta csinálni. (Drávacsehi, László József, 1897.)

705. – Paprikás hajmát kellett tenni a likába. Vagy vízben petrezselyemgyökeret főztek, és azt megijártatták a lóval. Használt.

- Megfuttatták, megcsutakolták.
- Sárgarépát dugtak a „vaszarájába” herélt lónál. (Drávafok, Győr Zsófia, 1897.)
- 706. – Szalmát rázogattak alatta, meg meghajtották. (Nagycsány, Géczy János, 1901.)
- 707. – Pálinkát öntöttek a szájába, csutakolták a hátát. (Baranyahidvég, Nagy Sándor, 1881.)
- 708. Ha a ló nem tudott vizelni, paprikát dugtak neki föl, vagy petrezselymet dugtak a huggyozójába és megjáratták, meg a hátgerincét, hasaalját csutakolták. (Adorjás, Balázs János, 1896.)

Marhagyógyítás

- 709. Ha a tehén nem tudott kérőzni, birkakérőt tettek a szájába. (Drávapiski, Dani János, 1898.)
- 710. Hogy a marha kérőzését megindítsák, birkakérőt tettek a szájába, „fölablázták”, azaz mogyorófavesszőt rágattak vele, a hátára zisesruhát tettek. (Drávacsehi, Kovács Pálné, 1904.)
- 711. Pálinkát, lótrágyát tettek a tehén szájába, az megindította a kérőjét. (Baranyahidvég, Györkö József, 1892.)
- 712. Ha a marha hasa fáj, megittattak vele a disznóölési sózóléből fél litert. (Drávapiski, Dani János, 1898.)
- 713. Ha tehénnek elállt a kérőzése, birkakérőt tettek a szájába, tormát rágattak vele, másik tehéntől vették el a kérőt. (Adorjás, Balázs János, 1896.)

Mágikus gyógy módok

- 714. Ha valakinek az arcán vagy testén valami nehezen gyógyuló seb vagy kiütés van, azt a halott kezével kell megérinteni, ettől meggyógyul. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
- 715. A sebes kezét meg kellett mosni, ebbe a vízbe lencsét főztek, és szótszórták a tyúkoknak. (Szaporca, Vajda Sándorné, 1891.)
- 716. Rozsdás vasat megfőzték, levét megittatták a sertéssel, vész ellen használt. (Rádfalva, Borissza Jánosné, 1897.)

Viaszöntéssel

- 717. Ha valaki megijett, viaszt öntöttek neki. Olvatt vijaszt beleöntötték a vízbe. A vízön két söprűkórót köll körösztebe tenni, arra köll a vizet önteni. Ami a vízbe megy, az megformázi, mitű ijett meg, embörtű-e, jószátű-e. Ilyenkor imátkozni köllött. (Milyen imádságot?)
- Aki katolikus vót, annak katolikus, aki református, annak református imádságot,

amilyent szoktak. Háromszor köllött a vijaszt megönteni, először a fejná, akkor lefelé, meg a lábna. Ha nem használ, akkor egy hét múlva megin. De ha ez a baja, akkor használ.

Ha kisgyerökök megijennek, fönréna, azoknak szoktak ilyent csinányi. Aki megijed, annak nagyon jó az ilyen öntés. Az orvos nem tudott segíteni, csak az öntés: csakhogy az orvosok nem akarnak ilyenrű hallani.

(Mit csinálnak a viasszal?)

– Azt azután összenyomik, megin lehet hasznáni.

(Maga mit szokott ilyekor imádkozni?)

– Hát a miatyánkot, hiszekegyet. (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

718. Amikor gyerök vótam, nagyon fétem a kutyátu, mer egy nagy kutyátu eccör nagyon megijettem. Asztán ez má sok időn körösztü így vót. Este, mikor mentem, mindig úgy vót, mintha valaki gyütt vóna utánam, annyira fétem. Amikor idehoztak férhön, itt a szomszédunkba vót egy öregasszony, aki rokonság is vót. Mindig monta:

– Gyere édos lányom át, maj én tégödet megöntlek.

– Nem hagyott békit, hát asztán átmentem eccer, és megöntött engömet. Én azúta sohase félök, még éjjel is át merök menni a temetön is. Azt monta asztán:

– Én má öreg vagyok, nézd csak, majd próbád te meg. Monta neköm, hogy mit csinájjak. Na és asztán én is megpróbákoztam. Rokonságba a kisgyerököket, félés ellen megöntöttem őket. Még jószággal is csinýtam.

(Amikor az az öregasszony megtanította magát, nem fogott kezét magával?)

– Nem, nem, ez nem babona! (Okorág, Prém-Berényi Vincéné, 1906.)

719. Mentem a fiamnak a menyasszonyához Szigetbe vásárolni, a fiam is velem vót. Kocsival mentünk, az úton fölszállt a Böröcz Józsi. A fiam megcsapkodta a lovakat, hát egyszerre kiesött mind a két kerék, én ráestem a rúdra, a kezemmel meg így ni a ló farára, a fiam meg beröpült az árokba. De én utána olyan rosszul lettem, hogy sem enni, sem menni nem bírtam. Beértünk Szigetbe, kínál a fiam menyasszonya, hogy ögyek, de bizony én nem tudtam. Mikor hazagyüttem még rosszabbul vótam. Egyszer kimöntem a kert végibe bottal, mer má csak bottal bírtam mönni, találkozik a komaasszonnyal. Az meg kérdi:
- Mi talált komaasszony?
- Hát, mondom neki, hogy mi történt.
- Na várjál – azt mondi – mindjárt küldöm a Böröcz szülikét, majd az mögönt. El is gyütt, viasszal öntött mög. Hát mutati a viaszt, azt mondi:
- Egy kocsit látok, a földön egy embört, a rúdon egy asszony van, a keze a ló farán. Tényleg, a viasz mögmutasztotta az esetöt, úgy, ahogy vót. Azután elmúlt rólam a baj. (Markóc, Nagy Babud Józsefné, 1886.)
720. Ha mikor a gyerök, a frász vagy valami bánti, akkor viaszt önteni forró vízbe, akkor möglátszik rajta a gyerök formája, hogy ki rontotta meg, vagy milyen, magos asszony vagy barna, az is. Akkor, hogyha a frász bántotta, akkor egy ablakot levenni az ablakról, akkor azt rátönni, akkor a kicsinek az édosanyjánák a fátyolát, a koszorúját, hát régönte nem volt fátyol, koszorút, akkor aztat odatönni, akkor mindjárt kibántja a frász, hogyha akar mögél, ha akar, möghal. (Kákics, Margit Péterné, 1886.)

721. Ett volt a faluban Loboda Pétör csikós, annak a felesége öntött ónnal. (Kémes, Hadar Jánosné, 1883.)

Lásd még: Javas

Rontás és elhárítás

JÓSLÁS

722. Beteg gyermeket meglátogatja egy hozzáértő asszony, kinek egyik kezében kenyér, másikban föld van. Amikor belép a szobába, megfigyeli, melyik kezét emeli fel a gyerek. Ha azt, amelyikben az asszony a kenyeret tartja, akkor meggyógyul, ha azt, amelyikben a földet, akkor meghal a gyerek. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
723. A köldökzsinórt el kell tenni, hat éves korában odaadni a gyereknek, hogy csomóját kibogozza. Ha sikerül, jó tanuló lesz belőle. (Rádfalva, Szekeres Józsefné, 1891.)
724. Egyszer a csepeli lányoknál voltunk, még legények voltunk, azok mondták, Luca napján éjszaka menjünk ki a körösztútra, ott tartsunk tükröt, és pontban éjfélkor, meglátjuk benne, hogy ki lesz a feleségünk. Nagyon hideg volt akkor, majd megfagyunk, de akkor már kitartottunk, de bizony nem láttunk semmit. (Drávapalkonya, Dani József, 1886.)
725. Valamikor Luca napján jövendőmondó asztalkát kezdtek csinálni. Három lábú kis szék, rátették a kezüket, aztán kérdőzték, az meg válaszolt, koppantott. (Markóc, Döme Sándorné, 1902.)
726. Azt hallottam még a szüleimtől, hogy itt a piskói temető helyén templom volt meg falu. Mindig jártak a templomba. Azelőtt ugye az öregek úgy jártak a templomba, hogy a kezükben vitték a csizmát, azt csak a templomban vették föl, ezek meg olyan kevélyek voltak, hogy délelőtt piros csizmában jártak, délután meg sárga csizmában. El is tűnt a falu. De a papjuk megjósolta nekik, kiprédikálta a szószék-ről, hogy ne legyenek olyan rátartiak, mert megveri őket az Isten, és később a falu helyén puszta föld lesz. (Lúzsok, Kis Bíró József, 1892.)

Hiedelemelemek és motívumok

I. A természet világa

Égitestek

Égbolt

Ha éjjel vörös az ég, háború lesz 1

Üstökös

Háborút jelez 2

Csillag

Csillaghullás halált mutat 3, 4

Csillagképek

Göncölszekér (Ursa maior)

Szent Péter járt rajta,

Szent Péter szalmát, pozdorját, tejet szállított vele 5–8

Tejút (Via Lactea)

Szent Péter járt rajta a Göncölszekérral,

Szent Péter a Göncölszekérral port vert föl, elszórta a szalmát vagy pozdorját, elöntötte a tejet 9, 11–15

Asszonyok tiltak az égben, pozdorjájukból lett a tejút 10

A tejút Csaba királyfi útja 16

Kaszások (Orion)

Három kaszás férfi egy sorban 17

Sánta Kata (Syrius)

A Kaszások mögötti csillag neve 18

Holdfoltok

Női arc, királyné képmása, emberfej 19, 21, 26, 27, 32–34

Szárazföld (a sötétebb rész) és víz 20, 32

Hegy (a sötétebb rész) és völgy 22, 30

Szent Dávid hegedül 25

Szent Péter hegedül 23, 24, 28, 29

Fűrészelő férfialakok 31

Egy marék föld, amit a nap vágott a holdhoz 35

Természeti jelenségek

Eső

„Esik az eső süt a nap, házasodnak a boszorkányok”-szólás 38

Jégeső

Ha hullát szállítanak keresztül a falun, jég lesz 39

A garabonciás jéggel veri el a határt, ha nem kap tejet (Lásd még: Garabonciás)

A jégeső eláll, ha fejszét vágnak a földbe 40

Köd

Szent György hajnalán megmutatja, lesz-e jégverés 41

Forgószelek

Szépasszony, garabonciás, boszorkány, jvas járt benne (Lásd még náluk) 43–44, 47–52

„Kaszakó a valagadba!” mondással védekeztek ellene 44

Aki belevág a forgószelebe, megnyomorodik 45, 46

Szívárvány

Rámutatni nem szabad, mert leesik az ujj 53–56

Aki átmegy a szívárvány alatt, férfiből nővé, nőből férfivá változik 55

II. Természetfölötti lények

Halál és halottak

Halál

Kaszás alak 57

Láthatatlan 58

A halál előjele

kutyavonítás 59

a halott szemének fölnyílása 60

Az állatok félnek a haláltól 61

A halott fészülése halált okoz 62

Halottidézés „halottíró” segítségével 63, 64

(Lásd még: Halottlátó)

Visszajáró halottak

A halott megmutatja magát, így tudatja halálát 65, 66

Láthatatlan

Bejön a házba, és zajt csap 67–72

Dobolnak a temetőben 73

Szellemként járnak a temetőnél 74

Megnyomja az alvót 75

Lólábbal jár vissza 76

Saját emberi alakjában jelenik meg 77–81

Állatalakot ölt

Kotlós csirkékkel (v.ö. Kisértet, Boszorkány) 82

Macska 83–84

Galamb 85

Disznó 86

Kutya 87

Kakas 88

Nyúl 89

Majom 89

Alaját váltogatja 89

Hazajár, mert nagyon siratják 90–93

Hazajár, mert valamilyen tárgy hiányzik 94–100

Nem tud nyugodni, mert más sírjába temették 101

Bűnös halott, aki gyermeket veszített (eltetette) 102,103

Bűnös halott, aki hamisan esküdt 104

Gyermekehez hazajáró anya 105–108

Síron túli szerelem 109

Lenore (Lásd még: Lólábú szerető, Ördögszerető) 110

A halottat bántalmazó megsérül 111

Védekezés a halott visszajárása ellen imádsággal, „Minden jótéltlekek dicséri az urat” formulával, elköltözéssel 112–113

„Álhalottak”

Visszajáró halottnak vélt ember 115–117

Visszajáró halottnak vélt állat 118–119

Fény a temetőben 120

A „megfogott ruhadarab” halált okoz 121–123

A leleplezett álhalott 124–125

Ijesztgetés halottal 126

Kísértetek

A szellemek, jótéltlekek úton, útkereszteződésnél, átkelőhelyeknél, hidaknál tünnek föl éjjel 127

A kísértet emberalakban

„Nagy ember” a berekben, aki elhív 128

„Bográcsfejű ember” a tűzhöz jön 129

„Pici ember” fölül a kocsira, és elnehezíti 130

Két fekete alak fölül a kocsira, és elnehezíti 130

Fehérruhás nőalak temetőnél, úton kísér, elnehezíti a kocsit 132–137

Fehérruhás nőalak jelenik meg éjjel meghatározott helyen 138–139

Feketeruhás asszonyok jelenése a temetőben 140

Kezetlen asszony a temetőben délben 141

Fiatal menyecske jön énekszóval a tűzhöz 142

Szép menyecske, aki semmivé lesz, mikor meg akarják ölelni 143

Kísértet állatalakban:

Kívánságra megjelenő ló tehénlábbal 144

Három fejetlen ló kísér 145

Fejetlen ló legel 146–147

Emberfejű ló kerget 148

Lúd alakban délben eltűnik a temetőnél 149

Kopasz liba éjjel, megfoghatatlan 150

Óriás kutya, a ráfogott puska csütörtököt mond 151

Egy-két kutya kísér úton, temetőnél 152–156

Az agyonütött kutya teteme semmivé lesz 157

Fekete macska kísér, elnehezíti a kocsit, elrejtett pénz helyénél eltűnik 158–162

Vörös tehén a temetőnél 164

Láthatatlan kísértet:

Elnehezíti a kocsit éjjel 165–166

Kísér éjjel 167

Hídnál, hegynél megköti a lovakat 168–169

Megdobál 170

Álkísértet:

Kísértetnek vélt ember 171–172

Kísértetnek vélt macska 173

Valami zajról azt hiszik, kísértetek dobálnak 174

A kísértet képzelődés 175

Tüzesember

Elátkozott lélek, aki az ember nyomába szegődik. Ártalmatlan. Káromkodással lehet elűzni 176

Elátkozott mérnök 177

Öngyilkos öregember lelke 178

Fölül a kocsira, ami elnehezül 179–181

Fényes emberalak, ami három zsebkendőből éhhalált jövendöl 182

Megöli a tűz körül alvókat 183

Lólába van, hazakísér 184

Tűz, ami kísér, de nem bánt 185–191

Két tüzes jelenség, ami összeütközik 192

Tűz a temetőben, melynél az ember pipára gyújt s fejbe vágják 193

Olyan helyen van, ahol pénz van elásva 194

Fényesség, ami kísér 195

Emberalak kezében lámpással 196

Lámpa, amit nem lehet utolérni 197

Lámpa a levegőben, ami összetöri a halandó lámpáját 198

Tüzesembernek vélt, mondott természeti jelenség: égő tapló, égő földgáz, „a berek égése” 199–206

Legények lámpával ijesztgették a lányokat 207

Lólábú ember

Lólába van a kísértetnek 208

El akarják vinni a bábát, de az visszamegy az ollójáért s így megmenekül 209

Éjfél tájban bemennek a házba, és kártyáznak 210

Temető mellett a földből kiabál segítségért 211

Elnehezíti a kocsit, káromkodásra eltűnik 212–213

Asszony, bemegy a házba, nem szabad szólni hozzá 214

Asszony, aki kísér 215

Ördög

„Az ördög is a földön jár!” 216

Az ördögök el akarják vinni a halott borbély bőrét, de egy ember behúzza a bűvös körbe, és így megmenti a borbély lelkét 217

Lólábú szerető/ördögszerető 218–219

Az ördög vélt megjelenése virasztáson 220

Földi ördög

Kicsi madárforma, dobozban tartják, nagy terhet tud vinni (Lásd még: Boszorkány)

Túlvilágjárás

Az ördögök elviszik egy ember elméjét három napra, „hogy kivegye a szentséget a pap kezéből”.

Szellemelek

- A szellemelek fölvonulnak a keresztúton karácsony éjféلكor, csak a bűvös körben
 lucaszéken ülők láthatják (Lásd még: Boszorkány) 223
 Fekete hintó járja körül a temetőt énekszó mellett 224
 Csecsemők sírnak az éjszakában 225
 Láthatatlan gonoszok dorbézolnak a házban éjféltől egy óráig 226
 Rossz szellemelek útjára, helyére lépő megbetegszik 227

Lidérc

Mi a lidérc?

- Boszorkányféle, fekete csirke alakban 230–231
 „Mén, mint a lüdvérc” 232
 Tüzes madárként röpül az égen 233
 Tarka pille 234
 Kakas alakban megsebesít, amikor meg akarják fogni 235
 Vadgalamb, aki elviszi a rossz embert 236–237
 Bagolyfejű lény 238
 Fürödni jár, apróra vágott pipaszárral lehet lelőni 239
 Házhoz jár, pénzt hord 240–241

Költött lidérc

- Fekete tyúk első tojásából hónalj alatt kell kiköltetni 242–245
 Gazdája minden kívánságát teljesíti. Gazdaggá tesz 246–252
 Mindig foglalkoztatni kell 246–252
 Állandóan azt kérdezi, mit-mit 246–252
 Alakját változtatja 253
 Gazdáját elsovastja, kényszerű szexuális kapcsolatot tart fönne vele, rézből,
 fából van a nemiszerve 254–262
 Csak a gazdája láthatja 263
 A kulcslyukon is bejön 264
 Étvágyat ront 265

Vásárban vett lidérc

(tulajdonságai azonosak a költött lidércével)

- Bagoly alakú 266
 Két kis fekete galamb 267
 Gazdája nem tud meghalni, amíg nem szabadul tőle 267

A lidérctől való szabadulás módjai

Teljesíthetetlen feladat:

- Lyukatlan malomkövet hozatnak vele 269–271
 Rostában vizet hozatnak vele 272
 Hordja el a hegyet 273
 Kössön a fingra csomót 268

Látatlanul, rongy közé keverve eladják 274

Szeles (természeti démon)

Szélbanya

- Forgószéلبen jár 275
 Mosáskor elviszi a ruhákat 275

Szeles

Forgószelelben jár 276

Fölkapja a kéréket 276

Megnyomorítja az útjába kerülő embert 276

Szeles Miska

A megszemélyesített szél neve 277

Szépasszonyok

11-en vannak, fehér ruhában énekelnek éjjel a keresztúton 278

Földöntik a táncukat megzavaró kocsi 279

Erdőben találkoznak vele 280

Megnyargalják a lovat az istállóban 281

Meglovagolják az embert, aki ettől sorvad 282

A szépasszony tündér 283

A szépasszony forgószelelben utazik 284–293

Aki a szépasszonyok forgószelelbe belevág, megnyomorodik 294–295

A forgószelelben van a szépasszonyok tála 296–297

A szépasszonyok tála a keresztúton van, aki belelép, megnyomorodik 299–310

Aki belelép a szépasszonyok tálába, sánta lesz 311–313

A szépasszonyok tála délben ereszcorgásban, favágítón, trágyadombon, gyalog-
ösvényen van, aki belelép, megbetegszik, megköti (szerelmét), megrontják
298, 314–329

A szépasszony fűvén a halandó eltéved 330

A szépasszony boszorkány 331–333

A szépasszony rontani is, javítani is tud. Javas. 334–335

A szépasszony kicsapongó asszony 336–337

Megnyomja az embert 338

Fehérruhás nőalak, bántalmazza az alvót a házban 339

Tündérek

Tündérlányok csapatosan megjelennek, és eltűnnek. Gyönyörűek. 340

Vízparton fürödnek, énekelnek, angyali lények 341

Levegőben van a kastélyuk, ruhájuk aranyos 343

Megnyargalják a lovakat, és megbetegítik 343

Meztelen lányok megfogják az éjszaka járó legényt, kinccsel ajándékozzák meg
344

A fiatalembereket csalogatják 345

Rossz lélek

Kulcslyukon megy be a házba 347

Váltott gyermek

Az elváltás megelőzése

Az anya és a csecsemő ágya köré lepedőt vonnak, a vánkos alá fokhagymát,
kést, az ajtóhoz szurkot és söprűt tesznek 348–349, 356

Az anya középső ujjával fogja a pólyakötőt 350–351

Elváltási kísérlet 352

A csecsemőt ablakon keresztül néven szólítják 353

Az anyát szólókatják 354

A füves és a boszorkány pénzért elcseréli a gyermeket 355

A váltott gyermek tökéletlen

Torzszülött, magatehetetlen 356, 357

Feje nagy, tele van kóccal 358, 359

Visszaváltás

Lehetetlent kívánnak tőle, hogy elszólja magát (kicsi csupor, nagy kanál . . .)
360

Kemencébe vetést mímelnek 361

Eljátsszák a gyermek megfőzését a konyhában vagy a keresztúton: „Aggotkát főzünk . . .” 362–366

Mítikus állatok**Kígyó**

A gyermek tejjel eteti a kígyót. A kígyót agyonütik, a gyermek megnyomrodik 367

A ház alapjában kígyó lakik, agyonütik, meggyógyulnak a lovak 368

Vastag, mint a zsák 369

Sárkány

Jégveréskor sárkány van a felhőben 370

A sárkány a garabonciás lova (lásd ott)

A felhőben hétfejű sárkány jár, szájából láng jön 371

Kincs

A kincs helyét (kék)láng jelzi hét évenként karácsony éjfelén 372–375

Az elrejtett pénzt mágikus körrel kerítve lehet kiásni 376

Az elásott pénz helyén rossz szellemek vannak 377

Tüzesember jelzi a rejtett pénz helyét 378

A törökök kincse kőbirkában, aranyborjú alakban 379–382

A parázs arannyá válik a pipában 383

Kincsjelzőnek vélt fény 384

III. Természetfölötti erővel rendelkező személyek**Táltos**

Sokat eszik, főleg tejet 385–386

(Lásd még: Garabonciás, Javás, Cigányasszony)

Garabonciás

A csecsemőt meglátogatják a garabonciások, aki aztán jövőbe lát, meglátja az elrejtett pénzt 387

Mikor hétéves lesz, örökre elmegy 387

Tudják, hogy a fiú 13 éves korában garabonciás lesz 388

Foggal születik, két vagy több sor foga van 389–393

Ószhajú ember 394

Betér a házakhoz, és tejet kér 395–397

Ha nem kap tejet, jégesőt okoz 398–400

Jeget szarik 401

Sárkányon jár felhőben, forgószélben 402–416

Madáron jár 417

Ha égháború van, verekszenek a garabonciások 418–419

A garabonciás megsimogatja a gyermeket, az meghal 420

Garabonciás diákok járják a falut 425

Boszorkány

Alakváltozatai

Állatlan lovak alakjában járnak, legelnek éjjel 426

Macska képében feji más tehenét 427–429

Éjfélkor liba, macska alakjában kísér 430

Békaként a mezőn kést vágnak bele, a faluban egy öregasszony meghal 431

Kotlós csirkékkel, aki az embert földhöz vágja, megrontja 432–434

Kerék alakban kísér. Az ember belevágja baltáját s a boszorkány meghal 435

Pille forma boszorkány, amit skatulyában tartanak, hasznót hoz a házhoz (V.ö. Földi ördög) 436

Ember elleni tettei

Emberfölötti boszorkányok éjjel beférkőznek a házba, rémítenek 437, 438

Az embert éjjel fojtogatja, megrontja 439–442

Erővel szexuális kapcsolatot létesít az emberrel, ezzel egészségét tönkreteszi 443

Az egészséges csecsemőt betegre cseréli 444

Bűnhődése: a megpatkolt boszorkány 445, 446

Az állatok megrontása, a haszon elvétele

Megbabonázott kóccal 447, 448

Döggel 449

Megfaragja a kapufélfát, ezzel elveszi a tejet 450–452

„Megkörmözték a boszorkányok? ” 453

Boszorkánygyülekezet

Boszorkányszombat 456

Szent Gellért hegyére járnak más lován, azok lesóványodnak 457

Söprűn, tüzes macskán, kakason lovagolnak 459

Pincénél mulatnak 458

Karácsony éjfélkor keresztutaknál jelennek meg 461–474

Forgószélben járnak „seregestől” 460

A boszorkány meglátása, fölismerése

Karácsony éjfélkor keresztúton lucaszékről mágikus körből 461–474

Karácsonykor éjféle misén templomban lucaszékről 475–479

Keresztúton kifűrt kobaktökon át 480

Baltafokán át 481

Határbeli kútban éjszaka háromszori belenézéssel 482

A javas a lába között hátrafelé nézve 483

A boszorkány tudománya és halála

Nem tud meghalni, amíg tudományát át nem adja 484, 485

Tudományát kézfogás útján adja át 484, 485, 488

Boszorkányos könyv segítségével, erőszakkal adja át tudományát 486

Halála nehéz 484, 487, 488

Halála előtt dobálják az ördögök 487, 488

Vélt boszorkány

Boszorkánynak vélt állat: disznó, béka 489, 490

Cigányasszony

„Pomádé”-val hatalmába kerít egy asszonyt 491

Hét tojásból boszorkányokat keltet ki 491

A javas „megbirkózik a cigányasszony lovával” s ezzel megszabadít a boszorkányoktól 491

Ajánlkozik, hogy mindent beszerez, mikor visszautasítják, tojást ken a háziaszszony inára 492

Azt állítja, hogy gyógyítani tud 493

Ördögösök

Ördögös pásztor

Magára hagyott nyája nem széled szét 494, 495

Nyáját leszúrt botjával őrizteti 494

Őrizetlen hagyott nyáját nem tudják elhajtani 494

Hónalj alól adott nyálazott kenyérral magához köti az idegen kutyát 497

Más csordáját megfuttatja 498

Ostorával hármat pattint s az ellenséges pásztor szeme kifolyik 498

Karácsonykor megidézi a boszorkányokat a Luca naptól gyűjtött fából rakott tűzhöz 499

Tudománya sajátmagának terhes, elsajátításáról lebeszél 500

Ördögös kocsis

Ostorával hármat pattint s a kaput láthatatlanul bezáró ember szeme kifolyik 501

Tudós vadász

A szobából háttal az ablaknak mindent lő, amit kívánnak 502

Tudása terhes, elsajátításáról lebeszél 502

Tudását a dög és a virág ellentétével szemlélteti 502

Boszorkányos tizedes

Ráfúj a bezárt lakatra s az leesik 503

A megfelelő pillanatban képes eltűnni 503

Javas

Javasok, akiket az ormánságiak látogattak 504–519

Alakváltozatai

Békeként a mezőn délben enni adnak neki 520, 521

Békeként a mezőn kést vágnak bele 522, 523

Kutyaként jár, mikor meg akarják fogni, semmivé lesz 524

Forgószéllel jár

Kést, baltát vágnak a forgószélbe, és a javas találják el. Betegek lesznek, a javas azonban nem áll bosszút, segít 525, 526

Forgószéllel megy haza a pipájáért 527

Az emberrontást elhárítja

Valakit szerelmi bosszúból az út porába rajzolt ábrával megrontanak, a javas öntéssel gyógyítja 528

Szerelmi varázslást old beszéddel és öntéssel 529

Megbetegítést javít öntéssel, gőzöléssel 530, 531

Bizonyos tárgya elégettetésével 532

Gyermeksírást valaminek az elásásával 533

Szerelmet köt

Megétetéssel: pogácsával, amibe hatóanyagot tesz 535, 536

Megétetésre tanácsot ad 537

Halott koponyájából tört porral 538

Női váladékkal 538

Az állatrontást elhárítja

Megmondja, hogy az istállóban hol van rontás (tárgyak, csecsemő-, állattetem stb.) letéve 539–544

A rontó tárgyakat el kell égetni, amitől a rontó megjelenik, és megsérül 539–544

Füstölőt és port ad. Alkalmazásukkor a rontó megjelenik 545–552

A tejhasznót visszahozza: a rossz tejet tűzbe önteti, éles tárggyal szurkáltatja, ami a rontót sérti 553–558

A tejet megoldja: a tehén vizeletének helyét vasvillával szurkáltatja, a rontó megjelenik, mert őt éri 559

A rontó személyt csak megidézni tudja, mert annak hatalma nagyobb 560

Valamilyen tárgyat (szitát, bögrét) vetet alku nélkül, és elhelyezteti az istállóba 561, 562

Jászol alá szemvizet öntet 563

A tyúkok fészkebe temetői földet tetet, hogy ne dögöljenek 564

A javashoz étlen-szomjan kell menni és szóltalanul jönni 565

Gyógyít 566

Kenőccsel 567

Füddővel 568, 569

Gyógyfüvekkel 514

Vakságot a szem kinyalogatásával 571

A javas egyéb tudománya

„Látja”, mi történik az úton 573

Ollóra függesztett rostával állapítja meg, ki a tolvaj 574

Tudja, kik a boszorkányok és mekkora az erejük 575, 576

Elősegíti az állatok eladását 577

Jósol 572

Halottlátó

- Ceruzája ír a halottakról, ő fölolvassa 63, 578–580
- Meg tudja idézni a halottak szellemét (lásd még: Halottidézés) 63–64
- Beszélni tud a halottakkal 64
- A halottak kérik, ne hívják, mert nagyon meg kell nekik érte szenvedni 64

Kártyavető

- Megjósolja a halál időpontját 581
- Meg tudja mondani az igazat 581
- Kártyájához nem szabad nyúlni 581

IV. Szemelvények a mindennapi élet hiedelmeiből**Serkentés**

- A szülés megkönnyítése
  - A menyasszonynak vizes vödört kell fölruánia 582
  - A lakodalmi vacsorán cseréptálat törnek 583
  - A menyasszony kocsját megzökkentik 584
- A jövődő gyermek szépségének biztosítása
  - A menyasszony ölébe a legszebb gyermeket ültetik 585
  - Az újszülöttet subára fektetik, hogy hullámos legyen a haja 587
  - Az új asszony kéménybe néz, hogy a gyermek fekete szemű legyen 586
  - A kislány első levágott haját kerékvágásba helyezik, hogy hosszú legyen 588
- A föld és a haszonnövények termékenységének biztosítása 590–603
  - Munka után leülnek a földre, hogy el ne vigyék a föld terhét 590
  - Gabona szántásakor kolbászt esznek, hogy nagy legyen a kalász 591
  - A lenföld négy sarkába vizelnek, hogy jól keljen a mag 592
  - A lenföldet asszony járja keresztül-kasul, hogy a len pinát lásson, mert attól nő 593
  - Szent György nap éjjelén a szép vetésről ráhúzták a harmatot lepedővel a gyenge vetésre, hogy erősödjön 596
- Az állatok termékenységének elősegítése 604–610
  - Borjázás után a tehénnel megetetik a méhlepényt, hogy jó tejelő legyen 604
  - Az első tejet a tehénnel itatják meg, hogy sok teje legyen 605
  - Luca nap reggelén bemennek a tyúkólba, és mondják: „Fele tyúkom tojjál, fele tyúkom kotyójjál!” 608, 609

Tilalmak

- Jeles napokhoz fűződő tilalmak
  - Nagypénteken nem szabad addig tüzet rakni, míg a szomszéd kémény nem füstöl, hogy ne legyen sok bogár 611
  - Áldozócsütörtök hetében nem szabad ruhát sulykolni, mert jégverés lesz 612
  - Szent Iván napja (június 24.) előtt nem szabad az anyának almát enni, mert megeszi a mennyországban lévő gyermeke aranyalmáját 613
  - Margit (június 10.), Illés (július 20.) és Luca napján (december 13.) nem szabad varni 614, 615

Halottak napja (november 2.) hetében nem jó káposztát savanyítani, mert elrothad 615

Karácsony éjjelére nem szabad lószerszámot fölakasztva hagyni, mert megdöglenek a lovak 617–619

Napszakokra és nevezetes helyekre vonatkozó tilalmak

Harangszókor, délben, este, éjjel temetőben nem jó lenni 620–623

Naplemente után semmit nem jó a házból kiadni 624, 625

Éjjel nem jó a keresztútra lépni 626

A terhességhez fűződő tilalmak

Állapotos asszonynak halottat néznie nem szabad, mert sárga lesz a gyermeke 627

Állapotos és menstruáló asszony nem tarthatja keresztvíz alá a gyermeket, mert az ótvaros lesz 628

A földműveléssel, háztartással kapcsolatos tilalmak 629–635

Vetés előtt nem szabad a magvakból kiadni 629

Mákvetés közben nem szabad beszélni, mert kukacos lesz a mák 630

Haláleset után hat hétig nem szabad párolni, mert azalatt fakad föl a halott epéje, és zöld lesz a ruha 633

Teliholdkor nem szabad párolni, mert ha a holdfogyatkozás előtt nem fejezik be, szakad a ruha 634

Az állatokkal kapcsolatos tabuk

Ha valaki piroshasú békát lát, nem szabad a száját nyitva hagyni, mert kipotyog a foga 636

Fecske- és gólyafészket nem szabad leverni, mert némaságot okoz 637

Tojáshéjat nem szabad nagy darabban eldobni, mert belebújik a béka, és hideg-elést okoz 638

Rontás és elhárítás

Megelőzés

A gyermek védelme

Pólyakötőjét az anya kezéhez erősítik, hogy el ne váltsák 639, 350, 351

A bölcsőbe fokhagymát és kést tesznek 639, 360

A csecsemő körmét úgy rágják le, nehogy tolvaj legyen 641

Az állatok védelme

Halotti állkendőt, szitát akasztanak szögge tehenrontás ellen 642

Luca napkor mágikus körben etetik a tyúkokat 643

A ház és a föld védelme

A küszöb alá kést ásnak 644

Éjszakára a kilincset gatyamadzaggal megkötik 645

Éjszakára a kulcslyukat fokhagymával bedugják 645

Luca napkor szurkot dobnak a kapu elé 647, 648

Luca éjszakáján boronálancot húznak végig a föld szélén 649

Építőáldozat: új házban először állatnak kell bemennie, aki először alszik benne, az hal meg elsőnek 650

Építőáldozat: idegenek gyermeket rabolnak, hogy annak a vérével építsenek 651

Emberrontás és elhárítás

Szerelmi bosszúból fenyegető lényeket küldenek az emberre 652

Mágikus cselekvéssel halált mímel, és halált okoz 653

Átviteli mágiával:

eltulajdonított hajára, ruhadarabjára rávizelnek 654

lábnyomát fölveszik, és fölteszik a füstre 655–662

Mágikus tárggyal: borsóval, bögrével, tollkoszorúval, kendővel stb. 663–667

Szerelmi varázslás: megégetéssel, halott állkendőjével 668, 669, 670, 671, négy-levelű lóherével 672

Szemmelverést okoz akaratlanul az ártó szem 674–680, 682, 684

A szemmelverést szemvízzel hárítják el, ami 3 vagy 9 szem parázzsal készül 676–686

A szemvízzel mosdatnak, és ráolvasnak 677–685

Szemvizet mindenki készíthet, de vannak híres szemvízkészítők, akiké hatékonyabb 682–686

Elhárítás bábuk úsztatásával 687

Állatrontás

Az istállót csecsemőtetemmel, halott fürdővizével rontják meg 688, 689

Tehénrontás disznófejtel 690

A tej elvitele kapuszlop megfaragásával, fejéssel 691–694

A tyúkok hasznának elvitele marokszorítással Luca napján 695

Egyéb rontó cselekvések

Koponya főzése 696

Luca nap hajnalán lepedő terítése a közös karóra 697

Patkányűzés

Tizenkét napokban font ostorral 698

Újhold péntek délben vagy karácsony éjjel meztelenül háromszor körüljárva az udvart 699, 700

Gyógyítás

Természetes gyógymódok

Növényi szerekkel 701, 702 (Lásd még: Javasz)

A ló vizeletének megindítása helyi irritálással, járatással, csutakolással, érvágással 703–708

A tehén kérőzésének megindítása birkakérővel, pálinkával, fa-, torma rágatásával 709–713

Mágikus gyógymódok

Kiütést, sebet halott kezével érintenek 714

Sebes kéz mosdóvizében lencsét főznek, és kiszóráják a tyúkoknak 715

Beteg sertéssel rozsdás vas főzetét itatják 716

Viaszöntéssel gyógyítják az ijedtséget, frászt (epilepszia, eklampszia) 717–719

Gyermekfrászt ablakráttel gyógyítanak 720

Ónt öntenek 721

(Lásd még: Javasz)

Jóslás

Egy asszony a beteg gyermek ágyához egyik kezében kenyeret, másikban földet visz. Ha gyermek azt a kezét emeli föl először, amelyikben a kenyér van, meggyógyul, ha a másikat, meghal. 722

Ha a hat éves gyermek a saját megőrzött köldöksinórját ki tudja bogozni, jó tanuló lesz belőle 723

Luca napján éjfélkor a keresztúton tükörben meg lehet látni a jövőébeli feleséget 724

Luca napján jövőőmondó asztalkát készítenek, ami koppantással válaszol 725

A pap megjósolja, hogy a nép kevélysége miatt elpusztul a falu, jóslata betelik 726

Tájszavak

abla	zabla	főttedény	földedény, cserépedény
agácás	akácós	füvegfa	jászolfa
acskó	zacskó	fűtőzik	melegszik
aggottka, agotka	öregcske, a váltott gyermek visszaváltása- kor mondják: „Aggot- kát főzünk . . .”	gatya	bő vászonnadrág
állakötő	halotti állkendő	gombos	gombos muhar
ágyi	bátyja felesége	gölöncsér	fazekas
baronna	borona	gunyhó	kunyhó
baúggat	a kutya szaggatottan, morogva vonít	gyángyi	ágyi
bástya	tégla vagy kőkerítés	gyermeket vesz	terhességet megszakít, csecsemőt elpusztít
bikla	fehér bő felső szoknya	gyerök	fiúgyermek, legény
borsó	bab	hidegágy	ravatal, halottas ágy
Budákóc	Budakova	holdszakadás	a holdfogyatkozás kez- dete
budzi	kanta, cserépkanna		
búsz	fülledt, nehéz, gázos levegő	imög	bő, nyakba ráncolt fe- hér női ing
cinadónia	clelidonium majus, azaz vérehullató fecskefű	ipa	após
		irdatlan	óriási
		istörgye	eresz
csávás	moslékos edény		
csék	a csődör nemzőszerve	kajkol	vonít (a kutya)
cséza	könnyű, löcsös kiskocsi	kalányos gom- ca	kanalas gombóc. Liszt, tojás, só, zsír keverékét kanállal forróvízbe szag- gatják. Tejfölös zsírral, túróval ízesítik.
csutakéve	kukoricaszár-kéve		
elemészt	elpusztít		
elszól (puska)	elsül	kallantyó	akasztófül, gomb
fékkötő	fejkötő, a paraszti vise- let díszes ünnepi darab- ja	kátula	skatulya
		kē, kēd	kend
fili	anyai (?)	kemince/kemön- ce	sütőkemence
fíves	javas	koma	valaki gyermekének a keresztapja
Fok	Drávafok		
fokos	balta, fokos	kopoz	kukoricát foszt
fonalrúd	a lakószoba fődémge- rendáira erősített rúd, amin a fonalat is száro- gatták	kránic	tutajos, faúszató munkás
		közös karó	két udvart elválasztó ke- rítés, ill. annak karói
fonó	összejövetel fonásra egy- házaknál	laffog	csattog

lik	pincelyuk	szeletös pöpörc	szeletekben kisütött szalonna
ludvérc	lidérc	Sziget	Szigetvár
lüdvérc	lidérc	szolgakötény	kékfestő, melles férfikötény
maradék	excrementum	szóma	szalma
mássa	méhlepény	szüle/szülike	öregasszony, öreganya
meghasasodik	teherbe esik	szüelánc	?
megye	mesgye, telekhatár, valaminek a határszéle	szürüskert	szérüskert
Miholác	Miholjac	tászlinyos imög	hosszú, bő ujjú ing, ujját a felső karon megkötik, és visszabuggyantják
Moszlavina	Moslavina	tekenyő	teknő
mönyecske	fiatalasszony	terő	teher
napa	anyós	tétemény	tett, cselekedet, itt teremtmény, rontás
nádfarok	Nádfarok, dülőnév Kiscsányban	tilol	tilóval kendert, lent tör
nene	néni, nényj	totyol	meztelen fenekét veregeti valamihez
nyuszka	nyúl	varacskos	varas, sebes, dudoros
nyüstén	nőstény	vaszara	kan, bika, csődör nemzőszervének tokja
őlet	őröltet	veszkődik	vesződik, veszekszik
pemet	kukoricaháncsból kötött csomó, pl. kemence takarítására	zángyi	ángyi
pórhelt	sparhelt, tűzhely		
pörgő	rokka		
puha gyerek	oszló magzat vagy cse-csemőtetem		
pusszantós gomba	pöfeteg gomba		
repittyös béka	varangyos béka		
rékli	kívülkötős női ing		
rí	sír		
sikonyál	sikítózik		
Slagyovica	Cadovica		
somtök	díztök		
sorompó	kerítés		
Sölle	Sellye		
sufi	tolóágy		
szapu	kosár		

Szakmutató

- ablakrátétel 720
aggancs 475
aggotka 362, 364
alma 613
aludttej → tej
angyalok 341
arany 372, 382
aranyalma 613
aranyborjú 380, 381
- áldozócsütörtök 612
álhalottak 115–126
állalkötő → halott állkendője
állat 604–610, 626
állatlan ló 426
állatok védelme 642, 643
állatrontás 447–449, 539–565, 688–697
átkelőhely 127
átviteli mágia 654–662
- bab 299
baba 687
babona 105, 120, 175, 305, 332, 543,
555, 718
babonaság 179, 696
babonás 174
babonáz 172
bagoly 266
bagolyfejű lény 238
balta 46, 118, 435, 526
baltafoka 481
barázda 631
bába 209, 684
bábaasszony 349
berek 128, 149, 419
berek égése 199, 206
béka 431, 520, 521–523, 636, 638
bika 127, 223
birkakérő 709, 710, 713
bogár 611
bográcsfejű ember 129
bolygótűz 176, 185–191
bor 529
- borbély 217
borjazás 604, 605
borsó 114, 300, 301, 303, 493, 663
borsószalma 542
borszorkány 38, 43, 44, 47–51, 73, 84,
113, 117, 119, 126, 147, 220, 221, 223,
229, 230, 231, 253, 265–267, 276, 277,
283, 291, 295, 309, 313, 318, 331–333,
338, 348, 350, 351, 354, 355, 376, 408,
422, 426–491, 495, 499, 523, 537, 553,
561, 564, 575, 625, 635, 642, 645
boszorkány halála 484–488
boszorkánykönyv 486
boszorkánynak vélt állat 489, 490
boszorkányos tizedes 503
boszorkányszél 294, 295
boszorkányszombat 456
boszorkány tudomány 484–486, 499, 500
bögre 561, 562, 664, 665, 686
bunda 587
búza 591, 597
búzakoszorú 133
bűnös halott 82, 102–104, 217
bűvös kör 217, 223
bűvös pálca 223
- cigány 113, 126, 220, 277
cigányasszony 286, 491–493
cinadónia 701
- Csaba királyfi 16
csecsemők 225
csecsemőtetem 541, 544, 688
cseréptál 583
csibe 254
csillag 3–18
csillaghullás 3, 4
csurgás → ereszcurgás
- dél 276, 298, 318, 319, 321–326, 620–622
dér 454
disznó 85
dög és virág 502

- elátkozott lélek 176
 elátkozott mérmök 177
 elhárítás 639–700, 721
 emberrontás 528–538, 652–688
 ereszcurgás 298, 318, 321, 322, 325,
 327, 570
 eső 38, 152
 este 622–625
- ég 1, 2, 101
 éjfél 75, 78, 79, 88, 97, 106, 120, 122,
 138, 151, 153, 166, 218, 223, 226,
 340, 364, 372, 376, 430, 441, 445,
 724
 éjféli mise 475, 476
 élesztő 632
 ének 224
 építőáldozat 650, 651
- farkas 151, 467
 favágító 298, 319, 320, 327, 462
 fecske 637
 fehér folyás 669
 fehér ruhás nő 132, 133, 339
 fejés, első 605
 fejfa 95, 121, 123, 219
 fejsze 40
 fekete csirke 230
 feketeruhás asszony 140
 fekete tyúk 242, 243, 246–248, 256,
 257, 260
 fekete tyúk tetem 540
 felhő 392, 398, 404, 405, 408, 413, 418,
 fény 120, 177
 fényes jelenség 182
 fényesség 195
 fénygömb 205
 féreg 611
 fing 268
 fíves → fűves
 fog, két soros 387, 389, 390, 392, 396,
 408, 636
 dupla sor 396, 397
 77 sor 391
- fokhagyma 95, 348, 356, 438, 639, 645,
 695
 fokos 695
 forgószél 42–52, 89, 275, 276, 284–293,
 309, 402, 403, 408, 412, 414, 460, 483,
 525–527, 571
 föld 590–603, 722
 földgáz 201
 földi ördög 221
 földművelés 629–631
 föld terhe 590
 földfazék 720
 frász 720
 fürdő 568
 füstölő 516, 539, 545, 546, 548, 549, 552
 füstre tétel 655–662
 fűves 275, 343, 355, 358, 368, 507, 511,
 512, 514, 531, 532, 546–550, 563, 572,
 573, 652
 → javas
- galamb 85, 267
 garabonciás 296, 369, 370, 386–425
 garabonciás diák 425
 gatyamadzag 95, 339, 426, 645
 gomba 701
 gombostű 665
 gonosz 144, 226, 356, 695
 gonoszok 622
 gólyafészek 637
 Göncölszékér 5–8, 11, 12, 15
 gőzölés 531, 569
- gyalogösvény 298
 gyalogút 623
 gyermekágy 348, 354, 356, 360, 361, 387
 gyermeksírás 533, 534
 gyermek védelme 639–641
 gyógyítás 685, 701–721
 gyógyszer 514, 701, 702
 gyümölcsfa 598–600
- halál 57–60
 halott 61–126, 627
 halottak hete 615

- halottak napja 615
 halottak üzenete 95
 halottas ház 126
 halott állkendője 100, 642, 670, 671
 halott epéje 633
 halott fürdővize 689
 halottidézés 580, 63–64
 halottíró 95
 halott keze 714
 halottlátó 63, 64, 578–580
 hamis eskü 104
 harangkötés 223
 harangozás 408
 harangszó 149, 298, 320–323, 325, 327, 571, 623
 harmat 596, 597, 606
 haszon elvétele 447–451
 ház 644, 645, 650
 hetedik év 372–374, 378
 hetedik gyermek 339
 hetedik határ 223
 hét éves 387
 hét határ 542
 hidegágy 126
 hintó 224, 468, 470, 472
 hintőpor 701
 hiszekegy imádság 684–686, 717
 híd 127, 168, 169, 240, 344, 380
 hold 19–37
 holdfogyatkozás 603, 634
 holdtölte 588
 hulla 39
 hullaház 126, 149
 hörcsög 118
 hüléses betegség 568
- Illés nap 614
 imádság 717
 istentisztelet 112
- javas 103, 227, 228, 281, 308, 310, 312, 326, 334, 335, 360, 386, 429, 431, 446, 483, 485–487, 491, 504–577, 654, 662, 667, 702, 721
 → füves
- jeles napok 611–619
 jég 400, 401
 jégeső 39, 40, 393, 396, 398–400, 413
 jégverés 370, 405, 407, 411, 612
 jóslás 182, 722–726
 jótéltélek 72, 101, 104, 119, 127, 152
 jövőmondó asztalka 725
- kakas 88, 235, 417, 608
 kalász 591
 kapufélfa 450, 452
 kapuoszlop megfaragása 691, 693
 karácsony 151, 223, 372, 373, 499, 598, 601, 610, 617–619, 695, 700
 karácsony éjféli 461–479
 karácsonyi morzsa 601
 kastély 342
 kaszakó 43, 44, 176
 „Kaszakó a valagadba” szólás 43, 44
 Kaszácscsillag 17, 18
 katona 219
 kályha 214, 266
 káromkodás 169, 179, 211–213, 350
 kártyavető 581
 kedd 323, 519
 kemence 360, 361, 364, 468, 487, 532, 555, 556, 665, 695
 kemencepadka 266
 kenderhajtogatás 42
 kendő 667
 kenőcs 567, 654
 kenyér 722
 kereszt 222, 438, 695
 keresztút 137, 223, 278, 299–304, 318, 365, 366, 461–474, 480, 493, 532, 626, 664, 724
 keresztvíz 628
 kerék 435
 keréknyom 588
 kevélység büntetése 726
 kezdetlen víz 388, 682, 684, 695
 kezdetlen asszony 141
 kémény 586, 611, 693
 kérőzés 710–713
 kés 360, 431, 438, 520, 522, 525, 639

- kilincs 339, 645
 kincs 372–384
 kiütés 714
 kígyó 367–369, 387
 kígyófej 542
 kísértet 97, 104, 117, 120, 123, 127–
 175, 340, 426, 432, 437, 501, 524,
 625
 kobaktök 480
 kocsi 127, 130, 133, 136, 137, 161, 165,
 166, 168, 169, 179, 180, 187, 198,
 212, 213, 274, 279, 719
 kolbász 591
 koponya 538, 696
 koszorú 666, 720
 kotló 610
 kotlós csirkékkel 82, 164, 432–434
 kottyozás 695
 kóc 358, 447, 541
 köd 41
 köldökzsinór 723
 költött lidérc 242, 266
 kör → bűvös kör
 → mágikus kör
 köröm 541, 668
 kőbirka 379
 küszöb 321, 644, 695
 kulcslyuk 95, 264, 438, 645
 kuruzsló 216
 kutya 87, 95, 127, 151–157, 222, 253,
 497, 524, 530, 650
 kút 482
- lábnyom 308
 lábnyom-fölvétel 532, 655–662
 lámpa 197, 198, 207
 lámpavivő 196
 láng 372, 374, 381
 látóasszony 579
 len 592, 593
 Lenore 110
 lélek 176, 177
 liba 430
 lidérc 97, 228–277
 lopótök 595
- lovas ember 471
 ló 110, 124, 127, 130, 131, 135–137,
 144–148, 157, 158, 161, 165–166,
 168, 169, 179–181, 183, 193, 212,
 213, 281, 340, 343, 378, 387, 457, 719
 lóhere 672
 lólábú alak 76, 184, 208–215, 218, 219,
 227
 lószerszám 617–619
 ló vizeletének megindítása 703–708
 Luca nap 151, 442, 499, 609, 610, 616,
 643, 647–649, 695, 697, 724, 725
 lucaszék 448, 459, 461–479
 ludvérc maradéka 240
 lúd 149, 150, 231
 lüdvérc 430, 438
- macska 83, 84, 158–162, 173, 231, 253,
 427–430, 445, 446, 459, 542, 626, 650
 madár 417
 madárforma 221
 majom 89, 467
 malomkő 223, 257, 258, 262, 274, 269–
 271, 467
 Margit nap 614
 marha 480
 marhagyógyítás 709–713
 Markoláb 36
 mágikus bábu 687
 mágikus cselekmény 653
 mágikus gyógymódok 714–721
 mágikus kereszt 438, 695
 mágikus kör 376, 461–463, 465–468, 470,
 472, 475
 → bűvös kör
 → vár
 mágikus tárgy 663–667
 mák 468, 473, 475
 mákvetés 630
 Mária Terézia 34
 megelőzés 639–651
 megétetés 537, 668–669
 megpatkolt boszorkány 445, 446
 mennyország 613
 meztelen 172, 344, 699, 700

- mérnök 177
 miatyánk imádság 179, 684, 685, 717
 mit-mit 246, 247, 253, 266
 mitikus állatok 367–371
 mocsárláz 203
 mosás → párolás
 mosdóvíz 388, 462, 547, 563
     → szemvíz
 mozdony 223
 műút 113
- „nagy ember” 128
 nagypéntek 611
 nap 35, 38
 naplemente 625
 napszakok 620–625
 nemiszerv fából 258
     részről 260
 nevezetes helyek 620–623
 növényi szerek 701–705, 708
- nyíl 544
 nyúl 89
- olló 574
 Orion csillagkép 17
 oroslánok 471
 orvos 358, 526, 566, 570, 571, 717
 orvosság 216, 570, 701
 ostor 294, 498, 501, 698, 700
 óntés
- öntés 505, 509, 528–530, 533
 öntőasszony 639
 ördög 95, 148, 158, 216–222, 360, 376,
     470, 472, 488, 519
 ördögös kocsis 501
 ördögösök 494–503
 ördögös pásztor 494–500
- pap 112, 125, 220, 222, 223, 726
 paprika 703–705, 708
 patkányüzés 698–700
 pálca 223
 pálka 701, 707
- pántlika 491
 párolás 633, 634
 pásztorbot 494
 petrezselyem 703, 705, 708
 péntek 323, 519
 pénz, rejtett 158, 162, 194, 240, 249, 251,
     253, 254, 266, 373, 374–378, 382,
     384, 387, 468, 471
 pénztárca 635
 „pici embőr” 130
 pille 234
 pille forma boszorkány 436
 pipaszár 239
 Piskó régi falujának mondája 726
 pogácsa 535, 536, 668
 pokol 102
 pomádé 491
 por 547
 pólyakötő 350, 351
 puska 151, 173, 214, 239, 467
- ráolvasás 571, 677, 678, 684, 685
 rongyos zsidó 274
 rontás 493, 519, 539, 541, 563, 639–700,
     721
 rontás útja 227
 rontószellemek 285
 rosta 254, 256, 257, 266, 272, 326, 574,
     642
 rossz(ak) 356, 359, 363, 364, 376, 467,
     640, 644
 rossz lélek 347, 348, 437, 438
 rossz szellemek 377, 530
 rovar 646
 rozsdás vas 714
 róka 151
- sarló 554
 Sánta Kata 18
 sárgarépa 704
 sárgaság 701
 sárkány 370, 371, 398, 404, 405, 408, 419
 sárkánykigyó 406, 407
 seb 701, 714
 sebes kéz 715

- serkentés 582–610
 sertésvész 716
 sír 109, 110, 122, 124, 141, 149, 172,
 217, 219
 somtök 594
 sózólé 712
 söprű 348, 360, 438, 459
 söprűkóró 717
 suba 582
 Sirius 18

 szarv 124, 220, 475, 477, 478
 szeles 276
 Szeles Miska 277
 szellem 61, 73–77, 78, 99, 127, 177, 187,
 223–227, 318, 467, 468, 476
 szellemjárás 67
 szemkinyalás 571, 675
 szemmelverés 674–686
 szemvíz 674–686
 → mosdóvíz
 szemvízkészítők 682–686
 szenesvíz → mosdóvíz
 Szent Dávid 25
 Szent Gellért hegy 457
 Szent György nap 449–451, 517, 596,
 597, 693
 Szent Iván 613
 Szent Péter 5–8, 11–15, 23, 28, 29
 szentség 222
 szerelmi bosszú 528, 652
 szerelmi varázslás 529, 668–673
 szerencse 624
 szexuális kapcsolat 255, 443
 szél 75, 86, 228, 354, 408, 409
 szélbanya 275
 szélvész 399
 szélvihar 399
 szénapor főzete 568
 szépasszonyok 277, 278–339
 szépasszonyok füve 330
 szépasszonyok tála 278, 295–298,
 300–303, 305, 308–317, 328–330
 szita 561
 szivárvány 53–56

 szörnyeteg 491
 szurok 348, 647, 648, 677–679, 681,
 684–686
 szüleléc 241
 szülés 589
 szülés könnyítése 582–584

 tabu 636
 tálto 385, 386
 tehén 117, 118, 163
 → állatrontás
 → tej
 tehénrontás 690
 tej 385, 392, 394–403, 405, 408, 419,
 420, 427, 428, 624, 625
 tej elvitele 691–694
 tej haszon 447, 553–560
 tejút 9–16
 telehold 634
 teljesíthetetlen földadat 268
 temető 73, 88, 96, 97, 101, 107, 115, 117,
 118, 120, 124–126, 129–132, 137,
 140, 141, 148, 149, 152, 154, 156, 157,
 161, 163, 172–174, 179, 193, 196,
 200, 211, 213, 219, 224, 291, 620–623,
 665
 temetői föld 564
 templom 217, 408, 472, 475–479, 653,
 693, 726
 terhesség 627, 628, 637
 termékenység 590–610
 termés 602
 természetes gyógymódok 701–713
 testamentum 67
 tétémeny 158
 tük → tyúk
 tilalom 565, 611–638
 tisztulós asszony 628
 tizenkétnapok 695, 698
 tojás 233, 242–249, 253, 254, 256, 257,
 260, 491, 492, 565, 610, 624
 tojásbéj 638
 tollkoszorú 666
 tolvaj 641
 törökök kincse 379–382

trágyadomb 298, 318, 320, 323, 326, 327
tudomány 518, 581
tudós vadász 502
túlvilágjárás 222
tükör 349, 724
tündérek 283, 340–346, 544
tüzesember 176–207, 378, 384, 429, 472
tüzes madár 233
tűz 373, 383
tűzgömb 192

tyúk 231, 609, 616, 643, 695

újhold 37, 172, 564, 602, 646, 699
úrsten 102, 126
útkeresztvező 127

üstökös 2

vadgalamb 236
vasvilla 122, 439, 467, 559–561
váladék 538
váltott gyermek 347–366, 444, 640
vár 217, 376, 463, 466, 467
→ mágikus kör
veréb 221
vetemény 601
vetés 592, 594, 595
véres tej 554, 555, 557
viaszöntés 326, 519, 717–720
vihár 410, 412, 413, 419, 420
villa 694
villám 614
visszajáró halott 65–114, 176, 432, 437
visszaváltás 360–366
vizesvödör 582
vízitündérek 341
vonat 223

zenészek 223

Adatközlők

<i>Adorjás</i>		Győr Zsófia	1893
Balázs János	1896	Nagy János	1883
Béni Jánosné	1897	Nagy Jánosné, Nagy Julianna	1888
Cuni Julianna	1879	Tóth Istvánné, Győr Mária	1897
Fórizs Lajos	1875	<i>Drávaiványi</i>	
Simon Lajosné, Fóris Julianna	1897	Kovács Sámuelné	1893
<i>Baranyahidvég</i>		<i>Drávapalkonya</i>	
Györkő József	1892	Dani József	1886
Kun Sándor	1886	Dani Józsefné	1896
Nagy Sándor	1881	Dömös Jánosné	1886
<i>Bogdása</i>		Kovács Dávid	1893
Tahi Sándor	1900	Kovács Sándor	1921
<i>Cún</i>		Várdai Józsefné, Kasza Julianna	1892
Cuni József	1886	<i>Drávapiski</i>	
Cuni Józsefné	1896	Dani Lajos	1911
Deli Lajos	1887	Dani (József) János	1898
Kovács Lajosné	1886	Döme János	1894
<i>Csányoszró</i>		<i>Drávaszerdahely</i>	
Farkas József	1891	Matyi Józsefné, Tóth Julianna	1892
Géczi József	1909	<i>Gyöngyfa</i>	
Géczi Józsefné, Végi Julianna	1894	Bakó János	1889
Géczi Lajos	1908	Bakó Jánosné, Pál Julianna	1893
Géczi Lajosné, Torma Irén	1915	<i>Kákics</i>	
Jozip Péterné, Kántor Rozália	1914	Margit Péterné, Lukács Zsuzsanna	1886
Kovács Nándorné	1939	Vas Rubenné	1889
Nagy Józsefné, Pápai Julianna	1915	<i>Kemse</i>	
Rábay Gyula	1890	Nagy József	1894
Szőke János	1907	Somogyi Gyula	1892
Váradai Józsefné, Varga Julianna	1896	Somogyi Gyuláné, Kiss Julianna	1898
<i>Drávacsehi</i>		<i>Kémes</i>	
Bráda Jánosné, Hitre Julianna	1895	Fitos Lajosné, Magdó Julianna	1896
Fábián Ödönné, Máté Erzsébet	1905	Hadar Jánosné, Ambrus Julianna	1895
Korsós Bálintné, Korsós Julianna	1897	Ör-Kovács Jánosné, Szabó Julianna	1895
Kovács Pál	1902	Molnár Gyuláné, Berta Julianna	1900
Kovács Pálné, Tóth Julianna	1904	Molnár Lajos	1895
László József	1898	Szekeres Jánosné	1881
Olláry Kálmánné, Kiss Julianna	1894	<i>Kórós</i>	
Szolga Sándor	1906	Bene Pál	1895
<i>Drávacsepely</i>		Deli Bonyár Jánosné, Farkas Julianna	1901
Györkő Lajos	1897		
<i>Drávafók</i>			
Győr János	1898		

Hitre János	1909	Babos Jánosné, Kis-Sós Zsu-	
Szojkó Julianna	1901	zsanna	1873
<i>Kovácskida</i>		Bonyár Jánosné	1877
Ács Jánosné, Jaksa Mária	1902	Bonyár Józsefné, Gáber Zsófia	1870
Géczi Józsefné, Végi Julianna	1894	Borizza Jánosné	1876
Mezei Dávid	1902	Borizza Jánosné, Bonyár Mária	1898
Mezei Dávidné, Kovács Zsuzsan-		Kamu Jánosné, Nagy-Kovács	
na	1905	Zsuzsanna	1884
K. Szabó Jánosné, Teleki Juli-		Kamu Lajos	1919
anna	1898	Kasza Józsefné, Kovács Anna	1872
Tóth Ferencné, Sántosi Katalin	1890	Kis-Kasza Józsefné, Csöme	
<i>Lúzsok</i>		Anna	1877
K. Bazsó Péter	1884	B. Kovács Sándor	1917
K. Bazsó Péterné, Nagy Ilona	1893	Kovács Sándorné, Balog Márton	
Kis Biró József	1892	Anna	1896
Kun Istvánné, Kollár Zsuzsanna	1904	Pancsó János	1897
Szabó Istvánné, Kamu Mária	1906	Szekeres József	1890
<i>Magyarmecske</i>		Szekeres Józsefné, Sós Julianna	1891
Zseni Jánosné	1891	Szekeres Pál	1922
<i>Markóc</i>		Szekeres Pálné	1919
Döme Sándorné, Nagy Zsófia	1902	Tóth Jánosné, Bonyár Mária	1904
Juhász Józsefné, Babud Mária	1913	<i>Sámod</i>	
Kovács Péterné, Kocsis Katalin	1893	Bazsó Lajosné, Deák Mária	1896
Nagy Babud Józsefné, Keresz-		Györkő Jánosné, Horváth Zsu-	
tes Zsófia	1886	zsanna	1885
<i>Marócsa</i>		<i>Sellye</i>	
Járó Ádámné, Balázs Mária	1897	Czakó Jánosné	1885
Szabó József	1893	Csorsz Jánosné, Szekeres Juli-	
<i>Nagycsány</i>		anna	1885
Bencs Gizella	1942	Danku Miklósné, Tóth Margit	1944
Bonyár János	1894	Göndör Józsefné, Zsigmond	
Géczi János	1903	Julianna	1898
Gömbölös Jánosné, Vincze		Nagy Sándorné, Máté Sára	1887
Julianna	1903	<i>Sósvertike</i>	
Vajda Lajos	1894	Naszvadi József	1888
Vajda Sándor	1895	Naszvadi Józsefné, Sós Julianna	1891
<i>Okorág</i>		<i>Szaporca</i>	
Lőrincz József	1883	Csöme Sándor	1890
Petes Sándor	1888	Györkő Dávid	1888
Prém-Berényi Vincéné, Dudók		Györkő Dávidné, Ledó Rozália	1891
Julianna	1906	Hitre Lajos	1900
<i>Rádfalva</i>		Pál Lajos	1894
Ács Dávidné, Deli-Bonyár Juli-		Vajda Sándorné, Jakab Mária	1891
anna	1871	Végi József	1892
Ács Lajos	1902		

Szava

Törő Pálné, Benedek Julianna 1884

Tésenfa

P. Benedek Lajos 1898

Bíró Lajos 1884

B. Csöme János 1899

Györkő Sámuelné 1885

Vajszló

Fintics Gyula 1909

Fintics Lajos 1889

Karádi István 1911

Müller János 1897

Pióca János 1905

Pióca Jánosné, Hegedüs Mária 1911

Sebők Vincéné, Dávid Mária 1900

Váczi Mária 1902

Vejtí

B. Kamu József 1888

Kamu Péterné, Nagy Mária 1888

Kis-Gál Jánosné 1896

Punak Jánosné, Herendi Anna 1888

Tótfalusi Jánosné, Lakos Panni 1898

Peti Samu 1877

Zaláta

Iván Péterné, Gál Mária 1896

Rézik Ferenc 1914

Rézik Ferencné, Iván Mária 1917

Idézett irodalom

- BALASSA Iván
1963 Karcasai mondák. UMNGY. XI. Bp.
- BERZE NAGY János
1940 Baranyai magyar néphagyományok. I–III. Pécs
- BIHARI Anna
1980 Magyar hiedelemmonda katalógus. Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához
6. Bp.
- DÖMÖTÖR Tekla
1964 A mondatkutatók nemzetközi értekezlete Budapesten. Ethnographia LXXXV.
166–167.
1981 A magyar nép hiedelemvilága. Bp.
- HEGEDŰS Lajos
1946 Népi beszélgetések az Ormánságból. Pécs
- IRÁNYI Lujza, B.
1976 A szokások változása Mónosokoron. Folklór Archívum 5. Bp.
- KISS Géza
1937 Ormányság. Bp.
- KODOLÁNYI János, ifjú
1960 Ormányság. Bp.
- KÖRNER Tamás
1970 Mutatvány a készülő magyar hiedelemmonda-katalógusból. B. A halál és a
halottak. Ethnographia LXXXI. 55–96.
- Magyar Néprajzi Lexikon 1–5
1977–1982 Bp.
- PÓCS Éva, Cs.
1964 Zagyvarékas néphite. Néprajzi Közlemények.
- THOMPSON, Stith
1955–1957 Motif-Index of Folk-Literature. I–VI. Copenhagen
- VOIGHT Vilmos
1974 A népköltési (folklór) alkotások kritikai kiadásának szabályzata. Bp.
- ZENTAI János
1966 Adatok Ormányság néprajzi határának megállapításához. A Janus Pannonius
Múzeum évkönyve, 77–128
- ZENTAI Tünde
1969–1970 A kísértet és a visszajáró halott epikus megjelenítése az Ormányságban.
A Janus Pannonius Múzeum évkönyve, 297–308
1971 A természetfeletti lények átváltozásának kérdése az ormánsági néphit össze-
függésében. A Janus Pannonius Múzeum évkönyve, 207–217
1972–1973 Az ormánsági „szépasszony” helye a magyar néphitben. A Janus
Pannonius Múzeum évkönyve, 223–238.

FOLK BELIEFS IN THE ORMÁNSÁG REGION

The Ormánság region is found on Hungary's southern border, along the Dráva and Fekete-víz rivers. The area was settled in the time of the Árpád dynasty (11th–13th centuries). Many of the settlements were wiped out during the Turkish occupation (1526–1686), but the population of the surviving villages can be regarded as largely continuous. In the 1540s Mihály Sztárai, the famous reformer and writer converted the people of the region to the Calvinist faith. This change contributed to raising the educational level of the peasantry, but the "path of enlightenment" led through the eradication of superstition. As a result, the researcher in the second half of the 20th century studying folk beliefs is in a difficult situation. In fact, doubly difficult since, with the change in the economic and social system, the traditional way of life has disappeared.

The map below shows the settlements of the Ormánság region. Those where I collected material between 1967 and 1972 are indicated by a black circle. The number of inhabitants according to the 1970 census is shown in brackets after the name of the village. Since I began collecting material, the population of the Ormánság region has declined by half according to the figures of the 1960 and the 1980 censuses.

The 43 villages of the Ormánság region form a separate ethnographic group. Their traditional culture has been studied quite thoroughly. Considerable attention has been devoted to this region, in particular from the 1930s when János *Kodolányi*, Lajos *Fülep* and Zsigmond *Móricz* dramatically turned the national spotlight onto the "decline of Hungary" in the Ormánság region because of the "suicidal only child" type of population self-regulation. In 1937 Géza *Kiss* wrote an ethnographic monograph of the Ormánság region. Numerous studies have since been published on its material culture by Béla *Gunda*, János *Kodolányi* jr., János *Zentai* and others. Until quite recently little was published on its folk beliefs, particularly on its epic folk-poetry. Books published by Lajos *Hegedüs*, Géza *Kiss* and János *Berze Nagy* contain 55 folk belief legends and a number of miscellaneous belief data, while I have also published three studies on ghosts, apparitions, beautiful women and transformation.

I concentrated mainly on folk belief legends in the Ormánság region. And although I recorded other beliefs too, I carried out systematic research only on the main figures in the legends and collected data on the belief figures. This study presents the material collected from 150 informants in 34 villages. Since it gives only a general outline of the full range of beliefs, the work has been entitled *Folk Beliefs in the Ormánság Region*.

In classifying the material I have taken into account the classification system of folk belief legends elaborated at the 1963 meeting of the International Society for Folk Narrative Research, the system of the Catalogue of Hungarian Folk Belief Legends, Stith *Thompson's* Motif-Index, the systems used in Tekla *Dömötör: A magyar nép hitvilága* (Beliefs of the Hungarian People), Éva Cs. *Pócs's* monograph on Zagyvarékas and Iván *Balassa: Karcsai mondák* (Legends of Karcsa), but have been guided by the internal relationships of the Ormánság material in making the final classification.

Section I is devoted to heavenly bodies and natural phenomena.

Section II covers mythical beings and Section III deals with people endowed with supernatural power. The bulk of the material in these two sections is made up of legends, at the different stages of genre formation, from the memorat, through belief legends, to the fabulat.

Section IV deals with the beliefs of everyday life.

The four sections at the same time form the four main groups of the material. Within these divisions, in the first section, I have followed the names and phenomena of the title. Wherever possible, in the second and third sections I have classified the material according to the beings figuring in the belief. Since man is the only figure in the beliefs of everyday life, classification by function proved to be the most suitable system in this case. Since this is not a study, but the publication of source material, I was always guided by the definitions given by the informants in classifying the participants, even if this reflected contamination. Thus for example, if the narrator described a ghost-like being as a beautiful woman, I have classified it under the heading "beautiful woman".

The figures in beliefs have been grouped together on the basis of similar function and common features. Under the general heading of supernatural beings, *Death and the Dead* is followed by *Ghosts* since the unknown dead returning in human shape cannot be distinguished from ghosts. They are followed by the *Fiery Man* who is generally a fiery ghost or a person guilty of a crime returning after death. Since the ghost often has horse's hooves, it appeared justified to include accounts of the *Man with Horse's Hooves* here. This is followed by the figure of the *Devil* who, in the Ormánság region, is a form of apparition with few "Christian" features. The place of *Sojourn in the Otherworld* has been determined on the basis of the mythical figures and devils involved, as human figures are not characteristic. The *Lidérc* (incubus, demon lover, will-o'-the-wisp, etc.) appears to be an isolated form, but in fact is closely related to the *Devil kept in a box* and the mythical witch, while in the form of a flying fiery bird it is similar to the apparition.

This is followed by a number of demonic beings more closely related to natural phenomena: the *Wind spirit*, the *Beautiful women* and the *Fairies*.

The narrative about the *Evil spirit* recalls the changeling. Beliefs concerning the *Changeling* are also related to the beautiful woman and the ordinary witch.

Legends concerning *Mythical animals* and *Treasure* have been left to the last.

In the group of people with supernatural power, the beliefs concerning the "*Táltos*" have survived practically only in the name, although many of its elements can be found in beliefs related to the *Wandering scholar* and the wise-person. Like the witch of Hungarian folk belief, the *Witch* has two faces in the Ormánság region too. At times she is an ordinary village witch with the power of casting spells and changing shape and at other times a ghost-like supernatural being. The *Gypsy woman* is also a human witch, distinguished only by her social standing and name.

Among the *Persons with diabolical powers*, the shepherd is the most fully characterized while there is very little material on the coachman.

The "*Javas*" or wise-person occupies an outstanding place in the folk beliefs of the Ormánság region. She is the opposite figure to the witch, able to heal, to "reverse"

the witch's spells and, if necessary, is also prepared to struggle with the witch, in the same way as the "táltos".

Among the persons with powers of wizardry, the *Seer* and the *Fortune-teller* are highly specialized, although there is very little data on these figures.

The fourth section of the collection of texts contains memories of special belief powers and the description of superstitions acts, centred around positive spells and actions intended to avoid evil spells. These texts throw light on the beliefs of everyday life in which superstitious practices are indivisibly linked to the folk customs of everyday life.

The material within the different groups has been classified according to the beliefs, motifs and types of legend. The motif (as the smallest element of action) is used in the broad sense of Stith Thompson. In most cases it is given together with situation elements, all the more so since special places and times have not been included as a separate category. I have also attempted in sections I and IV to reflect the essential element and motif links, including those of superstitions that do not appear here in a folk poetry context.

The list of motifs at the end of the material gives a full overview of the various belief subjects and the motif system and structure of the contents of the whole material. This emphasis of the belief elements and motifs would also appear to be useful because in this way it is easier to compare the material with similar works and it can be incorporated into larger general studies and catalogues.

The classified material has been numbered from 1 to 726 which also serve as reference numbers. Thirtysix of the texts were collected by my father, János Zentai in 1953–1955; these texts are indicated by a + next to the index number.

A taperecorder was used in collecting the material, with the exception of that collected in 1967–1968 when I did not always have the necessary equipment at my disposal. The transcriptions were made immediately after the collection, that is, between 1967 and 1972. Consequently, I was not able to draw on the textological rules for the preparation of folklore texts, although with slight discrepancies these principles were followed.

My own questions appear in brackets in the texts. After each text, the place of collection, the name and year of birth of the informant are given.

For reasons of printing technology, the closed e, the open long e (the latter is sometimes indicated by ee) and the au diphthong of the local dialect have not been indicated. Otherwise, no change has been made in the texts.

Belief elements and motifs

I. The world of nature

Heavenly bodies

Sky

If it is red at night, there will be war 1

Comet

A sign of war 2

Star

A falling star is an indication of death 3, 4

Constellations

Great Bear (Charles's Wain)

Saint Peter travelled on it

Saint Peter used it to cart straw (tow) milk 5-8

Milky Way

Saint Peter rode across it on the Wain

Saint Peter in the Wain stirred up the dust
(spilt the milk) scattered the straw or tow 9, 11-15

Women stripped hemp in the sky, the tow
became the Milky Way 10

The Milky Way is Prince Csaba's road 16

Orion

Three men mowing in a row 17

Syrius

The star behind Orion is Limping Kate 18

Moon spots

Woman's face, portrait of a queen, human
head 19, 21, 26, 27, 32-34

Dry land (the darker area) and water 20, 32

Mountain (the darker area) and valley 22, 30

Saint David fiddling 25

Saint Peter fiddling 23, 24, 28, 29

Men sawing 31

A handful of soil that the sun threw at the
moon 35

Natural phenomena

Rain

"Sun and rain together, the witches are marrying" – saying 38

Hail

If a corpse is carried through the village, there will be hail 39

The wandering scholar will cause hail to fall on the crops if he is not given milk
(See: Wandering scholar)

The hail will stop if an axe is tossed into the ground 40

Fog

On the dawn of St George's day shows whether there will be hailstorms 41

Whirlwind

A beautiful woman, wandering scholar, witch, wise-person passed by in it (See also under these headings) 43–44, 47–52

"Scythe-stone up your ass!" saying used as protection against it 44

Anyone who cuts into the whirlwind will be crippled 45, 46

Rainbow

You must not point it at, because the finger will drop off 53–56

Anyone who walks under the rainbow will change from a man into a woman, from a woman into a man 55

II. Supernatural beings

Death and the dead

Death

A reaper 57

Invisible 58

A portent of death

howling of a dog 59

eyes of a corpse opening 60

Animals fear death 61

Combing a corpse causes death 62

Summoning up the dead with the aid of a "dead writer" 63, 64

See also: Seer

Returning dead

The dead person appears thereby announcing his death 65, 66

Invisible	
Comes into the house, and makes a noise	67-72
Drumming in the cemetery	73
Appearing in the cemetery as spirits	74
Weighs down the sleeper	75
Returns with horse's hooves	76
Returns in its own human form	77-81
Assumes the form of an animal	
Hen with chickens (cf. Ghost, Witch)	82
Cat	83-84
Dove	85
Pig	86
Dog	87
Rooster	88
Rabbit	89
Monkey	89
Changes shape	89
Returns home, because it is deeply mourned	90-93
Returns home, because it misses something it owned	94-100
Cannot find peace, because it was buried in someone else's grave	101
Guilty dead, who lost (killed) a child	102, 103
Guilty dead, who swore a false oath	104
Mother returning home to her child	105-108
Love beyond the grave	109
Lenore (See also: Horse-hooved lover, Demon lover)	110
Person harming the dead is injured	111
Protection against the return of the dead by prayer, by using the phrase "God have mercy on us", by moving away	112-113
False dead	
Person believed to be the dead returning	115-117
Animal believed to be the dead returning	118-119
Light in the cemetery	120
The "garment caught" causes death	121-123
The false dead exposed	124-125
Scaring with a corpse	126
Ghosts	
The spirits, good souls, appear on the road, at the crossroads, at crossing places, at bridges at night	127
The ghost in human form	
"Big man" in the marshy grove, beckoning	128

"Kettle-headed man" comes to the fire	129
"Tiny man" sits on the cart and weighs it down	130
Two black figures sit on the cart and weigh it down	131
Woman in white at the cemetery, accompanies on the road, weighs down the cart	132-137
Woman in white appears at night in a particular place	138-139
Women in black appear in the cemetery	140
Woman without hands in the cemetery at noon	141
Young woman comes singing to the fire	142
Beautiful young woman, who turns into air when someone tries to embrace her	143
Ghost in animal form:	
Horse appearing on request with cow's hooves	144
Three headless horses accompany someone	145
Headless horse grazing	146-147
Horse with a human head chases someone	148
In the form of a goose at noon disappears at the cemetery	149
Plucked goose at night, cannot be caught	150
Giant dog, gun aimed at it will not fire	151
One or two dogs accompany someone on the road, by the cemetery	152-156
Body of a dog that has been struck a fatal blow turns to air	157
Black cat accompanies someone, weighs down the cart, disappears at the spot where money is hidden	158-162
Red cow at the cemetery	163
Hen with chickens at the cemetery	164
Invisible ghost:	
Weighs down the cart at night	165-166
Accompanies someone at night	167
At a bridge, hill, stops the horses	168-169
Throws things at someone	170
False ghost:	
Person believed to be a ghost	171-172
Cat believed to be a ghost	173
A noise thought to be ghosts throwing	174
The ghost is imagination	175
Fiery man	
Damned soul, who follows someone. Harmless.	
Can be driven away by swearing	176
The damned engineer	177

The soul of an old man who committed suicide	178
Sits on the cart, it is weighed down	179-181
Bright human figure, who predicts a death of starvation from three handkerchiefs	182
Kills those sleeping around the fire	183
Has horse's hooves, accompanies home	184
Fire, that accompanies someone, but does not harm	185-191
Two fiery apparitions, that clash	192
Fire in the cemetery, where the person lights his pipe and is hit over the head	193
Is in a place where money is buried	194
Brightness that accompanies someone	195
Human figure with a lamp in its hand	196
Lamp that cannot be overtaken	197
Lamp in the air that kills the lamp of the living	198
Natural phenomenon believed, said to be a fiery man: burning tinder, burning natural gas, "the swamps burning"	199-206
Young men with lamps frightening the girls	207
The man with horse's hooves	
The ghost has horse's hooves	208
They want to carry off the midwife, but she goes back for her scissors and escapes	209
They go into the house around midnight and play cards	210
Cry out for help from the earth next to the cemetery	211
Weighs down the cart, disappears at swearing	212-213
Woman, goes into the house, must not be spoken to	214
Woman, who accompanies someone	215
Devil	
"The devil walks the earth too!"	216
The devils want to carry off the dead barber's skin, but someone pulls it into the magic circle, and so saves the barber's soul	217
Lover with horse's hooves / demon lover	218-219
The devil thought to appear at a wake	220
Devil kept in a box	
In the form of a small bird, kept in a box, can carry a great weight (See also: Witch)	221
Sojourn in the otherworld	
The devils take a man's mind for three days, "to make him take the sacrament from the priest's hand"	222

Spirits

- The spirits gather at the crossroads at midnight at Christmas, they can only be seen by those sitting in the magic circle on St. Lucy's stool
(See also: Witch) 223
- Black coach goes around the cemetery with singing 224
- Babies crying in the night 225
- Invisible evil spirits making merry in the house from midnight to one o'clock 226
- Someone stepping on the path, place of evil spirits falls ill 227
- "Lidérc" (incubus, demon lover, will-o'-the-wisp, etc.)
What is a "lidérc"?
- Kind of witch, in the form of a black chicken 230-231
- "Goes like a lüdérc" 232
- Flies in the sky like a fiery bird 233
- Colourful moth 234
- In the form of a rooster wounds, when someone tries to catch it 235
- Wild pigeon / carries away evil people 236-237
- Being with an owl's head 238
- It goes to bathe, can be shot down with the finely chopped stem of a pipe 239
- It goes to the house, carries money 240-241
- Hatched "lidérc"
- It must be hatched in the armpit from the first egg of a black hen 242-245
- It fulfils all its master's wishes. 246-252
- It brings wealth 246-252
- It must always be given something to do 246-252
- It keeps on asking, what-what? 246-252
- It changes its form 253
- It emaciates its master, maintains forced sexual relations with its master, its sexual organ is of copper, of wood 254-262
- It can be seen only by its master 263
- It takes away the appetite 265
- "Lidérc" bought at a fair
(has the same properties as the hatched "lidérc")
- Form of an owl 266
- Two little black doves 267
- Its master cannot die until he rids himself of it 267
- Ways of being rid of the "lidérc"
- Impossible task:
Ordering it to bring a millstone without a hole 269-271

Ordering it to bring water in a sieve	272
Carry away the hill	273
Tie a knot in a fart	268
It is sold invisibly, mixed among rags	274
Wind spirit (natural demon)	
Wind hag	
Goes about in the whirlwind	275
Carries away the clothes on washing day	275
Wind spirit	
Goes about in the whirlwind	276
Snatches up the sheaves	276
Cripples those who cross its path	276
Windy Miska	
Name of the personified wind	277
Beautiful women	
There are 11 of them, dressed in white they sing at the crossroads at night	278
They overturn carts that disturb their dancing	279
People meet them in the forest	280
They ride the horse in the stable	281
They ride people, making them waste away	282
The beautiful woman is a fairy	283
The beautiful woman travels in the whirlwind	284—293
Those who cut into the beautiful women's whirlwind are crippled	294—295
The beautiful women's plate is in the whirlwind	296—297
The beautiful women's plate is at the crossroads, those who step in it are crippled	299—310
The person who stepped in the beautiful women's plate became lame	311—313
The beautiful women's plate is under the dripping eave at noon, on the chopping-block, on the dung hill, on the path, anyone who steps in it, falls ill, (their lover) is tied up, is put under an evil spell	298, 314—329
The mortal loses his way on the beautiful woman's grass	330
The beautiful woman is a witch	331—333
The beautiful woman can cast evil and good spells. She is a wise-woman.	334—335
The beautiful woman is a woman of loose morals	336—337
They weigh down on people	338
A woman in white, who hurts the sleeper in the house	339

Fairy

- Fairy girls appear and disappear in groups. They are beautiful 340
- They bathe at the edge of the water, sing, are beings like angels 341
- Their castle is in the air, their clothes are of gold 342
- They ride the horses and make them sick 343
- Naked girls catch young men out at night, give them gifts of treasure 344
- They tempt young men 345

Evil spirit

- Goes into the house through the keyhole 347

Changeling

- Preventing the child from being changed
- A sheet is wrapped around the bed of the mother and child, garlic, a knife is put under the pillow, tar and a broom are placed at the door 348–349, 356
- The mother holds the swaddling band with her middle finger 350–351
- Attempt to change a child 352
- The baby is called by its name through the window 353
- The baby's mother is called 354
- The herbalist and the witch change the child for money 355
- The changeling is imperfect
- Deformed baby, unable to fend for itself 356, 357
- Its head is big, it is full of tow 358, 359

Changing back the child

- It is required to do the impossible, to betray itself (little jug, big spoon . . .) 360
- They pretend to cast it into the oven 361
- They pretend to cook the child in the kitchen, at the crossroads: "We are cooking a little old one . . ." 362–366

Mythical animals

Snake

- The child gives milk to the snake. The snake is killed, the child becomes crippled 367
- A snake lives in the foundations of the house, it is killed, the horses recover 368
- Thick as a sack 369

Dragon

- When it hailed there was a dragon in the cloud 370

The dragon is the wandering wise-man's horse
 (See under that heading)
 There was a dragon with seven heads in the
 clouds, flames came from its mouth 371

Treasure

The place where treasure can be found is marked
 by a (blue) flame once every seven years at
 midnight at Christmas 372-375
 Hidden money can be dug up by drawing a
 magic circle around it 376
 There are evil spirits at the place where money is
 hidden in the ground 377
 The fiery man marks the site of hidden money 378
 The Turks' treasure in a stone sheep, in the form
 of a golden calf 379-382
 The ember turns to gold in the pipe 383
 Light believed to mark the location of treasure 384

III. Persons with supernatural power

"Táltos" (one kind of shaman)

Eats a lot, especially milk 385-386
 (See also: Wandering wise-man, Wise-person,
 Gypsy woman!)

Wandering scholar

The baby is visited by the wandering wise-man,
 after which it sees into the future, sees hidden
 money 387
 When he turns seven, leaves for ever 387
 They know that the boy will become a wandering
 wise-man at the age of 13 388
 Is born with teeth, has two or more rows of teeth 389-393
 Grey-haired man 394
 Goes into houses and asks for milk 395-397
 If he does not receive milk, makes hail fall 398-400
 Shits ice 401
 Rides on a dragon in the cloud, in the whirlwind 402-416
 Rides on a bird 417
 When there is thunder and lightning it is the
 wandering wise-man fighting 418-419
 The wandering wise-man stroked the child, it died 420
 Wandering scholars visited the village 425

Witch

Her changes of shape
 Goes about in the form of a chinless horse,
 grazes as night 426

In the form of a cat milks other people's cows	427-429
Accompanies people at midnight in the form of a goose, a cat	430
Stabbed with a knife in the field in the form of a frog, an old woman dies in the village	431
A hen with chickens who throws a person to the ground, casts an evil spell	432-434
Accompanies in the form of a wheel. The man deals a blow at it with his axe and the witch dies	435
Witch in the form of a moth kept in a box brings fortune to the house (Cf. Devil in a box)	436
Her deeds against man	
Superhuman witches find their way into the house at night, scare people	437, 438
Chokes a person at night, casts an evil spell	439-442
Has sexual relations with person by force, thereby ruining the person's health	443
Changes the healthy baby for a sick one	444
Her punishment: the shod witch	445, 446
Casting spells on animals, taking away produce	
With tow that has been placed under a spell	447, 448
With a dead animal	449
Carves the gatepost, causes milk to dry up	450-452
"The witches scratched her?"	453
Witches' gathering	
Witches' sabbath	456
They ride up Saint Gérard's hill on other people's horses, the horses grow thin	457
They make merry outside cellars	458
They appear at crossroads at midnight at Christmas	461-474
They go about "in crowds" in the whirlwind.	460
Seeing, recognizing the witch	
At midnight at Christmas at the crossroads, sitting on St. Lucy's stool in a magic circle	461-474
At Christmas at midnight mass in the church sitting on St. Lucy's stool	475-479
At the crossroads, through a hollowed gourd	480
Through the eye of an axe	481
At night by looking three times into a well in the fields	482
By the wise-person looking backwards between his/her legs	483

- The witch's knowledge and death
- Cannot die until she passes on her knowledge 484, 487, 488
  - Passes on her knowledge through a handclasp 484, 485, 488
  - Passes on her knowledge with the aid of a book of sorcery, by force 486
  - Has a difficult death 484, 487, 488
  - Devils drum before her death 487, 488
- Believed to be a witch
- Animal believed to be a witch: pig, frog 489, 490
- Gypsy woman*
- Brings a woman under her power with "pomade" 491
  - Hatches witches from seven eggs 491
  - The wise-person "wrestles with the Gypsy woman's horse" to free somebody from the witches 491
  - Offers to obtain everything 492
  - When she is rejected, wipes egg on the housewife's tendon 492
  - Claims that she can heal 493
- Persons with diabolical power*
- Diabolical shepherd
- His flock does not scatter when left alone 494, 495
  - Guards his flock with his crook stuck into the ground 494
  - His unguarded flock cannot be driven off 494
  - Makes the strange dog loyal to him by giving it bread from under his armpit moistened with spit 497
  - Scatters other shepherds' flocks 498
  - Cracks his whip three times and the hostile shepherd is blinded 498
  - Invokes the witches at Christmas to a fire made of wood gathered from St. Lucy's Day 499
  - His knowledge is a burden to him, he dissuades others from learning it 500
- Diabolical coachman
- Cracks his whip three times and the person invisibly closing the gate is blinded 501
- Hunter
- Standing in the room with his back to the window can shoot anything he is asked to 502
  - His knowledge is a burden to him, he dissuades others from learning it 502
  - Illustrates his knowledge with the contrast of a dead animal and a flower 502

- The witch-like corporal
 Breathes on a closed padlock and it falls off 503
 Able to disappear at the right moment 503
- Wise-persons*
 Wise-persons visited by the people of the Ormánság region 504–519
 Various forms
 As a frog, is fed in the fiels at noon 520, 521
 As a frog, is stabbed in the field 522, 523
 Goes about as a dog, when people try to catch it, it turns into thin air 524
 Goes about in the whirlwind
 A knife, axe is cut into the whirlwind and a wise-person is found in it. They become sick, the wise-person does not take revenge, but helps 525, 526
 Goes home in the whirlwind for a pipe 527
 Breaks spells cast on people
 An evil spell is cast on someone by a veggeful lover with a figure drawn in the dust of the road; the wise-person heals the sick person by pouring 528
 Breaks a love spell by speaking and pouring 529
 Cures sickness caused by a spell with pouring and steaming 530, 531
 By having certain objects burned 532
 Stops a child crying by having something buried 533
 Makes someone fall in love
 With a scone containing a special ingredient 535, 536
 By giving advice on what to make the person eat 537
 Powder ground from a dead skull 538
 With human secretion 538
 Wards off spells on animals
 Indicates where an evil spell (objects, body of a baby, of an animal, etc.) is placed in the stable 539–544
 The objects causing the spell must be burned, this will make the person casting the spell appear and suffer harm 539–544
 Gives a censer and powder. When they are used the person casting the spell appears 545–552
 Makes the cow give milk again: has bad milk poured into the fire, stabbed with a sharp object 553–558
 Makes the cow give milk again: has the place where the cow urinates stabbed with a pitch-fork, the evil person appears because he/she feels the stabs 559

Can only evoke the person casting the evil spell because this person's power is greater	560
Requires that an object (sieve, mug) be bought without bargaining and placed in the stables	561, 562
Has "eye-water" poured under the manger	563
Has soil from the cemetery placed in the hens' nests so that they will not die	564
The wise-person's visitor must not eat or drink and must come in silence	565
<i>Heals</i>	566
With ointment	567
With a bath	568, 569
With medicinal herbs	514
Blindness by licking the eye	571
<i>Other knowledge of the wise-person</i>	
"Sees" what is happening on the road	573
Determines who is the thief from scissors hanging from a sieve	574
Knows who the witches are and how much power they have	575, 576
Helps to have animals sold	577
Foretells	572
<i>Seer</i>	
His/her pencil writes about the dead, then he/she reads aloud what is written	63, 578-580
Can evoke the spirit of the dead (See also: Necromancy)	63, 64
Can speak with the dead	64
The dead ask him/her not to evoke them because it causes them great sufferint	64
<i>Fortune-teller</i>	
Foretells the time of death	581
Can tell the truth	581
His/her cards must not be touched	581

IV. Samples of the folk beliefs of everyday life

Positive actions

<i>Making childbirth easier</i>	
The bride must kick over a bucket of water	582
A pottery plate is broken at the wedding supper	583
The bride's carriage is shaken	584
<i>Ensuring the beauty of an unborn child</i>	
The most beautiful child is placed in the bride's lap	585

- The newborn baby is laid on a shepherd's cloak
so that its hair will be wavy 587
- The first hair cut from a young girl is placed in
the mark left by the wheel of a cart so that it
will be long 588
- Ensuring fertility of the land and crops 590–603
- After work they sit down on the ground so that
the burden of the earth will not be taken away 590
- When ploughing the land for grain, sausage is
eaten so that the ears of grain will be long 591
- They urinate in the four corners of the linen
plot to ensure good germination 592
- A woman walks all over the linen plot so that
the linen can see cunt because that makes it grow 593
- On the night of St. George's Day the dew from
a new crop that is growing well is spread with a
sheet on a poor crop to make it grow 596
- Fruit trees are shaken on Christmas night to
make them bear fruit abundantly 598, 599
- Promoting the fertility of animals 604–610
- After calving the cow is made to eat the placenta
so that she will be a good milker 604
- The first milk is given to the cow to drink so
that she will have milk in abundance 605
- On the morning of St. Lucy's Day they go into
the hen-house and say: "Half of my hens lay,
half of my hens brood!" 608, 609
- Bans*
- Bans related to the special days
- A fire must not be laid on Good Friday until
smoke comes from the chimney of the house next
door, so that there will not be too many insects 611
- Clothes must not be beaten in the wash in the
week of Ascension Day or there will be hail 612
- Mothers must not eat apples before St. Ivan's
Day because they would be eating their children's
golden apples in heaven 613
- Sewing must not be done on St. Margaret's Day
(10th June), St. Elijah's Day (20th July) and
St. Lucy's Day (13th December) 614, 616
- Cabbage should not be pickled on All Souls' Day
(2nd November) because it will rot 615
- Horse harness must not be left hanging up on
Christmas night because the horses will die 617–619

- Bans related to certain times of the day and special places
- It is not good to be in the cemetery when the bells are tolling at noon, in the evening, at night 620–623
  - Nothing should be given out of the house after sunset 624, 625
  - It is not good to step on the crossroads at night 626
- Bans related to pregnancy
- Pregnant woman must not look at the dead or the baby will be yellow 627
  - Pregnant or menstruating women must not hold the child when it is being christened or it will have eczema 628
- Bans related to cultivation of the land, household work 629–635
- None of the seed must be given away before sowing 629
  - One must not speak while sowing poppyseed or the crop will be infested with grubs 630
  - One must not steam for six weeks after a death or the dead person's bile will rupture and turn the clothes green 633
  - One must not steam at full moon because if it is not finished before the eclipse, the clothes will tear 634
- Taboos relates to animals
- If someone sees a red-bellied frog, he must not open his mouth or his teeth will fall out 636
  - Swallows' or storks' nests should not be knocked down because this causes dumbness 637
  - Eggshells must not be thrown away in large pieces because the frog hides under them and causes the shivers 638
- Evil spells and avoiding them*
- Prevention
- Protecting children
- The swaddling band must be tied to the mother's hand so that the child cannot be changed 639, 350, 351
  - Garlic and a knife are placed in the cradle 639, 360
  - The baby's nails are bitten off so that it will not become a thief 641

Protecting animals

The cloth used to tie up the chin of the dead,
a sieve is hung up on a nail to ward off spells
from cows

642

Hens are fed in a magic circle on St. Lucy's
Day

643

Protecting the house and land

A knife is buried under the threshold

644

The doorhandle is tied at night with a
drawstring from trousers

645

Tar is thrown in front of the gate on St.
Lucy's Day

647, 648

On the night of St. Lucy's Day a harrow
chain is dragged along the edge of the land

649

Building sacrifice: an animal must be the
first to enter a new house, the first to sleep
in it will be the first to die

650

Building sacrifice: strangers steal a child to
build with its blood

651

Spells cast on people

Threatening beings are sent out of revenge
in love

652

Death is mimed with magical action and it
causes death

653

Magic by transfer:

they urinate on the person's stolen hair,
piece of clothing,

654

lift the person's footprint and place it in
the smoke

655-662

With a magic object: pea, mug, wreath of
feathers, kerchief, etc.

663-667

Love spell: by making the person eat some-
thing,

668-669

with the cloth used to tie up the
chin of the dead,

670, 671

with a four-leaved clover

672

The harmful eye unwillingly casts an evil

674-680, 682-684

An evil spell is warded off with "eye-water"
made with 3 or 9 embers

676-686

The person is washed with "eye-water" and
incantations said over the person

682-686

Anyone can make "eye-water", "washing
water", but there are famous eye-water
makers whose product is more effective

682-686

Spells cast on animals

- A spell is cast on the stables with the body of a baby or the water used to wash a dead person 688, 689
 The head of a pig used to cast a spell on a cow 690
 A cow's milk dried up by carving the gatepost, by milking 691–694
 The hens can be made to stop laying with a handgrip on St. Lucy's Day 695

Other actions to cast evil spells

- Boiling a skull 696
 Spreading a sheat on a common fence on the dawn of St. Lucy's Day 697

Driving out rats

- With a whip plaited in twelve days from Christmas to New Year 698
 The housewife or master walks naked three times around the yard at noon on the Friday of the new moon 699, 700

*Healing**By natural methods*

- Using herbal extracts (See also: Wise-person) 701, 702
 Starting the horse's urination 703–708
 Starting the cow's rumination 709–713

By magical methods

- The hand of a dead person is placed on a rash, wound 714
 Lentils are cooked in the water used to wash a wounded hand and then thrown to the hens 715
 Sick pig made to drink the water in which rusty iron has been boiled 716
 Wax is poured to heal frights, fits (epilepsy, eclampsia) 717–719
 Tin is poured 721
 (See also: Wise-person)

Predicting

- A woman goes to the bed of a sick child with bread in one hand and soil in the other. If the child lifts the hand holding bread first it will recover, if it lifts the other it will die. 722
 If the six-year-old child is able to untie the knot in its own preserved umbilical cord, it will be a good student 723
 A man can see his future wife in a mirror at the crossroads on the midnight of St. Lucy's Day 724

A small table for foretelling the future is made
on St. Lucy's day: it answers by tapping 725
The priest predicts that the village will be
destroyed because of the pride of the people,
his prediction comes true 726

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
I. A természet világa	
Égitestek	15
Természeti jelenségek	17
II. Természetfölötti lények	
Halál és halottak	21
Kísértetek	40
Tüzesember	53
Lólábú ember	61
Ördög	63
Túlvilágjárás	65
Szellemek	66
Lidérc	68
Szeles	78
Szépasszonyok	79
Tündérek	89
Rossz lélek	91
Váltott gyermek	92
Mítikus állatok	96
Kincs	97
III. Természetfölötti erővel rendelkező személyek	
Táltos	105
Garabonciás	105
Boszorkány	112
Cigányasszony	129
Ördögösök	130
Javas	133
Halottlátó	148
Kártyavető	149
IV. Szemelvények a mindennapi élet hiedelmeiből	
Serkentés	153
Tilalmak	155
Rontás és elhárítás	158
Gyógyítás	168
Jóslás	172
Hiedelemelemek és motívumok	173
Tájszavak	187
Szakmutató	189
Adatközlők	196
Idézett irodalom	199
Folk Beliefs in the Ormánság Region	200

Contents

Introduction	5
I. The world of nature	
Heavenly bodies	15
Natural phenomena	17
II. Supernatural beings	
Death and the dead	21
Ghosts	40
Fiery man	53
The man with horse's hooves	61
Devil	63
Journey in the otherworld	65
Spirits	66
"Lidérc" (incubus)	68
Wind spirit	78
Beautiful women	79
Fairy	89
Evil spirit	91
Changeling	92
Mythical animals	96
Treasure	97
III. Persons with supernatural power	
"Táltos"	105
Wandering scholar	105
Witch	112
Gypsy woman	129
Persons with diabolical power	130
Wise-persons	133
Seer	148
Fortune-teller	149
IV. Samples of the folk beliefs of everyday life	
Positive actions	153
Bans	155
Evil spells and avoiding them	158
Healing	168
Predicting	172
Dialect words	187
Index	189
Informants	196
Selected bibliography	199
Folk Beliefs in the Ormánság Region	200
Belief Elements and Motifs	203

FOLKLÓR ARCHÍVUM

Editor: dr. Mihály HOPPÁL
Ethnographical Institute
of the Hungarian Academy
of Sciences
Folklore Department
Budapest, I., Országház u. 30.

Editorial Board:

Márton ISTVÁNOVITS, Ildikó KRIZA,
Imola KÜLLŐS, Ilona NAGY

1973. No. 1. NAGY, I.: Aetiological Tales
BOSNYÁK, S.: Tales from Karcag
KÁKA, J.: Folk Beliefs and Customs of Nagydobrony
HOPPÁL, M.—ISTVÁN, L.: Belief Stories and Anecdotes
BOSNYÁK, S.: Folk Belief Stories from Csongrád county
KAKAS, Z.: On a Medical Plant from Transylvania
KOVÁCS, Á.: AaTh 810A and AaTh 1725 — Text and Variation
1974. No. 2. NAGY, D.: The Hungarian Wooden Grave Posts
1975. No. 3. FEHÉR, Z.: Folk Beliefs of a Hungarian village
1976. No. 4. Folk Beliefs from Jászdózsa — Collected by E. GULYÁS. Belief System of a Hungarian Peasant Woman — Collected by Mrs. Dr. M. Sándor
1976. No. 5. Changing Folk Customs and Beliefs — Collected by Mrs. B. L. IRÁNYI
Folk Belief Stories — Collected by M. HOPPÁL
KOVÁCS, S.: Hungarian Ethnomedicine from Transylvania
SZILÁGYI, M.: On the Folk-Humor
1977. No. 6. The Mythical World-view of the Hungarians in Bukovina. — Collected and selected by S. BOSNYÁK
1977. No. 7. Grave-yards and Grave-signs in Transylvania. — Collected by P. IMREH; commented by M. HOPPÁL. Carbed Tomb-stones and Their Decorative Art Collected and drawn by L. Péterfy
1978. No. 8. Dr. NAGY, D.: Hungarian Folklore in USA, vol. 1.
1978. No. 9. Love Symbolism in the Hungarian Decorative Art.
1978. No. 10. HORVÁTH, I.: Customs and Beliefs Related to Festivities of the Croatians of Western Hungary
1979. No. 11. Dr. NAGY, D.: Hungarian Folklore in USA, vol. 2.
1980. No. 12. BOSNYÁK, S.: Folk Beliefs of the Hungarians in Moldavia.
1981. No. 13. VARGA, M.: Decorative Art of the Hungarian Peasant Embroidery
1982. No. 14. Folk Beliefs and Superstitions — Collected by F. BONDÁR, S. BOSNYÁK, M. FÜGEDI, M. HOPPÁL
1983. No. 15. ZENTAI, T.: Folk Beliefs in the Ormánság Region

FOLKLORE ARCHÍVUM can be obtained in exchange for scholarly publications from the publisher:

MTA Néprajzi Kutató Csoport Könyvtár
1250. Budapest, Pf. 29. HUNGARY

